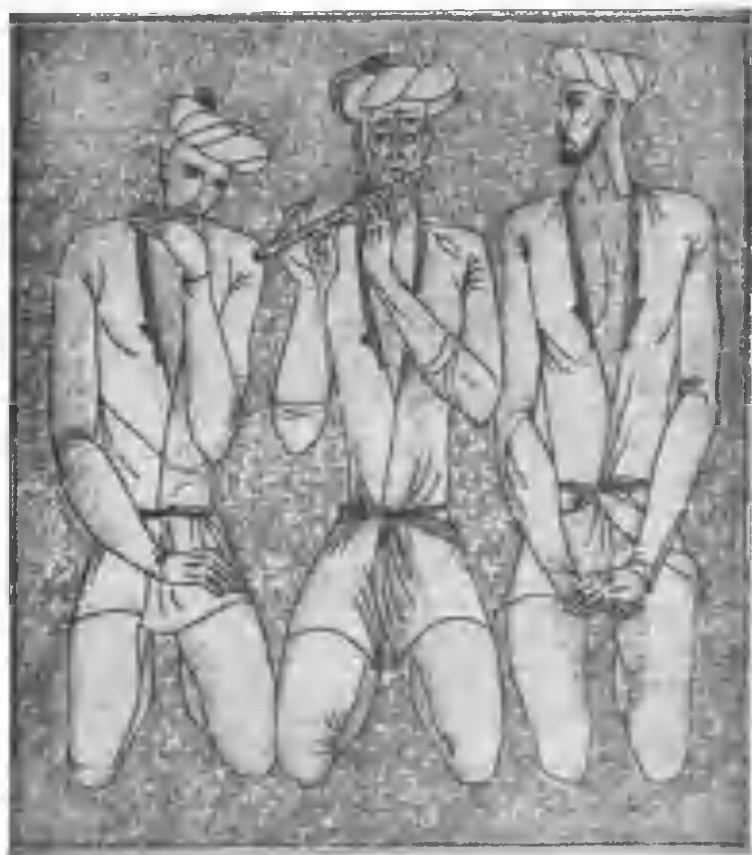
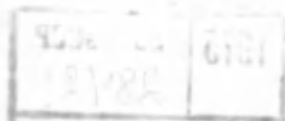

Муқимий * Асарлар

Муқимий
*
Асарлар

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
Тошкент — 1974

Нашра тайёрловчи ва сўзбоши муаллифи
Филология фанлари доктори, профессор
Гулом ҚАРИМОВ

1975	Б. 5 33СР 28431
------	--------------------

H 43 1
M 95

40 7402
2

Мавлоно Муқимий

(1850 — 1903)

Башарият тарихида кишилар бахт-саодати учун, ёруғ истиқбол ва эркин ҳаёт учун бутун умрини бағишлаган мўътабар ва табарруқ зотлар кўп бўлган. Асрлар давомида халқимизнинг Абу Али ибн Сино, Абу Райҳон Беруний, Алишер Навоий, Лутфий, Улуғбек, Бобир, Фурқат, Ҳамза каби кўплаб фарзандлари жаҳон маданияти хазинасини ажойиб дурдоналар билан бойитиб келди.

Инсоният томонидан яратилган буюк маданий бойликлар ҳеч қачон бизнинг Советлар мамлакатида бўлганидек эъзозланмаган. Зеро, ҳеч қачон ва ҳеч бир халқ ота-боболар қолдирган меросни эгаллашда бизнинг совет халқи сингари ғамхўрлик намуналарини кўрсатмаган. Коммунистлар партияси раҳбарлиги остида коммунизмнинг муҳташам бияосини қураётган совет халқи прогрессив кишилик томонидан яратилган ҳамма маънавий бойликларнинг ҳақиқий меросхўри ва ижодий давом эттирувчиси бўлиб қолди. Биз ўтмишдаги энг жасур кишилар, энг улуг ақл эгалари орзу қилган бахтиёр ва озод ҳаётни яратувчилармиз. Шунинг учун бу кунги бахтиёр ҳаётимиз билан фахрланамиз ва шундай ҳаёт учун курашган ўтмишнинг улуг зотлари номини зўр ҳурмат ва ифтихор билан тилга оламиз.

Ўзбек маданияти тарихида ана шундай табаррук зотлардан бири Муҳаммад Аминхўжа Муқимийдир.

Муқимий ижодий фаолияти адабиёт тарихимизнинг порлоқ даврларидан бирида, XIX асрнинг иккинчи ярми, XX аср бошларида ўтди. У янги тарихий давр етиштирган илғор адабий ҳаракатчиликда Фурқат, Завқий, Комил Хоразмий, Аваз Утар, Муҳаййир, Алманй ва шунинг сингари ажойиб шоирлар плеядаси сафида бўлди, ўзбек адабиётининг равнақи, истиқболи учун курашиб, адабиёт тарихимиз тараққиётининг янги босқичи ҳисобланган демократик адабиётни ривожлантиришда актив иштирок этди.

Муқимий ўзининг ширадор ва мазмундор ғазаллари билан ўша вақтдаёқ, халқ муҳаббатига сазовор бўлган эди. Кам ижод аҳлларига муяссар бўладиган бу бахт унинг шеърларининг халқ ичига чуқур сингиб кетишида, халқ томонидан қўшиқларга солиб куйланишида, наслдан-наслга ўтиб, сақланиб келинишида кўринади. Уша замоннинг илғор шоирларидан бири қўқонлик Мавлавий Йўлдош Муқимий ўлимига бағишлаб марсия ёзган ва унда шоирга бўлган халқ ҳурматини ифода қилган эди. XIX асрнинг охири, XX аср бошларида Уратепада яшаб ижод этган тожик шоири Жавҳарий «Гузориши ҳоли Муқимий Фарғоний» («Фарғоналик Муқимийнинг кечирган кунлари») сарлавҳаси билан каттагина дoston ёзиб, унда шоирнинг улугвор, олижаноб образини яратиб қолдирган эди.

Муқимий айниқса, совет даврида катта шухрат қозонди. Совет ҳокимияти йилларида Муқимийга бағишлаб уч марта (1938, 1943, 1953) юбилей ўтказилди, асарлари қайта-қайта нашр этилди. Унинг хотирасини абадийлаштириш мақсадида театрлар, кўчалар ва турли маданий муассасалар Муқимий номига қўйилди.

Ёзувчи, шоир ва драматургларимиз Муқимийга бўлган халқ муҳаббатини ифода қилиб шеър, ҳикоя, роман, драмалар ёздилар ва ўзбек совет адабиётинида шоирнинг порлоқ образини яратдилар.

Ўзбек демократ шоири Муқимийни Иттифоқимиз халқлари яхши билдилар. Шоирнинг асарлари рус ва қардош халқлар тилига қайта-қайта таржима қилинди. Муқимий асарлари рус тилида «Лирика ва сатира» номи остида уч марта (1943, 1950, 1952) Москвада ва Тошкентда нашр этилди.

Муқимий бутун ҳаёти ва кучини халқ иши учун сарф қилган ўтмишнинг ажойиб сиймолари сингари кураш ва ғалабаларимизнинг абадий йўлдоши бўлиб қолади.

* * *

Муҳаммад Аминхўжа Муқимий 1850 йилда Қўқонда ҳунарманд оиласида туғилди. Унинг отаси Мирзахўжа асли тошкентлик бўлиб, 1835—36-йилларда бу ерда авж олиб кетган ички урушлар зарбидан қочиб,

Ўз отаси Мирфозил билан биргаликда Қўқонга кўчиб боради ва шу ерда тургун бўлиб қолади.

Муҳаммад Аминхўжанинг онаси Бибиойша, асли хўжандлик (ҳозирги Ленинобод) бўлиб, Сайдолим Нодиршайх қизидир. Сайдолим Нодиршайх ҳам Мирзахўжалар оиласи сингари, турмуш-тирикчилик тақозоси билан Қўқонга келиб, шу ерда тургун бўлиб қолганлардан эди.

Мирзахўжа билан Бибиойша ўз турмушларида бешта фарзанд кўрганлар. Уларнинг учинчиси ўғил — Муҳаммад Аминхўжа эди. Муқимий бошланғич маълумотини замонининг схоластика асосига қурилган оддий мактабларидан бирида олди. Мактаб Муқимийни саводга ўргатди, лекин унда бадий завқни тарбиялаган — оила бўлди.

Муқимийнинг ёшлик давридаги оила тарбиясида унинг онаси катта роль ўйнади. Муқимийнинг онаси Бибиойша алоҳида фазилатга эга бўлган аёл эди. У ўз замонасининг зийрак, қувноқ ва бадий завқни юксак бўлган саводхон аёлларидан бири бўлиб, дугоналарига эртақлар, нақллар айтиб берар, ғазал китобларини ўқир, тез-тез бўлиб турадиган аёллар ўтиришига алоҳида жон ва файз бағишлар эди. Бибиойша иштирок этмаган йиғинларда унинг ўрни йўқланар, фазилатлари эсланар эди. Шунинг учун Қўқон аёллари уни севиб ва эркалаб «Хуморбиби» деб атаганлар.

Хуморбибидаги бу маънавий хислат ўғли Муқимийга ҳам таъсир этди ва унда жуда эрта эстетик завқ уйғонишига сабаб бўлди. Муқимийнинг оилада онаси воситасида халқ оғзаки ижодининг жозибадор намуналари билан, шунингдек, Шарқ поэзиясининг Ҳофиз, Алишер Навоий, Ғолибий каби машҳур намояндалари асарлари билан танишиши ундаги бадий завқ ва дидни тез ривожлантирди. Ҳассос ва тийрак Муқимий болалик вақтидаёқ мактабда ўқиб юрган кезларида «шеър машқи»га киришган эди.

Муқимийнинг Қўқондаги машҳур «Ҳоким ойма» мадрасасида ўқигани маълум. Лекин, унинг мактабни қачон битириб, мадрасаса қачон кўчгани аниқ эмас. Ҳар ҳолда, 1876 йилларгача, машҳур тарихий ҳодисалар рўй бергунга қадар, яъни Қўқон хонлиги тугатилиб, ўлка Россия тупроғига қўшилгунга қадар, Муқимий ўқишда эди. Муқимий Қўқон мадрасасини тугатгандан кейин ўз билимини такомилга етказиш мақсадидан Бухорога бориб ўқиди. Муқимий, тахминан, 26 ёшларида Бухоро мадрасасини битириб, «хатми кутуб» қилгандан сўнг, тахминан 1876 йиллар атрофида Қўқонга қайтиб келади ва тирикчилик ишлари билан шуғулланишга киришади.

Эстетик диди эрта уйғонган ва адабий-ижодий ишни мактабдаёқ бошлаган Муқимий узок муддатли мадраса ҳаёти даврида ўз ижодини давом эттирди ва талайгина шеърлар ёзди. Шундай қилиб, 1876 йилгача бўлган давр Муқимийнинг ҳаётда ўқувчилик даври бўлиб, адабиётда шогирдлик, изланиш, қидириш тамойиллари сезилиб турадиган ижодининг ilk даври ҳисобланади.

Муқимий ижодий такомилнинг бу илк даври қандай белгилар, хусусиятлар билан характерланади?

Муқимий ўз ижодий фаолиятини бошлаган даврда, яъни XIX асрнинг 50—60-йилларида, ҳозирги Ўзбекистон территориясида уч адабий марказ мавжуд эди. Бу адабий марказлар ўзбек халқининг территория, сиёсий ва маданий ҳаёт жиҳатидан бутунлигини йўқотиб, уни сунъий равишда парчалаб юборган феодал хонликлари принципи асосида майдонга келтирилган эди. Уч хонлик (Бухоро, Хива, Қўқон) ўз саройларида ҳар қайсиси алоҳида, мустақил равишда, ҳатто кўп вақт бир-бири билан рақобат қилувчи, душманлик ҳисси билан бир-бирига қарши курашувчи адабий ҳаракатчиликни майдонга келтирдилар. Булардан Хива ва Қўқон хонликлари саройидаги поэзия, асосан, ўзбек тилида, Бухоро амирлиги саройидаги адабиёт, асосан, тожик тилида яратилди. Бу сарой адабиётлари территория, тил ва бошқа баъзи бир масалаларда тафовут қилсалар ҳам, адабий ижоднинг принципиал масалаларида улар бир-бирларидан фарқ қилмайдилар. Чунки уларни келтириб чиқарган ижтимоий-сиёсий шароит бир турлидир, яъни феодал-хонлик тузуми бўлиб, бу шароитнинг мақсад ва вазифаси ҳам бир турли — ўз ҳокимиятини мустаҳкамлаш эди. Шунинг учун бир турли ижтимоий заминда туғилган бу уч хонликдаги феодал-сарой адабиётлари асосий белгиларда бир-бирларига яқин бўлиб, бир турли моҳиятга эга эдилар.

Феодаллар, хонлар саройида майдонга келган адабиётларнинг ҳаммаси учун муштарак бўлган асосий хусусият шундан иборатки, улар бадний ижодиётнинг асосий масаласида — турмушга адабиётнинг муносабати масаласида ҳукмрон синфларнинг реакция манфаатларини ҳимоя қилиб, тарихий ҳаққониятдан кўз юмди, уни бўяб, бузиб, қинғир ойнада кўрсатишга ҳаракат қилди. Феодал-сарой адабиётининг мана шу реакция ижодий-эстетик позициясидан унинг формализмга асосланган бадний услуби келиб чиқади.

Феодал-сарой адабиётининг жонли реал ҳаётдан узоқ бўлиши ижтимоий ҳаётнинг асосий масалаларидан диққатни четга тортишга интилиши, шунингдек, тематик томондан чекланган бўлиб, мазмун жиҳатдан қашшоқ бўлиши уни ўз-ўзидан формализмга олиб келди. Феодал-сарой адабиёти формани мазмундан устун қўйган санъатпардозлик адабиётидир. Шунинг учун унинг намуналарида ташқи эффе́ктага, гажакдорликка, сўз ўйинларига берилиш устун туради.

Юзунга тўрт нимарса ошиқу шайдодур, эй дилбар,
Бири ою, бири кундир, бири хуршид, бири анбар.
Қадингни соясига тўрт нимарса яхши ўхшайдур,
Бири сабза, бири тўбий, бири зевар, бири ар-ар.

Қошиягга тўрт нимарса, эй париваш, келтирур имон,
Бири ою, бири меҳроб, бири тоқу, бири минбар.

Феодал-сарой адабиётининг муҳим бадий хусусиятларидан бири унинг «эпигонлик адабиёти» бўлишидир. Феодал-сарой адабиётида оригинал услуб яратилмади. Шунинг учун у, ўтмишда мавжуд бўлган услублардан, приёмлардан фойдаланишга мажбур бўлди. Феодал-сарой адабиётининг XV аср поэзияси услубига, бадий приёмларига эргашгани, унга механик равишда тақлид қилиб унинг рангсиз, тузсиз нусхаси бўлиб қолгани маълум.

Феодал-сарой адабиётининг бадий хусусиятларидан яна бири унинг «назирагўйлик адабиёти» бўлишидир. Шунинг учун бу адабиётни тарихда «назирачилик адабиёти» ёки «Пайрав адабиёти» деб ҳам юритилади. Хива, Қўқон саройларида майдонга келган поэзия «Мажмуатун-шуаро» антологияларидаги неча ўн мингларча сатрлар мана шундай назира боғлаш, пайрав ёзиш усулида яратилгандир. Ҳукмрон адабий приём тусини олган бу усулга биноан, хон (Амирий, Феруз) қандай темада, қандай радиф билан, қандай вазнда шеър ёзса, саройда яшовчи шоирларнинг ҳар бири дарҳол шу шеърга пайрав боғлашга, «хон жаноблари» овозига жўр бўлишга мажбур эдилар. Қўқондаги «Мажмуатун-шуарои Умархоний» антологияси ҳам, Хоразмдаги «Мажмуатун-шуарои Ферузшоҳий» антологияси ҳам асосан шу усулда ёзилган пайравлардан ташкил топгандир.

Феодал-сарой адабиётининг формализмга берилиши, эпигонлик, назирагўйлик характерига эга бўлиши тасодикий эмас. Феодал-сарой адабиёти бундай ижодий-эстетик принципларни қўллашдан маълум практик мақсадларни кўзда тутар эди. У адабиётда айш-ишрат мотивларини кенг пропаганда қилиб, жамият диққатини жиддий ижтимоий масалалардан четга тортишни, уларда принципсизлик, маншатпарастлик кайфиятларини авж олдиргани мақсад қилиб қўйган эди. Жамиятда бундай кайфиятларнинг томир ёйишидан эса, ҳукмрон синфлар манфаатдор эдилар. Феодал-сарой адабиётининг социал функцияси ва ижтимоий моҳияти ҳам шундан иборат эди.

Худди шундай мақсадлар учун хизмат қилган бу даврдаги реакцион адабиётнинг яна бир тури диний-мистик адабиётдир. Диний-мистик адабиёт ҳукмрон синфлар манфаати учун хизмат қилишда диний, диний идеологияни қурол қилиб олди ва зўр бериб жамиятда художўйликни, мистикани, диний фанатизмни, тарки дунёчиликни тарғиб қилди. Диний-мистик адабиёт жамиятнинг қолоқ қисмига мўлжалланган ашаддий реакцион адабиёт эди.

Феодал-сарой диний-мистик адабиёт ҳамма уч хонликлар саройида бўлса ҳам, бу реакцион адабиётнинг энг кучли кўриниши Қўқон хонлигида учрайди. XIX асрнинг бошларида ҳукмронлик қилган Қўқон хони Умархон (1810—1822) бошлаб берган сарой адабий ҳаёти унинг меросхўрларидан Муҳаммад Алихон (Матъдалихон — 1822—1842), сўнграқ, Шералихон

(1842—1845), ниҳоят, Қўқон тахтининг энг сўнгги ҳукмрони Худоёрхон даврида ҳам бутун кучини сақлаган ҳолда давом этди.

Муқимий адабий муҳитга характеристика берганда ўша даврда мавжуд бўлган иккинчи адабий лагерни ҳам кўрсатиб ўтиш зарур. Бу — прогрессив характердаги адабий лагердир.

XIX асрнинг 1-ярмида Махмур, Гулханийлар фаолияти билан бошланган прогрессив адабий йўналиш XIX асрнинг ўрталарида ҳам давом этди ва Ҳозик, Маъдан, Мужрим Обид каби талантларни етказди. Бу адабий лагерь сон жиҳатидан оз, ўша даврда ҳали кучсиз бўлса ҳам, лекин истиқболга эга бўлган, кундан-кунга қудратли тус олаётган адабиёт эди. Агар феодал-клерикал адабиёт ҳоким гуруҳлар идеологиясини қуйлаб, тарихда реакция роль ўйнаган, шунинг учун ўлимга маҳкум адабиёт бўлса, прогрессив адабиёт лагери халқ оммаларининг манфаатини ҳимоя қилувчи зўр истиқболга эга бўлган адабиёт эди.

Мана шундай адабий муҳитда Муқимий ўз ижодий фаолиятини бошлади.

Муқимий ижодий меросини синчиклаб ўрганиш шуни кўрсатмоқдаки, у, ўзининг дастлабки ижодий фаолияти даврида, қисман, феодал-сарой адабиёти таъсирида бўлган. Бошқача бўлиши мумкин ҳам эмас эди. Эндигина адабиёт оламига қадам қўя бошлаган ёш шоирнинг ўз замонасининг «обрўманд» шоирларига тақлид қилиши, қисман улар таъсирида асарлар ёзиши табиий эди.

Муқимий шогирдлик даврини тезда босиб ўтиб, мустақил мушоҳаданинг биринчи белгиси бўлган изланиш, қидириш босқичига кўчди. Сарой адабиётининг чекланган ва бўғиқ қонун-қоидаларидан зериккан Муқимий ўзига мувофиқ мазмун ва услуб излашга киришади. Изланиш йўлидаги унинг биринчи ғилоҳи Шарқ классик адабиётига, Алишер Навоий, Жомий, Фозулий, Ҳофиз, Саъдий каби машҳур устозларга тушади. Шунинг таъкидламоқ керакки, ёшлик вақтида тўйиб ичган Шарқ поэзиясининг бу туганмас чашмасидан Муқимий умрининг охиригача баҳраманд бўлди.

Муқимийнинг форс-тожик адабиётининг улуғ классиги Абдураҳмон Жомийни ўзига устоз сифатида танлаши ҳам шу ижодий изланиш, қидириш вақтларига тўғри келади. Муқимий поэтик мероси ичида Жомийга бағишлаб, унга хитобан ёзилган бир неча шеърлар учрайди. Муқимийнинг Жомийга бўлган илхоси ва муҳаббатини кўрсатиш жиҳатидан «Мекуни ё не?» мухаммаси алоҳида диққатга сазовор. Жомий ғазалига боғланган бу мухаммасининг қуйидаги охири бандида, Муқимий Жомийни ижодий ишда ўзига «пир — устоз» қилиб олганини айтади.

Муқимий зарра, ҳамчун офтоби ховари Жомий,
Занфу ожизам, кун дастгири, ёвари Жомий,

Бадоди додхоён аз ту шояд довари Жомий,
Кадоми дарду меҳнатро кунам ёд овари Жомий,
Ту осон мушкили мо мустамандон, мекуни ё не?

Т а р ж и м а с и:

Муқимий Жомий олдида қуёш атрофида айланувчи зарра сингаридур,
Заифман, ожизман, қўлимдан тут, ёрдам қил, эй Жомий,
Сендан ёрдам сўровчиларга, ҳамма вақт мадад этиб келган сан эй Жомий.
Қайси бир дарду меҳнатимни баён қилайин, эй Жомий,
Биз ёрдамга муҳтожларнинг мушкулини осон қиласанми, ё йўқми?

Муқимий ижодий эволюциясида Шарқ классикларининг ажойиб асарлари, шубҳасиз, муҳим роль ўйнади. Муқимийнинг улуг ўзбек шоири ва мутафаккири Алишер Навоий ғазалларига, шунингдек, Шарқ поэзиясининг гениал лирик шоири Ғолибий ғазалларига кўплаб мухаммаслар боғлагани маълум. Бу мухаммасларнинг аниқ хронологиясини тайинлаш қийин бўлса-да, ҳеч янглишмасдан Муқимий ёш вақтларидаёқ, бу улуг ижод эгаларини зўр ҳаяжон ва муҳаббат билан ўқиганини бемалол айтиш мумкин. Шарқ классиклари ҳазинасидан олинган бу маънавий озиқ Муқимий ижодий йўлини машъал бўлиб ёритиб турди.

Муқимий ижодий эволюциясини таъмин этган асосий ва ҳал қилувчи манба — ҳаёт, ҳаётий мушоҳадалар, курашлар бўлди.

Маълумки, Муқимий тахминан 1876 йил атрофларида, 26 ёшларида узоқ давом этган ўқишини тугатиб, Қўқонга қайтди. Лекин ўз замонасининг илмий маркази сифатида шуҳрат қозонган Бухорода ўқиб «хатми кутуб» қилган, яъни олий маълумот эгаси бўлган нонвой боласи Муқимийга илтифот қилувчилар бўлмади. Бу — Муқимий билан ҳукмрон муҳит ўртасидаги биринчи жиддий тўқнашув эди. Бирор иш билан шуғулланиш заруриятини ҳис этган, лекин дурустроқ бир ўринга таклиф этилмаган Муқимий Қўқондаги ер қурилиши маҳкамасига мирзалик (саркотиблик) вазифасига ишга кирди. Шу расмий вазифа тўғрисида унга ер қурилиши маҳкамасининг амалдорлари билан биргаликда қишлоқларга чиқиш керак бўлди. Айтиш мумкинки, сўнграқ «Танобчилар» асарига чизган ҳаётий лавҳаларни шоир шу вақтларда қишлоқларни кезганда ўз кўзи билан кўрган ва оғир мусибатли халқ ҳаётига зўр ачиниш билан қараган. Муқимий бу вазифада узоқ қола билмади. Ер қурилиши маҳкамасидаги адолатсизлик, амалдорларнинг халққа ўтказган зулмлари Муқимийда пафрат ва ғазаб туйғуларини қўзғатди.

Муқимий, тахминан 1877 йиллар атрофида Қўқоннинг ғарби шимолида, Сирдарё ёқасидаги Оқжар паромиди паттачи бўлиб ишлади. Шу

давр ҳаётидан эсдалик сифатида «Дар ҳаққи мардуми Оқжар б.л тарққи мухаммас» («Оқжар одамлари ҳақида мухаммас») сарлавҳали қуйидаги фавқуллода характерли сатира сақланиб қолган.

Махташиб отларни дерки: «Бу дулдур-дулдур!»
Байталиим боркаши зўрки, филдур-филдур,
Қиладур лоф уришиб, кўзлари мўлдур-мўлдур,
Оқжар одамларини тўилари жулдур-жулдур,
Билмадим туркму, тожиқ — тиллари гулдур-гулдур.

Зотимиз саййиду содот эмасмиз, қорамиз,
Ғам ўқидин тани мажруҳи саропо ярамиз,
Ултирон жойда ҳам баъзи маҳалда хорамиз,
Сув учун дарё уза ҳавсала айлаб борамиз,
Ғаҳ йўловчи келадур кемага гулдур-гулдур!

Сатиранинг автобиографик характеридан ташқари унинг темаси ва мазмуни ҳам диққатга сазовордир. Мадрасадаги ўқишни битириб, биринчи марта турмуш билан юзма-юз тўқнашган ва ундаги аччиқ ҳақиқатларни кўрган шоир ўзининг бу илк сатирасида ҳаётнинг худди ўзгинасини беради, кема сарқорлари билан халқ ўртасидаги драматик муносабатларга диққатни жалб қилади. Бу сатирада ҳали социал конфликт тўлиқ ва чуқур очилмаган бўлса-да, темани ишлашда соддалик, юзакилик бўлса-да, ҳар ҳолда асосан, ҳаётини тема тўғри танланган, масала тўғри қамраб олинган. Шундан, бўлғуси реалист шоирнинг услуби, ижодий тамойили сезилиб турибди. Ер қурилиши маҳкамасида, Оқжар паромиди ишлаш, турмушни яқиндан ўрганиш, ҳаётини кузатишлар Муқимий ижодида янги ижодий-эстетик принципларни яратишга олиб келди, шоир диққати ва эътибори халқ ҳаётини томон йўналди. Бу, албатта, Муқимий ижоди учун жуда характерли йўналди.

Шундай қилиб, 70-йилларнинг II ярмини, яъни 1876 йилдан кейинги йилларни, Муқимий ўқишни тамомлаб, турмушда мустақил ҳаракат қилишга киришган йилларни шоир ижодининг бурилиш даври, янги ижодий-эстетик позицияларга кўчиш даври деб ҳисоблаш керак бўлади. Шу даврда Муқимий ўз фаолиятининг илк даврида йўл қўйган ёт адабиётнинг баъзи бир таъсирларидан қутулди ва классик адабиётнинг энг яхши традицияларини ўзига сингдириб олган етук шоир сифатида, янги юқори позицияга кўтарилди.

XIX асрнинг 80—90-йилларида Муқимий онгли ва изчил демократ шоир сифатида ижодий фаолиятда бўлди. Муқимий ижодий меросининг асосий қисми шу давр ичиде яратилди. Муқимий лирика соҳасида ўз ижодини давом эттириб, классик поэзиямизнинг ажойиб, жўшқин намувалари ҳисобланган шеърларини яратди. Унинг ҳажвийёт соҳасидаги фаолияти, айниқса, унумли ва самарали бўлди. Айтиш мумкинки, Муқимий, XIX асрнинг II ярмида адабиётда сатирик мактаб яратган. Фурқат, Завқий, Муҳаййир, Нисбат, Нусрат, Зорий ва бошқалар Муқимий атрофига уюшиб, адабиётда сатира байроғини баланд кўтардилар ва ажойиб бой танқидий адабиёт яратдилар.

Муқимий ижодий меросида эпистоляр адабиёт ҳам салмоқли ўрни тутади. Бизгача етиб келган кўп миқдордаги шеърий ва насрий мактублар — ёзишмалар (мактубот) фақат Муқимий таржимаи ҳолини ўрганишда бебаҳо, қийматли ҳужжат бўлибгина қолмай, шоир дунёқарашини, шунингдек, у яшаган давр адабий ҳаётини текширишда ҳам бой маълумотлар манбаи ҳисобланадилар.

Муқимий адабиётимизда демократ шоир сифатида яратган бой ва салмоқдор ижоди билангина эмас, балки, кучли адабий ҳаракатчиликнинг раҳбари, бошчиси сифатида ҳам қадрли ва қийматлидир. Муқимийнинг XIX аср II ярмидаги Қўқон адабий муҳитида тугган ўрни, ўзбек демократик адабиётининг шаклланишида ўйнаган роли катта бўлди. Бу жиҳатдан, Фурқатнинг «Туркистон вилояти газети» саҳифаларида босилган «Таржимаи ҳол»и характерлидир. «Таржимаи ҳол»нинг шу даврга оид қисмида Фурқат Қўқон адабий ҳаёти тўғрисида сўзлар экан, 80-йилларнинг бошларида янги Марғилон (Скобелов — Фарғона)дан Қўқонга қайтган вақтида бу ерда яхшигина уюшган адабий тўғарак бор эканлигини айтади. Фурқат ҳам бу тўғаракка келиб қўшилган ва Муқимий, Завқийлар билан биргаликда, ижодий ишларга актив қатнашган эди. Фурқатнинг мазкур «Таржимаи ҳол»да берган маълумотига қараганда, бу адабий тўғарак ўз ижоди билан фақат Қўқондагина эмас, бутун Фарғонада ва балки, бутун Туркистонда адабиёт аҳллариининг диққатини ўзига жалб этган эди. Бу ҳақда Фурқат қуйидагиларни ёзади:

«...Дигар шеър арбобларни бизлар суҳбатимизни орзу қилиб келур эдилар. Агар бирор марғуб газал зодаи таъб ўлса, табиатлик кишилар нусха сўраб олур эдилар!».

¹ Фурқат, «Таржимаи ҳол», «Туркистон вилоятининг газети», 1891, № 16.

Адабий ҳаётда пайдо бўлган бу янгилик, ёш кучларни бир тўғарак атрофига уюшиб, янги адабий-эстетик позицияларда туриб муваффақият билан ижод эта бошлашлари реакционер адабиётчиларни ғазаблантирди, адабий ҳаётда кураш кучайди. Адабий фронтдаги бу кураш жуда кўп ҳужжатларда ёрқин акс этган. У ҳужжатлардан маълум бўлишича, ҳужмрон гуруҳлар ва уларга лаганбардорлик қилувчи реакцион адабиётчилар (Шайхи Сулаймон Афғоний, Муҳйи ва бошқалар) бутун чоралар билан демократ шоирлар ижодига раҳна солмоқчи, ёки улар ижодини ўз манфаатларига бўйсундирмоқчи бўлдилар. Ниҳоят мақсадларига эриша олмагач, уларга қарши тухматлар, бўҳтонлар уюштириш, шу йўл билан улар обрўсига путур етказиш йўлини тутдилар. Адабий лагерлар ўртасидаги кескин курашни кўз олдига келтириш жиҳатидан қуйидаги эпизод диққатга сазовор.

1886 йилда шоир Муҳйи «Қасидааст, дар шикоятӣ ҳамоқати аҳли замона» («Замона аҳлининг нодонликларидан шикоят тарзида айтилган қасида») сарлавҳали катта асарини ёзди. Бу асарда Муҳйи бутун куч ва имкониятларини сарф қилиб, Муқимий бош бўлган шоирлар группасини обрўсизлантиришга, улар ишига раҳна солишга тиришди, ҳатто уларни «оми, чапани шоирлар, шумлар, оёқ яланг, бош яланг безорилар» деб ҳақорат қилишгача бориб етди:

...Ии сифлаҳойи шумки, онои миёни халқ.
Пайдо шуданд, пардаи имон ҳамедаранд.

«Уйнайлику, кулойлику»¹ гўён миёни халқ.
Ҳукми худою, амри паямбар намебаранд...

Ия чанд сифлаҳойи чапан номи шоири
Бар кеш додаанаду ҳаме умми харанд.

Набувад саводу дар ҳама ғулон ахмақанд
Авбошуанду фирқан бепой, бе саранд².

¹ Муқимийнинг шу сўзлар билан бошланадиган шўҳ, оптимизми руҳи билан сугорилган ғазали ўша даврда машҳур эди. Бу ўринда Муҳйи Муқимийнинг шу шеърини кўзда тутди.

² «Девони Муҳйи», қаламий, Ўзбекистон ФА. Илм-тарих ва адабиётшунослик инст-тути, мив. № 1303, varaқ 134 аб 135 а.

Т а р ж и м а с и :

Бу шум, ярамас одамларки, халқ ўртасида пайдо бўлдилар.
Ҳаммадан имон пардасини йиртиб ташладилар.

Халқ ўртасида «Ўйнайлик, кулайлик» дедилар-ку,
Лекин, халққа худо ҳукмини, пайғамбар амрини етказмадилар.

Бу ярамас, чапан одамлар тоифаси ўзларига «шоир» номини берибдурлар,
Лекин, ўзлари саводсиз эшакдирлар.

Уларда савод, илм нима қилсин, уларнинг ҳаммаси девдан (ғулдан)
баттардирлар,
Улар оёқ яланг, бош яланг безорилар тоифасидан иборатдирлар.

Мана, бошдан-оёқ ғазаб ва ҳақорат билан тўлиб ётган Муҳйи «Қасида»-сининг баъзи байтлари. «Қасида»нинг умумий руҳи ва услубидан демократ шоирларга, биринчи навбатда Муқимийга нисбатан эксплуататор синфлар томонидан уюштирилган ёлгон ва бўҳтонлар равшан кўриниб турибди. Лекин, шароитнинг оғир, муҳитнинг бўғиқ ва заҳарли бўлишига қарамай, демократ шоирлар ўз позицияларида мустаҳкам турдилар, адабиётда «ҳақ сўз»ни айтиб, адолатни, ҳаққониятни ҳимоя қилишни давом эттирдилар. Муқимий ўзинга хос камтарлик билан Муҳйи таъналарига жавоб бериб келгуси «яхши замонлар»дан умид кутди.

Муқимий таънаий Муҳйига бир сўз айтки рост бўлсин,
Келур охир сени ҳам йўқлагудек бир замон яхши.

Муқимий бу «рост сўз»ни поэзиядан топди. Поэзиянинг содда, лекин жўшқин тили билан халқ ҳаётини, халқ орзу-истакларини куйлади. Талантли шоирнинг халқ позициясида туриши, тарихий ҳаққониятларни ўз ижодида куйлаши реакционерларнинг жирканч тўхматларига энг яхши жавоб эди, шоирнинг куч ва қудрати ҳам шу ҳаққонийлигида эди. Поэзияни сотқин ниятлар қуролига айлантирмоқчи бўлган қалбаки шоир «Ҳожи афанди»га — Муҳйига қарата ёзган Муқимийнинг «Инсон бўлдимму?» сарлавҳали шу шеъри демократ шоирнинг юқори эстетик завқидан дарак бериши ба-

робарида, адабий лагерлар курашини ўрганишда қийматли ҳужжат ҳам ҳисобланади:

Илм ўқиғони билан ҳар ким мусулмон бўлдиму?
Моуман айлаб фаришта ғайри шайтон бўлдиму?

Шиквалар айлаб туз ичкон ерларингизни мудом,
Е магар поси намак тутмоғлиқ осон бўлдиму?

Шеърингизга халқ толиб бўлсалар, сўнгра ўқинг,
Е келиб аҳбоб кар бўлмоққа меҳмон бўлдиму?

Қимки муҳмалдур ўзи ҳам, ўзгани муҳмал билур,
Қилсангиз ғайра атое дерки эҳсон бўлдиму?

Бўзда риш, эшшақда жон, тўти гапурғони билан,
Эй афандим, сизга ул, албатта, инсон бўлдиму?

Суҳбат аҳлига қилалмай ул кеча изҳори фазл,
Фаэлингизни пахтаси ҳам ёки арзон бўлдиму?

Бўлмағай ҳосил, Муқимий маъние ҳар лафздин,
Дона сочқон бирла ҳар қишлоқи деҳқон бўлдиму?¹

Адабий лагерлар ўртасидаги курашни кўрсатувчи бундай фактлар кўп. Лекин ҳамма гап шундаки, бу кураш борган сари кескин ва даҳшатли тўс олар эди. Реакция тарафдорлари ўз ёвуз ниятларини амалга ошириш, прогрессив интилишни тўхтатиш, халққа «ҳақ сўз»ни етказувчи шоирлар овозини бўғиш учун ҳар қандай жиноятдан қайтмас эдилар. Тарихий фактлардан маълумки, вазиятнинг бу кескинлиги айрим шоирлар фаолиятида фожиали излар қолдирди.

Бу даврдаги шоир ҳаётининг умумий аҳволидан хабар берувчи яна бир мўътабар манба бор. Бу — 1890 йилда Фурқатнинг Тошкентдан ёзган мактубига Муқимийнинг жавоб мактубидир. Муқимий бу мактубида ўз

¹ Муқимий. Танланган асарлар. Тошкент, 1958, 187-бет.

ахволи тўғрисида сўзлар экан, биз ҳис этган оғир кайфиятни яна такрор-лайди ва бизга таниш бўлган аялч лавҳани яна чизади. Бу мактубда Муқимийнинг шоирона самимият ва улуғ салобат билан ёзилган қуйидаги сағрларини ўқиймиз.

Агар сўрсангиз аҳволимни шул кун,
Қўл оғриқ устига дарди миёнлар.

Бу ранжим шиддатидан гар десам, ман
Кўзумда уйқу йўқ вақти азонлар.

Дариго сифлалар Хўқандда дойим,
Мусулмонсиз, визо ҳар лаҳза қонлар.

Фалак тийри жафо ҳар кимга отса,
Мени айлар, «Ушал шу!» деб нишонлар¹.

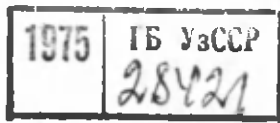
Муқимийнинг 80—90-йиллар фаолиятидаги алоҳида диққатга сазовор ва шоир образини жозибадор қилувчи нуқта шундаки, у ҳақорат ва тух-матларга, машаққат ва кулфатларга қарамай, ўз ижодий ишини тинмай, оғишмай, принципал позициядан туриб давом эттирди ва ўзбек адабиёти хазинасига катта бойлик бўлиб қўшиладиган чуқур ғоявий, юксак бадий асарлар яратиб берди.

* * *

Муқимий рангдор ва жозибадор классик поэзиямизнинг атоқли ва талантли намоёндаларидан биридир. У ўз ижодини кичик формадаги лирик шеърлар ёзиш билан бошлади ва умрининг охиригача бу фаолиятини давом эттирди.

Муқимий лирикаси классик поэзиямизнинг машҳур шеърий формаларидан ғазал, мухаммас, мураббаъ, маснавий турларида яратилган, унда бир неча рубой, туюқ ва фардлар учрайди.

¹ Муқимий. Икки томлик асарлар тўплами. Тошкент, 1960, II том, 108—109-бетлар.

Муқимий лирикасининг марказида муҳаббат тематикаси туради. Фақат классик адабиётимизда ёхуд Шарқ поэзиясидагина эмас, балки, жаҳон адабиётида ҳам жуда эски, аммо ҳамма вақт ёш, абадий барҳаёт бўлган бу тема кўп ишланган ва унда қанчалик-қанча шоҳ асарлар яратилгандир. Бу тема улуг Алишер Навоийга XV асрда қандай битмас-туганмас маънолар бағишлаган бўлса, орадан қарийб беш аср ўтгандан сўнг ҳам Муқимийга шундай илҳом манбаи фанатизмни, тарки дунёчиликни, мистикани тарғиб қилиб, жамиятда пессимизм уруғларини сочиб турган бир пайтда ҳаёт тўғрисида куйлаш, муҳаббатни тараннум қилиш катта ижтимоий қийматга эга бўлган зўр жасорат эди.

Муҳаббат ҳақида қўшиқ тўқиш ҳаётни куйлаш демакдир. Шу маънода Муқимий лирикаси чуқур ҳаётий лирикадир. Бу ҳаётийлик — Муқимий лирикасининг асосий ва етакчи хусусиятини ташкил қилади. Муқимий лирикасининг зўр социал қийматини ҳам унинг шу ҳаётийлиги таъмин этади. Чунки ислом руҳонийлари диний фанатизмни, тарки дунёчиликни, мистикани тарғиб қилиб, жамиятда пессимизм уруғларини сочиб турган бир пайтда ҳаёт тўғрисида куйлаш, муҳаббатни тараннум қилиш катта ижтимоий қийматга эга бўлган зўр жасорат эди.

Бу даврдаги диний-мистик адабиётнинг йирик вакилларида бири Юсуф Сарёмий:

Бир муаммодур тириклик ўзлукингдин урма дам,
Бу жаҳон ойинадек асрорини ҳайронидур.

Сан гумон этма, «бақо бор!» деб, жаҳон айвонда,
Бил яқин аввалда фоний эрди, охир фонидур!¹—

деб жамиятда «адам — йўқлик»ни, «фонийлик»ни тарғиб қилиб турган бир пайтда, бутун ҳоким идеология дин, охираат, тоат-ибодат ҳақида жар солиб турган ва одамларни хилватга, тарки дунёчиликка чақириб турган бир пайтда Муқимийнинг:

Навбаҳор очилди гуллар, сабза бўлди боғлар,
Сухбат айлайлик келинлар, жўралар, ўртоқлар!—

¹ Мавлавий Юсуф Сарёмий. Девон. Тошкент, литография, 1914. 53—54-бетлар.

каби хитоб билан чиқиши зулмат сукунати қопланган кечада урилган бонг таассуротини туғдирар ва гайиган бошларда ҳушёрлик яратар эди.

Муқимий ўз лирикасида кенг маънодаги муҳаббатни, муҳаббат алаңгасида ёнган инсонни куйлади. Бу инсон истақлари, армонлари, курашлари, кечинмалари, севиш ва аламлири, Муқимий шеърларининг мазмунини ташкил этди. Муқимий шеърларида гавдаланган лирик қаҳрамон дўстлик, садоқат, самимият, вафодорлик, мақсад йўлида сабот ва матонат билан курашиш каби олжапаб инсоний фазилатларга эга. Бу инсоний фазилатларни куйлаш, мадҳ этиш орқали Муқимий кишиларда яхши хусусиятларни тарбиялашга интилди.

Муқимий куйлаган лирик қаҳрамон конкрет тарихий давр, ижтимоий муҳит маҳсули ҳисобланади. У, ўша муҳит билан чамбарчас боғлиқдир ва жамиятнинг энг илғор идеяларини мужассамлантиради. Муқимий турмуш ҳақидаги ўз истақ-армонларини лирик қаҳрамон тимсолида илғори суради.

Колониал қуллик ва социал адолатсизлик ҳукмронлик қилган бир даврда Муқимий ғазалларининг кенг халқ оммасига қадрли ва азиз қилган нарса шу эдики, у ғазалларда яхши инсоний хислатлар тараннум қилинар, адолатли ва бахтли замонларни орзу қилиш ва шундай кунларнинг келишига ишонч овозлари барала жанранглар эди. Муқимий лирикаси ўзининг ҳаёт, бахт, истиқбол ҳақидаги зўр оптимистик туйғуларни билан халққа яқин ва тушунарли эди.

Муқимий лирикасида ҳаётни севишга, ҳаётдан завқланишга чақириниш, турмушнинг овоз ва бахтиёр бўлишини орзу қилиш асосий ва етакчи мотивни ташкил қилади. Лирик қаҳрамондаги бу улғуниятларни амалга ошириш, турмушни фарсон ва қувноқ қилиш икки ёқлама зулм ҳукмронлик қилган адолатсиз, мудҳиш колониал тузумда мумкин эмас эди. Шу тариқа шоир истақлари — армонлари билан ҳукмрон муҳит ўртасидаги қарама-қаршилик унда ҳасрат, нолиш, шикоят мотивларини келтириб чиқазди. Шунинг учун Муқимий лирикасида «бахтсизлик», «толе забуллик», «зулм», «жабру ситам» ибораларини тез-тез учратамиз, шонининг кўп шеърлари «чархи кажрафтор» («тескари айланувчи фалак») дан шикоят қилиб, «булбуллар ўрнини зоглар» олгани, «аҳли тамиз» хор бўлиб, «нодонлар»нинг иззат-иқрсмида эканлиги ҳақида сўзлабди.

Муқимий лирикасида учрайдиган қарама-қарши руҳий ҳолат — зўр оптимистик идеал ва заифлик белгиси бўлган алаҳ-ҳасрат ўша тарихий шароитдаги халқ оммасининг — меҳнаткаш деҳқон, қосиб-ҳунармандлар оммасининг психологиясига жуда яқин ва улардаги қарама-қарши кайфият-ни ифода қилар эди.

Маълумки, Муқимий шеърлари — ғазал, мураббаъ ва мухаммаслари ўз даврида катта шуҳрат қозонди. Куйларга солиб айтилиб халқ ўртасида кенг тарқалди. Муқимий асарларининг бундай кенг тарқалишига сабаб, уларнинг юқорида айтилгандек, мазмун жиҳатида халқ руҳига яқин бўли-

шидан ташқари, санъат жиҳатидан юксак, бадний форма жиҳатидан бекам-кўст етук бўлишлари ҳам эди. Муқимий ўз асарларининг юксак ғоявий бўлиши учун курашиши баробарида, талабчан санъаткор сифатида шу илгор идеяга мос тушадиган форма яратишга ҳам, асарнинг стилистик томондан етуклигини таъминлаш учун ҳам кўп меҳнат сарф этди. Муқимий шеърлари мазмунни ифода этишдаги аниқлиги, равшанлиги, услубининг раво ва енгиллиги, вазнининг қувноқ ва ўйноқлиги билан жозибадир. Муқимий шеърлари ҳам халқ қўшиқлари каби чуқур мазмунни фавқулодда содда, лекин аниқ формада ифода қиладилар. Мисол учун Муқимийнинг кўп ғазаллари қаторида унинг шўх, ўйноқи мураббатларини кўрсатиш мумкин. Муқимий ўз мураббатларини алоҳида маҳорат билан ишлайди. Адабиётимизда Муқимий мураббатлари машҳур. Эҳтимол, бунда мураббат жанрининг формал — стилистик хусусиятлари жиҳатидан (бандларнинг тўртликдан иборат бўлиши, қофия системаси, вазн) халқ қўшиқларига яқин бўлиши маълум роль ўйнагандир. Эҳтимол, Муқимий ўз мураббатларини яратишда халқ қўшиқларидан илҳомлангандир.

Муқимий шеър устида ишлаганда, айниқса, унинг жарангдорлигини, музикавийлигини таъмин этадиган вазн, қофия, радиф масалаларига катта эътибор берди. У, арузнинг бой, ранг-баранг баҳрларидан мукамал хабардор эди. Муқимий шеърлари арузнинг энг енгил, ўйноқи вазнларида ёзилган бўлиб, шеърнинг эмоционал кучини оширишга ёрдам қилади.

Шундай қилиб, Муқимий шеърларининг таъсирчан бўлишини, узоқ яшовчанлигини таъмин этган нарса уларнинг юксак ғоявийлиги билан бирга, ўткир, жозибадор, пишиқ бадний формаси ҳам бўлди.

Муқимий лирикасининг бадний хусусиятлари тўғрисида гапирганда, ундаги яна бир шеърый турга — мухаммасларга диққатни жалб қилиш зарур.

Одатда, мухаммаслар мустақил равишда ёзилиши ёки бошқа бирор шоир ғазалига боғланиши мумкин. Бу кейингиси «тахмис» деб ҳам юритилади. Муқимий ўзи мустақил мухаммаслар ёзиши билан бирга, классик адабиётимиздаги бу приёмдан — тахмис приёмидан ҳам кенг фойдаланди. Унда ўтмишдаги машҳур шоирлар ғазалига боғланган анчагина мухаммаслар учрайди.

Маълумки, мухаммас боғлаш ёки тахмис қилиш қондасига мувофиқ мухаммас боғланадиган ғазалининг ҳар бир байтини олиб, унинг бутун стилистик хусусиятларини сақлаган ҳолда (вазн, қофия, радиф, бадний образлар, приёмлар), мухаммас боғловчи шоир унга ўзи томонидан яна уч мисра қўшади, яъни ғазалининг ҳар байтидан беш мисрали банд ҳосил қилади, шу йўл билан ғазал неча байтдан иборат бўлса, шунча бандлик мухаммас ҳосил бўлади.

Тахмис қилишнинг қийинлиги шундаки, мухаммас боғловчи шоир тематика, услуб, вазн ва бошқа бадний приёмларда чеklangан бўлади:

у, ғазал авторининг умумий руҳини ҳисобга олишга, унинг стилистик хусусиятларини сақлашга мажбур. Иккинчи томондан, мухаммас боғлашининг яна бир масъулияти шундаки, мухаммас боғловчи шоир санъат жиҳатидан танланган ғазалдан паст бўлмаган мисралар яратиб, бадий маҳоратини намоён қилиши керак. Классик адабиётимизда мухаммас боғлашга ўзгариш, мусобақа, шоир учун бир турли имтиҳон, деб қараганлар. Шунинг учун «муваффақиятли мухаммас», «муваффақиятсиз мухаммас» каби терминларни қўллаб, шоирлар бадий маҳоратига баҳо берганлар. Мана шундай масъулиятли приёмни Муқимий кўп қўллади ва муваффақиятли чиққан анчагина мухаммаслар яратди.

Муқимий ўтмишнинг Алишер Навоий, Жомий, Ғолибий, Махмур каби илғор шоирлари ғазалига мухаммас боғлади, улар ғазалидаги фикрни мухаммасда яна кенгайтириш йўли билан, ўз ғоявий-ижодий принципларига мос бўлган идеяларни пропаганда қилди.

Муқимий ижодий меросида ҳажвиёт (сатира ва юмор) салмоқли ўринни ишғол қилади. Муқимий ҳажвиёти унинг ижодидаги асосий мотивлар билан органик равишда боғлиқ бўлиб, шоир қиёфасини тўлиқ тасаввур қилишга, демократ шоир сифатида характеристикасини беришга ёрдам қилади.

Муқимий лирик шоир сифатида куйлай бошлаган мотивларини — ҳукмрон муҳитдан нолиш, шикоят қилиш, мавжуд тузум тартибларидан қаноатланмаслик, ҳасрат мотивларини ҳажвиётда бойиған, кучайған, кескин тус олған ҳолда давом эттирди, фош этувчи танқидий-сатирик, юмористик асарларини яратди.

Муқимий сатиралари мазмун жиҳатдан бой, тематик жиҳатдан ранг-барангдир. Айтиш мумкинки, Муқимий сатиралари жамият ҳаётининг ҳамма асосий томонларини қамраб олди, эксплуататор синфларга хос бўлган ҳамма ижтимоий табақаларнинг типик образларини яратди. Ўзбек демократик адабиётида яратилган ажойиб социал типлар галереяси, даставвал, Муқимий қаламига мансубдир. Бу социал типлар галереясида эксплуататор синфларнинг ҳамма табақаларини, колонизатор — амалдорларни, маҳаллий бойларни, рус капиталистларини, текинхўр — паразит руҳонийларни, бюрократик колониал аппаратларининг ювиндихўр малайларни, савдогарларни, судхўрларни ва бошқаларни топниш мумкин.

Муқимий сатираларининг ўзига хос энг муҳим хусусияти шуки, уларда ҳаёт адабиётининг асосий объекти бўлган киши — шахс образлари орқали акс эттирилди. Турмушни типик шароитда ҳаракат этаётган типик характерлар, яъни шахслар — кишилар фаолиятида акс эттириш адабиёт-

нинг балоғатга етганини — реализмга эришганини кўрсатувчи белгилардан биридир. Мана шундай ҳақиқий санъаткор олдиға қўйиладиган талабга Муқимий сатиралари: унинг асосий намуналари тўлиқ жавоб беради. Масалан «Танобчилар» сатирасидаги Ҳакимжон билан Султон Алихўжаи ёки «Московчи бой таърифиди» ва бошқа сатираларида иштирок этувчи Ҳодихўжа бойни олайлик. Буларнинг биричиси — Ҳакимжон билан Султон Алихўжалар бюрократик аппаратнинг типик вакиллари, иккинчиси — Ҳодихўжа эса маҳаллий савдо-саноат буржуазиясининг типик вакилидир. Уларнинг хатти-ҳаракатларида, феъл-атворларида, психологияларида маълум социал табақанинг, маълум ижтимоий ҳодисанинг моҳияти гавдаланади. Улар тип сифатида маълум тарихий шароитда ҳаракат қиладилар ва ўз ҳаракатлари билан маълум ижтимоий ҳодисанинг моҳиятини очиб берадилар.

Муқимийнинг Виктор, Тўйи Иқон бачча, Кўр Ашурбой ҳожи ҳақидаги сатиралари тўғрисида ҳам шу сўзни айтиш керак бўлади. Бу шахслар ҳам Муқимий томонидан тўлақонли тип сифатида яратилганлар ва ўз ҳаракатлари, феъл-атворлари билан маълум ижтимоий ҳодисанинг моҳиятини очиб берадилар.

Худди шундай сатирик шеърлар цикли демократик адабиётда янги туғилиб келаётган капиталистик муносабатлар, буржуа жамияти иллатларини фош қилишда ҳам яратилди. Бу тема Виктор кирдикорларидан баҳс этувчи шеърлар циклида ишланди.

Маълумки, Виктор Дмитриевич Ахметов Қўқондаги ака-ука Каменскийлар савдо конторасида иш бошқарувчи бўлиб хизмат қилган. Шу даврда у турли-туман найранглар ишлатиб, маҳаллий бойларни алдаб улардан кўп миқдорда пул тўплаган ва қулай фурсатни факимат билиб ғойиб бўлган, яъни қочишган. 1890—91-йилларда бўлиб ўтган бу воқеа бутун Фарғона водийсида катта шов-шувларга сабаб бўлди ва кўп шоирлар бу воқеага бағишлаб аллақанча шеърлар ёздилар.

Муқимийнинг бу темада иккита шеър ёзгани маълум. 1) «Ҳажви Виктор бой» — мухаммас формасида, 4 банд, 20 мисрадан иборат; 2) «Воқеани Виктор» — маснавий йўлида ёзилган сатирик достон, 134 мисрадан иборат.

Бу асарларнинг биричиси ўз вақтида, Муқимий замонасида, кейин совет матбуотида эълон қилинган, иккинчиси эса, ҳозиргача қўлёзма манбаларда сақланиб келади.

Кейинги вақтларда манбалардан Муқимийнинг «Дар шикоятни Лахтин» сарлавҳали сатирик шеър ёзгани ҳам аниқланди. Шу шеър Лахтин исмли Ташкентдаги йирик корхона эгасига бағишланган бўлиб, тахминан, 90-йиллар атрофида ёзилгандир. Сатира ғазал формасида, 7 байтдан иборат.

Муқимийнинг Виктор ҳақидаги асарларига ҳам, Лахтин ҳақидаги сатирасига ҳам ўша давр шоирлари томонидан кўп назиралар, ўхшатмалар

ёзилди. Натижада, «Дукчи эшон цикли» сингари «Виктор ҳақидаги сатирик шеърлар цикли», «Лахтин ҳақидаги сатирик шеърлар цикли» майдонга келди.

Муқимий юмористик адабиётни яратишда ҳам новаторлик кўрсатди. Унинг кўп миқдордаги шўх, оптимизм билан тўлиқ юморларига эргашиб, ўша давр шоирлари назиралар ёздилар. Муқимийнинг «От», «Пашшалар» ва бошқа юморларига ўз вақтида тақлидлар яратилган эди.

Муқимий юморлари катта социал қийматга эга. Улардаги кулги ижобий идеални бўрттириб кўрсатишга ёрдам беради. Бу жиҳатдан арава, лой, безгак ҳақидаги юморлар серияси характерлидир. «Таърифи печ» юмори эса шоирнинг ҳаётдаги янгилликларга ижобий муносабатини аниқ ифода қилади. Муқимий дунёқарашидagi прогрессив йўналишни ўрганишда юморлар ҳам муқим ижодий манба ҳисобланадилар.

Муқимий ижодида буржуа жамияти иллатларини қош этиш тематикаси билан бирга келадиган яна бир муқим масалага диққатни жалб этиш зарур. У ҳам бўлса ишчилар тематикаси масаласидир.

XIX асрнинг охириларида капиталистик муносабатларнинг ривожланиши натижасида, ўлкада туғила бошлаган ишчилар синфининг ҳаётини тасвир қилиш бу давр адабиётининг асосий ва энг муқим вазифаларидан бири эди. Бу темани, умуман, демократик адабиётнинг, хусусан, Муқимийнинг четлаб ўтиши мумкин эмас эди, ҳақиқатда ҳам шундай бўлди.

Тўғри, бу давр адабиётида ишчилар ҳаётини тасвир қилишга бағишланган алоҳида асар йўқ. Лекин, саноат корхоналари очиб иш бошлаган маҳаллий ва метрополия буржуазиясининг кирдикорларини тасвир қилишга бағишланган асарларда ишчилар ҳаёти ва қурашлари кичик, лекин жуда характерли ва типик эпизодларда тасвир қилинади. Бунга Муқимийнинг «Московчи бой таърифида» асари яхши мисол бўла олади.

Маҳаллий бойлардан Ҳодихўжа завод қуришга киришади. Лекин, метрополия капиталистлари контроллиги остида яшашга мажбур бўлган бу «маҳаллий буржуа» заводни қуриб битказолмайди, яъни синади. Завод рус капиталисти қўлига ўтади. Завод қурилишида ишлаётган ишчилар («марлиқорлар») илгариги хўжайин қўлида қандай эзилган бўлсалар, янги хўжайин қўлида ҳам шундай азоб чекадилар ва бу адолатсизликка норозилик юзасидан иш ташлашга мажбур бўладилар. Муқимийнинг «Московчи бой таърифида» сатирасида мана шу иш ташлаш эпизоди тасвир қилинади.

Чиқиб қочди бир-бир ҳама мардикор,
Кулес қолди бу сирга ҳайрону зор.

Топиб мардикорини — «Сейчас юринг,
Пажалиста, — дер эрди, — энди туринг!»

Деди: «ҳар кун берсанг ўн сўм ҳам,
Борилмайди, қўй зовутини, хўжам».

Дубора яна борди бир ишга шул,
Сўкиб — «нет,— деди,— келма дуррак, пошел».

Бу эпизодда ишчилар ҳаракатининг дастлабки даври учун характерли ғожа берилади. Чиндан ҳам XIX асрнинг 80—90-йилларида, Туркистонда ишчилар синфи эндигина туғилиб, шаклланиб келаётган бир даврда ҳали уларнинг озодлик курашлари стихияли тусда бўлиб, завод-фабрика хўжайинларига қарши норозилик билдириш, иқтисодий талаблар қўйиб иш ташлашдан нарига ўтмас эди.

Демак, Муқимийнинг ўзбек адабиётидаги хизмати ишчилар тематикасини биринчи бўлиб адабиётимизга олиб кириши билан чекланиб қолмай, бу темани ўз даври шароитида тўғри, ҳаққоний, реалистик асосда ёритишда ҳам кўринади.

Муқимий реализми, айниқса, халқ ҳаёти тематикасини ишлашда ўзини рўй-рост кўрсатади. Бу темага Муқимий қайта-қайта мурожаат қилади ва ҳар гал янги бадиий куч билан халқ ҳаётининг ажойиб, ҳаққоний лавҳаларини яратади. Бундай лавҳалар сатираларда ҳам, юморларда ҳам, «Саёҳатнома»ларда ҳам учрайди. «Ҳапалак қишлоғи ҳақида» сарлавҳали мухаммас эса, адабиётимиздаги халқ ҳаётига бағишланган мислсиз асардир, унда халқ ҳаёти унутилмас картинада берилади. Халқ темаси Муқимий ижодининг марказий проблемаларидан биридир.

* * *

Адабиётимизда «Саёҳатнома» тамомила янги жанрдир. Адабиёт тарихида саёҳат эсдаликларини шеърӣ формада баён қилувчи бундай асарлар бўлган эмас. Умуман, адабиётда саёҳатдан олинган ёзма хотиралар кўп учрайди. Лекин, уларнинг ҳаммаси деярли мемуар характерида бўлиб, Муқимийда кўрганимиздек маълум қолипга тушган поэтик услубда ишланмайди.

Ўзбек демократик адабиётида «Саёҳатнома» жанрини бошлаб берувчи Муқимий бўлди. Муқимий турли маршрут (Қўқон — Фарғона, Қўқон — Шоҳимардон, Қўқон — Исфара) билан турли вақтларда қилган саёҳат таассуротларини тасвир қилиб учта «Саёҳатнома» ёзди. Муқимий яратган «Саёҳатнома»ларнинг ҳаммаси шундан иборат, деган фикрни қатъий равишда айтиб бўлмайди. Чунки кейинги вақтларда (1953) «Исфара саёҳати»дан 10 бандли, 40 мисрадан иборат янги парча топилди.

Муқимий «Саёҳатнома»си ўша вақтларда халқ ўртасида кенг тарқал-

ган ва шуҳрат қозонган эди. У халқ ичида ҳозиргача яшаб келади, оғиздан-оғизга ўтиб нақл қилинади, унинг бир неча вариантлари ёзиб олинган.

Муқимий «Саёҳатнома»лари ўз вақтида назираларни майдонга келтирди. Муқимий «Саёҳатнома»лари руҳида, унинг вазини, қофия системасини, бандлар, тўртликлар усулини сақлаган ҳолда шоир Завакийнинг ҳам «Саёҳатнома» ёзгани маълум. Матбуотимизда англашилмовчилик тарзида «Обид мингбоши ҳақида ҳажв» номи билан юритилаётган бу «Саёҳатнома» Муқимий традициясини онгли равишда давом эттиради:

Ҳайҳот эшитсангиз улус,
Обид деган қайнар бўлис,
Мансаб эсиз, хайфи жулус,
Бадлафзу бадгуфтор экан.

Қайнар гапи — Қайнар булоқ.
Ҳеч сўзга солмайдн қулоқ.
Улсин емай эчки улоқ.
Кўп порахўр мурдор экан...

Муқимий «Саёҳатнома»сига жавобан, 1892 йилда, Фурқатнинг Ҳяндистондан Хитойга қилган саёҳати даврида унга ҳамроҳ бўлган шоир Тажаллийнинг ҳам «Саёҳатнома» ёзганлиги тўғрисида маълумотлар бор.

Бу келтирилган фактлардан шу хулоса чиқадики, демократик адабиётда бир турли руҳ, бир турли тематикага эга бўлган ва муштарак бадий хусусиятлар билан характерланадиган маълум жанр — «Саёҳатнома» жанри тугилди ва шаклланди. Саёҳат хотираларини шеърӣ формада баён қилиш бу асарларнинг ҳаммаси учун умумий тематикадир. Бу асарларнинг бадий хусусиятларига келганда, уларнинг тўртликлар системасида, ўзига хос қофия усулида (ааас, бббс, вввс ва бошқалар) ёзилганини кўрсатиш керак. Ҳар банднинг охириги тўртинчи мисрасида «экан», сўзи радиф ўрнида келди. «Саёҳатнома»лар вази жиҳатидан ҳам бир турли хусусиятга эга. Уларнинг ҳаммаси арузнинг «Ражази мусаммани солим» (мустафилдун, мустафилдун, мустафилдун) вазида ёзилгандир.

Муқимий «Саёҳатнома»ларнинг адабиётимиздаги аҳамияти каттадир. Уларнинг энг муҳим қиймати шундаки, уларда халқ ҳаётининг ҳаққоний лавҳалари аке этади. Бу асарда Муқимий ўз Ватанини, ўз халқини севган ватанпарвар шоир сифатида гавдаланади. Бундан ташқари «Саёҳатнома»ларда чорининг бюрократик аппаратининг бўлис бошиқлари, мингбоши ва юзбошилари ҳақида танқидий материаллар берилади, улар кирдикорларни фош этилади. Бу жиҳатдан «Саёҳатнома»лар танқидий реализм адабиётининг муҳим намунаси ҳисобланади.

Турмушни зийраклик билан кузатувчи демократ шоир ўз саёҳатидан бой таассуротлар олади ва уларни чуқур мазмундор мисраларда беради. «Саёҳатнома»нинг қуйидаги банди бутун колоннага тузум устидан чиқазган шоир ҳукмидир:

Бўлма ҳаловатда касал,
Оламда йўқ бениш асал,
Бешак мукофоти амал,
Дунё қурилган дор экан.

* * *

Муқимий ижодининг тили, бадиий тасвир воситалари бой ва оригинал бўлиб, шоир ижодий йўналишига мос тушади, унинг ғоявий асосларини ўтказиш учун хизмат қилади.

Ҳар қандай ёзувчи тилининг тараққиёт даражаси уни халқ тилига яқинлаштиришида кўринади. Бу яқинлаштириш адабий тилнинг халқ тили савияси даражасига тушиши деган сўз эмас, аксинча, халқ тили бойликларини эгаллаб, ўзлаштириб, унга жило бериш, унга мунтазам, кўркам тус бериб, уни юқори поғонага кўтариш, деган сўздир.

Адабий тилнинг халқ жонли тилига муносабати ҳақида А. М. Горький шундай деган эди:

«...Тил халқ томонидан яратилади. Тили адабий тил ва халқ жонли тили деб ажратиб фақат шу деган сўзки, бирида биз «хом» тилга, иккинчисида санъаткорлар томонидан ишланган, жило берилган тилга дуч келамиз. Бу ҳақиқатни биринчи марта фавқулудда равшан англаган ёзувчи Пушкин эди. Халқ жонли тили материалидан қандай фойдаланиш кераклигини, уни қандай қилиб ишлаш ва жило бериш кераклигини ҳам биринчи бўлиб яна шу Пушкиннинг ўзи кўрсатди»¹.

Муқимий тилига мана шу жиҳатдан қарасак, унинг ўзбек адабий тили тарихида катта бурилиш ясаганини кўраемиз. Бу бурилиш, унинг лексикасида кўзга ташланади.

Маълумки, адабий тилнинг бойишида, муқим манба — халқ жонли тилидир. Муқимий бу манбадан жуда унумли фойдаланди ва адабий тилни умумхалқ тили ҳисобига бойитди. Муқимий асарларида бунинг сон-са-

¹ А. М. Горький. Собрания сочинения в тридцати томах. Госполитиздат, Москва, 1953, том 24, стр. 491.

ноқсиз мисолларини топиш мумкин: «бўзчи», «косов», «пахса», «безгак», «искабтопар», «лой», «арава», «қирчанғи» ва бошқалар. Бу ва шунга ўхшаш сўзлар асрлар давомида халқ ичида яшаб келган ва алоқа воситаси сифатида ишлатилгандир. Лекин турли сабаблар билан бу сўзлар ёзувчилар диққатидан четда қолиб келган, адабий тил хазинасига қўшилмай қолган эди. Бу бойликдан Муқимий усталик билан фойдаланди.

Муқимий тили тараққиётидаги яна бир манба, бу даврда рус тили бўлди. Муқимий ўзбек адабий тилини улуғ ва қудратли рус тили элементлари ҳисобига бойитди. Бу даврда адабий тилимизга «завод», «поезд», «машина», «самовар», «билет», «процент», «вексиль», «мастер», «рабочий», «вагон» ва бошқалар каби рус-интернационал сўзлари Муқимий асарлари орқали ўзбек тилига кирди ва ўзлашиб, адабий тил мулкига айланди. Бу ва шунга ўхшаш сўзларнинг адабий тилимиз бойлигига айлашниш тасодиқий ҳодиса эмас, албатта.

Урта Осиё Россияга қўшиб олингандан сўнг ўзбек халқининг ижтимоий, иқтисодий ва маданий ҳаётида маълум ўзгаришлар туғилиши натижасида унинг ҳаётида янги, замонавий тушунчалар ҳосил бўлди, халқ бу тушунчаларни ифода қилишда рус тилида бўлган тайёр сўзларни бевоқифа қабул қилди ва ўз ҳаётида ишлатиб келди. Шундай қилиб, жамият алоқасида рус тили элементлари, у орқали интернационал сўзлар пайдо бўлди ва яшаб келди.

Шоир Муқимийнинг ва умуман демократ шоирларнинг хизмати шундаки, улар жамиятда алоқа воситаси сифатида ишлатилиб турган бу янги тил элементларини саралаб, ўзбек тилининг ички қонунларига мувофиқлаштириб олдилар ва уларни жасурлик билан адабий тил мулкига қўшдилар. Демократ шоирларнинг бу қилган ишлари катта тарихий аҳамиятга эга бўлган муҳим иш бўлиб чиқди ва ўзбек адабий тили тараққиётининг келажагини белгилаб берди. Ўзбек адабий тилини рус ва интернационал сўзлар ҳисобига бойитиш соҳасида демократ шоирлар бошлаб берган бу йўлни уларнинг муносиб меросхўрлари давом эттирдилар, совет ҳокимияти йилларида эса бу йўл янги қудратли ижтимоий заминдан озиқланиб яна ҳам кенг ривожланди, ўзбек адабий тили тараққиётида мисли кўрилмаган катта аҳамиятга эга бўлди.

Бадий тасвирий воситаларнинг характери, поэтик образлар яратиш приёملари, шунингдек, воқеликни образли идрок этишининг ўзига хослиги адабиётнинг умумий ижодий принциплари билан белгиланади. Агар у ёки бу ёзувчи илғор позицияда турган бўлса, воқеликдан озиқланиб, уни акс эттириш йўлидан борса, яъни реалистик принциплар асосида ижод этаётган бўлса, у ўзининг умумий руҳи ва мазмунига мувофиқ тушадиган реалистик, ҳаётий тасвир воситаларини танлайди, ишлатади. Аксинча, агар, у ёки бу ёзувчи реакцион позицияни ишғол қилиб, воқеликдан кўз юмса, уни қинғир ойнада кўрсатиш билан машғул бўлса,

яъни формализм, «санъат-санъат учун» принципи асосида ижод этаётган бўлса, ўзининг шу умумий руҳи ва мазмунига мувофиқ тушадиган қуруқ дабдабали, мистик характердаги тасвир воситаларини танлайди, ишлатади. Бу умумий, назарий қондадан чиқазиладиган хулоса шуки, адабиётда тасвирий воситалар, ҳамма вақт адабиётнинг умумий йўналиши билан боғлиқдирлар ва маълум ғоявий нагузкага эга бўладилар. Шу умумий хулоса Муқимий ижодининг тасвир воситаларига ҳам тааллуқлидир.

Муқимий ижодида қўлланадиган бадий тасвир воситаларининг энг муҳим хусусияти шуки, улар ўзларининг мазмунлари эътибори билан ҳаётийдирлар, объектив воқелик, реал турмуш замнида туғилдилар.

Муқимийнинг поэтик тасвирда оригинал эканлигини сатирик асарлари мисолида кўрсатиш қийин эмас. Муқимийнинг реалистик методи, айниқса, сатирада кучли намоян бўлади. Шунинг учун сатирадаги бадий тасвирлар яққол реалистик характерга эгадирлар. Бу фикрни сатирик асарлардан олинган кўп мисоллар орқали исбот қилиш мумкин. Лекин, лирикада масала бир оз мураккаброқдир. Муқимий яратган лирик асарлардаги тасвир воситаларида новаторликни бирданига пайқаб олиш қийиндир. Шунга қарамай, диққат билан текшириш натижасида унда ҳам жиддий янгилек элементларини топиш мумкин. Мисол учун Муқимийнинг «Гўё жон келур» сарлавҳали ғазалидан қуйидаги мисраларни олайлик:

Ердан бўлғай кўнгиллар музтариб, андоғким,
Камбағал муфлис ўйиға бир азиз меҳмон келур.
Шавқидин кўрким, еса-қўйса киши, бир луқмавор,
Гўйиё ширмой иссиғ-оч гадоға нон келур!

Бу мисрлардаги тасвир ўзининг оригиналлиги ва реаллиги билан диққатни тортади. Классик поэзияда қутилган ёрни камбағал кулбасига келувчи «азиз меҳмон»га ўхшатиш кўп учрайди. Лекин иккинчи байтдаги метафора яъни ёрни «ширмой нон»га ўхшатиш ва оч гадои луқмасига тушган «ширмой нон»дек уни ошиқ луқмасига дучор бўлиши тўғрисидаги тасвир биринчи байтдаги традицион образни янги элемент билан тўлдирди, унга ҳаётийлик, реаллик бағишлайди.

Реза-реза ун каби чарх осиеьидан сўнғак,
Тангу-торик ўлди олам кўзга монанди катак.

Ошиқни «ёр васли иштиёқи»да қиладиган кўп шикоятлари ичида сўнғакларни «чарх осиеьси» (фалак тегирмонининг тоши) остида майда-май-

¹ Муқимий. Икки томлик асарлар тўплами. Тошкент, 1963. II том, 193-бет.

да бўлиши, бу зулм туфайли дунё унинг кўзига «тангу-тор» бўлиб кўрилиши классик поэзиямида кенг тарқалган, кўп учрайдиган образ. Бу образнинг Муқимийда яна бир такрорланиши ўқувчига, албатта, кутилган эффе́ктни бермайди. Образлардаги бу шаблонликни, сийқаликни сезган шоир унга кичик элемент қўшади («катак») ва дунёни «тор ва қоронғи катак»ка ўхшатиб, образда реалликка ва таъсирчанликка эришади.

Муқимий ижодидаги тасвир воситаларининг яна бир муҳим функциясини кўрсатиб ўтиш зарур. У ҳам бўлса, бадий тасвир воситаларининг муайян поэтик идеяни ҳам гоёвий, ҳам эмоционал жиҳатдан кучайтиришга хизмат қилишидир. Бадий тасвир воситаларининг бу функцияси турли метафоралар орқали — ўхшатиш, сифатлаш, муболаға, жонлантириш, литота ва бошқалар орқали амалга оширилади.

Муқимий ижоди намуналарида бадий тасвирнинг ҳамма турлари деярли учрайди ва зўр муваффақият билан ўз функциясини бажаради. Бадий тасвир воситаларининг маълум образнинг гоёвий эмоционал кучини оширишга қандай хизмат қилишини кўрсатувчи фактларни поэтик жанрларнинг ҳамма турларидан ҳам келтириш мумкин. Агар ҳажвиёт (сатира ва юмор) да бадий тасвир воситаларидан кўпроқ муболаға (гипербола), литота учраса, лирикада, кўпроқ метафоралар (ўхшатиш, мажоз, сифатлаш ва бошқалар) учрайди.

Мисол учун Муқимийнинг «Тўй» сатирасидаги шу парчани келтирайлик:

Солди алқисса эски дастурхон,
Қўйди сойил каби неча хил нон.

Бириси юмшоғу, бири қотган,
Бирн иссиқ, бири моғор отган.

Енг учида қўюлди тўққиз нон,
Кулчалар тошки, синдирур дандон.

Албатта кулчаларнинг қаттиқликда тошдек бўлиши, ҳатто, тишни синдириши ҳақидаги гаплар маълум даражада оширма муболағали тасвир. Лекин теманинг характери, ҳажвиёт услуби шундай бўрттириш приёмини ишлатишни, шу орқали кузатилган эффе́кнга эришишни талаб қилади. Шу сатирада қуйроқда дастурхонга қўйилган ош тасвирида ҳам шу гипербола приёмига дуч келамиз.

Сузди ош бир ликавда уч кишидин,
Кетти ошни кўриб ҳамма ҳушидин.

Ош мисоли табақда кўз ёши,
Курмаки кўп, гурунчидан тоши,

Бир оғиз эмди олдилар янги,
Чиқди лаппак табақ уза чанги.

Бу ҳар икки парчада ҳам бадий тасвир воситалари ўз функциясини, яъни образдаги ғоявий ва эмоционал кучни оширишга ёрдам қилиш функциясини сатирик приёмлар воситасида бажаради ва ўқувчида маълум образ ҳақида салбий хулоса ҳосил қилиш учун зарур бўлган ғоявий ва эмоционал таассурот туғдиради.

Муқимий ижодида бадий тасвир воситалари ва уларнинг функцияси ҳақида сўзлаганда шоир томонидан халқ ижоди материалларини — мақоллар, ҳикматли сўзлар, маталлар ва бошқалардан фойдаланганини таъкидлаб ўтиш зарур.

Муқимий, юқорида айтиб ўтганимиздек, халқ оғзаки ижодига алоҳида эътибор берди ва ундан муҳим хазина сифатида фойдаланди. Бу ҳол бадий тасвир приёмларида ҳам кўринади.

* * *

Муқимийнинг сўнгги давр (XIX асрнинг охириги йилларидан вафотигача) ҳаёти ва ижодий фаолияти ҳақида даставвал шунч айтиш керакки, у, реакционерларнинг тўсқинликларига, шахсий ҳаётининг беҳад қийин шароитда ўтишига қарамай, умрининг охиригача изчил халқпарварлик позициясида турди. Унинг бу даврда ёзган шеърлари тўлиқ аниқланмаган бўлса-да, баъзи манбаларнинг ёрдами билан қандай асарлар ёзгани ва ижодининг асосий мотивлари ҳақида маълум тасаввур ҳосил қила оламиз.

Табий, бу даврда Муқимий лирик шеърлар ёзишни давом эттирди. Баъзи маълумотларга қараганда:

Манам ким гўшай ишқингда ётган рўдапойингман,
Эшикдан урсангу қўпсангки, кетмас бир гадойингман,—

мисралари билан бошлангидан «Фармони ройингман» мухаммасини шоир умрининг охириларида ёзгандир.

Муқимийнинг юмористик асарлар ёзишни ҳам давом эттиргани маълум. Бу даврдаги юмористик шеърларининг намунаси сифатида «Пашшалар» радиоплаи шеърини кўрсатиш мумкин. Ҳазал формасида ёзилган етти байтли бу юморнинг матлаи шудир:

Айтайин бир қиссаеким, дод қўймас пашшалар,
Кимга бориб дод этай, бедод қўймас пашшалар.

Бу юморни қарерда ва қандай шароитда ёзилгани ҳақида Муқимий ўзининг 1899 йилда Москвага жияни Рўзимухаммад Дўстматовга ёзган хатларидан бирида қуйидагиларни айтади:

«Ва яна назм ёзувчиларингиздан юборинг, деб экансиз, фақир неча муддатлар бўладирки, назм айтурға табиат лоҳазин эрдим, бовужуди, бир ёзув назм пашшаларнинг шаънига айтиб эрдик. Бешарифда кўп бўлар экан, бу кеча анда машқ бўлиб эрди, қуруқ хат бормасун деб, кираси қилмаса ҳам, бир омади гап деб ёздук...»¹

1898—1899 ва ундан кейин Москвага, жияни Дўстматовга ёзган мактубларидан маълум бўлишича, Муқимий бу вақтларда тез-тез касал бўлиб турган, баъзан узоқ вақтлар, 5—6 ойлаб ётиб ҳам қолган. Муқимийнинг юқоридаги парчада «... назм айтурға табиат лоҳазин эрдим...» деган иборасини ҳақиқий аҳвол тўғрисида жуда эҳтиётлик билан айтилган сўз деб тушуниш керак. Аслида аҳвол анча жиддий эди, узоқ муддат давом этган иқтисодий танглик, ижтимоий муҳитдаги кескинлик, асабият унинг соғлигини асосли равишда ишдан чиқарган эди.

Муқимий ҳаётининг сўнгги даврларида унинг иккита шеъри ўша давр вақтли матбуотида эълон қилинади. Буларнинг бири «Тарихи зилзилани Андижон аз мавлоно Муқимий» номи билан «Туркистон вилояти газети»нинг 1902 йил декабрь сониде босилган шеърдир. Иккинчиси, шоир ўлимидан бир неча ой илгари шу газетанинг 1903 йил 15 январдаги 2-сониде «Қўқонлик бир бойнинг шаънига Муқимий шоирнинг айтган бир шеърдидир» сарлавҳаси остида босилган «Воқеани кўр Ашурбой хожи» сатирасидир.

Андижон зилзиласига бағишланган шеър газал формасиде ёзилган каттагина асар бўлиб, унда Муқимийнинг улуг рус маданиятига бўлган муносабати яхши ифода қилинган. Шоир ўз шеъриде турмушда рус маданияти яратаётган янгилликлар, у янгилликларни олиб кираётган рус докторларни, ҳамширалари ҳақида зўр қаноат билан сўзлайди. Ер қимирлашдан зарар кўрган халққа берилаётган моддий ёрдамлар, дори-дармонларга диққатни жалб қилиб, рус мутахассисларидаги гуманизм ва олижанобликка ҳурмат ва эҳтиром билдиради.

Шоир умрининг охирида ёзилган «Тарихи зилзилани Андижон» шеъри унинг рус маданиятига, рус халқига бўлган муҳаббатини яна бир марга намойиш қилади.

¹ Ҳ. Зарифов. Муқимий. Ҳаёти ва ижодида онд материаллар. Тошкент, 1955, 53-бет.

Муқимий қизғин ва шиддатли курашлар ичида давом этган қисқа муддатли ижодий фаолиятида бой ва мазмундор мерос қолдириб, 1903 йил 25 майда Қўқон шаҳрида вафот этди.

* *
*

Муқимий адабиёт тарихимизнинг маълум этапини ташкил қилади. Унинг ҳаёти ва ижодий фаолияти XIX асрнинг II ярмида туғилиб шаклланган ўзбек демократик адабиёти билан чамбарчас боғлиқ. Демократик адабиёт ўзбек халқи тарихидаги бутун бир даврни қандай акс эттирса, Муқимий ижоди ҳам худди шундай давр ҳаётини ўзида акс эттиради. Шу маънода Муқимий ижоди даврий ҳодисадир.

Муқимий ижодий фаолиятида ўша даврнинг ҳамма масалалари акс этди. XIX асрнинг II ярмидан 1905 йилгача бўлган адабиётимиздаги ҳамма асосий мотивлар (лирикадаги оптимизм, озодлик мотивлари, сатирадаги танқид, ижобий қаҳрамондаги романтика, истиқбол орзулари ва бошқалар) Муқимий ижодида учрайди. Унинг замондошлари ундан кўп нарса ўргандилар, унинг изидан бордилар. Завқий, Аваз Утар каби ундан кейин ҳам ўз ижодини давом эттирган демократ шоирлар эса, сабот ва матонат билан у бошлаб берган ижодий-эстетик принципларни давом эттирдилар ва ҳимоя қилдилар.

Муқимий ижоди ўзининг бутун кучли ва заиф томонлари билан XIX асрнинг II ярми ва XX аср бошларидаги тарихий давр етиштирган катта адабий-ижтимоий ҳодисадир. Ҳар қандай ижтимоий ҳодиса каби, у ҳам қарама-қарши моментларга, хусусиятларга эга. Чунки, у, ўз ижодида халқ ҳаётини бутун тўлалиги, чуқурлиги ва мураккаблиги билан акс эттирган зўр талант эгасидир.

Муқимий ижодининг диққатга сазовор муҳим фазилати — унинг халққа яқинлиги, халқ маънавий ҳаётига сингиб кетганлигидадир. Муқимий олдий халқ ичидан чиқди, халқ учун ёзди, халқ томонидан севилиб ўқилди, сазланди. Муқимий чин маъноси билан халқ шоиридир.

Ғулом Каримов

1. Лирика

Ғазаллар

ЯККА БУ ҒАРҒОНАДА

Ошиқ эрмасман юзингга якка бу Ғарғонада,
Зоҳид истар каъбаларда, барҳаман бутхонада.

Кимга дод айлай бу бедодингни ман, эй сангдил,
Ошно бўлдим десам, кўнглунг сени бегонада.

Шамъи рухсоринг ёнар маҳфилда гул-гул кечалар,
Бормуди қасдинг магар куйдиргали парвонада.

Манъ этиб, эй муҳтасиб, ҳар дам бошимга келмағил,
Бўлса найлай, маст бўлмай, масканим майхонада.

Ғофило, фикр айлағил уқбони роҳат истасанг,
Шодлиғ кўз тутмаким, бўлмайди меҳнатхонада.

Манзилимни сўрма, эй мағрури мулки дастгоҳ,
Даҳр саҳройи жунун уй бўлмағай девонада.

Булбул айлар ноалар ёлғиз дема, эй гулўзор,
Чўғздек қилғай Муқимий ҳам наво вайронада.

УЧРАДИ БИР ЁР

Учради ногаҳ манга бир дилбари маҳрўгина,
Хандаси ширин, каломи жонфизо дилжўгина.

Ҳуснидин ўтлиғ нетонгким боқса рухсорин очиб,
Келтуралмай тобу тоқат бўлса кўзгу сувгина.

Меҳр вақтида ниҳоят меҳрибон, кўнгил навоз,
Қаҳр ҳангоми бағоят тунду ҳам бадхўгина.

Донаи холи ярашган чеҳраи гулнориға,
Кўзлари оҳу каби мушки Ҳўтан гесугина.

Холи ҳиндусин гирибонида кўргач рашкидин,
Келди чиққум ул замон саҳро сари деб «ҳу»гина.

Оҳ урар товус боғларда хиромини кўриб,
Ҳасратидин кабк гўё ўтка тушган мўгина.

Нола булбулдек жудоликдин, Муқимий айларам,
Етса шояд, деб, висолинг гулларидин бўгина.

УЙ ҚУДА

Кўйидин ўттимки, ул хуршид рухсор уйқуда,
Бул ажаб толиъки, ман тушканда бозор уйқуда.

Оразида икки зулфини кўриб пур печу тоб,
Гул юзида ҳалқа урмушму, дедим мор уйқуда.

Ўпса оҳиста киши шаккар лабидин оҳким,
Маст ётган бўлса ойдин кечаси ёр уйқуда.

Очма ҳаргиз кўзини келсанг агар маъзур тут,
Хуштур ороми анинг бўлганда бемор уйқуда.

Ақлдин кайфияти бедорини сўрдим, деди:
Подшони уйғотиш густохи душвор, уйқуда.

Уйқуда кўргач Муқимийга назарда гўйиё,
Ким кўринди жумлаи аҳли талабкор уйқуда.

ЯНА

Шўхи паривашеға гирифтормен яна,
Васлин кўрарга шому саҳар зормен яна.

Раънолар ила кам тобим, жафо чекиб,
Найлай, бировнинг ишқида бемормен яна.

Айлаб ҳамиша хўблара уйқуни ҳаром,
Бир нозанин ёдида бедормен яна...

Бозор шабда қайси тарафдин, дебон келур,
Ҳайрон йўлида дийдаларим чормен яна.

Хор этти ишқ ҳар гули хумроға боғ аро,
Таън этма боз бир гул учун хормен яна.

Охир шароб тут қадаҳе, соқиё, букун,
Даврингда саҳт лоҳазу хуммормен яна.

Ногаҳ, Муқимий, учраса ақлу ҳушим кетиб,
Кўрган еримда сурати девормен яна.

ЖОНОН КЕЛУР

Ғазаб бирлаики ул жонон келур мастона-мастона,
Хаёлимда танымга жон келур мастона-мастона.

Фигон айлаб дегай мардум қилурда растада жавлон,
Пари шаклидаму, инсон келур мастона-мастона.

Ичиб ағёр ила май кеча, эмди кундузи ухлаб,
Сўрарга ваъдаси ёлғон келур мастона-мастона.

Руунат боғида битган қади сарви сиҳи мавзун,
Юзи гул, сочлари райҳон келур мастона-мастона.

Букун ногаҳ мунаввар шомими айларга, эй аҳбоб,
Кўзум учкай магар меҳмон келур мастона-мастона.

Йўл узра турма зоҳид, кўзла роҳи офият, чунким:
Балойи дин ила имон келур мастона-мастона.

Кишига (борганини) тарз билдурмай, Муқимий, ёр,
Ўзин ҳушёр олиб пинҳон келур мастона-мастона.

ОҲИСТА-ОҲИСТА

Назардин кеттинг, эй хуршид узор, оҳиста-оҳиста,
Начук бас тийра бўлмас рўзгор оҳиста-оҳиста.

Сановбар қомато, бўлмасдин аввал ошно билсам,
Бўларканман кўрарга мунча зор оҳиста-оҳиста.

Раво кўрма тараб зулфингни бепарво эл озорин
Ки ҳар бир торида жон бешумор оҳиста-оҳиста.

Уюнда рашкдин кокиллларингдин нега тебранмай,
Тегар рухсорингга олтун тумор оҳиста-оҳиста.

Дариғо, ройгон меҳру муҳаббат қўймиш эрканман,
Йўлингга қилдинг охир интизор оҳиста-оҳиста.

Юзунг кўрмакка донм мунтазир наргис била гулзор,
Хиром эт боғ аро товусвор оҳиста-оҳиста.

Хаёл этсам висолинг соғиниб ҳушум кетиб бошдин,
Оқар қон ёш кўзимдин шашқатор оҳиста-оҳиста.

Асир этмас қаю бир феълу атворинг хусусанким,
Олиб илкиннга чалганда дутор оҳиста-оҳиста.

Нега асраб ниҳон туттимки, ҳаргиз бўлмади, найлай,
Бўлуркан ишқ сирри ошкор оҳиста-оҳиста,

Т О К А Й Ғ А Ч А

Шом — субҳим, сенсиз, эй ширин забон токайғача,
Лоладек бағрим бўлур ҳажрингда қон токайғача.

Ошноларга бўлиб ношно, бегонага —
Ҳамнишину, улфату ҳам меҳрибон токайғача.

Ҳар замон ноз ўқлариға айлаюб жисмим ҳадаф,
Айламак ошиқлиғимни имтиҳон токайғача.

Эл аро афсона бўлмай найлайин аҳбоблар,
Ишқ асрорин қилур эрдим ниҳон токайғача.

Кипригинг-тийру камон-абруларинг жон қасдиға,
Кўксими ҳар лаҳза қилмоғлиқ нишон токайғача.

Рахши шоҳона миниб, йўл узра ётконларга ҳеч,
Боқмай истиғно қилиб, бўлмак равон токайғача.

Оҳким ушшоқларини рашк ўтиға куйдириб,
Базм этиш ғайр ила то вақти азон токайғача.

Жилваға киргузки то кўрсун ниҳоли қоматинг,
Лоф урар ўзиға сарви бўстан токайғача.

Айладинг минг ваъдаи васлу бириға турмадинг,
Интизор этмак рамақға етти жон, токайғача.

Ногаҳон назм гавҳаридин олибон дурре Муқим,
Ўқусанг чиқмоймиди назминг нишон токайғача.

ҚАЧОНҒАЧА

Ағёр элига лутф ила эҳсон қачонғача?
Қилмоқ кўнгулни лола каби қон қачонғача?

Ҳажрингда тийра рўз ўлиб, заҳри ғам маош
Мундоқ ниҳонсен, эй маҳи тобон қачонғача?

Юз ваъдани бириға қачон айладинг вафо,
Синдурмак охир аҳд ила паймон қачонғача?

Вайрон кўнгулнинг бўлса бинолари майлиму,
Қилмак бу кўзнинг ёшини тўфон қачонғача?

Булбул фиғону қумри чекиб оху нолалар,
Гуллар чаманда чоки гиребон қачонғача?

Васлингға ҳам етармуди, эй Лайливаш, киши,
Мажнун кезарда даштда ҳижрон қачонғача?

Қокилларингни шоналар айлаб Муқимийни
Қилмак бу шева бирла паришон қачонғача?

АРЗИМНИ АЙТАЙ

Арзимни айтай боди сабоға,
Шояд гапургай ул гулқабоға.

Албатта келсун, ҳолимни сўрсун,
Андиша қилсун, рўзи жазоға.

Неча замондур, кўзга ниҳондур,
Ҳар ким ёмондур, солдим худоға.

Оҳим эшитмай, додимга етмай,
Бир таъсир этмай, кетти ҳавоға.

Мандин чу оҳу, рам қилди бадхў,
Булким ғаразғў тушди ароға.

Бўлдим фасона, субҳу шабона,
Кўксим нишона тийри жафоға.

Узи уёнсун, ҳажрида қонсун,
Дардиға борсун қайда давоға.

Бўлгай хиромон, боқмай шитобон,
Қилмасму эҳсон султон гадоға.

Иўқ зарру сийми, лекин самимий,
Ошиқ Муқимий келса дуоға.

ЁРАБ

Ютарман заҳр ҳажр ишқида ул нозик адо ёраб,
Бу янглиғ талх комим, борму дардимға даво, ёраб.

Кими олдида йиғлай ул жафо-жу ҳасратидинким,
Бориб бўлди бу кун бегоналарға ошно, ёраб.

Ётубман мунтазир йўлида, гарчи васл эмас мумкин,
Кечар не навъ ҳолинг, деса бир йўл ман ризо, ёраб.

Баҳори оразингдин дашту саҳролар эрур хуррам,
Қилур шавқи жамолинг бирла булбуллар наво, ёраб.

Эрурман нотавон, ожиз, қадим хам ҳам юки бирлан,
Қилур тоқай қаро бахтимни ул қоши қаро, ёраб.

Агар бир умр ҳижрон даштида саргаштадур Мажнун,
Анга Лайли баҳона, мақсади сан муддао, ёраб.

Ҳидоят қилмаса тавфиқи фазлинг, фарқи исёнман,
Ибодатларда нуқсон кўп, намозимда риё, ёраб.

Ҳаётим мазраиға маъсиятлар донасин сочдим,
Агарчи тонгла лутф эт, ҳосилим журму хато, ёраб.

Ҳарими қурбиға мендек гадони етмаки мушкул,
Муқимийға ўзингдан ўзга йўқдур муттако, ёраб.

ДИЛАФГОР БЎЛДИМ АЙРИЛИБ...

Оҳким жоно кўрарга зор бўлдим айрилиб,
Новаки ҳажринг-ла дилафгор бўлдим айрилиб.

Найлайн ҳаргиз жудолиғ ихтиёрим йўқ эди,
Чархи кажрав илкидин ночор бўлдим айрилиб.

Ақл ҳуш ул ерда қолди, мунда бормай ишга қўл,
Ёқмайин мен сурати девор бўлдим айрилиб.

Сандин ўзга учраса, маҳваш, кўнгилга шарҳи роз,
Сидқ ила ҳар вазҳдин иқроор бўлдим айрилиб.

Меҳри рухсоринг яна кўрмак муяссар бўлса деб,
Фикру зикрим ҳасрати дийдор бўлдим айрилиб.

Жоми васлингдин эканман маст, фурқат заҳридин
Нўш этиб якбораги ҳушёр бўлдим айрилиб.

Ўлдурур мундоғ фироқинг устиға ортуқча ким,
Сангсори таънаи ағёр бўлдим айрилиб.

Нолалар қилмай нетай сансиз Муқимий субҳу шом,
Булбули шўридан гулзор бўлдим айрилиб.

СОҒИНИБ

Меҳру рухсорингга, жоно, зордурман соғиниб,
Кўргали муштоқ, дил афгордурман соғиниб.

Субҳи васлим фурқатинг шоми билан топди завод,
Қон тўлиб кўзга шафақ осордурман соғиниб.

Хастаю, маъюсу бемор айрилиб ғам кунжида
Мустаҳиққи пурсиши бисёрдурман соғиниб.

Едима сози дутору руҳ афзо хонишинг
Тушса ҳар соат батарроқ зордурман соғиниб.

Хоҳ бовар қилма, қил сансиз мусулмонсан агар,
Ғунча янглиғ дийдаси хунбордурман соғиниб.

Ашки олу ранги зардимдин қиёс этсанг бўлур
Ҳожати гуфтор эмас изҳордурман соғиниб.

Ҳасратингнинг назмини ёзиб Муқимий сафҳага
Кору борим дам-бадам такрордурман соғиниб.

ЗОРДУРМИЗ СОҒИНИБ...

Меҳр рухсоринг кўрарга зордурмиз соғиниб,
Ҳосили дилхастаи афғордурмиз соғиниб.

Меҳрибонлиғлар билан келганларингдин гаплашиб,
Дилрабо, ҳар тўғридин иқрордурмиз соғиниб.

Жон куярларни майи васлингдин айла шодком,
Оҳ, тоқай ташнаи дийдордурмиз соғиниб.

Ногаҳон олдинг кўнгилларни-ю, парво қилмадинг,
Оҳ, тоқай ташнаи дийдордурмиз соғиниб.

Ошнолиғ шул бўлурмуқим бўлиб мундоғ жудо,
Сангсори таънаи ағёрдурмиз соғиниб.

Шўхлар васфини ҳар мисраларимда зикр этиб,
Шукрилиллоҳқим, Муқимий, Бордурмиз соғиниб.

ХУРРАМ БОРИБ...

Май суниб, жоно, қилурсан ғайрни хуррам бориб,
Бир демассан «Шод этай ул ҳам асири ғам, бориб»,

Ҳолига боқмай урар бодому наргис боғда лоф,
Бир йўла ул икки жодуларни қил мулзам бориб.

Манзилингдин келдиму топмай бизимдек не учун,
Қўк кийиб, савсан чаманларда тутар мотам бориб.

Васлига еткай не фирқа халқ, эй аҳбоблар,
Ҳовлисига суҳбатин топмас эса одам бориб.

Доим айлар сарву шамшоду сановбар карру фар.
Қўрсатиб мавзун қадингни бошларин қил ҳам бориб.

Ханжари мужгонларингдин сийналар мажруҳдир,
Демадингким: «Эй жафо-жў, бир қўяй марҳам бориб».

Эй муҳаббат аҳли, таън этманг агар тутсам асо,
Қилган ул кундин бери дармон бадандин рам бориб.

Неча термулди Муқим айлаб дуолар келмадинг,
«Интизор этгил!— дегонму ул ёрингиз,— кам бориб».

ШАРОБ

Соқиле жоме карам қил, қилмай истиғно шароб,
Нўш этиб билмай надур ранжу ғами дунё шароб.

Базм аро, жоно, висолинг бода ўрнига ўтар,
Суратинг мийно, лабинг соғар, сўзинг гўё шароб.

Сабзаю оби равон хуш айламас фасли баҳор
Ташна лаб махмурга кўрсатмасангиз то шароб.

Ҳеч ўлдим ҳам дегайму ҳасрату армони йўқ,
Сан билан ичкан кишини кечаси танҳо шароб.

Рух очиб маҳтобларда маст ичиб қилким хиром,
То кўриб лоф урмасун қаддинг гули раъно шароб.

Бу сифат гул-гул ёнибким нўш этиб гашт айласанг
Тушмасунму эл ичига шўришу ғавво, шароб.

Сўрма махмуру мукаддарлиғни бу майхонада,
Кеча-кундуз от тутиб дерман Муқимий: «Ё шароб!»

ГУЛШАН ИЧРА

Гулшан ичра боғбон, жоно, хиром эт то кўруб,
Юз ўгурсун қоматингни сарвидин зебо кўруб.

Ул муанбар кокил ила ўт калисодин букун,
То белидин ташласун зиннорни тарсо кўруб.

Менга Мажнун учрасайди ишқ даштида ағар,
Йиғлар эрди ҳолима бошимда минг савдо кўруб.

Лаҳзае ором олмас умрлар оворадур,
Икки жоду кўзларингни оҳуйи саҳро кўруб.

Хатти ахзарму, лабинг узра тутай деб ё мақом
Келдими Хиэр оби ҳайвондин кечиб оё кўруб?

Ол рухингдин парда то юз-минг хижолатлар билан,
Бўлмасун мағрур боғларда гули раъно кўруб.

Назм созиға Муқимий чекди (васфинг) риштасин,
Гоҳ тараҳҳум айлағил, эй шўхи базм оро кўруб.

ЖАМОЛИНГНИ КЎРУБ...

Тоқат ўлди тоқ, эй маҳваш, жамолингни кўруб,
Волаи шайдои ўлдим хатту ҳолингни кўруб.

Лоладек нозик баданлар кокил афшонлар чекиб,
Доғи кўнглимда ўшал ранжу малолингни кўруб.

Ўзга боғларга бино қўймай, нигоро, қил хиром,
Шохи синсун сарвни раъно ниҳолингни кўруб.

Хомуш ўлтурмай гапур, жоноки бўлсун гунгу лол,
Тўтийи ширин такаллум қийлу қолингни кўруб.

Ой малоҳатда етолмай юз хижолатлар билан,
Бўлди кам-кам кимки бу ҳусни камолингни кўруб.

Не ажаб ким юз ўгурса мен каби зуҳд аҳли ҳам,
То абад меҳробдан абру ҳилолингни кўруб.

Назм кўзгусиға сайқал берди васфинг-ла Муқим,
Тобса шояд хотири таскин мисолингни кўруб.

ХУРШИДИ ТОБОН ЧИҚТИ

Хатту холин йўқки сиз ҳусниға нуқсон чиқти денг,
Балки гул давриға сунбул бирла райҳон чиқти денг.

Ваъдаи васл этти-кетти учраганда, қосидо!
Ул суманбар аҳду паймонлари ёлғон чиқти денг.

Очибон рухсорини ногоҳ оқшом чиқса ёр,
Бегумон, аҳбоблар, хуршиди тобон чиқди денг.

Жилваи ноз ила чиққач боғ соридин нигор,
Ўзга билманг сарви навхизи хиромон чиқти денг.

Ҳар қачон чиқса тутиб ул шўх ағёр бирла қўл,
Гўйе габрени ҳамроҳи мусулмон чиқти денг.

Хуш димоғ айлар келиб ҳар дам насими ё магар,
Ул пари пайкар қилиб зулфин паришон чиқти денг.

Эй сабо, зинҳор ўшал гулға мени булбул каби,
Кеча айлаб то саҳар фарёду афғон чиқти денг.

Ногаҳон дурлар тўкиб ҳар байти шеъринин Муқим,
Васфини, албатта, ул маҳбуби даврон чиқти денг.

ДИЛНИ АФГОР АЙЛАДИНГ

Оқибат, эй бемурувват, дилни афгор айладинг,
Яхши иш қилсанг эди, шул ишни бекор айладинг.

Мен каби жонсўздин яқбора юзни ўгуриб,
Бора-бора, сад дариғо, майли ағёр айладинг.

Не учун рашк ўтлариға шамъдек ёқилмайин,
Ошнолардин кечиб, бегонани ёр айладинг.

Боғ аро ёлғиз жигар хун, мен эмас гулларни ҳам
Лола кўксин доғ қат-қат дийда хунбор айладинг.

Умр ўтар, жоно, букун маҳшарни ҳам андиша қил,
Не гуноҳ қилдимки, охир жавр бисёр айладинг.

Йўқки ғамхўре деса бечораи шўрлик Муқим,
Ёрдин ажраб заҳру заққум бирла ифтор айладинг.

ФАРҲОД АЙЛАДИНГ

Боғ аро, жоно, ўшал ким жилва бунёд айладинг,
Кабк ила товусни рафторингга минқод айладинг.

Мақсадинг шамшод шохин бўлмаса гар синдириш,
Қоматингни мунча мундоқ сарви озод айладинг.

Гаҳ салом айлаб ўтиб ширин табассумлар билан,
Кўҳи ғам қозсам мени ҳам мисли Фарҳод айладинг.

Ҳеч ошиқларни оҳи санга таъсир этмади,
Не бало кўнглунгни қаттиғлигда пўлод айладинг.

Боғлар саҳнида жавлонлар қилиб юз ноз ила,
Ҳар қадам қўйдинг чаман тарҳини ижод айладинг.

Фасли аср айлаб чиқиб ағёрларга боқмадинг,
Яхши қилдинг шул тағофилдин дилим шод айладинг.

Сахт кўнгуллар, Муқимий, ғам билан вайрон эди,
Бир боқиб, ёлғон эмас, лекин чин обод айладинг.

ҲАИРОН АЙЛАДИНГ, КЕТДИНГ

Уқубатларга солдинг, қайди ҳижрон айладинг кетдинг,
Жамолинга мисоли кўзгу ҳайрон айладинг, кетдинг.

Баҳор айёмида наззора айлаб дашту саҳроға,
Тамоми лолаларнинг бағрини қон айладинг, кетдинг.

Даҳони — ғунча, эй нозик бадан гулдин, бели қилдин,
Мани тун-кун чу булбул соҳиб афғон айладинг, кетдинг.

Фалак кўнгулни афғор этди жавр айлаб каж эрдиким,
Ани устиға зулфунгдек паршон айладинг, кетдинг.

Тифоқан боғ аро кирдим, чиқор ғавғоки гуллардин,
Юзунг кўрсатингу чоки гирибон айладинг, кетдинг.

Эшикингда бориб фарёду дод этсам иложи йўқ,
Тириклай ўлтуруб бу ерда пинҳон айладинг, кетдинг.

Ҳакимо, мунда беморинг қолиб, ўз ошнолардин,
Бориб, бегоналар дардиға дармон айладинг, кетдинг.

Харидори талабкорингга кўп қиймат баҳо айтиб,
Бўлақларға висолинг базмин арзон айладинг, кетдинг.

Ўшал кун ваъда бирлан шоду хуррамлар қилиб охир,
Рақиблар бирла эмди аҳду паймон айладинг, кетдинг.

На бўлғай ошса қадри бир назар солсанг қулунгни ҳам.
Қараб бир қатраға чун дурри ғалтон айладинг, кетдинг.

Муқим, ҳар ерда хўблар дурри васфин донасин чектинг,
Чу назминг риштасин тасбиҳи маржон айладинг кетдинг.

АЙЛАДИНГ КЕТДИНГ

Кўнгулни гунча янглиғ таҳ-батаҳ қон айладинг кетдинг,
Халойиқ ичра маъюсу паришон айладинг кетдинг.

Отиб тийра жафо дилларга ҳар ёндин солиб рахна,
Начук султонки, тан мулкени вайрон айладинг кетдинг.

Жудолиғ кунжида етмасмуди ҳасратда қолғоним,
Яна шаънимга бир ортуқча бўҳтон айладинг кетдинг.

Агар тош бўлса ҳам кўнглинг эриб лозим эди раҳминг,
Кўзича душманним ер бирла яксон айладинг кетдинг.

Авалдин ошнолиғ қилмасамчи, охири ташлаб,
Умидим шулмидиким, зору ҳайрон айладинг кетдинг.

Дуоёи давлатинг кўзлар Муқимий, гарчиким маҳрум,
Бўлакка неъматни васлинг фаровон айладинг кетдинг.

ЗОР АЙЛАДИНГ

Хусн ила мундоғ чиқиб саҳрода рафтор айладинг.
Ваҳшиларни бил муқаррар маҳви рухсор айладинг.

Хуш тақаллумлар билан тўтини товуслар билан,
Гунгу лол айлаб ажаб ҳайрони гуфтор айладинг.

Муслим аҳлига қилиб, қошларни меҳроби намоз,
Зулфу кокилларни тарсоларга зуннор айладинг.

Жилвалар бирлан назарларда нигоро оқибат,
Гар мусулмонсан, инон, жоноки, хуштор айладинг.

Дилбаро, мундоғ сафарларга кетиб бир неча вақт,
Йўлларинг узра мени соғинтириб зор айладинг.

Ногаҳон жоно, Муқимий сори қилдинг нимнигоҳ,
Гўё вайронаи хайрени меъмор айладинг.

ШАИДО ҚИЛДИНГУ КЕТДИНГ

Шитоб айлаб келиб бир кеча шайдо қилдингу кетдинг,
Кўзимнинг ёшини ҳажрингда дарё қилдингу кетдинг.

Узиб тобора-бора ошнолиқ риштасин охир,
Бугун бегоналар сориға парво қилдингу кетдинг.

Гуноҳим не эдиким бир йўли аҳволими сўрмай,
Бошимға шўриши маҳшарни пайдо қилдингу кетдинг.

Хаданги новаки мужгонларинг бирла солиб рахна,
Давосиз захмларни кўнглима жо қилдингу кетдинг.

Рақибни рўсияҳлар базмида то субҳ ҳар оқшом,
Қолиб зулматда ман, сан шамдек ё қилдингу кетдинг.

Очиб мундоғ матои ҳусн қадрин билмаганларга,
Дариғоким, сахийсан нася савдо қилдингу кетдинг.

Неча муддат эрур ҳажр ўтиға ёқиб Муқимийни,
Бу янглиғ хаста зору бесарупо қилдингу кетдинг.

МОНАНДАИ ЖОН КЕЛДИНГ

Хўп бўлдики мардумдин, келганда ниҳон келдинг,
Бу мурда таним ичра монандаи жон келдинг.

Жоноки, ўшал кетдинг эмди яна келгай деб,
Йўқ эрди кўнгилларда бир зарра гумон, келдинг.

Ишқ ўтига бағримни беҳуда кабоб айлаб,
Қим бирла ичиб бода мастона қаён келдинг.

Арзийдур агар кўкка ташласа кўлоҳини,
Жойига гадойингнинг сан шоҳи жаҳон келдинг.

Юз ваъда қилиб келмай ушшоқ ҳаримиға,
Қолганда рақибларға чун оби равон келдинг.

Бир шому саҳар лаймон қилдингу Муқимийга,
На шомлари келдинг, на вақти азон келдинг.

САФО КЕЛДИНГ

Нигоро, бениҳоят соғиниб эрдим, бажо келдинг,
Улар ҳолатка етканда мисоли авлиё келдинг.

Зухур этмай мурувват зарра бул бегонавашлардин,
Ямон мағмум эдим ман, хайрият, сан ошно келдинг.

Паришон айласанг кокилларинг мушки тоторини,
Ажаб айлаб каромат яхши келдинг, хуш сафо келдинг.

Мунаввар айлабон ожиз эди ҳажримда йиғлар, деб
Қилурга хокипойингни кўзумга тўтиё келдинг.

Ушал ҳангом кеттинг мундину, беҳад алам тортиб,
Рамаққа жон етушкан вақтда айни муддао келдинг.

Упарга қўлларинг вақти мулоқотим, дарифоким,
Чиқармай енгдин илкинги ёки боғлобсан хино, келдинг.

Низома келса ошиқлар, Муқимий, эҳтимол эмди,
Кўнгил мулкини тасхир эткали сан подшо келдинг.

БЕҚАРОР ЭТМАЙ КЕЛИНГ

Дилбаро, келганда кўп ҳам интизор этмай келинг,
Сийналар мажруҳ, устиға фиғор этмай келинг.

Куйгани етмасму кўнглим оташи ҳижрон билан,
Боз куйган жонни зору беқарор этмай келинг.

Пардалар рухсорингизга ташлаб азрўи ҳаё,
Кўрсатиб ағёра ўзни ошкор этмай келинг.

Шўхи бебокона (сочларни) паришон айлабон,
Халқни шайдою зору назар этмай келинг.

Сув сепиб кўз ёшидин, қўйдим йўлингиз тозалаб,
То келур вақтида доманни ғубор этмай келинг.

Юз очиб якбора бу афсурда дилларни сўраб,
Ким дедиким: чиллаларни навбаҳор этмай келинг.

Буйла келмақдин не суд охир, Муқимий келсангиз,
Мунтазир айлаб сиришким шашқатор этмай келинг.

ЛОЛАЗОР АЙЛАБ КЕЛИНГ

Келсангиз кулбам аро кўзни хумор айлаб келинг,
Шум рақиблар кўзидин, эй жоним, ор айлаб келинг.

Ҳасратингда кўзларимдин селдек ёшим оқар,
Мақсадимни(нг) ғунчасин очиб, баҳор айлаб келинг.

Қатра-қатра қон тўкармен йўлларингда термулуб,
Санга ошиқни ким айди, интизор айлаб келинг.

Гулшан ичра лоф урар шамшод қаддини кўруб,
Қоматингиз кўрсатиб бир шармисор айлаб келинг.

Учраса ағёр агар қилмай назар бисмил қилиб,
Қонларидин кўчаларни лолазор айлаб келинг.

Манга зоҳид таън этмуш эмди, эй ороми жон,
Они ҳам бориб менингдек беқарор айлаб келинг.

Ҳеч гулдин бу Муқимий тобмади бўйи ҳузур,
Кулбами, оҳу кўзум, мушки тотор айлаб келинг.

АЙЛАР КҮЗИНГ

Ичма майким, ошиқа зулм ошкор айлар кўзинг,
Қонларин тўкмакни ноҳақ ихтиёр айлар кўзинг.

Бўлмас эрса қасди гар қатлим қошинг шамширини,
Нега жавҳардору ўткур обдор айлар кўзинг.

Қофир эрмас гар қаро кийган ики мардумларинг,
Мунча мундоғ номусулмонлиғ шиор айлар кўзинг.

Умрлар оворан дашти Хўтондурлар, магар
Оҳуни шаҳлолиғидин шармисор айлар кўзинг.

Холи мушкин халқан кифрикдин айлаб таноб,
Қошни ё осмакка ошиқларни, дор айлар кўзинг.

Гар отишмаслар хатинг абрў билан зеболашиб,
Не учун давриға мужгондин ҳисор айлар кўзинг.

Васл аро масти нигоҳ эрди Муқимий фурқатинг
Чектируб ҳамёза эмди бадхумор айлар кўзинг.

АЙЛАНСУН ҚУЛИНГ

Тавқдоринг сарви қумридор айлансун қулинг,
Беқароринг кабки хушрафтор айлансун қулинг.

Ол ниқобингни, нигоро, боғ аро аз рўйи ноз,
Оразингни кўрмака гулзор айлансун қулинг.

Ҳеч бир бўлмас муаттар жон машоми, оҳким
Қокилингдин нофай тотор айлансун қулинг.

Рангу, рухсору, назокатларки, жоно, сандадур,
Мўмин эрмас айлаган инкор, айлансун қулинг.

Хўблиғ мулкида султонлиғ мусалламдур санго,
Қилса даъво ўзгалар бекор, айлансун қулинг.

Учрасанг билфарз минг йўл кўча-кўйларда агар,
Пўқ иложиким демай ҳар бор, айлансун қулинг.

Ногаҳон қолмас эди ҳаргиз Муқимийни(нг) камн,
Кўрганида бир бориб дийдор, айлансун қулинг.

УРГУЛСУН ҚУЛИНГ

Ол юзингдин парда дийдорингдин ўргулсун қулинг,
Хур янглиғ феълу атворингдин ўргулсун қулинг.

Бошларингдин ўргулуб юз шавқ ила парвоналар,
Базмларда шамъи рухсорингдин ўргулсун қулинг.

Кўзларинг овораси умре ғазоли Чин бўлуб,
Нофа зулфи анбарин борингдин ўргулсун қулинг.

Булбули шўридан беболу парман айрилиб,
Очилиб ўлтурки, гулзорингдин ўргулсун қулинг.

Қил юриш кабки дари бўлсун хироминг садқаси,
Хуш такаллум тўти гуфторингдин ўргулсун қулинг.

Лабларингни рашкидин лаъли Бадахшондур хижил,
Тишларингму дурри шаҳворингдин ўргулсун қулинг.

Зори дил, ноаҳлларга қилмоғил фош, эй Муқим,
Бул ҳаваслар сирри асрорингдин ўргулсун қулинг.

ХУРШИДИ ТОБОНСАН ӮЗИНГ

Хусн мулкида тажаммул пеша султонсан Ӯзинг,
Ҳам малоҳат буржида хуршиди тобонсан Ӯзинг.

Улки бир келдинг карамлар айлабон, йўқлаб ҳануз,
Кўз уйнда мардумим, жисмимдаги жонсан Ӯзинг,

Муддате бу боғ аро бир-бир юриб солдим назар,
Бир юзи гул, зулфи сунбул, хатти райҳонсан Ӯзинг.

Доғмен: табъингни чоғ этмак қўлимдин келмади,
Ҳожати изҳор эмас ҳолимни билгонсан Ӯзинг.

Хуш на саъд айём булким кўрушуб, ҳар субҳу-шом,
Рўзгорим ёрутиб, шамъи шабистон сан Ӯзинг.

Бу дуоғўйингни ҳар ерда фаромуш айламай,
Аҳд этиб кетсанг дегил олдимда паймонсан Ӯзинг.

Ногаҳон мундоғ назарлардин ёмондур кетмагинг,
Бўлмаса жондин Муқимий яхши меҳмонсан Ӯзинг.

КОКИЛИНГ

Риштаи жонларму ёким икки ҳайдар кокилинг,
Ҳар тараф қўзғатмаким, қўзғалди маҳшаркокилинг.

Шул экан ҳоли паришон бирлаким улфат тутар,
Айлади девоналар қилди қаландар кокилинг.

Иўққи бир кўнгил, анга мазмуни собит бўлмаса,
Ё магар ишқ аҳлини қониға дафтар кокилинг.

Дам-бадам нозик миёнингдин қучиб соҳирмуким,
Айламиш иқлими ҳуснингни мусаххар кокилинг.

Ҳам гириҳларға чекиб, шона паришон айлаюб,
Қадрини синдурма кўп ҳам мушки анбар кокилинг.

Оҳким, бўлғайму бир оқшом бўлиб масти висол,
Солса бўйниға киши бўлса муяссар кокилинг.

Ногаҳон, жоно, Муқимийға фалак гар берса даст,
Тор-ториға тоқарди лаълу гавҳар кокилинг.

АФСОНА ҚИЛМАЙ ҚҰЙМАДИНГ

Эй пари, рухсор очиб, девоиа қилмай қўймадинг
Халқ аросида яна афсона қилмай қўймадинг.

Соҳирадурсен магар зулфингни сунбул айлаюб,
Лабларинг лаълу, тишинг дурдона қилмай қўймадинг.

Соқиё, даврингда даврон масти жому комёб,
Навбатимни бир қуруқ паймона қилмай қўймадинг.

Базмларда шамъи рухсорингни юз алвон ёқиб,
Ишқ аҳлин куйдуриб, парвона қилмай қўймадинг.

Тийри мужгонлар отиб ҳар дам камон абру билан,
Дилларимни то бузуб вайрона қилмай қўймадинг.

Кўзларимча ўзгаларга юз минг айлаб илтифот,
Кўнглими маъюс этиб, ғамхона қилмай қўймадинг.

Ҳар гул айёми Муқимий офарин бенхтиёр,
Мисли булбул нолаи мастона қилмай қўймадинг.

ШИРИН ГАПУРИШЛАРИНГ

Туну кун чиқар қачон эсидан кишини ширин гапуришларинг,
Ҳамани адо қиладур (жоним) сани кўчаларда юрушларинг.

Олибон кўнгул гунаҳим надур чиқориб фиғоними кўклара,
Ўтадур тағофилу ноз ила сўрайин демай ёзу қишларинг.

Шошилиб ўтуб неча ҳар тараф қарамак хаёлингга келмаган,
Орушинг ҳамишада барқдек бешитоб мунча ҳам ишларинг.

Ҳам зулфингга нега бўлмасун бу фусун ила дилу жон асир,
Эзадур жигарларим оҳким гапуриб туриб учиршларинг.

Очибон юзунгни кулуб-кулуб, кўз учи билан боқибон букун
Жунуним қўзиб, ҳушими олур бу табассуми, бу кулишларинг.

Неча кун бўлурки тағофилинг кўп ўтиб фузун аламим-ғамим,
Совутур санга мани мунчаким йўқ эди бурун бу юришларинг.

Қўй, оёғингга бошини кўюб на бўлур Муқимийки йиғласа,
Ҳазар айламак нима, эй сиҳи, эса муддао кўкаришларинг.

ҲАЖР АРО ГИРЁНЛАРИНГ

Маҳфи айла оразинг то куймасун шайдоларинг,
Қошларинг гўё камон ўқ отмасун мужгонларинг.

Лаҳзани боқсанг агар бўлғай юрак садпоралар,
Кул бўлиб то куймасун ҳажринг аро куйгонларинг.

Мунча ҳам ширин сухандур бергуси талхи жавоб,
Қилмасун бисмил ҳама гўё забон бурронларинг.

Доимо дашном этиб боқсанг, нигоро, қайрилиб,
Дини исломи кетар кўрган замон хандонларинг.

Кўзларинг жаллод ўлуб қилғай ҳавола ханжарини,
Улмасун зулминг билан ишқинг аро ҳайронларинг.

Очмағил парда, пари, то куймасун парвоналар,
Оташи ишқинг базе кофи эрур ёққонларинг.

Ҳар тарафга ташлабон очилмасун гул ғунчаси,
Эрта-кеч қилғай наво булбул каби нолонларинг.

Оҳ ишқингни ютуб бағри кабоб бўлган Муқим,
Бўлмағай мундек жафо-ю ҳажр аро гирёнларинг.

Қ О Ш Л А Р И Н Г

Қатлима мужгонларинг тийру камондур қошларинг,
Мунча, жоно, кеча-кундуз қасди жондур қошларинг.

Юзларингни (нг) офтобидин чидолмай тобина,
Ё магар кўз мардумига соябондур қошларинг.

Кифринг бисмил қилурға ўқ, ё абруларинг
Ҳам яна бурроки тиғи Исфиҳондур қошларинг.

Кўзларинг чўлпона ўхшар, қоралиғда сочларинг,
Оразинг ойдин мунаввар осмондур қошларинг.

Бул ажаб меҳробдурким, ҳеч мусулмон бўлмағай,
Икки кофир наргисингга ошёндуру қошларинг.

Турфа меҳробе Муқимий айласа гоҳи намоз,
Ҳар дуоеки ўқурман таржимондур қошларинг.

КУЗЛАРИНГ

Сурма қўймай мунча ҳам, жоно, қародур кўзларинг,
Ҳар бири жон қасдиға боққан балодур кўзларинг.

Ошно бегоналарга, бир умр хуш-хуш нигоҳ,
Ошноларга ғараз ноошnodур кўзларинг.

Боқмағай ошиққа саҳван ҳам қиё, фарёдким,
Расму ойини магар жавру жафодур кўзларинг.

Оҳуйи Чин кўрдию шаҳлолиғидин қон ютуб,
Рашкдин оворай дашти Хитодур кўзларинг.

Наргиси мастингдин узмак мумкин эрмас дийдани,
Ёки мужгон даврида меҳри гиёдур кўзларинг.

Интизор айлаб ўзи ҳам, ажриға ойинаси,
Ўз жамолини кўролмасдин адодур кўзларинг.

Қумри сарви қадду, булбул гул юзингнинг воласи,
Мен Муқимийга ҳаминча муддаодур кўзларинг.

СУРАТИНГ

Мумкин ўлса кўрмоғим, эй сарви раъно, суратинг,
Айласам чашминим аро мардум каби жо суратинг.

Қошларингиз, не ажаб, зоҳид кўруб беихтиёр
Боқмаса меҳробга борида қатъо суратинг.

Сабр бунёдини бир боқиш билан барбод уруб,
Оҳким, солди кўнгул мулкига яғмо суратинг.

Вақтида келсанг вужуда бу малоҳатда кўруб,
Енса, Юсуфдин нетонг эрди Зулайхо суратинг.

Дилбаро, бог ичра қил юз позлар бирлан хиром,
Қилмасун даъво кўруб товус асло суратинг.

Хўбрўлар бирла оқшом базмда қилдим қиёс,
Ўзгалар юлдуз каби, хуршеди танҳо суратинг.

Ул замонким ҳусни холу хатларингдин бўлди гап,
Ғойибона бошлара ортурди ғавғо суратинг.

Ногаҳон топсам сиҳат беморлиғлардин Муқим,
Бир бориб дерманки кўрсам иншоолло суратинг.

ҚОМАТИНГ

Муддатедурким манга, эй туби пайкар, қоматинг
Олдида манзур эмас оламда дилбар, қоматинг.

Лаҳзае бўлғил хиромонким қилур даъви кўриб,
Шоҳи синсун боғ аро сарви сановбар қоматинг.

Оташин сархонае кўксум, найи нолам баланд,
Масканим гулхан кули, қилди самандар қоматинг.

Жилва айлаб кийдуруб, охир кулоҳу жандалар,
Такияда қилса не тонг эмди қаландар қоматинг.

Ўзгага мойил ҳамиша ошиқидин мунҳариф,
Лоақал адл ила турсайди баробар қоматинг.

Нега булбулдек фиғону нола қилмай субҳу шом,
Гул юзунгга зор ўлуб, бўлмас муяссар қоматинг.

Халқ аросида бу янглиғ маст жавлон айласанг,
Қўрқаман қўзғатмагай деб шўри маҳшар, қоматинг,

Ўйласам мавзунлиғингни ёд этиб, ҳайрон қолиб,
Кўзларимни айлагай чун ҳалқаи дар, қоматинг.

Неажаб шаҳ байт ўрнига, Муқимий ўқисанг,
Баски назмим бошида бир [тожи] афсар қоматинг.

МЕҲРИНГИЗ

Дилда то, эй сарви раъно, меҳрингиз,
Менга бўлди дафъи савдо меҳрингиз.

Йўлингизда козалар қилмай нетай,
Юсуфим қилди Зулайхо меҳрингиз.

Куймоқ ўлди, оҳ корим айрилиб,
Тушкан эркан дилга бежо меҳрингиз.

Телбаю девоналардек оқибат,
Кўчаларда қилди шайдо меҳрингиз.

Йиғлар эркан бул ажабким, қон мудом
Ҳар кишиким қилса даъво меҳрингиз.

Боғда гул кўксида қат-қат доғлар
Бир эмасдур менда танҳо меҳрингиз.

Улдурур ҳижронларингиз то бакай,
Борму охир ҳеч асло меҳрингиз.

Борса зоҳид тақвию тоат билан
Менга басдур тухфа фардо меҳрингиз.

Йўқ экан, жоно, Муқимийсизки, сиз
Айладингиз сайри саҳро, меҳрингиз.

СИЗ ЭКАНСИЗ

Жаҳон богида раъно сиз экансиз,
Силҳи қомат суманно сиз экансиз.

Миниб ноз отиға, билдим, солиб шўр,
Кўнгил мулкиға яғмо сиз экансиз.

Инонингким тағофил тўғрисида,
Санамлар ичра танҳо сиз экансиз.

Латофат важҳида яхшисиз, аммо,
Ямон ошиққа парвосиз экансиз.

Хиром айлаб чаманда ҳар тарафга,
Қилан товусни шайдо сиз экансиз.

Неча ҳолим кўриб раҳм этмадингиз,
Меҳрсиз кўнгли хоро сиз экансиз.

Муқимий ўтса ким атторлиқдин,
Харидору таманно сиз экансиз.

СИЗ

Кишини жонидек жисмимдаги руҳи равоним сиз,
Қачон мумкин жудолиқда тириклик, чунки жонимсиз.

Жаҳон бозорида суде топар ҳар ким матоидин,
Мели нақди муҳаббатдин топиб қилган ҳаёним сиз.

Муолиждин кўруб набзим, ҳакимо, ёзма «Қонун»ча
Бу ҳикмат бирла билмайсиз, надур дарди ниҳоним сиз.

Лабингизму десам ширин — шакардин, аччиғи келган
Урушжў, тундхў сиз, кўп ёмон номехрибоним сиз.

Халойиқ масти саҳбойи жунун, ғавғойи маҳшардур,
Очиб юз пардалардин жилва қилган бегумоним сиз.

Нигор этмиш нигорим пойини ранги хино бирла,
Не хуш нисбат тўкинг йўлиға, эй кўзларда қоним сиз!

Агар бегонадинким, ҳар нафас юз минг жафо чексам,
Бўлубон ошноким, куйдурурсиз устухоним сиз.

Ўтарди ёр, келмай қолди тил сўзға, кулуб айди:
— Қалайсиз, камнамосиз, гунгу, лолу безабоним сиз?

Ўт урдим шамъдек маҳфилда мен ҳам танга сар топо,
Куяй ўлгунча, эй носих, қўйинг, тутманг иноним сиз,

Наво бир гул хаёлида чекармен ҳамдамим булбул,
Ўқуб беҳуда билмангсиз, Муқимий, дostonим сиз.

ОФАТИ ЖОН СИЗМУСИЗ

Салтанат тахтидаги султони хубон сизмусиз?
Қилғувчи форат кўнгул мулкени вайрон сизмусиз?

Ҳар замон лаъли лабимдин айлайин деб комёб,
Ваъдасидин қайтибон бўлган пушаймон сизмусиз?

Тўтин ширин адони гап билан лол айлаган,
Аксига кўзгуни қилган маҳви ҳайрон сизмусиз?

Очибон рухсорлар ҳар ён хироми ноз этиб,
Фитна солган даҳр аро ошуби даврон сизмусиз?

Неча йўлида тавалло зори қилсанг боқмаган,
Сангдил бебоки шўхи офати жон сизмусиз?

Хаста хотир шони ҳижронида қолган қулларин
Ташлабон агёрга шамъи шабистон сизмусиз?

Ғайри базмида Муқимийни ҳамиша куйдуриб,
Ҳар кеча бозори шаб чиққан шитобон сизмусиз?

ДИЛДОРСИЗ

Ноз бирла ҳар замон суратнамо дилдор сиз,
Балки гулрухсорларга раҳнамо дилдор сиз.

Завқдин кўрган ҳамон гул ҳам яқо чок айлади,
Жумла гуллар сизга жон қилгай фидо дилдор сиз.

Йилда қилмас бир такаллум ғунча ҳам дил тангинин,
Қилса ногоҳ бир табассум бесадо дилдор сиз...

Хуш табассум, хуш калому, хуш равиш рафтор ҳам,
Андалиби бўстондек хуш наво дилдор сиз.

Оҳким, найлай тушубдур бешарар ишқ ўтингиз,
Сабр лутфи покидин қилсун ато дилдор сиз.

Найласун кўнглум куши домифаким тушмай Муқим,
Хўбрўлар ичра кўн нозик адо дилдор сиз.

С А Н С И З

Юз очким, гунчалар гулшанда сансиз,
Қила олмас, нигоро, ханда сансиз.

Висолингдур ҳамиша орзуимиз,
Бугунча бўлмасун жон танда сансиз.

Фиғону нола айлаб ҳасратингда,
Урарман тахта бағрим ринда сансиз.

Қарору, сабру оромимни сўрма,
Юруб девонаман Хўқандда сансиз.

Тушуб зулфингни савдоси бошимға,
Яқин келдим киярға жанда сансиз.

Хиром эт ноз ила товус бўлсун,
Чаманда лоф уруб шарманда сансиз.

Нетар жаннатни дийдорингга ошиқ,
Муқимий қайда роҳат манда сансиз!

Е Л Ғ У З

Баногоҳ учради от ўйнатиб бир дилрабо ёлғуз,
Рикобиға суриб кўз, қўл очиб қилдим дуо ёлғуз.

Дедимким: «Нозанинлар хайлида инсоф қилганда,
Ўзингдур хуш такаллум, тўтти ширин адо ёлғуз».

Табассум бирла пинҳона деди: «Ошиқларим ичра,
Вале сен ҳам асиру мубталолиғда жудо ёлғуз».

Дедим: «Жоно чекардим дарди ҳижронингни муддатлар,
Ҳарими васлингга маҳрамлиғ эрди муддао ёлғуз».

Деди: «Хилватда танҳо кўрмагингдин не ғараз бордур?»
Дедимким: «Орзу шулдурки жон қилсам фидо ёлғуз».

Уруб бир қамчи айди: «Ошма ҳаддингдинки шоҳларни
Кўролмас ҳеч бир ерда неча сандек гадо ёлғуз».

Муқимийни паноҳи исматингда асрағил, ёраб,
Хатарлик дашт аро гумгаштаи бераҳнамо ёлғуз.

श्री १०००

ЭЙ САРВИНОЗ

Оразингни кўргали муштоқман, эй сарви ноз,
Маҳрам айлаб не бўлур васлингга қилсинг сарфароз.

Бош оёғингга қўюб, айб этма, шарҳи ғам десам,
Ишқ этар Маҳмудни бечора олдида Аёз.

Даҳрда кўп қадди мавзунлар ва лекин сен каби,
Хуш такаллум, сийм тан, нозик бадан, гулчеҳра оз.

Ой чиқар сен ҳам ниқоб оч бу кеча кўрсат юзинг,
Тишласун ангушти ҳайрат эл қилолмай имтиёз.

Лаъли майгунинг хаёлики қилур беҳушу маст,
Келурам ўзумга ширин сўзларинг ёдида боз.

Сонурам ўлмасмукин мақбул деб, эй ҳурваш,
Бўлмаса қиблам агар меҳробни абрўйинг намоз.

Мубталодур ҳалқаи зулфунгга, жоно, жон қуши,
То тарарда кокилингни раҳм этиб оҳиста ёз.

Диллари ҳасратларингда лола янглиф доғман,
Туз навойи ғамзудо бир дам олиб илкингга соз.

Хизр хаттинг жон берур лутфинг чоғи вақти ғазаб,
Кўзларинг қотилки, таъсир айламас ажзу ниёз.

Ижтиноб этма, нигоро, ташласам бўйнингга қўл,
Қайси боғда хордин гуллар қилибдур эҳтироз.

Назм танбуриға васфинг гавҳарин чекти Муқим,
Қил карам айлаб тараннум гоҳ, эй мискин навоз.

ТАЛЪАТИНГДИН ЎРГУЛАЙ

Эй ўшал хуршид янглиғ талъатингдин ўргулай,
Зулфи райҳонинг билан холу хатингдин ўргулай.

Ногаҳон ойнаға боқфонда тимсолинг кўруб,
Ҳайъати ширину шакли суратингдин ўргулай.

Учраб одобу ҳаёлар бирла ушшоқ аҳлиға,
Айлаган хулқу тавозу ҳурматингдин ўргулай.

Хоҳи саҳро шаҳрда, ҳар ерда бўлсак субҳу шом,
Ҳамнишин, ҳамдам, рафиқу улфатингдин ўргулай.

Не бўлурким бир кеча васлинг билан шод айласанг,
Жон рамақға етти ҳажру фурқатингдин ўргулай.

Навқиронлар ҳуснини мардумга дилкаш кўрсатиб,
Бул ажаб ҳикмат илоҳо қудратингдин ўргулай.

Бир умр маҳжур ҳам маҳрум ўлуб лайлу наҳор,
Қилмаган рўзи Муқимий неъматингдин ўргулай.

НОЗУ ИСТИҒНО БИЛАН

Нозу истиғно билан султонлиғингдин ўргулай,
Ҳусн авжида маҳи тобонлиғингдин ўргулай.

Одами қилмас гумон ишванг билан кўрган киши
Иштиболикчун малак инсонлиғингдин ўргулай.

Мўй ҳам табиға сиғмай тунд ўлуб гап ёқмагай,
Тобланиб ҳар ранг юз алвонлиғингдин ўргулай.

Хуфя зорингни савол этсанг жавобидин қочиб,
Ўзни олган соддаваш нодонлиғингдин ўргулай.

Зоҳир этган шеваю, лутфу, карам ошиқлара,
Базмларда соҳиби эҳсонлиғингдин ўргулай.

Оҳким, ўлдум деганга зарра парво қилмаган.
Бағри қаттиқ, диллари сандонлиғингдин ўргулай.

Гоҳи доғ айлаб Муқимийни чиқиб гулзор аро,
Рўбарўда ўлтириб пинҳонлиғингдин ўргулай.

НАЗОКАТ БОҒИДА

Эй, назокат боғида раънолиғингдин ўргулай,
Сурма қўймай кўзлари шаҳлолиғингдин ўргулай.

Чок-чок айлаб гирибон гул, дегай беихтиёр,
Чеҳраи олинг кўриб ҳумролиғингдин ўргулай.

Юз тарафдин доду фарёд этса ҳам ошиқлари,
Ҳеч боқмас шўхи бепарволиғингдин ўргулай.

Хандалар, ширин табассумлар билан ҳар ён боқиб,
Алғараз бир қамчи базм оролиғингдин ўргулай.

«Оҳ, ўлдум» ҳам десангким зарра бовар қилмаган,
Сангдил, қаттиқ кўнгул, хоролиғингдин ўргулай.

Ногаҳон кўрсанг Муқимийни тағофиллар қилиб,
Доимо бегонадек ошнолиғингдин ўргулай.

АВВАЛДА КЎРМАСАМЧИ

Аввалда кўрмасамчи, бағрим кабоб кўрмай,
Бир лаҳза сабру тоқат йўқ кўзда хоб кўрмай.

Тухми муҳаббатингни жон мазраиға сочдим,
Боқким, экин пишарму то офтоб кўрмай?

Оқса не тонг сиришким чиққанда хатту холинг,
Райҳонга ҳеч равнақ етгайму об кўрмай?

Ўт мадраса саридин, илм аҳли дарси ҳуснинг
Фикрида таътил айлаб, юрсун китоб кўрмай...

Гоҳи карам юзидин сўрғилки то бу янглиф
Ағёр таънасинин ўқ беҳисоб кўрмай.

Эй хўблар амири, сандин умид этиб лутф,
Қилди ғазал Муқимий, кетмас жавоб кўрмай.

ҚАЙДА БОРАЙ:

То жилва қилди ул пари, мен мубтало қайда борай?
Эмди дегайким, бор нари, мен мубтало қайда борай?

Кокилларин дом айлади, субҳим қаро шом айлади?
Тобора ноком айлади, мен мубтало қайда борай?

Умре бўлуб оворалар, кўксимда битмас ёралар,
Гар қилмас эрса чоралар, мен мубтало қайда борай?

Юз ноз ила бир-бир босиб, келди ниқобини очиб,
Ҳайрон қилиб кетди қочиб, мен мубтало қайда борай?

Етти фалакка нолишим, ҳал бўлмади мушкул ишим,
Узга — ўзидан йўқ кишим, мен мубтало қайда борай?

Ёраб, ёмону гандаман, осию ҳам шармандаман,
Не ҳукм бўлса бандаман, мен мубтало қайда борай?

Борсанг кўйиға, қосидо, айғил Муқимийдин дуо,
Баским заифу беасо, мен мубтало қайда борай?

МЕН МУБТАЛО ҚАЙДА БОРАЙ?

Суратда раъносан ўзинг, мен мубтало қайда борай?
Ҳам суҳбат оросан ўзинг, мен мубтало қайда борай?

Олифта рафтор айласанг, ширин гуфтор айласанг,
Мундоғки хуштор айласанг, мен мубтало қайда борай?

Лаъли лабин қанду асал, қилди таманноси касал,
Ком олмаганда филмасал, мен мубтало қайда борай?

Ҳолимға раҳме қилмасанг, соғинганимни билмасанг,
Охир назарга илмасанг, мен мубтало қайда борай?

Хулқи хуш ила донишинг, куйдирди гул-гул ёнишинг,
Шайдойилар қилди ишинг, мен мубтало қайда борай?

Андухлар ҳар дам фузун, кўнгулда йўқ сабру суқун,
Шум бахту толе вожгун, мен мубтало қайда борай?

Номинг Муқим жо айламай, назмини иншо айламай,
Васфингни ифшо айламай, мен мубтало қайда борай?

ЮЗ МИНГ АЛАМ ЖОНИМДАДУР

Кўздин тўкилди қон ёшим, мен мубтало қайда борай?
Раҳм айламас ул маҳвашим, мен мубтало қайда борай?

Тиғинг менинг қонимдадур, зулфинг гирибонимдадур,
Юз минг алам жонимдадур, мен мубтало қайда борай?

Бир кўрмака зор айладинг, сийнамни афгор айладинг,
Ўлдургали дор айладинг, мен мубтало қайда борай?

Бошида олтун маҳжари, белга тушар кокиллари,
Борсам дегай: «тур-тур нари», мен мубтало қайда борай?

Сенсиз жаҳон бўлди қафас, афгон қилиб мисли жарас,
Гулдир кўзимга — хор хас, мен мубтало қайда борай?

Зулфинг сабодин тебраниб, нозик белингга чўлғаниб,
Ўлдирди қаддинг тўлғаниб, мен мубтало қайда борай?

Тиғинг қадалди жонима, эл ухламас афғонима,
Раҳм эт тўкулган қонима, мен мубтало қайда борай?

Аҳдингда мундоғ турмасанг, касби Муқимий сўрмасанг,
Хаттоки борсанг кўрмасанг, мен мубтало қайда борай?

ЭЙ ЕРИ ҒАМГУСОҒ

Эй ёри ғамгусор, тасаддуқинг кетай,
Қўп қилма интизор, тасаддуқинг кетай.

Аввалда кўрсатиб ўзинг, эмди сабаб недур,
Қилдинг кўрарға интизор, тасаддуқинг кетай.

Хуштор эрурман ой юзингга, қочма, кел бери,
Қилма мени фиғор, тасаддуқинг кетай.

Ҳажрингда йиғладим чунонким қон ёшим билан,
Дашт ўлди лолазор, тасаддуқинг кетай.

Кўнглин олурсан ўзгалара патифот этиб,
Қилдингми биздин ор, тасаддуқинг кетай.

Бўлдум юзингни бир кўриб, эй маҳлиқо, сани.
Ишқингда беқарор, тасаддуқинг кетай.

Қилсангчи васл марҳамидин дардима даво,
Эй кўзлари хуммор, тасаддуқинг кетай.

Ишқингда то қачонгача йиғлатасан мани,
Чун абри навбаҳор, тасаддуқинг кетай.

Қўпдур жаҳонда дилбару дилдор, дилрабо,
Қилмасман эътибор, тасаддуқинг кетай.

Ҳуснеки сандадур, агар оламни истасам,
Йўқ сенча гулўзор, тасаддуқинг кетай.

То жон танимда борича мен сендин ўзгани,
Қилмасман ихтиёр, тасаддуқинг кетай.

Билгил бу эътиқодиму навмид этиб мени,
Ағёра бўлма ёр, тасаддуқинг кетай.

Раҳм эт бу хаста ҳолима, зулму ситам била
Кўп қилма хор-зор, тасаддуқинг кетай.

Ҳажрингда, эй пари, ишим оҳу фиғон эрур,
Ҳар лайлу, ҳар наҳор, тасаддуқинг кетай.

Эй кош, бўлса эрди мани бахту давлатим,
Қилсам сенга нисор, тасаддуқинг кетай.

Лекин дуойи жонинг этарман бажону дил,
То жон танимда бор, тасаддуқинг кетай.

Ҳайфки, камбағалману сарф этгудек санга,
Илгимда йўқ мадор, тасаддуқинг кетай.

Армон юракда қолмас эди, текса дастима,
Кўксунгдаги анор, тасаддуқинг кетай.

ТАРИХИ ФАВТИ НОИБИ ТОШКАНДИЙ²

Гарчи дар ҳабсу ба ғурбат хун гирифт,
Оқибат файзи шаҳодатро бибурд.

Ҳафтӯми моҳи рамазон хонду шом,
Ногаҳон «оллоҳ» гӯён жон супурд.

Мардуми Хўқанд он рӯзи вафот,
Дошт мотам хосу, ому, пиру хурд.

Ҳам Муқимий буд дар фикраш малул,
Қард дониш соф тарихаш зи дурд.

Сар зи ҳайрат баркашиду гуфт ақл:
Хўжаи Инъом, сад афсус, мурд.

Т а р ж и м а с и:

Ноиб Тошкандийнинг вафот тарихи.
Гарчи қамоқ ва ғурбатда қон йиғлаган бўлса ҳам,
Оқибатда шаҳид бўлиш шарафига муяссар бўлди.

Рамазон ойининг ўн еттисиди, шом намозини ўқиб
туриб,
«Олло» деди-ю, бирданига жон берди.

Бутун Хўқанд халқи у вафот этган кунда,
Қари ва ёш, катта ва кичик — ҳамма баробар мотам
тутди.

Муқимийнинг ҳам хотири паришон, қайғули бўлиб,
Дарду алам билан ақлидан унинг тарихини чиқозди.

Ҳайратдан бош чиқорди-ю, ақл айтди:
Юз афсуски, Хўжа Инъом ўлди.

ЙУҚ ДИЛРАБОЕ САН КАБИ

Жилваси ғоят хирад, йўқ дилрабое сан каби,
Сарвдек мавзун қаду гулгун қабое сан каби.

Бора-бора ошнои жонсипоридин кечиб,
Кўрмадим бегонапарвар ошное сан каби.

Оҳ уруб қумри билан тўти чаманларда дегай,
Хуш такаллум бормукин ширин адое сан каби.

Раҳмсиз жаллод икки кўзларинг жон қасдиға,
Кам эрур, инсоф қилсанг, пур жафое сан каби.

Хуш кечар умри қачон бир зарраи армони бор,
Ҳар кишини бўлса маҳбуби киройи сан каби...

Ногаҳон маржонидин дурлар агар терсам Муқим,
Чиқмагай жуз васфи шўхи бевафое сан каби.

ЎТМАДИ

Эй пари, сандек жаҳонда дилрабое ўтмади,
Нозпарвар, пур тағофил, тундрое ўтмади.

Ишқида юттирмаган хуноба ғамдин қолмаган,
Айласам инсоф ўзингдек пур жафое ўтмади.

Маҳфили имконда яктолиғ мусаллам сен каби,
Хуш такаллум маҳваши ширин адое ўтмади.

Айлаган ҳар бир боқишда сийнаи мардум нишон,
Новаки мужгон отарға қоши ёе ўтмади.

Тушмасун душманни ҳам бошиға ҳижрон кулфати,
Вақтидур ўлдим тамоғдин нону чое ўтмади.

Риштаи ҳар мисраиға [дурри васфингни] чекиб,
Ҳеч соат ҳам, Муқимий, бедуое ўтмади.

ЖОНОНИМИЗ КЕЛДИ

Шарафлиғ бу не саъд айём эди, жононимиз келди,
Рамақсиз дўстлар танларга гўё жонимиз келди.

Ёмон вайрон эди дил кишвари ҳажрида, эй аҳбоб,
Биҳамдуллоҳки обод этгали султонимиз келди.

Таарруз не керак, эй муддаи, ҳажриниким чектук,
Мунаввар айламакка кулбаи эҳзонимиз келди.

Рақиблар таънасинин заъфарон янглиғ эди юзлар,
Қизил гулдек, шукрим, рангимизга қонимиз келди.

Баҳор айёми тушмас ихтиёж, эй боғбон эмди,
Юзи гул холу хатлар, сунбулу райҳонимиз келди.

Чиқиб бозоришаб келсунлар, албатта, Муқимийким,
Десун то кўкда анжумлар: «Маҳи тобонимиз келди».

САДО КЕЛДИ

Бир кеча қулоғимга лаззатли садо келди,
Чиқдимки, пари-пайкар бонисо намо келди,

Бир боқди қиё манго ҳушум бариси кетти,
Девона бўлиб айдим: «Ҳай, ҳай, на бало келди?»

Рахтини ёйиб ақлим, мастона бўлиб беҳуд,
Зикрим ҳамадо эрди, тилга санамо келди.

Айдимки: «Закоти ҳусн — бир бўса на бўлғуси?»
Айди кулубон дилбар: «Қайдин бу гадо келди?»

Дилхаста Муқимийни кўнглини қилиб яқсон,
Бу ноз азалдиндур тақдири худо келди.¹

У Ч Р А М А Д И

Оҳ Фарғонада бир яхши жонон учрамади,
Яъни гулчеҳра қади сарви равон учрамади.

Тавсани поз уза ногаҳ бир олифта сувор,
Шаҳр ошўби бути офати жон учрамади.

То нишон қилса киши шавқ ила жонни ширин,
Тийри мужгонларига абру камон учрамади.

Қилгудек сайд нигоҳи била кўнглунг қушини,
Қошу кифриклари шамширу синон учрамади.

Маҳваш ўтдию, рақибим тарафиға оқшом,
Пойладим йўлида то вақти азон учрамади.

Бўлгудек шод олиб оғуш муҳаббат дами,
Шўх заррин камари мўй миён учрамади.

Талхком ўтти дариг-умр бу маҳфилда шабе,
Лаблари шаҳду шакар тўти баён учрамади.

Дилрабоеки таманно эди васли афсус,
Толеима мени бир масту пиён учрамади.

Сўрмағил айши маошимни Муқимий ҳаргиз,
Силлисиз ҳеч фалак хонида нон учрамади.

АФСОНА ҚИЛИБ КЕТДИ

Жонон кўруниб бизни девона қилиб кетди,
Халқ ичра баякбора афсона қилиб кетди.

Журмим на эди кўздин ташлаб мани якбора,
Овораи бу мулки Фарғона қилиб кетди.

Хўб бўлдики зоҳидга, мастона нигоҳ айлаб,
Ақлу ҳуши вазъидин бегона қилиб кетди.

Қилди юзини шамъин маҳфилда ёқиб равшан,
Ишқида ёмон лекин, парвона қилиб кетди.

Маъюс кўнгилларнинг дарду аламин сўрмай,
Мастоналик кулбамни вайрона қилиб кетди.

Бир умр рақибларни (нг) хурсандлигини кўзлаб,
Дунёни Муқимийга гамхона қилиб кетди.

ЕР ИЛА

Ер ила не хуш замони рўзгорим бор эди,
Подшолик давлатидин ҳамки орим бор эди.

Гоҳ беморини пўқлаб келса, айлаб жон фидо,
Гавҳари ашке қудумиға нисорим бор эди.

Ҳеч бир сўрмасмуди, поком давронлар ўтар,
Қуллари ичра башарти эътиборим бор эди.

Очилур кўнгул қачон қолганда кўз ёшим қуруб,
Айласам то сабзу тар абри баҳорим бор эди.

Қайси жонибдин келур деб, термулиб ҳар соате;
Йўлларида чор чашми интизорим бор эди.

Хўблардин чекмин эркапман жафою жаврлар,
Қайда билсам, ошнолиқ ихтиёрим бор эди?

Бағри қаттиқ бўлмас эрса демагай ҳаргиз нечун:
Ўтса ойлар ҳам, Муқимий дилфигорим бор эди?

КОШКИ

Кўчаеидин келмас эрди кўрмасамчи кошки,
Ҳеч бир ному нишонин сўрмасамчи кошки.

Ҳол сўрмас келганида, кетганида соғиниб,
Кўрган одамдин сўроғлаб юрмасамчи кошки.

Боз минбаъди муяссар бўлсам эркан ул куни,
Фасли вақт айлаб ёнида юрмасамчи кошки.

Ошкора айлади рози ниҳоним эл аро,
Эртаю кеч ёнида оҳ урмасамчи кошки...

Йўқмуди то гарди домониға етса қудратим,
Ёнига ағёрни келтурмасамчи кошки.

Доғ эдим аввал, Муқимий, қўйдилар доғ узра доғ,
Яхшилар бирлап туриб ўлтурмасамчи кошки.

ТОҚАТ ҚАНИ?

Оҳким, бир дам юзунгни кўрмасам имжон қани,
Дарди ҳижронинг чекарга тобу тоқат, жон қани?

Аввали юз меҳрибонлиғ бирла кўнгуллар олиб,
Ишларинг охир тағсфил аҳд ила паймон қани?

Хусн мулкени амиридурсан охир бул ажаб,
Бенаво афтодаларға лутф ила эҳсон қани?

Нолалар қилдим кўйингда, келмагай ёдинггаким,
Бир кўрайким зулм айлаб ким қилур афғон қани?

Ман қолиб бегонаға лозимми бўлмоқ ошно?
Борму инсофинг аромизда ўшал паймон қани?

Оразинг боғин тамошо айласам ҳар дам не тонг,
Эмди сандек зулфи сунбул, сочлари райҳон қани?

Чекмайин ранжи риёзат ҳал бўлурму мушкилинг?
Чарх даврида, Муқимий, бир иши осон қани?⁴

ЎЛМАГАН ЖОНИМ МАНИ

Йўқламайдур бу тағофил пеша султоним мани,
Чикмасуиму кўкка ҳар дам оҳу афғоним мани.

Вожгун толиъ ситамгар, чархи дун, бемехр ёр,
Шунча меҳнатларни тортиб, ўлмаган жоним мани.

Тушмагай Хизру Масиҳога ишим бори дигар,
Бир табассум қилса ул шўҳи суҳандоним мани.

Лола эрмас даштларда очилан фасли баҳор,
Кўздан оққан ул парини ҳажрида қоним мани.

Ёр ўтар йўлина дафн эт ўлсам ҳижрони била,
Деса: «Бу қабри фалони», йўқтур армоним мани.

Ишқ дардини иложига, ҳакимо, чекма ранж,
Йўқ бисотингда сани дорию дармоним мани.

Сўрмагай мирзоси қулким нотавондур, эй Муқим,
Йўқламайдур ул тағофил пеша султоним мани.

ИНТИЗОР ЭТДИ МЕНИ

Ваъда ёлгонлар тилисми интизор этди мени,
Бош аёғ гўё дили уммидвор этди мени.

Марг бирлаи ҳам гаронлиғ тупроғимдин кетмагай,
Тошкўпгуллиғда қазо санги мазор этди мени.

Бўлмасун маҳрум тавфи доманим деб шукрким,
Хоки баржомондае эрдим губор этди мени.

Хубрўлар ишқини қасд айладимким тарк этай,
Бўлмади, маъзурман, беихтиёр этди мени.

Сўрмангиз бир лаҳза таскинимдин, эй аҳбоблар,
Найлайин сиймоб янглиғ беқарор этди мени.

Ёр кўйида нетонг бўлса фузун девоналиғ,
Таънаи ағёрим ила сангсор этди мени.

Билмадим, Фурқат, жаҳон боғида сен не ранг гул,
Лоладек қат-қат Муқимий доғдор этди мени.

СЕНДЕК ЭЙ ЖОНОН

Сендек, эй жон, бормукин офати жон кўрган киши,
Уқ отар киприкларинг абру камон кўрган киши,

Лаҳни қил топсин такаллум маҳфилингда эй Масиҳ,
Нотавон жисмига то руҳи равон кўрган киши.

Тўтийи авжи фасоҳатдурсан охир сўзлаким,
Тавба десин мунча ҳам ширин забон кўрган киши.

Эй пари, юз жилва бирлан гулшан ичра қил хиром,
Бир десин қаддингни тўбийи жинон кўрган киши.

Новакинг кўксимга боским, санчилиб қилғай алам,
Дардсиз билмас, билур захми синон кўрган киши.

Волаю мафтуну шайдо мумкин эрмас бўлмаса,
Саидадурким бу малоҳат, бу замон кўрган киши.

Лолагун тўнлар кийиб, кел қошларинг шамшир этиб.
Англасун албатта бир соҳибқирон кўрган киши.

Хўбрўлар, эй амири, ман каби бўлмай нетар,
Васлинг истар дарбадар бехонумон кўрган киши.

Ултур, эй сурат башар, кўзни кийикдек ўйнатиб,
Бу кеча ногаҳ пари қилсун гумон кўрган киши.

Назмини қилди латофатлик Муқимий боридин,
Истасин деб то ўқиб ному нишон кўрган киши.⁵

МУҚИМИЙ СЎЗИДИН...

Нигоре учради гўёки манга Юсуфи соний,
Киройи ким кишини бўлса шундоғ яхши меҳмони.

Ики қошлар камон отмакка мардумни нишон айлаб,
Қолур ким бисмил ўлмаи новак ўлса тири мужғони.

Малоҳатлик юзидин Хизр умрини топар одам,
Вале не суд ўлдургай кўзи боққанда пинҳони.

Даҳони чашмаи кавсардан ортиқ, лаълдин лаблар,
Тиши ҳар бир латофат баҳринидур дурри ғалтони.

Хиромини кўруб товуслар боғларда рашкидин,
Чидалмай эртаю кеч бу сабабдин оҳу афғони.

Ўзимда, гарчиким, ҳад йўқ эди алҳамдиллоҳким,
Муборақ қўйниға жо топти ашъорим мани они.

Муқимий сўзидин бўйи муҳаббат келгай, эй аҳбоб,
Тараннум қилса маҳфилларда ҳофизларни хушхони.

ЭИ ҚУМРИ

Наво чек жонфизо бу кеча меҳмонингман, эй қумри!
Гирифтори ўшал сарви хиромонингман эй қумри!

Фалак бедодидини беболу нар мағмум учун келдим,
Асири дилкушо мастона афгонингман, эй қумри!

Узинг бир муштипар қушсан, муассир мунча овозинг,
Билломай дарди пинҳонингни ҳайронингман, эй қумри!

Бўюнда бандалик тавқи, либосинг ранги хокистар,
Бале бу ҳимматингга садқа қурбонингман, эй қумри!

Бу инсбат бирла кел ҳасратлашайлик иккимиз бир дам,
Мисоли жугзи саҳро хона вайронингман, эй қумри!

Қуярсан ишқида сарвингни ман ҳам гулўзорида,
Чу булбул — ажралиб шўрида нолонингман, эй қумри!

Манинг-чун не бўлур бир нолаи имдод еткурсанг,
Муқимий, етмас оҳим нотавон жонингман, эй қумри!

ҲОРМАНГ

Бориб қишлоқ келибсиз, деб эшитдим, маҳвашо, ҳорманг,
Қилибон кетдингиз ишқ ўтини кўнгулга жо ҳорманг,

Жудолғ оташига куйдуриб аз рўйи истиғно,
Қадимни ҳам юкидин айлабон охир дуто ҳорманг.

Сухандон тўтиларни лол айлаб бир такаллумда,
Тамошолар қилиб саҳрони, эй ширин адо ҳорманг.

Туралмай доғи ҳасратлар билан савдойилар бўлдим,
Мени мундоғ қилибсиз рўзгоримни қаро ҳорманг.

Тағофуллар юзидин қўллари сориға боқмасдин,
Бўлурсиз муңча ҳам бегоналар ноошино ҳорманг.

Чиқиб ҳар кун гузарга йиғласам элдин ниҳон айлаб,
Бу янглиғ мунтазир айлаб мени шому сабо ҳорманг.

Муроди орази бир очсангиз дийдорингиз кўрса,
Муқимийким қилибдур бу ғазални муддао ҳорманг.⁶

МАКАЙЛИК

Вақтики санга бўлдим ошно ман Макайлик,
Чун лола қонга тўлдим афгорман Макайлик.

Бошларда шўру савдо, йўқ санда зарра парво,
Лутфу карам бўлакко, ман хорман Макайлик.

Зоҳидда жўст-жўйи, хулди канори жўйи,
Муштоқи орзуйи, дийдорман Макайлик.

Сабрим қани чидарга, кўрмай даме турарга,
Кўрсат юзунг кўрарга, кўп зорман Макайлик.

Тўти хижил сўзингдин, ой хийра юлдузингдин,
Кўрмайман ҳеч ўзингдин, тигдорман Макайлик.

Хилватда кошки кўрсам, рухсорингга термулсам,
Рози дилимни қилсам, изҳор ман Макайлик.

Қилсам гаровин жондин, чиқсанг шаку гумондин,
Сандин бўлак улфатдин, безорман Макайлик.

«Ушшоқ», «Баёт» га дилтанг, ёқмайди ўзга оҳанг,
Тинглай ўзинг ўқусанг, «Гулёр»ман Макайлик.

Маълум бўлубдур ҳолим, кеткай Муқим хаёлим,
Йўқким пул ила молим, бекорман Макайлик.⁷

УЙНАЙЛИК, КУЛАЙЛИК

Эй яхшилар, келайлик, бир жойга йиғилайлик,
Уйнайлик, кулайлик, омон бўлайлик.

Бу умр экан бақосиз, дунёни дун вафосиз,
Уйнайлик, кулайлик, омон бўлайлик.

Хуш кечган дам ғанимат, кўп чекма ранжи заҳмат,
Уйнайлик, кулайлик, омон бўлайлик.

Ғамдин қуриб мажолим, йўқ эмди зарра ҳолим,
Уйнайлик, кулайлик, омон бўлайлик.

Халлоқ банданпарвар, қўй, қилма ваҳми маҳшар,
Уйнайлик, кулайлик, омон бўлайлик.

Жўш урса баҳри раҳмат, журминг тамоми туҳмат,
Уйнайлик, кулайлик, омон бўлайлик.

Гулбоғларда хуррам, бориб тур эмди биз ҳам,
Уйнайлик, кулайлик, омон бўлайлик.

Ол пардани юзингдин, юр, ўргулай кўзингдин,
Уйнайлик, кулайлик, омон бўлайлик.

Эй шўх ушлашиб қўл, келсангчи токи бир йўл,
Уйнайлик, кулайлик, омон бўлайлик.

Айлаб ғамингда гирён, туттинг демайки, эй жон,
Уйнайлик, кулайлик, омон бўлайлик.

Йиғлаб Муқимий, тоқай топмас муроди найлай,
Уйнайлик, кулайлик, омон бўлайлик.

У Л Ф А Т Л А Ш А Й Л И К

Кел, эй дилдор, бир улфатлашайлик,
Солиб буйнингга қўл ҳасратлашайлик.

Неча муддатки муштоқи жамолинг,
Кел, эй нозик бадан, суҳбатлашайлик.

Паёлай соқие тут жоми майдин,
Мени маст этки, бир ишратлашайлик.

Куяр жоним фироқинг дўзахинда,
Висолинг боғида жаннатлашайлик.

Висолингга етолмай зор тоқай,
Жуун даштида бир ибратлашайлик.

Рафиқлар манзили мақсудга етди,
Биз ҳам орқасидин суръатлашайлик.

Муқим, монанди булбулваш наво чек,
Қи то гул васлига, қурбатлашайлик.

ТИМСОЛИНГ ҶШАЛ

Удду анбарким дегай эл, зулф ила холинг ўшал,
Ҷар баҳор очилса аҳмар гул, рухи олинг ўшал.

Ўтма қилмай раҳм, жоно, ҳолига афтодалар,
Нечаким кўйнингда ётган бепару-болинг ўшал.

Демаким ҳижрон юкидин қоматинг не навъ хам,
Қил тааммул гўйиё номингдаги долинг ўшал.

Лутфинги шарҳина гар юз йил Фалотун чекса тил,
Эй карам тийнат яна фаҳмимда ижмолинг ўшал.

Бўлса ҳусн ойинасидин ҳар бири ким жилвагар,
Ҷарқи хижлат ўлмишам демакда тимсолинг ўшал.

Ёрдин сабр эт жафолар кўрсанг, эй дил, раҳм этиб,
Деса шоядким: «Начук ҳажримда аҳволинг ўшал».

Гар деса кайфиятидин нутқи, жонбахшинг, Муқим,
Хуш такаллум тўтилар ҳам гунгу, ҳам лолинг ўшал.

ОФАТИ ЖОНДУР УШАЛ

Ҳажри — дўзах ошиқига, васли — рузвондур ўшал,
Мағфират раҳминг, тамуғ жаврингки сўзондур ўшал.

Эл топар ҳар дам каломингдин ҳаёти тоза жон,
Лаб-Масиҳо ё даҳонинг оби ҳайвондур ўшал.

Шеваи ноз ила ким кўзгуя боқтинг, эй пари,
Ул кун эмди то қиёмат маҳви ҳайрондур ўшал.

Меҳри рухсоринг хаёлидур тамошойи чаман,
Эй Эрам боғи жамолинг зулфи райҳондур ўшал.

Жилва бирлан расталар ичра хиром этсанг агар,
Ҳашматинг кўрган демасму: «Қайси султондур ўшал?»

Накҳати меҳру вафо еткурди анбар кокилинг,
Дер ики фаттон кўзингким: «Маҳз ёлғондур ўшал».

Айладинг бисмил чиқармай қон, қошинг тиғи билан,
Ангаким сув берди мундоғ, мунча буррондур ўшал?

Навбаҳор очилса гар лола дема ҳажринг тунн,
Неча турлик кўздин оққан ҳар бири қондур ўшал.

Сафҳаи васфинг зарафшон қилди назм ила Муқим,
Дермукин деб: «Лутф этай аз баски меҳмондур ўшал».

К Е Л

Нигоро, аср вақти Исфиҳон кел,
Рақиблар кўрмасун, аммо ниҳон кел.

Зарофатлиғ ўзинг яхши парисан,
Эмас ҳожат санга мандиш:— Равон кел,

Ўтуб боқмай қиё аҳли ҳавасга,
Шитобон шўх чун оби равон кел.

Муҳаббат қўйган ошиқларга сан ҳам,
Кўюб бемехрликни меҳрибон кел.

Худо халқ этса билмам йўқса сендек
Қани энди чиройлик навқирон кел.

Отарга ошнқинг кўксин нишопа,
Уқинг — қиринқларинг, қошннг — камон кел.

Наманганда Муқимий рози сендин,
Илоҳо ким, бўлиб, кўп йил омон кел,⁸

ЭЙ ҚАМАР РУХСОР, КЕЛ

Бир йўл айлаб субҳ шомим, эй қамар рухсор, кел.
Рўзгорим айламай мундоғ қоронғи тор кел.

Рух очиб сўйи чаманди гул ўзинга фахр этар,
Шармсор ўлсун кўрубон айланиб бир бор кел,

Ҳар қачон чиқсанг, нигоро, боғ сорн лоф урар,
Қабк ила товусларга кўрсатиб рафтор кел.

Эътибор олиб ўзини лаъл даъволар қилур,
Синдириб қадрини эл ичра қилиб бекор кел.

Ногаҳон овлаб кўнгилларни ўзингга, дилбаро.
Ҳар куни бир бор ақалли якка беағёр кел.

Хурраму хандон қизил гулдек қизориб, очилиб,
Қилмайин соғинтириб кўп ҳам кўрарга зор кел.

Айлабон лутфу карам, келмоқчи бўлсанг, маҳвашо,
Сурмалар тортиб, қилиб паргисларинг хуммор, кел.

Назми таъвиз ўршига ўтса, Муқимий, тоғ эмас,
Хуш ярошур кокилингга тоққали туммор кел.

ОРАЗИНГНИ НАМОЁН ҚИЛ

Оразингни, эй маҳваш, боғ аро намоён қил,
Лола кўксини доғ эт, ғунча бағрини қон қил.

Кўрсатиб баногоҳи қошларингни меҳробин,
Шунча йилги зоҳидни суҳдидин пушаймон қил.

Ҳар тараф чаманларда лоф урар хиромига,
Қабк то хижил бўлсун, жилва бирла жавлон қил.

Ман ҳам ўзгага, жонон, ёр бўлмайин эмди,
Бас инонғудек сан ҳам аҳд бирла паймон қил.

Ҳажр аро қолиб сансиз, саҳт хастамеш — бемор,
Бир сўраб келиб ногоҳ, дардларга дармон қил.

Гулшан ичра қаддингдин кўргузуб назокатлар,
Сарв шохини синдур, хок бирла яксон қил.

Хусни закоти чун табакай ривож топсун,
Ҳар маҳал Муқимийга бўса нархин арзон қил.

ҲАЙРОН ҚИЛ

Сайри боғ этиб, жоно, ҳар тарафга жавлон қил,
Сарв лоф урар шохин синдируб мусулмон қил.

Юрмасун тиниғлиғда дам уруб ҳар ойна,
Оразингга ҳар маҳшар бир боқишда ҳайрон қил.

Доғ сийнаси сансиз ғам билан жигар хунрез,
Доманинг насимидин ғунчаларни хандон қил.

Қайтиб ўзга ойлардин санга боғладим кўнгул,
Эмди тозадин сан ҳам манга аҳду паймон қил...

Сўз очиб такаллумга барги гул каби лабдин,
Дурру лаъл нархини хок бирла яксон қил...

Хаста, нотавон, ожиз қулларинг сўраб, йўхлаб,
Кўзларига гардингни сурмай Сулаймон қил.

Учраса агар зоҳил қошларингни меҳробин,
Кўрсатиб бурун қилғон зуҳдидин пушаймон қил.

Юзу кўзларим топсун маҳлиқолар ҳуснидин,
Гар десанг, Муқимий сан, азми Чусту Косон қил.⁹

НАМОЁН ҚИЛ

Оразинг очиб, жоно, кечаси намоён қил,
Ойни шармеор айлаб абр ичра пинҳон қил.

Бисмил айласанг мардум, чекма тиг учун тасдиъ,
Қошларинг камон тайёр, повакингни мужгон қил.

Дам-бадам ширин ман деб, ўздин ошмасун кўп ҳам,
Қанд қийматин сипдур, нархи шаҳд арзон қил.

Равшан этмадинг кулбам, юз йўли борурман деб,
Ким деган санго мундоғ: ваъдаларни ёлгон қил.

Ҳусн боғига ногаҳ тушмасун ёмон кўзлар,
Чиқма очибон кўксинг, тугмадин гирибон қил.

Хуррам очилиб яшнаб, юзларингни тобидин,
Ҳар тараф солиб партав базмин чарогон қил.

Эй пари, қиё боқиб, воқиян пимаинг кеткай,
Неча йилги зоҳидни зуҳидин пушаймон қил.

Ухламаслигинг билган ўзга шаҳрлик англа,
Гоҳ бир карам айлаб, мардуми Намангон қил.

Муддаи бўлиб кўзгу ўзни «хўб тиниқман» дер,
Бир қараб жамолиннга хоҳи маҳву ҳайрон қил.

Навбаҳори ҳуснининг кел Муқимий сайр этсун,
Сабзалар хату холинг зулфларни райҳон қил.

ЖАВЛОН ҚИЛ

Субҳидам кириб, жоно, бөг ичинда жавлон қил,
Доманинг насимидин гунчаларни хандон қил.

Дилбаро ёзиб тесе ҳар тарафга гулшанин,
Ноз ила хиром айлаб саҳнин анбаристон қил.

Ёр куйидин келса сийлаб ит эгосини,
Эй кўнгул юрак-бағринг ташлаб анга меҳмон қил.

Қилди сарв нозиклик қоматингга даъвосин,
Эй санам қилиб жилва куйи мусулмон қил.

Хўблар амрисан бенаволара мандек,
Марҳамат маҳаллидур, лутф бирла эҳсон қил.

Офтоб агар хижлат абрга десанг ботсун,
Пардани кўтар юздин оразингни тобон қил.

Неча муддат ўлдиким ҳажр ила Муқим бемор,
Эй нафас Масиҳ осо дардларга дармон қил.

МЕҲРИБОН БҮЛ

Аё гулчеҳра бир дам меҳрибон бўл,
Дубора, яъни жонсиз танга жон бўл.

Халойиққа солиб юз шўри-маҳшар,
Сенга ким айди: офоти замон бўл.

Очиб юз мунтазир наргис саросар,
Карам айлаб чаман сори равон бўл.

Нигоро, лол бўлғай тўти ногаҳ,
Замоне лутф ила ширин забон бўл.

Хўқандда хушламам сендин бўлакни.
Инониб, хоҳ майлинг бадгумон бўл.

Алингдин берма дер эрдим инонинг,
Бор эмди, эй кўнгил, ҳажрида қон бўл.

Нетай, сўр ҳол, хоҳи қил фаромуш,
Муқим ҳар ердаким бўлсанг омон бўл.

КУЛБАМ АРО

Кулбам аро қўйди бу дам, юз шукр ул барно қадам,
Масканларим айлаб карам, қилди гулистони эрам.

Жаллод кўзлар қоп-қаро, мужгонларидур сурма-со,
Қайрилма қошлар, гўйиё, хунрез шамшири дудам.

Жоно дедимким, содда рў, кўпдур гўзаллар тунди хў,
Сухбатда ширин гуфтуғў, олифта сандек шўхи кам.

Айди кулуб: «Эй нотавон, ҳажримда рангинг заъфарон,
Жавру жафо қилдим ёмон, маъзур тут чектинг ситам».

Айдимки: «Қулликка битиб, келган замон ташриф этиб,
Қолди кўнгуллардин кетиб, ҳар қанчаким ранжу алам.

Гул-гул ёниб, рухсор очиб, гуфторидин дурлар сочиб,
Келмас Муқим эмди қочиб, кетти қилиб чун ваҳши рам,

МУНДОҒ АШЎОР КАМ

Позанилар ичра сандек позани дилдор кам,
Мубталолар ичра мандек мубталойи зор кам.

Оича бордурлар қаро кўзлар Хўқандда сан каби,
Ваъдасида турмаган шўхи жафокирдор кам.

Равнақу, ҳусну латофатларки, жоно, сандадур,
Оғнамас мардум бутунким, ҳоли ҳам (хардор) кам.

Сунъ боридин қани рангеки, бош чекмас баҳор,
Лек очилгай ўзунгдек сарви гулрухсор кам.

Жаъди мушкишингга тикди беадаб таъзириға,
Қилса ҳам шамшод кўнглии чарх агар афгор кам.

Илгари маҳтоб эди, эмди фуруғи қолмади,
Е магар чиқдингму билмайманки, шаб бозор, кам.

Назмими маъзиға васфинг сўзидин гуллар тақиб,
Айладим мундоғ, Муқимий, дилбаро, ашъор кам.

К А М

Рост қаддингдек жаҳон боғида сарв озад кам,
Ҳам бу қотил кўзларингдек қон тўкар жаллод кам.

Ваҳ на бепарво фалак, шўхи ситамгардурки сен,
Бўлмаган вайрон алингдин хотири обод кам.

Офати жоң, зулфи райҳон, анбарни холу хати,
Юзлари — гул, сочи — сунбул, қомати — шамшод кам.

Фитнахў, тунду тагофул пеша хўблар кўп: ва ле
Сан каби бебоку золим, сангдил, пўлод кам.

Одамидин бир ўзингдек навжувон бор ўлганин,
Ушбу гулшан ичра пири даҳр билгай ёд кам.

Хома снндурди, чеколмай суратинг тасвириин,
Синган эрди шунча суратлар чекиб Беҳзод кам.

Наргисинг жаврин Муқимийга кўриб раҳм айламинш,
Чарх айлар неча кундур мен дедим: «Бедод кам!»

Й И Г Л А С А М

Кулма, эй бедардлар, ман бенавоға, йиғласам,
Айб эмас ишқ ичра дарди бедавоға йиғласам.

Ўзгаларга ёр — ёрим, кўймайинму ўртаниб,
Не ажаб бегоналарга ошноға йиғласам.

Зарра таъсир айламас, ул тош кўнгулга гарчи ким,
Кўз ёшимдин айланур ул осиеға йиғласам.

Ул қаро кўз ҳасратидин чўл кезиб Мажнун каби,
Умрими борича оҳуйи Хитоға йиғласам.

Очилур ботин кўзи гумроҳ ман бошим узуб,
Қайси хоки-пойи ёраб тўтиёға йиғласам.

Бир қаро бахтимга арзийдур саропо кўз ўпуб,
Даҳрда ҳар ерда бир бахти қароға йиғласам.

Сабр этай шояд, Муқимий, ул санамға хуш келиб,
Ишқ шартидин эмас, жавру жафоға йиғласам.

ЖОНГИНАМ

Қошларинг ёсиға айлардим тасаддуқ жонгинам
Бўлсанг эрди кеча ёлғиз келиб меҳмонгинам.

Мэсти жоми васл қилсанг эрди бори ҳайфким,
Дилгинамда қолмас эрди зарраи армонгинам.

Равшан эрмас боғ тамошоси кўнгул бўлса бас,
Манга зулфинг сунбулу кокилларинг райҳонгинам.

Хўблар кўп, йўқ саботи сўзларида, сан хусус,
Барчасидин суст аҳду ваъдаси ёлғонгинам.

Эмди сандек [ёру сангдилға] қадрдон бўлғуча,
Ғам билан ўтса керакким, муддате давронгинам.

Ногаҳон қилғил ҳазар, жоно, Муқимий оҳидин,
Доманингдаин тутмасун то рўзи маҳшар қонгинам.

ДИЛДОРИНГНИ СОҒИНДИМ

Фироқингда қолиб, эй шўҳи дилдорингни соғиндим,
Хаёли жилвагар товус рафторингни соғиндим.

Мусаллам шеван маҳбублиғ ҳар тўғридин аммо,
Тамомидин, хусусан феълу атворингни соғиндим.

Сўраб келганларинг гаҳ-гоҳ чиқмас ҳеч хаёлимдин,
Шитоб эткан шошиб кетмакка кирдорингни соғиндим.

Ики жоду кўзинг ёди хароб айлаб дилу диним,
Ҳаловат баҳшии жон лаъли шакар борингни соғиндим.

Жафони лоақал тарк этма, майлинг, қилмасанг ҳам
лутф,
Чекиб кўп хўй этиб ман жавру озорингни соғиндим.

Утар муддат насиме ҳеч қилмас хуш думоғларни,
Ёмон гесуйи анбар мушки тоторингни соғиндим.

Муқимий, булбули шўридаман учсам қанотим йўқ
Кўрар кун бормукии оламда гулзорингни соғиндим.¹⁰

ОШҚОР ҰЛҒАЙ СИРИМ

Ошқор ұлғай сирим ҳолим баён айлай десам,
Тор кўнглим сиғдиролмайдур ниҳон айлай десам.

Бу баҳор бир дам, дариғо, толеим ёр ўлмади,
Ушлашиб қўл сайри боғу бўстон айлай десам.

Ишқ шартидин эмас сирри муҳаббат бўлса фош,
Қўрқаман кўздан сиришкимни равон айлай десам.

Монини шавқим бўлур, минг истиҳола халқдин,
Гул юзинг кўрганда булбулдек фиғон айлай десам.

Жойи олий ўрниға бир кулбаи торику танг,
Ҳайфким ҳам, йўқ такаллуф меҳмон айлай десам.

Оҳким бўлмас муяссар қошларинг меҳробига,
Сидқ ила ўзни ман ул дам мусулмон айлай десам.

Найлайин сайд ўлди холинг донасига жон қуши,
Бир боқиб ҳуснунг, Муқимий, имтиҳон айлай десам.

ЗОР АЙЛАДИНГ СЕН ҲАМ

Нигоро, бир кўрарга оқибат зор айладинг сен ҳам,
Десам захмимға марҳам, жонима кор айладинг сен ҳам.

Кўнгул қон ўлгани етмасмуди боз устиға охир,
Бу янглиғ интизору дийда хунбор айладинг сен ҳам,

Чекар товус оҳу нола айлар кабк рашкидин,
Магар жавлон қилиб боғларда рафтор айладинг сен ҳам.

Қўлимдин ихтиёрим кетди бир дам, қолмади ором,
Парилардек қачонким феълү атвор айладинг сен ҳам.

Чекиб жавру жафолар, шўхлардин камму таъзим,
Ки, якбора осарға бегунаҳ дор айладинг сен ҳам.

Муқимий, қайси гул ишқида мундоғ ўтлу булбулдек
Фигон қилдинг, куюб фарёди бисёр айладинг сен ҳам.

АЙЛАРМУДИМ

Саъб экан мундоғ жудолиғ ихтиёр айлармудим?
Узга ман ёруғ жаҳонни тангу тор айлармудим?

Дарду сўзи ишқни тан ичра жондек сақламай,
Ун чекиб беҳуда элга ошкор айлармудим?

Йўл топарға домани нозиға бир ҳиммат қилиб,
Оҳким йўлида жисмимни ғубор айлармудим?

Қилма пандинг, носихо, девонаман суд айламас,
Эмди фаҳми сабру, орому қарор айлармудим?

Халқ лутфу макраматлар айлагай беҳад манго,
Субҳа қўй, эй зоҳидо, шукрин шумор айлармудим?

Асрамай мужгон сафида етса гар чоки-жафо,
Ташлаюб бечорани ҳар ерға хор айлармудим?

Нолае дейманки булбулдек, Муқимий, айласам,
Бир яна фирдавс васлиға гузор айлармудим?

А Ф А Н Д И М

Эшит сўз қолмасун пинҳон афандим,
Аё эй ваъдаси ёлғон афандим.

Қани якшанба кун гаплашкан эрдук,
Борайлик деб «Янги Қўрғон» афандим.

Буғулгондур зимистон қишлоғида,
Киши йўқ тоза Махдумжон афандим.

Бўлуб рўзиға шокир мўмин эрсанг,
Жаҳонда қилмағил армон афандим.

Ҳар иш улфат билан хуштур ва гар на,
Биҳишт одамки йўқ — зиндон афандим.

Жувон мардона ҳиммат шулки, ёлғиз
Емаслик учраса руммон афандим.

Қаю... сари келсам кетубдур,
Қилиб доғлар ики меҳмон афандим.

Келардим ман дариғо шул замоне,
Агар ўлтурсалар бир он афандим.

Магарким куйдуруб кетмоғлик эркан,
Дубора мақсади жонон афандим.

Келиб куйгонни ўчирмоқдин ортуқ,
Уруб сув қилдилар сўзон афандим.

Фалак кажравлиғидин кунжи ғамда,
Муқим ойинадек ҳайрон афандим.

АЙЛАЙ БАЁН АФАНДИМ

Махфи қулоғингизга айлай баён афандим,
То қолмағай бу сўз ҳам эмди ниҳон афандим.

Иқболу давлатингиз бўлсун баланд доим,
Ераб, тижоратингиз қилсун ҳаён афандим.

Эшикларингиз очиқ, савдогар аҳли ичра,
Тун-кун фақиру мискин ер ошу нон, афандим.

Кўнгил яқинлиғидин гўстохлик қилурман,
Тобора қиш-совуқ, йўқ гуппи чопон, афандим.

Чит тўққиз олчин, астар пахта билан тайинланг,
Борган замони берсин ул бегумон, афандим.

Мошиначиға бериб. тиктурмаганда барвақт,
Совуқ ҳаво, Муқимий ожиз ёмон афандим¹¹.

НОМЕҲРИБОН КЎРДИМ

Баногоҳ кўчада бир дилбари абруй камон кўрдим,
Хаданги новакиға ногаҳон кўксим нишон кўрдим.

Юзи гул, даврида райҳон ила сунбул хату зулфи,
Қадини ҳам назокат боғида сарви равон кўрдим.

Фуруғидин жамолини дурахшон, юрса ҳар жониб,
Масиҳ анфосидин гўё рамақсиз танга жон кўрдим.

Тушиб рухсориға кўз ул куни, кечдим бўлаклардин,
Агарчанди пари ҳам ўзни арз этса, ёмон кўрдим.

Мабодо билмасун ағёрлар деб, эҳтиёт айлаб,
Нетонгким ёшурин кўнгилда ҳар соат ниҳон кўрдим.

Сиришким қон бўлиб ҳажрида кифрикларға ортилғоч,
Муҳаббат чорбоғида очилган арғувон кўрдим.

Муқимий шўхлардин кўп кўрардим меҳрибонликлар,
Ани, лекин, ёмон ошиқлара номеҳрибон кўрдим.

ОҲ, УМРИМ

Оҳ, умрим бир санам ишқида барбод айладим,
Боқмади чандонки йиғлаб доду фарёд айладим.

Ҳар неча меҳру вафо изҳор қилдим билмади,
Ул фаромуш айлади, мен қанчаким ёд айладим.

Шонаи зулфиға нисбат истаюб бу боғ аро,
Бесамар жисмимни охир нахли шамшод айладим.

Муддате таъмир, забти ҳол этай деб кўзларим,
То хароб ўлдим десамким дилни обод айладим.

Кимга улфат тутдим андин манга етти минг жафо
Тарзи шул бирлан дедимким кўнглуми шод айладим.

Сўрма, эй бедард, қасру, боғу мулкимни мени,
Ўзни нехуш гар тааллуқлардин озод айладим.

Оҳу фарёдим, Муқимий, ё малолат еткуриб,
Кўнглуми ибромдин тобора пўлод айладим.

К Е Л Д И М

Кўп эрди ҳасратим, жоно қилай изҳор деб келдим,
Муқими кунжи ғам эрдим, сени ғамхор деб келдим.

Хатингму раста-раста сабза, ё райҳони жаннатму,
Юзинг кўрсат, тамошо айлайин, гулзор деб келдим.

Бориб ойдек жамолингни кўрай деб соғиниб чиқдим,
Қачон қилмоқ учун савдо-сотик бозор деб келдим.

Кўзим оқсун ғараз ком ўлса гар ўзга тамошойи,
Нигоро, васлинг истаб маҳз бир дийдор деб келдим.

Қаро оху кўзинг ёдида эрди тийра айёмим.
Малоҳатда юзинг хуршеди пур анвор деб келдим.

Азоб эрмас эди чиқмоқ кишига қиш ҳавосида.
Бошинг ҳаққиқи, шундин-шунга мен, сен бор деб келдим.

Қўй, эй мутриб, «Баёт», «Ушшоқ» ёқмайди қулоқларга,
Тараннум айласанг маҳфилда қил «Гулёр» деб келдим.

Гирибонингдин очсам тугма бир-бир тутма илкимдин,
Ярашган румча кийган кўйлакинг гулнор деб келдим.

Қошинг меҳробига жону дилим бирла эгиб қаддим,
Белимға боғламакка зулфлар, зуннор деб келдим...

— Бу ерга ким учун келдинг? — дебон сўрма Муқимийдин
Кўрарга бир суманбар, сарви гулрухсор деб келдим.

ҲАЖР ОҚШОМИ

Маҳвашо, ҳажр оқшоми уйқуға юмсам гар кўзим,
Қонға тўлғай санчилиб мужгонларим — ништар кўзим.

Неча боқсам орттуриб ҳасрат, сафо топкай юзунг,
Оч никоб оинаи ҳуснингга равшангар кўзим.

Субҳ бўлғай токи шомим ҳоли беморинг сўраб,
Равшан этсанг не бўлур, эй шўхи маҳпайкар, кўзим.

Рўзу шаб йўлингда термулдим баҳадде дилбаро,
Интизорингни чекиб чун ҳалқаи дар ҳар кўзим.

Хуррам ўлсам, йиғласам ғам тунларида тонг эмас,
Бода ичсам, қон — ёшим, мийно — дилим, соғар — кўзим.

Улки жонингни, дединг, пинҳон боқиб, қилғил нисор,
Чин, деди жоним бу сўзни қилмади бовар кўзим.

Назм танбурини [васфинг] бирла соз этди Муқим,
Ҳар начук бўлса эпиктайлар қулоғи кар, кўзим.

ТОЛЕИМ

Оҳким, афсус, эмас ҳеч ишда раҳбар толеим,
Вожгундур имтиҳон қилдимки, аксар толеим...

Юз тарафдин еткуруб гарди кудурат занги ғам,
Айлагай оинаи таълим муқаддар толеим.

Ҳар неча қилсам тавалло — зори қилмас илтифот,
Рўйгардон тескари, тобора бадтар толеим.

Рўзгорим тийра, иқболим забун, бахтим қаро,
Бўлса равшан, бормукин тадбири дийгар толеим?

Ногаҳон берсам, Муқимий, бир мусулмонға салом,
Дафъатан икки қулоғини қилур қар, толеим.

ТАСЛИМ

Раъно қад ила гул каби рухсоринга таслим.
Товус сифат жилва-ю рафторинга таслим.

Шайдои қилан оҳуни даштида Хўтанлар,
Бир боқиш ила наргиси хуморинга таслим.

Юз лутфу назокатда такаллум қилур эрди,
Лол этди ажаб тўтини гуфторинга таслим.

Дилсанг эдинг, раҳм қилиб ҳолими сўрдинг,
Инсофа кетурган сани афкоринга таслим.

Хисравдур агар, хоҳи гадо, жумла гирифтор,
Ҳуснингни матоига харидоринга таслим.

Ултурдингу бир сўз ила бағишлаб эдинг жон,
Эъжози лаби лаъли Масиҳ коринга таслим.

Ногаҳ эшитиб булбули шўрида, Муқимий,
Ишқида деди: «Нола билан зоринга таслим».

ОШИҚЛИҒ ФАНИМ

Хубларнинг меҳри бўлди пешам, ошиқлиғ фаним,
Кимки қайтарса бу ишлардин ўшалдур душманам.

Бир бути бегонапарвар, ошнокуш ишқида,
Доимо ғам ҳамдамим, ҳар ерда гулхан масканам.

Қўрсангиз эғнимда пирохан эмас, жон ваҳмидин
Ғам сипоҳи тийриборонига кийган жавшаним.

Эй кўзум, нокомлиғдин йиғла чандон ким бадард,
Ғарқ бўлсун ишқ дарёсига бунёди танам.

Доду фарёд айладимким, ўтди қилмай ним нигоҳ,
Сангдил пўлод ул бад меҳри кўнгул оҳаним.

Таънан ағёр ўлдурди дегайсан, қосидо,
Йўлларида оқибат шул бўлди кўрган, боққаним.

Шамъи фонусдин, Муқимий, ошкора партави,
Булъажабким, тийра рўзим қилди таъби равшаним.

ЭЙ ЕРИ ЖОНИМ

Ошиқ бұлубман, эй ери жоним,
Васлингни излаб йўқдур мажолим.

Бир йўқламайсан куйган қулингни,
Кўзлари жаллод, нозик ниҳолим.

Раҳм айла манга, эй бағри қаттиқ,
Дийдам тўла қон, эй шўхи золим.

Лаб ташналарга айла наззора,
Қадди чу шамшод, қоши ҳилолим.

Олдинг кўнгулни бир-икки сўзлаб,
Девона бўлдим, тўти мақолим.

Ҳар дам куярман ёдимға тушсанг,
Бир кўрмагунча йўқдур мажолим.

Неча замондур, кўздин ниҳондур,
Ошиқ Муқимий, эй хаста жолим.

ХАНДОН ЭКАН

Шўхеки ўтлиғ орази чун гунчаи хандон экан,
Ҳам сарви-мавзун қомати, кокилчаси райҳон экан.

Таҳсин нигори шўхи-шанг, олифта, бебоку сатанг,
Савдо мижозу неча ранг, тунду тажанг, жонон экан.

Ой чеҳраси, Зуҳро жабин, овози таъсирлик ҳазин,
Товус жавлон нозанин, булбул сифат хушхон экан.

Ширин асалдин сўзлари, иссиғ ажаб юлдузлари,
Оҳуга ўхшар кўзлари, мардумлари дoston экан.

Холи лабини устида, ул нуқтадек лаб остида,
Мундоғ ярашмас ростида, қудрат билан тушгон экан.

Сўз қил, Муқимий, мухтасар, ўюнда лочин ҳамлагар,
Хулласки, рангин жилвагар, мўъжизки Фарзинхон экан.

АҚЛУ ҲУШ

Ақлу ҳуш учди бошимдин эй пари, девонаман,
Бир иложе қил, эл ичра бўлмайин афсонаман.

Дарду сўзу, ашку оҳимни қиёс эт шамъдин,
Шомдин то субҳидам ҳажрингда ўртаб ёнаман.

Ул замонеким, йироқ васлингдин ўлдим, то бу дам,
Ҳар кеча ёдингда минг йўл уйқудин уйғонаман.

Лаҳзае заҳри ғаминг, ютмоққа тоқат қолмади,
Нўш этиб васлинг майидин ҳам қачон бир қонаман.

Хома мужгон, кўз қаросидин ёзиб рози дилим,
Арзае қилдим эшит, маъюсу муштоқонаман.

Оҳким сенсиз қарору, сабру оромим кетиб,
Бир илон чаққан кишидек ҳар тараф тўлғонаман.

Навбати жомим тўла қуйғил карамдин, соқиб,
Ҳар қадамда то қилай юз лағзиши мастонаман.

Мулки Ҳинду Марвдин келсам топардим эътибор,
Шул эрур айбим, Муқимий, мардуми Фарғонаман.

ДОҒМЕН

Рози дил айтай десам хилват қилолмай доғмен,
Бир кеча ёлғиз топиб суҳбат қилолмай доғмен.

Жавру, бедоду, ситам беҳад чекиб дарду алам,
Кўрмакингни биргина ният қилолмай доғмен.

Кўча-кўйда учрасанг минг истиҳола халқдин,
Тиз букиб, таъзим этиб, иззат қилолмай доғмен.

Хаста кўнглум сўзларинг марҳам, замоне оҳким,
Бир ўзингга ёндошиб улфат қилолмай доғмен.

Оҳким нўш айлабон васлинг майидин журъае,
Ҳосил айлаб коми дил ишрат қилолмай доғмен...

Ўлтурубсен чийни абрў бирла, титраб ваҳмдин,
Бир ўпай дерман, вале журъат қилолмай доғмен.

Неча дерманким, Муқимий гурбат айлай ихтиёр,
Бир ватандин дил узуб ҳижрат қилолмай доғмен.

БЕПАРВОЛИҒИНГДИН ДОҒМЕН

Оҳким, бегонага ошнолиғингдин доғмен,
Ошнога, яъни бепарволиғингдин доғмен.

Ошиқа айлаб итобу, нозу истиғно мудом,
Сўрмаган бир йўл кўнгул хоролиғингдин доғмен.

Зулм ҳарфидин бўлакни битмаган азрўйи лутф,
Хат чиқориб яхши, хуш имлолиғингдин доғмен...

Мардуми пулдор бирлан унсу улфат субҳу шом,
Фақр аҳлидин ҳазар, донолиғингдин доғмен.

Хўбрўлар кўпдур, аммо важҳида бадгиналиғ,
Мисли кам Фарғонада танҳолиғингдин доғмен.

Уртанурмен тушса ёдимга хаёли оразинг,
Хушн боғида кўруб раънолиғингдин доғмен.

Нолау оҳингни гулрухлар эшитмас гарчи ким,
Эй Муқимий булбули гўёлиғингдин доғмен.

БИЛМАСМУСАН?

Эй пари, кўнглум олиб, қон ўлдиғин билмасмусан?
Дард бердинг менга дармон ўлдиғин билмасмусан?

Сурма устина қўйиб кўзни қиёмат айладинг,
Сурмасиз ҳам офати жон ўлдиғин билмасмусан?

Боғдаким рухсор очарсан, гул хижила бечоралар,
Рашкдин чоки гирибон ўлдиғин билмасмусан?

Боғлар зулфинг ҳавосин белима зуннорлар,
Иўқса тарсонинг мусулмон ўлдиғин билмасмусан?

Қаъбаи кўйингда давлатхоҳ ўлан манзурлар
Аксари ҳожи пушаймон ўлдиғин билмасмусан?

Ажз ҳам элтар қаноат бирла, эй дил мақсада,
Мўр наздики Сулаймон ўлдиғин билмасмусан?

Иўлида чекмак Муқимий чанд ранжи интизор,
Шўхларнинг ваъда ёлғон ўлдиғин билмасмусан?

НИГОРО, ЗОР ҰЛУБМЕН

Нигоро, зор ұлубмен ком олурға гульзурингдин,
Қачон васлинг кўрарман, оқ ўлдим интизорингдин.

Агар лутф этмасанг лаълинг майидин журъае, лекин
Емон даврингда мен махмурлардин, бадхуморингдин.

Бўлиб нқболу давлат ёр, санга ногаҳ ажаб эрмас,
Кириб ҳуснинг риёзи ичра терсам гул баҳорингдин.

Борурга ахтариб минг истиҳола халқдин, аммо
Кўнгулда бўлмасам дерман нари бирдам канорингдин.

Не бўлғай ким хуш этсанг, топса жонлар лаҳзае роҳат,
Паришон айласанг кокилларинг мушки — таторингдин.

Қиши армони борму искаян себи занаҳдонинг
Муяссар бўлса ҳам кўксингдаги ширин анорингдин.

Муқимий кўнгли қат-қат доғ, жоно, айрилиб сендин,
Тамошо қил, юмуб кўз ўтма сайри лолазорингдин.

ГУЛ ЮЗИНГ ЭРУР МАҚСАД

Гул юзинг эрур мақсад манга сайри боғлардин,
Телбадурман ишқингда сонма эмди соғлардин.

Лутф ила хиром айла кулбамиз сари, жон,
Тобакай кўриб юрмак гўшан равоғлардин.

Маҳфил ичра, эй мутриб, соз айлағил «Гулёр»,
Тоб йўқ эшитмакка «Курт»у «Кўча-боғлар»дин.

Узгалар майи васлинг нўш этиб дамодам маст,
Соқиё, дарег этмай қил карам аёғлардин.

Хони васлингга боре айласанг нетар меҳмон.
Ҳажр кунжида токай ўтмас ош тамоғлардин.

Сўрсалар агар аҳбоб бу чаманда кўнглумни.
Дийда гунчадек пурхун, дил чу лола доғлардин.

Сабр қил Муқимийё, ҳаддин ошмасин ибром,
Жағларинг ҳориб тушди арзингни демоғлардин.

ЎЗГАНИ ЕД ЭТМАЙИН

Аҳд қилдим эмди сандин ўзгани ёр этмайин,
Ҳар гули раънога мундоғ ўзни кўп хор этмайин.

Бора-бора майли ағёр айладинг, кетдинг, нетай,
Рашк ўтиға ўртаниб, кўзларни хунбор этмайин.

Дардсизлар билмас эрдилар хуш эрдим оҳким,
Бўлмас эркан ишқ сиррин элга изҳор этмайин.

Эрта-кеч васлингга шод айлардин ортуқ демадинг,
Интизор айлаб йўлимда мунча ҳам зор этмайин.

Лабларингдин зоҳир эт, жоно, табассум ошкор,
Лаъл бирлан орзуи дурри шаҳвор этмайин.

Ҳеч тарсо қолмас эрди кўрсалар мушкин сочинг,
Динидин қайтиб демонгким ёди зиннор этмайин.

Хуррам этсанг не бўлурким, соқиё, бир жом ила,
Бу сифат махмур субҳимни шаби тор этмайин.

Эй пари, қайдоғ соҳирсанки, олиб хушими,
Қўймадинг кўрсам қачон тасвири девор этмайин.

Назмими мағзиға васфини Муқимий тож этиб,
Найлайин ҳар дам ўқиб, номингни такрор этмайин.

ОЛ ХАБАР

Ол хабар ул сарви ноз уйқусидин турганмукин?
Ногаҳон турган эса, туш-муш сўранг, кўрганмукин?

Ботмасун кўргач хижолат абри ичра офтоб,
Турса ҳам чиқмай дебон эшикка, ўлтурганмукин?

Қатра-қатра дур нисор этмакчи эрди кўзларим,
Мақдамига билмадим, оёки топширганмукин?

Ошнолиқ аҳдида маҳкам эрурмен устувор,
Айла мазмун ваъдасида, қосидо юрганмукин!

Рози дил бир-бир садоға шарҳ қилдим, ёрга
Гар деган бўлса, мабодо тоза уқтурганмукин?

Жўралар базмида арз айланг гаҳе Фарзинчага,
Эсидин чиқмай Муқимий, ёдида турганмукин?

БОРМУКИН

Боғ аро ҳам сен каби сарви хиромон бормукин,
Юзлари — гул, сочи — сунбул, зулфи-райҳон бормукин.

Ҳур пайкар, тўтидек ширин такаллум, хушсухан,
Тишлари — дур, лаблари — лаъли Бадахшон
бормукин.

Бу сифат меҳроби абрўйинг кўруб беихтиёр,
Бош эғиб ҳозир сукут этмас мусулмон бормукин.

Неча кўз тутдим йўлида қилди келмай интизор,
Дўстлар, васлини кўрганларда армон бормукин.

Эй, ҳакими муддаи, қилғил жавоби босавоб,
Ишқининг дардиға ҳам дорую дармон бормукин.

Ўзгалар ҳар кун. Муқимий, комёби базми васл,
Сенга ҳам боре нигоҳу, лутфу эҳсон бормукин.

АЗОБИ, БОРМУКИН

Нозанин кўп, ўзидек олижаноби бормукин?
Ҳеч бир гулда юзининг оби тоби бормукин?

Зулмати ҳажр ичра қолдим, учрагин, эй қосидо,
Арз қилким соясига офтоби бормукин?

Муддаийлар «булҳавас!» деб таъна айлар ишқида,
То ўзумга бир урай қуръон, китоби бормукин?

Хуш бўлурмен ҳар неча қилса қулидин иҳтироз,
Ўзгалардин ҳам башарти ижтиноби бормукин?

Ултуруб ағёр ила ҳамгап кўзига фасли аср,
Ошиқиға мундан ортиқ ҳам азоби бормукин?

Неча ҳоли дил Муқимий назми иншо айладим,
Сен каби ушбу асрда хуш жавоби бормукин?

БЎЛСУН ОМОН

Гарчи бир келмайди дилдорим сўраб, бўлсун омон.
Кўз тешилди йўлларида ҳам қараб, бўлсун омон.

Анбарин кокилларидин рашк, гарчанд, айларам,
Ортилур нозик белига беадаб, бўлсун омон.

Қўл тутиб ўтқай кўзимча ғайрила гар субҳу шом,
Сурма тортиб кўзга, зулфини тараб, бўлсун омон.

Жоми васлидин рақиби рўсияҳлар комёб,
Қилса ҳам ошиқларини ташна лаб, бўлсун омон.

Ўзгага юз илтифоту марҳаматлар лоақал,
Ким мени сўрмас ҳам аз рўйи ғазаб, бўлсун омон.

Холиму майгун лабида маскан этмиш, ё магар,
Чашмаи хизр узра ҳинду ё араб, бўлсун омон.

Ҳажрида найлай, Муқимий, шукр қилмай чора йўқ,
Оҳу ҳасрат бирла кечкайман ажаб, бўлсун омон.

Қ И Л М А С У Н

Ёр агар лутф айламас, жабру жафо ҳам қилмасун,
Қилмас эрса манга, ғайриға вафо ҳам қилмасун.

Сунбули зулфи каби ошуфта айлаб ҳар нафас,
Кокилидек рўзгоримни қаро ҳам қилмасун.

Гар эшитмас бўлса боғларда фиғону ноласин,
Гул юзин кўрсатмасун, булбул наво ҳам қилмасун

Дардим ишқида куни-кундин фузунроқ билмаса,
Бир мусулмонни ўзиға мубтало ҳам қилмасун.

Йиғламоқдин хийра бўлди кўз, демиш фарёдким,
Кўзга боскан изларимни, тўтнѐ ҳам қилмасун.

Қучмасам нозик белидин бир йўл охир мунча ҳам,
Қоматимни ғам юки бирла дуто ҳам қилмасун.

Гар кафи пойиға қўймоқға муносиб кўрмаса,
Йиғлатиб кўз ёшим ранги хино ҳам қилмасун

Якка бир оқшом кѐлиб васлини гар кўрсатмаса,
Рангу рўйимни бу янглиғ каҳрабо ҳам қилмасун.

Келмаса кўнгул сўраб, гоҳе Муқим, ағѐрсиз,
Бўйла аввал ишқ ўтин дилларға жо ҳам қилмасун.

ПАРИШОН ҶЛМАСУН

Меҳри рухсори хусуфи ғамда пинҳон ўлмасун,
Зулфи янглиғ ҳаргиз аҳволи паришон ўлмасун.

Ҳақ хазондин эмин этсун давлати гулзорини,
Лавси идбори билан олуда домон ўлмасун.

Мутрибо, нохун дурушту соз мизроби баланд
Ер нозукдур мабодо таъби ғашён ўлмасун.

Дийдан бадхоҳ кўр ўлсун ики оламда ҳам,
Душмани шойистаи жисму, тану жон ўлмасун

Айшу роҳат, комронлиғ ҳусн тахтида насиб,
Қилсун эзид умрининг ҳаддида поён ўлмасун.

Лафзи жон бахшин эшит, эй боғбон, бергил хабар,
Ўзга айлаб иддуо тўти суҳандон ўлмасун.

Юз малоҳат бирла кўрса гулшан ичра қоматин,
Ким синиб шохи начук сарви хиромон ўлмасун.

Жониға мужгон хаданги терса, деб қилмас нигоҳ,
Раҳм этиб айлар тағофил бир мусулмон ўлмасун.

Учқуни анжум била оҳим шароридин бутун,
Бўйла куйдурма бинойи чарх вайрон ўлмасун.

Ул куниким боғ аро тушмиш жамоли партавий
Гул чекиб хижлат начун чоки гирибон ўлмасун.

Нозу истиғно қиличи бирла ўлтурса хушам,
Қосидо, албатта бу сўзга пушаймон ўлмасун.

Шамъи васфин ёндирайким ўтлу назимдин Муқим,
Учмагина то жаҳон борича имкон ўлмасун.

У Р Г У Л С У Н

Эрам товуслари, юрғилки, рафторингдин ўргулсун,
Бошида ҳам мурассаъ тожи дасторингдин ўргулсун.

Хиром айлаб бу сурат бирлаким фирдавс боғида,
Кўрубон ҳуру филмон феълу атворингдин ўргулсун.

Жафони манга қил ҳар қанча бўлса дийдам устига,
Бу юрган бул ҳаваслар жабру озорингдин ўргулсун.

Узунгни кўрдингу ошиққа қилдинг буйла истиғно,
Нетай синдурмайин ойна дийдорингдин ўргулсун.

Бўлиб тунд ўлтуришдин не чиқар ширин такаллум қил,
Чекиб хижлат сўзиға тўти гуфторингдин ўргулсун.

Муқимий, қўй тамошо эл аро бозори шабларда,
Тағофил бирла қилғон қору кирдорингдин ўргулсун.

БИР КЕЛИБ КЕТСУН

Сабо, арз айла то ул зулфи райҳон, бир келиб кетсун,
Ки топсун бўйидин тан ҳар нафас жон, бир келиб кетсун.

Қолиб ҳижронларида, соғиниб ҳасрат билан охир —
Жаҳон гулзори бўлди менга зиндон, бир келиб кетсун...

Лисони сўзга бовар қилмас эрса, қосидо айғил,
Урай ошиқлиғимга махфи қуръон бир келиб кетсун.

Қади сарви сиҳини мунфаил айлаб, очиб ораз,
Қилиб гулни хижил чоки гирибон, бир келиб кетсун.

Кўрарга бениҳоят зору муштоқ ўлғанним айтинг,
Агар бўлса иши ҳам, ҳаттал — имкон, бир келиб кетсун.

Ҳелишга фурсати гар бўлмаган вақтида ҳам лекин,
Аки тошнинг аросида шитобон бир келиб кетсун.

Муқимий ҳоли зорин сўрғали айни муруватдур,
Дегил инсофлик бўлса мусулмон, бир келиб кетсун.

КИМ ДЕСУН

Ул тағофул пешаға ҳоли харобим ким десун?
Ҳажрида мундоғ мени кўрган азобим ким десун?

Кундузи бир ерда бир дам олмай орому қарор,
Лаҳзае йўқ кечалар кўзларда хобим, ким десун?

Уз кўмочиға, масалким, тортадур кул ҳар киши,
Бас куюб ишқида чеккан изтиробим ким десун?

Куймаган бўлса биров меҳру муҳаббат ўтиға,
Шамъдек то субҳ ўртаб таббу тобим ким десун?

Ҳамнишиндурлар улуғларга хушомадгўйлар,
Йўлида жононими хайру савобим ким десун?

Гар қилич бошимға ҳам келса дегайман ростин,
Сўзки ҳақ бўлса, саволимға жавобим ким десун?

Дўстлар, сўрсанг физосидин Муқимий, эрта-кеч,
Кон шароб нисам, жигарлардур каобим, ким десун?

ҚИРОН КЕЛСУН

Илоҳо жумла тухми бевафоларга, қирон келсун,
Жафожў, сифлахў, бахти қароларга қирон келсун.

Йўлида хонумонлар сарф этиб, жонлар фидо қилсанг,
Дариғо, ҳеч билмас норасоларга қирон келсун.

Қўюб кўнгул муҳаббат боғласанг қонлар ютуб доим,
Улурсан айрилолмай, рўдаполарга қирон келсун.

Қилурлар карру фарлар икки кунлик даври давронга,
Кибрлик маҳмадона, бадҳаволарга қирон келсун...

Бу юрган бетамиз, нодон жувонлар ҳам бозорларда
Балодек учраган шилқим гадоларга қирон келсун.

Амон бўлсун, кўкарсунлар агар донолара улфат,
Муқимий, бир неча паст ошноларга қирон келсун.

УЛ МАҲЛИҚО КЕЛСУН

Бориб арзимни еткур, эртароқ ул маҳлиқо келсун,
Кетиб, ҳижрон ўтиға куйдуруб, қилмай адо келсун.

Чекарга фурқатини эмди бир зарра мажолим йўқ,
Агар шул вақт келса тоза, лекин авлиё келсун.

Бу юрган норасолар базмида хуш бўлмагай кунглум,
Агар ҳар лаҳза қон ютурса ҳам ақли расо келсун.

Қўнарға ўзга манзил истамай таъини қил, эй қосид,
Нишимангоҳи кўзлар манзаридур, бенбо келсун.

Ғуборим ерда қолди бир хиром айлаб бошим узра,
Қилурга заррани хуршед бирлан ошно, келсун.

Жудолиқ дарди ҳам ағёр таъни — оҳ ўлдурди,
Ёруғ дунёни кўп ҳам айламай зиндонсаро келсун.

Муқимий илтимосим шулки: шўҳи гул узоримдин,
Қудумига агарчи сийму зар кам, жон фидо келсун.

ХИРОМ ЭТ БОҒ АРО

Сановбар қоматингдин шармисор осор айлансун,
Хиром эт боғ аро, то, эй пари атвор айлансун.

Агар-чун икки-икки қўл тутиб юганда гулрўлар,
Муносиб сиз билан хуршиди пуранвор айлансун.

Лабингга лаълни рангинлиғидан нисбати бордир,
Анинг-чун элда топмиш қадр ила миқдор айлансун.

Хино қўйдунг санга ул ҳам, нигоро, юк мени фаҳмим,
Мабодо нозик илкинг топмасун озор айлансун.

Хўтан даштида кезмиш ҳасратидин чашми мастингни,
На деб беҳуда хайли ваҳши ҳам бекор айлансун.

Эмас шайдо десанг кабки дағи рафторима, жонон,
Нега шавқи хироминг бирла ул кўҳсор айлансун.

Нигоҳинг тушмаган бўлса чаман ичра на боисдин,
Қолур ҳайратда наргис ғунча дилафгор айлансун.

Муқимий ман киму қилмоқ тавсифи хушрўлар,
Буюрди азкиёлар айладим ночор айлансун.

АЙРИЛМАСУН

Ҳеч ким мендек илоҳи ёридан айрилмасун,
Меҳрибон, мунис ўшал дилдоридин айрилмасун.

Хонумонларни бериб барбод етмай васлиға,
Бўлубон маъюс йўқу боридин айрилмасун.

Ҳажр осеби хазонида бўлиб шўридаҳол,
Андалебе мен каби гулзоридин айрилмасун.

Қосидо, кўнглум қуши банд эрди, айғил зинҳор,
Ишқилибким зулфи анбарборидин айрилмасун.

Дўстлар, кўрсатмасун ҳаргиз жудолик дардини,
Душманинг ҳам бўлса ўз ғамхоридин айрилмасун.

Бандае, ёраб, Муқимийдек бўлиб хору касод
Суду савдодин қолиб, бозоридин айрилмасун.

АЙЛАНСУН

Қадингдин сарвлар боғ ичра, эй гулфом, айлансун,
Кўзунгдин ўргулуб наргислари бодом айлансун.

Ики-уч донан. холинг ҳавосида жамолингдин,
Бўлиб кўнглум қушига икки зулфинг дом айлансун.

Рақиблар аҳлига айлаб ажаб ширин такаллумлар,
Тағофул манга йўқтур лоақал дашном айлансун.

Пироқдин айланолмай доғдадурман, эй пари пайкар,
Бориб энди менинг-чун ушбуким пайғом айлансун.

Хиром эт кабкни кўнглида қолсун онча армонлар,
Ололмай тоғу тошлар бир нафас ором айлансун.

Ичиб ағёрлар васлинг майидин маст базмингда,
Карам қил ман сари ҳам соқие бир жом, айлансун.

Неча дамсозлиқ бегонаға, эй кўзлари оҳу,
Нетарким ошно бўлсанг манга ҳам ром айлансун.

Муқим васфингни дуррин хотами назмига чекмишдир,
Қолур деб яхши сендин ҳам жаҳонда ном, айлансун.

НАЙЛАСУН

Васлингга еткан кишилар гулситонни найласун,
Қоматинг турганда тўбийи жинонни найласун.

Дилбаро, муштоқи дийдори малоҳат парваринг,
Матлан анвори хуршеди жаҳонни найласун.

Ҳар кишини сен каби ким бўлса дилдори агар,
Ёқмагай ҳаргиз бўлак номехрибонни найласун.

Жон ситон мужгонларинг, жоно, шаҳидлик истаган,
Қошларинг олдида тиғи Исфиҳонни найласун.

Гар бу истиғно билан қилган хироминг кўрса ким,
Қилмайини мақдамларингга ҳадя жонни, найласун.

Ҳусн шоҳилар тағофул қилса доим айб эмас,
Хам қади мендек, гуломи нотавонни найласун.

Тори-тори зулфинга жонлар қуши банду асир,
Қўй Муқимий ўргулай ўзга жаҳонни найласун.

САН УЧУН

Дилбаро, ҳажрингда дил афгордурман сан учун,
Яъни кўрмакка жамолинг зордурман сан учун.

Тонг отиб қайси тарафдин чиқса деб чун офтоб,
Соёи кўз йўлларингда хордурман сан учун.

Охирида кўча бўйлаб, не маломатлар чекиб,
Сангисори таънаи агёрдурман сан учун.

Кечалар кимлар билан базм этди, деб айлаб хаёл,
Уйқу келмай то саҳар бедордурман сан учун.

Интизорингда очиб ҳар мў бунидин дийдалар,
Соғиниб муштоқи бир дийдордурман сан учун.

Субҳи васлинг ёд этиб, жоно, фироқинг шомида,
Қон бўлиб кўнглум шафақ осордурман сан учун.

Демаким савдо-сотуқ айлар Муқимийни, магар,
Кунда чиққан кўча-ю бозордурман сан учун.

ЎЗГА ЁРИНГ БОР УЧУН

То сани мандин бўлак ҳам ўзга ёринг бор учун,
Нола айларман кўнгуллар най каби афгор учун.

Аҳли олам жумла билгай телбаю шайдолигим,
Сен қалам қош, кўзлари жоду, пари рухсор учун.

Шомлар маҳтоб айлаб, оч юзингни боғ аро,
Қоматингга сарви-ю, гул оразингга зор учун.

Фитна солиб муддао мардумни куйдурмак ишинг,
Чиқмагай сан маҳзи сайри раста-ю бозор учун.

Лол ўлуб гулшанда, ногаҳ, тўтии ширин сухан,
Гаплашиб инсоф қилди сан шакар гуфтор учун.

Васлинги кўрганда кўнгул шод ўлур, аммо не суд,
Қон ютарман рашкдин ёнингдаги агёр учун.

Ўхшатиб зулфинг хаёл айлаб Муқимий, риштае,
Боғлагай тарсо белига шавқидин зуннор учун.

ТАРИХИ ЗИЛЗИЛАИ АНДИЖОН АЗ МАВЛОНО МУҚИМИИ ХУҚАНДИИ

Эшитинг, эй дўстлар, айлай баён,
Бандаларин айлади ҳақ имтиҳон.

Қаҳр қилиб ибрат учун ошкор,
Зўрини билдирди худойи жаҳон.

Зилзиладин лаҳзада шундоғ шаҳар,
Бўлди чу вайронаи чуғз ошён.

Рўзани ўн олтиси сешанба кун,
Қолди иморат тагида инсу жон.

Мадраса-ю масжиду зовидлари,
Оғнади ҳаммому саро-ю дўкон.

Турфатулъайн ичра биноси тугаб,
Чиқти фалак узра ғириву фуғон.

Кимки — тирик қочти яланғочу оч,
Кийса — кийим йўқ, есалар — парча нон.

Олсалар андоқким очиб мардикор,
Улки том остида қолмишди ниҳон.

Гўйи бўлиб ул кун и явмул жазо,
Ўздин умид узди қари-ю жувон.

Ҳолига ул қавми бейхтиёр,
Ой куюб, йиғлади қон осмон...

Хайру худойи йиғиб ҳар мулкдин,
Қисмат ила берди бўлуб меҳрибон.

Нонпазу қассоб топиб дафъатан,
Қурди танур ўртаға мошин қазон.

Сартча ошлар пишируб эрта-ю кеч,
Бева-ю бечорага сизди шалон.

Аксари урёну ҳаволар совуқ,
Тутти алар бошлариға соябон.

Ҳам ярадорин қаротиб дўхтура,
Топти сиҳат дору-ю дармон билон.

Суръат ила хайр улусдин етиб,
Борлиғи ҳам хайрият ўлди воғон.

Бўйла агар кўрмасалар илтифот,
Саҳл эди ким қолмаса бир жон омон...

Сирри ҳақиқат бу, Муқимий хамўш,
Санга на даркор демак ину он.

Жон бошина зилзила қасд айлагач,
Тарихин ақл айди: «лариг Анджион»¹³.

МУДДАО

Тўби демакда қоматинг, эй шўх муддао,
Мақсад десам жамолинг эрур жаннатул ало.

Лоф урди сарв бўлсун ўшал боғда қил хиром,
Нозик беллигни фикрида маҳшарғача дуто.

Уммид этиб етарни кафи пойингга чиқар.
Фасли баҳор шавқ ила ҳар боғдин хино.

Хийра кўнгул чироғи ғаминг бирла равшан эт,
Эй боқиб айлаган карам ойинага сафо.

Оҳу кўруб кўзингни хижил бўлмаса нечун,
Оворалиғда умри ўтар кўҳу дашт аро.

Неча тағофил, эй шаҳи хубони мулки ҳуси,
Султон деган тараҳҳум этар ҳолиға гадо.

Гумроҳ Муқимий ғафлат ила манзили йироқ,
Ёраб бу йўлда бўлғил ўзинг анга раҳнамо.

МУБТАЛО

Сахт бўлмишмен яна бир дилрабоға мубтало
Бир балодин соф бўлмай, бир балоға мубтало.

Лола бағри доғ қат-қат қон очилгай ҳар баҳор,
Ман каби бўлгон магар гулгун қабоға мубтало.

Тоқ тоқатлар юрарга кўз тутиб имдод учун,
Не ажаб бўлсам агар мижгон асоға мубтало.

Айласун афтодалар сориға ҳам гоҳе назар,
Бесамар боғларда сарв ўлғач ҳавоға мубтало.

Нутқи нофором тўтини дучор этманги ман
Бир шакар гуфторлиғ ширин адоға мубтало.

Доми найранги кўп, ошиқларни сайдиға вале,
Гоҳ ман бир кўз учи бирлан имоға мубтало.

Раҳм қилмай, эй кўнгул, бўлдинг надеб аҳволинга.
Бу сифат бебоки пур жавру жафоға мубтало.

Мунчаким мавзуну нозиклиғ билан бўлсун, агар
Зарра бад боққан киши ранжу аноға мубтало.

Ашкими қонға бадал қилдим бу боис бирлаким,
Шўхлар мойил руунатга хиноға мубтало.

Хонақаҳдин найлайин келмай қочиб майхонаға,
Шайхларким, бўлсалар ушбу риёға мубтало.

Афзун ўлди дўстлар тобора-бора ҳайратим,
Бир бошим — савдойи юз минг муддаоға мубтало.

Назмими кўрсанг билурсан доғи ҳижроним мани,
Бўлмишам, найлай Муқимий, маҳлиқоға мубтало.

ҲУСНИНГ КЎЗГУСИ

Топти ҳуснинг кўзгуси хаттинг ғуборидин сафо,
Бўстонлар, сабзадин бўлган каби фарҳат физо.

Икки фаттон кўзларингни ҳасратида рашкдин,
Бўлмаса овора нечун тинмас оҳуйи Хито.

Жилва қил гулшанда, жоно, сарву, шамшоду суман,
То кўруб хижлат юкидин беллари бўлсун дуто.

Етмак уммидида туфроқдин чекар бош ҳар баҳор,
Шавқлар бирлан кафи пойингга боғларда хино.

Хат чиқарган бирла ҳуснингга на нуқсону халал,
Билки ой, бўлса қоронғи кеча, орттиргай зиё.

Очмаган бўлсанг ниқобингни чаманда не учун,
Мунтазир — наргис, паришон — гул, қилур булбул
наво.

Васфиға айлар ғазаллар пок муҳаббатдин Муқим,
Бўлмас одамға агарчанди парилар ошно.

ҚИЛМА КҮП

Қошни шамширини бош кесмакка бурро қилма кўп,
Еш бошингга мунча ҳам қонларни дарё қилма кўп.

Оч юзингни бир келиб бу кулбаи эҳзонда ҳам,
Ғайр базмида ҳар оқшом шамъдек ёқилма кўп.

Ноз ила жавлон қилиб ҳар дам назарлардин ўтиб
Тоза-тоза доғлаб бағримни шайдо қилма кўп.

Ёр кўйилга кеча розимни изҳор этгали,
Фош ўлур, эй итлари борганда ғавғо қилма кўп.

Нотавон жон ҳалқан зулфига йиллардур асир,
Устига вобастан юз шўру савдо қилма кўп.

Охири хижлат чекарсан кўрубон нозук белин,
Боғда, эй сарви сиҳи, қаддингга даъво қилма кўп.

Ногаҳон инсофа келса не ажаб сўрса Муқим,
Сангдил бемеҳра зори-ю тавалло қилма кўп.

НИГОРИ МАҲВАШ

Нигори маҳваше ким кам бўлур мундоғ парипайкар,
Санавбарбўй, насринхўй, сунбулмўй, сийминбар.

Зарифу, зийраку, дилхоҳу, дилжў, дилкашу марғуб,
Расо табъу салимилвазъу базморо, ажаб дилбар.

Адофаҳму, сухансанжу, шакаргуфтору шўрангез,
Сабиҳулважҳу, некўшаклу матбуу накў ахтар.

Малоҳат осмонида юзи хуршеди тобоне,
Латофат бўстонида қадидин сарвдур музтар.

Хироми бандаси кабку, каломи воласи тўти,
Кўзи саргаштаси оҳу, лаби шармандаси шақкар.

Асири ҳалқаи зулфу хатидур, сунбулу райҳон,
Ғуломи доғдори оразидур лолаи аҳмар.

Нетар жаннатни нася, нақд турганда Муқим ошиқ,
Ўзи — ҳур, кўзи — хулду, қадди — тўби, лаби —
кавсар.

БЕВАФОЛИК ШУНЧАЛАР

Бир демас ҳолинг начук деб дилраболик шунчалар,
Сўрмагай ўлдим,— десам ҳам пуржафолик шунчалар.

Ҳамма лутфу марҳамат бегоналарга субҳу шом,
Бир умр манга тағофил — ошнолик шунчалар.

Неча фарёд айладимким, айламас бир илтифот,
Айламак кўйида охир бенаволик шунчалар.

Айдилар кўрган табиблар набзими афсус ила,
Сорғариб юз дард бирлан қаҳраболик шунчалар.

Зор устига ёғиб бўлгай маломат тошлари,
Бир киши ҳажрида тортар ашкболик шунчалар.

Масти саҳбойи гурури ҳуснидур, найлай Муқим,
Сўзга ҳам солмас қулогин бевафолик шунчалар.

САЙРИ БОҒ

Юзларинг очдинг магарким сайр этибон боғлар,
Гул хижил очилганига, ғунча қат-қат доғлар.

Бўйлаким саҳрода ноз ила хиром этсанг нетонг,
Лола-ю гуллар очилса, ўрнидин янтоғлар.

Кўрубон кабки дари рафторинга деб: офарин,
Қочдилар шармандаликдин сўйи дашту тоғлар.

Найлайин ҳар ерда бўлсанг ҳам омон бўл — майлига,
Шодмен, ўйнаб-кулибким бўлса вақтинг чоғлар.

Ичкиликка ўргатиб, охир пиёниста қилиб,
Узларидек, соғни ҳам қилдилар чўлоғлар.

Бу малоҳатда сенга, жоно, агар боқса киши,
Хор ўлуб, оламда тўлгай кўзиға тупроғлар.

Ногаҳон базмингни кўрганда Муқимий, йўқ ажаб,
Телба-ю девона бўлсалар Ойимқишлоғлар.

НАВБАҲОР

Навбаҳор очилди гуллар, сабза бўлди боғлар,
Суҳбат айлайлик келинлар, жўралар, ўртоқлар.

Хуш бу маҳфилда тириклик улфату аҳбоб ила,
Уйнашиб, гоҳе табиатни қилайлик чоғлар.

Рух очиб кўздин ниҳон бўлса паридек, найлайин,
Айрилиб ҳушу ақлдин телба бўлмай соғлар.

Ҳайфким аҳли тамиз ушбу маҳалда хор экан,
Олдилар ҳар ерда булбул ошенин зоғлар.

Марҳам истаб кимсадин, захми дил изҳор айласанг,
Чорае қилмоқдин ўзга, устига тирноғлар.

Тобакай мундоғ маломат кунжида донм Муқим,
Бу замон кўз тутгани эмди сенга бўлсин тоғлар.

ЗУЛМ ИЛА ҚАҲРУ ҒАЗАБ

Зулм ила қаҳру ғазаб изҳор қилмоқ шунчалар,
Ошиқи бечорага озор қилмоқ шунчалар.

Гул дебои севган кишининг кўкрагига ниш уриб,
Хаста-ю маъюс этиб, афгор қилмоқ шунчалар.

Тўтийи ширин сухан ағёрларнинг базмида,
Бизга келганда гапирмай зор қилмоқ шунчалар.

Сизга ким айдн: муҳаббат аҳлини қил ихтисоб,
Қўрқутиб ўз айбига иқрор қилмоқ шунчалар.

Келса олдингизга бой суврат, яқоли тугмалик,
Иззат ила шоду миннатдор қилмоқ шунчалар.

Гарчи келса эски тўн, биздек дуогўйи фақир.
Камбағалнинг хирқасидин ор қилмоқ шунчалар.

Ҳар бало-ю жабр келса ёлмагай ҳаргиз Муқим,
Ошиқ аҳлини урубон хор қилмоқ шунчалар.

ЭТСАНГ НЕТАР

Минг салом этган кишига бир салом этсанг нетар,
Иззатинг тутганни сен ҳам эхтиром этсанг нетар.

Утурурсан ошиқа боқмай, гапирмай, тунд бўлиб,
Сўзларинг тўти каби ширинкалом этсанг нетар.

Гайра ёру ҳамзабон бўлмак неча аз рўйи лутф,
Мен билан ҳам ошнолиғни мудом этсанг нетар.

Соқиё, даврингда мендин ташнароқ йўқ талхком,
Айламай махмур мундоғ масти жом этсанг нетар.

Гунчалар очилмасун ботиб хижолат қонига,
Бир табассум бирла корини тамом этсанг нетар.

Кабк ила товус рафториға мағрур ўлмасун,
Ҳурваш, юз нозлар бирлан хиром этсанг нетар.

Номаи хуни жигар бирлан ёзар умре Муқим,
Сен ҳам эмди бир жавоб айлаб паём этсанг нетар.

ИСТИҒНОСИ БОР

Нозпарвар ёр агарчи табъи зулм ососи бор,
Ошиқ ўлтурмоқда қон тўкмакка истиғноси бор.

Войким солмас тағофулдин назар аҳволима,
Юз менингдек хаста расво ўлса не парвоси бор.

Расми маҳвашлардур ошиқ олдида ағёрға,
Лутф этиб дегайлар они ўзга бир барноси бор.

Ман гадога хокн бўйинг маскан этмак орзу
Эрмиш, аммо итларинг ҳар гўшадин ғавғоси бор.

Ҳури жаннат васфин этмиш зуҳд аҳли муддао,
Ишқ эли маҳшар куни маъшуқига даъвоси бор.

Майли гулзор этса ҳар ким ёрдин маҳрум эрур,
Найласун ризвонни улким сан каби раъноси бор.

Дам чиқармас, сидқ ила даъвойи ишқ этган киши,
Булҳавасдур ишқ ойинида оҳу воси бор.

Бўстони назм аро ҳар бандидин бир гул узиб,
Даста қилким, ёрнинг васфи чаман ороси бор.

ЁРИ БОР

Кимнинг нисон хайлидиги ул нозаниндек ёри бор,
Арзи рухсор этса ҳар қайдоқ пари ҳам ори бор.

Кўрмиш оёқим хиромини чаманда рашкдиги,
Эрта-кеч товусларнинг оҳи оташбори бор.

Боги васлидин узарга олма қилсанг илтимос,
Нозлар бирлан дегайким:— Олма йўқтур, ори бор.

Мубталойи доми зулфи бўлмас эрса не учун,
Бўйла тарсолар белнда ҳалқан зуннори бор?

Тошмай ўтса бапогаҳ ул санам маъзур тут,
Сен каби йўлида минг-минг ошинқи дийдори бор.

Шам — бешарвона, гул — бебулбулу, беқумри — сарв,
Бўлмас ҳусну ишқнинг оламда то осори бор.

Неча ҳажрида, Муқимий, ишжима чексанг алам,
Кетмагай бекор охир—роҳати бисёри бор.

АНОР

Неъмат ичра хуш латофатликда мустасно анор,
«Қой» агар ҳикматда дерлар қотини сафро анор.

Меъдани покиза айлаб, ништаҳони келтуруб,
Кўп гизо қилганини қилгай рангини хумро анор.

Аччиғида хосият кўплур, ҳавосида хусус,
Бўлса ширин ташналик дафъиғадир танҳо анор.

Гар есанг фором ҳар бир дона чун лаъли хушоб,
Боғида сунъи илоҳи меваи гатмо анор.

Бор масалким: яхши одам дер эдим, ўзи билур,
Йўқса айлардим қачон сизларга мен даъво анор.

Халтаси бирлан юборинг гоҳ-гоҳи лутф этиб,
Бўйла келганда Наманган шаҳридин савфо анор.

Ногаҳон ўртаб юрак турганда келтирди ўғул,
Шодлиғимдин, деб юборибмен, Муқимий, ё анор!

САРВИ ҚОМАТ ҚАЙДАДУР

Қаддинг олдида сановбарда назокат қайдадур?
Гулда рухсорингни борида тароват қайдадур?

Рашиқдин афғон хиромингни қилур кабки дари,
Сўзласанг тўти каломида латофат қайдадур?

Боғларда очилур эрди санивгдек гулўзор,
Сочлари райҳону сунбул, сарви қомат қайдадур?

Айласанг сайру тамошо расталарда ногаҳон,
Бўлмагай бозор—бозори, қиёмат қайдадур?

Нақшгар Монийга килк ангушти ҳайрат тарҳинга,
Чекса тасвиринг хаёл айлаб бағоят қайдадур?

Хуррам айлаб сахласун осеби даврондин мудом,
Ҳақ вужудинг навниҳолини саломат қайдадур?

Айлагай девона зоҳид таъна эгсам қаддимни,
Қошларинг меҳробиға мундоғ ибодат қайдадур?

Назмими мағзида васфинг дурлари ҳар ердадур,
Манда ишқингда, Муқимий, истиқомат қайдадур?

ДИЛРАБО, КЕЛСАНГ НЕТАР

Дилрабо, келсанг нетар таъхир қилмоғлиқ надур,
Ношто ўрнига жондин сер қилмоғлиқ надур.

Ваъда бирлан нитизор айлаб, келолмайман демай,
Чеккан оҳимни йўлингда тийр қилмоғлиқ надур.

Новаки мужгонларинг етмасму бисмил айласанг,
Қошларингни устига шамшир қилмоғлиқ надур.

Сафҳаи ҳуснингда хатти сабалар сунъи илоҳ,
Мундин ортиқ ўргулай тафсир қилмоғлиқ надур.

Демасанг олма-ашорингдин узиб, жоно, агар,
Тугма бирлан қулфлаб, запжир қилмоғлиқ надур.

Билмадим ёрабки бу маҳфилда қайдоғ созман,
Билмагай чексам наво таъсир қилмоғлиқ надур.

Ранги зардимдин, Муқимий: дардими қилғил қиёс,
Ҳожати изҳор эмас таҳрир қилмоғлиқ надур.

ШАБНАММУДУР

Қатра-қатра тер ёким гул юзинг шабнаммукур?
Ё риёзи ҳуснинг ичра чашмаи замзаммукур?

Улфатинг бегоналар маҳрам санго ҳар субҳу шом,
Онио бечоралар ёишкн номаҳраммукур?

Санки қочсанг қанчаким борсам яқин тобора мап,
Айлаким инсоф, ўзингдек ваҳши соҳиб раммукур?

Муддатекурким кўриб лаъли бадахшон лабларинг,
Раини ўчкан қон аро пинҳон магар мулзаммукур?

Жисми зоримни ахирн рашк ўтиға куйдуруб,
Ғайр ила, жоно, бу янглиғ ҳар куни майраммукур?

Айласанг мундоғ чиқибон кўчаларда хушхиром,
Қошларинг меҳробиға бош эгмаган одаммукур?

Неча васлингни сўроғ айлаб топуб бўлмас дариг,
Қисматим ҳажрингда оёким, Муқимий, саммукур?

РАЪНОЛИҒИҢ БОРДУР

Эрам гулзоридин ҳар важҳдин раънолиғинг бордур,
Ғараз лутфу назокатда чаман оролиғинг бордур.

Каломинг жонфизоеким, тақаллум айласанг ширин,
Жаҳон тўтиларининг олдида гўёлиғинг бордур.

Бу гулшан гуллари бирлаи очиншсанг ногаҳон рухсор,
Руунат авжида ҳар бобдин ҳумролиғинг бордур.

Рамаққа етса ҳам позу тағофул ишларинг жонлар,
Нигоро, сахт ошиқларга бенарволиғинг бордур.

Халойиқ ичраким кўзғалди мундоғ фитналар бонс,
Ўзингни ҳам бир оз лекин кўнгул оролиғинг бордур.

Агар заъфимни рангимдин қиёс этсанг бўлур баским,
Баён даркор эмас ақлу хирад донолиғинг бордур.

Начук кўнглум Муқимий куймасин рашк ўтиға охир,
Қолиб ошноларинг бегонаға ошнолиғинг бордур.

ШИТОБ АЙЛАБ

Шитоб айлаб юрарда нозу истигноларинг бордур,
Қаён борсанг анинг-чун шўришу ғавғоларинг бордур.

Ҳамиша ваъдага мониди чиқар, шулдур гумонимким,
Уруб йўлдин юбормас ошиқи шайдоларинг бордур.

Агар инсоф қилсам сарв қадлар хайлида, жоно,
Ажаб хилъат ярашган қомати зеболаринг бордур.

Боқиб ойинаға даркор эмасдур сурмалар қўймоқ,
Қаро оҳу кўзидин наргиси шаҳлоларинг бордур.

Халос ўлмоқ муанбар доми зулфингдин иложи йўқ,
Бошимда мўйисардин ҳам фузун савдоларинг бордур.

Эшигига урулган боғи ҳуснинг қулфлиму олту,
Ваё камзулларингда лаългун тугмоларинг бордур.

На деб рашк оташиға қуймасун кўнгли Муқимийнинг,
Мудом, эй позанин, бегонадин ошноларинг бордур.

ОШИҚИ ҲАЙРОНЛАРИНГ БОРДУР

Ажойиб жилва бирлан, дилбаро, жавлонларинг бордур,
Хиромингга анинг-чун ошиқи ҳайронларинг бордур.

Боқиб мардумни бисмил айламакка тиг эмас ҳожат,
Қамон абрў отарга новаки мужгонларинг бордур.

Ҳамиша гул юзинг шавқида чун булбул наво қилдим,
Демассан менга мундоғ пола-ю афгонларинг бордур.

Лабингдин ком бахшилар магарким ваъда айларсан,
Ниҳоний шум рақибга аҳд ила паймонларинг бордур.

Хуш ўлмас хотирим боғларни сайри бирла бўлсанг бас,
Рухинг — гул, зулфлардин сунбулу райҳонларинг бордур.

Очиб рухсорини бир печа кўрмай борасан васлин,
Бу тўғридин, нетойини эй кўнгул, армонларинг бордур.

Наво бирлан Муқимий шеър равшанроқ эшитканга,
Қилиб ёд ўқуса базмингда ҳам хушхонларинг бордур.

У Х Ш А Й Д У Р

Кўнгул фикри лаби лаъли билан қон ўлди ўхшайдур,
Деманг қон, балки чун лаъли бадахшон ўлди ўхшайдур.

Бўялган лола-ю гул дашту саҳроларда қониға,
Шаҳиди новаки ул тийри мижгон ўлди ўхшайдур.

Иўлида термулармен субҳдин то шом ҳам, келмас,
Бугун агёр пла шамъи шабистон ўлди ўхшайдур.

Қаро холни қош остида кўрганлар дедиларким:
Бу меҳроб ичра ҳиндуе мусулмон ўлди ўхшайдур.

Лабидин ваъда айлаб бўсае қил деб адо қилмас,
Магар ушбу кароматдин пушаймон ўлди ўхшайдур.

Кўзинг сувлар сепиб фаррошлар мужгон билан мардум,
Хаёли кўнглими уйига меҳмон ўлди ўхшайдур.

Кетар азм айлабон Хўқанд сори хуш қолинг аҳбоб,
Муқимий фориги сайри Намангон ўлди ўхшайдур.

ДЕВОНАН АДҲАМ КЕЛУР

Кўчадин шўхе бу рафтор ила келмас кам келур,
Турфа жавлонлар қилиб чун ваҳший соҳиб рам келур.

Шум толиъ гунчаси очилмагай фасли баҳор,
Ҳар кеча оҳим насимим дийдадин шабнам келур.

Дарди ҳижронида ўлмакка етушдим, қосидо,
Арз қил вақте сўраб, гар ул Масиҳо дам келур.

Юз очиб боғларда гар қилмас тамошо не учун,
Чок-чок айлаб гирибон гул хижил, мулзам келур.

Хушдишу мастона ўхшар ангаким келганлари,
Сарви нози бош эгиб ҳар сори бориб ҳам келур.

Уйласам лаъли лаби кайфиятин айлаб хаёл,
Гўйиё махмур эдим, илкимга жоми Жам келур.

Ногаҳон Хўқанд келгонимни ўхшаттим Муқим,
Балх шаҳридин ўшал Девонан Адҳам келур.

ГУЛИ РАЪНО КЕЛУР

Растадин бир-бир босибким ул гули раъно келур,
Гўйиё Боғи Эрамдин бир пари сиймо келур.

Шод ўлурман гарчиким келган тағофиллар билан,
Айлабон ағёра ҳам юз нозу истиғно келур.

Йўлларида жондин уммид айласанг қоч, зоҳидо,
Ўқ отарга киприги, қошини айлаб ё келур.

Доду фарёдиға ушшоқини қилмас илтифот,
Хоҳ рақиблар бирла бўлсун, хоҳ ўзи тапҳо келур.

Халқдин элтиб ҳаё, ваҳшат чекиб беихтиёр,
Шаҳрга тушган каби бир оҳуйи саҳро келур.

Ой юзини соғиниб келгоним ўхшар ангаким,
Гулшан ичра булбули шўридан шайдо келур.

Неча сабр айлай Муқимий шояд аз рўйи карам,
Гар букуи келмас сўраб беморини фардо келур.

ГҮЁ ЖОН КЕЛУР

Растадин гул-гул ёниб ким ул маҳи тобон келур,
Руҳсиз жисм ичра ширин тоза гӯё жон келур.

Шавқидин кўрким еса-қўйса киши бир луқмавор,
Гӯйё ширмойи иссиғ оч гадоға нон келур.

Ёрдин бўлғай кўнгиллар музтариб андоғким,
Камбағал муфлис ўйиға бир азиз меҳмон келур.

Даъви айлаб беадаблиғдин табассум бобида,
Ғунча оғзидин баҳор очилди, ерлар қон келур.

Жазм ўлғайким келур чоғида ҳожат аҳлини,
Ғайбдин илкиға гӯё ақчалик ҳамён келур.

Ўхшатурман шум рақиб бирла келурда ангаким:
Айлаюб талбиси иблис ҳамроҳи инсон келур.

Неча йўл борди Муқимий ўтти армонлар билан,
Токай охир ерда аксар топмағай дўкон келур.

РАШКИМ КЕЛУР

Ҳажр ила тинмай кўзимдин кўрмасам ашким келур,
Ғайр ила кўрсам мабодо худ-бахуд рашким келур.

Ўзга сўз сирмас хаёлимға ва лекин субҳу шом,
Айлашиб улфатчилик ҳар ерда гаплашким келур.

Бўлмасун деб ошкоро рози диллар халқ аро,
Айлабон рамзу ишорат махфи имлашким келур.

Навбаҳор айёми чиқса боғларни сайр этиб,
Нозлар бирлан хиром эткач қўл ушлашким келур.

Муддаосиз бошда савдолар билурман шунчаким,
Кўчада сан бирла ҳар соатда учрашким келур.

Арз қил, қосид, Муқимий хастадин, кўрсанг агар:
Мақдамиға садқа жоним ул париваш ким келур.

Г А П У Р

Жонларингни ҳурмати, қосидки, жонондин гапур,
Ман қулиға не супориш бўлса султондин гапур.

Муддате нозу тағофил, ишлари бегоналиғ,
Ошнолиғ қилғувчи тил бирла ёлгондин гапур.

Айлама, эй боғбон, боғингни васфини менго,
Қўй, гапурсанг чехраси гул, зулфи райҳондин гапур.

Лола айёми баҳор очилса ҳожат йўқ баён,
Қатра-қатра ҳажрда кўздин оқар қондин гапур.

Хулқдин кўпдур итоби, айламайдур илтифот,
Меҳрибонлиғ бўлса дар воқиъки эҳсондин гапур.

Ул паридин бўлмас эрса сўзламакка зарра гап,
Лоақал маҳрамлари андак ёр жондин гапур.

Нозанинлар базмида ҳар ранг ўтар сўз булжажаб,
Лаҳзае ҳам ман Муқимийн паришондин гапур.

ҲИЖРОН КУЙДУРУР

Гоҳ васлиға ёнурмен, гоҳ ҳижрон куйдурур,
Бўйла куйдурмакни мундоғ номусулмон куйдурур.

Шамъдек то базмида ўртаб жудолиғ кунжида
Интизор айлаб, хилофи аҳду паймон куйдурур.

Пойтахт эрди хаёлиға кўнгуллар, оҳким,
Қайси золим шоҳ қилиб, мулкани вайрон куйдурур.

Куймайинмуким, олиб ўтдин бу ён бегонани,
Ошно бўлган сари мундоғ қадрдон куйдурур.

Ташлабон кўздин қуюб маъюсу зори бенаво,
Узгаларга айлабон юз лутфу эҳсон куйдурур.

Термулалмай оразиға бир замон ағёрсиз,
Бу сабаб бир умр ҳасрат бирла армон куйдурур.

Ошиқи кўпдур вале, инсоф этинглар, дўстлар,
Қим ҳамиша маи Муқимийдек анго жон куйдурур.

БУЛМАСАМ БУЛМАС

Баҳор айёмидур чун абри гирён бўлмасам бўлмас,
Ки ман ҳам ғунчадек чоки гирибон бўлмасам бўлмас.

Қудумиға нисор айларга келгач ёр кулбамға,
Фидо жонимни айлаб, ҳеч қурбон бўлмасам бўлмас.

Парилар ҳусниға қилсам назар ман этмай, эй носих,
Нетай ойина янглиғ маҳви ҳайрон бўлмасам бўлмас.

Қазо вазъи нишонким қилди кўксум ложарам эмди,
Шаҳиди ханжари ҳар тийра мужгон бўлмасам бўлмас.

Қўйинг озодлиғни, ҳў қилибман мубталолиққа,
Асри домн бир зулфи паришон бўлмасам бўлмас.

Қоши меҳробини кўрганда тарсо бу латофатда,
Демасму жонидин қайтиб, мусулмон бўлмасам бўлмас.

Мукаддарроқ кўнгуллар истиқоматдин қўзиб савдо,
Муқимий озими тахти Сулаймон бўлмасам бўлмас.

И Н Д А М А С

Инжима, эй дил, гадога расми султон индамас,
Кўрмадинг булбулни гулға қилса афгон индамас.

Лафзи жон бахшингни гулшан ичра бўлса кўрмаган,
Нега, жоно, бўлди гар тўти сухандон индамас.

Лаблари даврида кўрдимким хати мастур эрур,
Ушбу мазмун бирлаким бу оби ҳайвон индамас.

Ҳар дам ағёр аҳлиға қилғон тақаллум ноз ила,
Бизга ул маҳваш кўтарганмуки қуръон индамас.

Бор эткай боиси журминг тағофул демаким,
Утмаса мандин агар чандики нуқсон индамас.

Индамас гул чеҳраларнинг даҳр аро кўрдим барин,
Кўрмадим ҳаргиз санингдек номусулмон индамас.

Раҳми йўқ, золим табиат дилрабоға учрадим,
Гарчи қилсам жоними йўлида қурбон индамас.

Хастаи бемор бўлса нотавон ҳижрон ила,
Шундоқ одам ҳолиға қандоқ мусулмон индамас.

Ою йил Яъқубдек ҳасрат чекиб қон йиғладим,
Зарра парво қилмас ул хуршиди Канъон индамас.

Ноғихон, гуфтор оч, деб илтимос этдим лабинг,
Манга ул шўх айдиким: «Лаъли Бадахшон индамас».

Зеб бердим назм ила исми гулистонин Муқим,
Бовужудиким, манга сарви хиромон индамас.¹⁴

ЎХШАМАС

Эй мунаввар, оразингга моҳи тобон ўхшамас,
Мардумига кўзларинг Мирриху Чўлпон ўхшамас.

Юзларинг кўргач сафосин хоки хижлатлар билан,
Ойнаға сайқал бериб ўзиға ҳайрон ўхшамас.

Рост билсанг шулки, жоно, то бўлубман ошно,
Фурқатингга — дўзаху васлингга — рузвон ўхшамас.

Кўзларингга оҳун Чин, сочларингга мушки Чин,
Дур — тишингга, лаълингга лаъли Бадахшон ўхшамас.

Улки рафторинг кўруб, товус боғларда юруб,
Айлағай тақлид этиб, ҳар чанд жавлон, ўхшамас.

Шўхи бебоке бўлак ҳожат эмас қатлим учун,
Исфаҳони қошинга шамшири буррон ўхшамас.

Хўблиғда кўп ёрон, аммо баробар келмағай,
Санга кўрдимким уканг ҳам бўлса чандон ўхшамас.

Айламас меҳроби абрўйинг кўриб, улким намоз,
Ҳеч мазҳабда ўзин олса мусулмон ўхшамас.

Ногаҳон ҳар шеърими бир-бир агар олсанг, Муқим,
Назми васфинг чиқмаса ёлғону ёлғон ўхшамас.

ДАРКОР ЭМАС

Умр сансиз ўтса мундоғ манга жон даркор эмас,
Туфроқ ўлмак яхшироқ, руҳи равон даркор эмас.

Ҳар қаю маҳфилда васфингни чироғини ёқиб,
Қилмасам зикрингни кесилсун забон, даркор эмас.

Қадди мавзунинг тамошосидин улким топти завқ,
Сарв ила, биллаҳки, тубин жинон даркор эмас.

Ўртадим ишқингда қил сўзи ниҳонимдин тамиз,
Ошкоро айлабон оҳу фиғон даркор эмас.

Ногаҳон кўнглум ўйиға келса ёдинг шодмен,
Қолмағай армону ҳасрат, хонумон даркор эмас...

Дарбадар юрсам жунун кўйида айб этмак надур,
Булбули бехонумонман ошиён даркор эмас.

Ўлдурусан чин абру айласанг бир ноз ила,
Қатлима мужгонларинг қилмак синон даркор эмас.

Риштаи назмиға чекти зоти васфингни, Муқим,
Мисли гавҳар эмди ортиқча баён даркор эмас.

Х У Ш Л А М А С

Гул юзинг кўрган киши сайри гулистон хушламас,
Ташна, майгун лабларингга оби ҳайвон хушламас.

Рангу, рухсору, бу зулфу, холу хатким сендадур,
Кўрса ҳар ким боғда сунбул бирла райҳон хушламас.

Қимки майгун лабларингдин топса, жоно, лаззате,
Мисрнинг аччиғ наботи, обидандон хушламас.

Бўйла жавлон айласанг ҳар кун назардин, эй пари,
Бўлмағай одам начук сарви хиромон хушламас.

Оч юзингни, токи ҳайронлар қолиб бўлса не тонг,
Кечибон Лайлосидин Мажнун биёбон хушламас.

Эшитиб жонбахшу руҳафзо каломинг қайси кун,
Бўлди кўнглум ҳеч тўтийи суҳандон хушламас.

Носиҳо, хуш тутма дерсен қоши ёларни, Муқим,
Бу сифат меҳробни қайдоқ мусулмон хушламас?

Қ О Л И Ш М А С

Узоринг боғи ризвондин қолишмас,
Хироминг ҳуру гулмондин қолишмас.

Агар ёлғон эмас, жоно, каломинг,
Ширинлиғда десам: жондин қолишмас.

Латофат мавж урар ҳар бир сўзингда,
Тишинг ҳам дурри ғалтондин қолишмас.

Муродинг бисмилим, бас бир қаросанг,
Ниғоҳинг тийри мижгондин қолишмас.

Жудолиғ дардидин ҳижрон тунда,
Сиришким шўри тўфондин қолишмас.

Очиб чиқсанг қаронғу кечаларда,
Юзинг ҳам моҳи тобондин қолишмас.

Нетарким кулбами қилсанг мунаввар,
Инонким, ҳеч зиндондин қолишмас.

Хату холинг эмастур Хиёрдин кам,
Даҳонинг оби ҳайвондин қолишмас.

Алифдек қоматинг юз қатла нозик,
На қолдиким, десам ондин қолишмас.

Назар қилганда назмингга Муқимий,
Назокатда Умархондин қолишмас.

МАСТОНА ХАТ

Маълум ўлғач сафҳан ҳуснингда, эй жонона, хат,
Кўрунур райҳону, сунбул боғ аро афсона хат.

Юзларинг май тобидин чун оташи сўзон эди,
Турфа бебокона чиқмушдур магар девона хат?

Раҳм ҳам даркор, келмас заррае парвойингга,
Қилса ҳам ким кеча-кундуз ғам билан ғамхона хат.

Ҳеч илинмасдин бўлак ҳам чора топкайму киши,
Бўлса жоду кўзларинг сайёду дому дона хат.

Зулфи мушкинингни таҳрир айлади то кимки сунъ,
Ошно хатлар кўзумга учраган бегона хат.

Меҳри рухсорингни атрофини олмиш ҳолавор,
Чиқмайин бўлсун илоҳо хонаси вайрона хат.

Дилларини чок-чок этмиш қазо бу журмидин,
Қўйғач устиға қадам машшота гўстохона хат.

Мазран назмимдин очилғач гули васфинг, Муқим,
Қилди булбулдек фигонимни ажаб мастона хат.

Х А Й Р И Я Т

Жон рамаққа келган эрди, келди ёрим, хайрият,
Топди жон дубора бу жисми фигурим, хайрият.

Орзулар гунчаси ҳаргиз очилмас, дер эдим,
Чиқди ҳижрон чилласи, келди баҳорим хайрият.

Бул кеча бир оқ урдим гул юзингни шавқида,
Даҳрни куйдирмади ўтлиқ шарорим, хайрият.

Неча кун бўлмишки, васлидин йироқ ташлаб эди,
Соғиниб йўқлаб келибдур гулбузорим, хайрият.

Хира эрди шамъи умрим шоми ҳижрони билан,
Равшан ўлди ой юзидин рўзгорим, хайрият.

Ақл ила ҳушимни олиб кетти ёдидин чиқиб,
Қолди ўхшайдир магар сабру қарорим, хайрият.

Тоғларни фарқ этиб сели сиришким, йиқмади,
Кўк биносин икки чашми ашкборим, хайрият.

Ваъда қилмай қатъи уммид айласа нейлар эдим,
Термулиб йўлида чашми интизорим, хайрият.

Ул кунеким бир нигоҳ қилдинг Муқиминг сориға,
Афзун ўлди мисли гавҳар эътиборим, хайрият.

АШКИ ҲАСРАТ РЕЗ НЕСТ

Дил зи шўри ишқи бекоке кам аз ангез нест,
Як дамам бе оҳ, чашмам ашки ҳасрат рез нест,¹⁵

Чини абрўяш ба қатли ошиқон шамшири ноз,
Ханжари алмос чун мужғони ў хунрез нест.

Меканам кўҳи ғам аз шавқи ҳамон Ширин лабе,
Тешан Фарҳод пеши нохуни ман тез нест.

Сўхт тоқатҳо ба роҳи интизориҳо ҳануз,
Сўи мо боре нигоҳи марҳаматомез нест.

Дўш аз оина пурсидам, ба ҳайрат рафту гуфт:
Улфати рў ошноён жуз ғуборангез нест.

Нестам маҳжури соҳиб, ҳамду лиллоҳ худписанд,
Аз дигар чизе агар чанди маро парҳез нест.

Мебарад Муҳйи баҳаржо даъвии арзи камол,
Ғайри нуқсонам Муқим имрӯз дастовез нест.¹⁶

Т а р ж и м а с и:

Дилимнинг ишқнинг аламли ташвишидан узоқлашган вақти
Биргина бўлса ҳам дамим оҳсиз чиқмайди, кўз ёшим
ёшасиз тўкилмайди.

Қошининг қайрилиши ошиқларни ўлдириш учун ноз-
карашманинг қиличига айланган,
Олмос ханжар ҳам унинг киприклари сингари қон тўкувчи
эмас.

Уша ширин лаб шавқида мен ғам тоғини қазийман,
Фарҳод тешаси манинг тирноғимдин ўткир эмас.
Унинг кўйида интизорлик торта-торта тоқатим

куйди (тугади),

Ман тарафга унинг бирор марта марҳаматли нигоҳи бўлмади.
Утган куни ойинадан сўрадим, ҳайронлик билан айтдики:
Ҳуснга ошно бўлганлар ғубор келтиришдан бошқага
ярамайди.

Мен маҳжурман (дўстлардан ажралганман), лекин худ-
писанд (эгоист) эмасман,
Бошқа нарсалардан парҳез қилмасам ҳам худписандликдан
парҳез қиламан.

Муҳйи ҳар ерда камолот даъвосини қилишдан бошқа нарсани
билмайди,
Лекин менинг қўлимда, эй Муқимий, нуқсондан (камчи-
ликдан) бошқа ҳеч нарсам йўқ.

ХУРШЕДИ ЖАҲОНДУР БУ

Тағофил ўқин отма, эй жафо жў, ким ёмондур бу,
Начукким жонлариға ишқ аҳлини зиёндуру бу.

Олиб чиқ ой юзингдин пардани бозори шаб ўтмай,
Десун кўргон киши, албатта, хуршеди жаҳондур бу!

Шитоб айлаб бу кун юз қатла ноз ила хиром эттинг,
Қолиб ҳайрон дедим: «Ёраб, начук сарви равондур бу?»

Фатонат жавҳарин кўргач, юзинг кўзгусидин зоҳир,
Деди аҳли хирад: «Қайдоғ Арастўйи замондур бу?»

Висолингга етолмай зор йиғлаб юрганам билдинг,
Тараҳҳум қилмадинг дебким: «Мусофир меҳмондур бу?»

Лабингдин ваъда бердинг: «Ком олғил. — деб топиб фурсат»,
«Бу чин сўздурму, жоно, ёки маҳзи имтиҳондур бу?..»

Деди: «Афгор кўксинг хонаи занбурдек нечун?»
Дедим: «Жоно, фироқинг ўқиға умре нишондур бу».

Хаёл этсам мабодо оразингги кўз юмуб дерман:
«Даҳонинг чашмаи кавсар, юзинг боғи жинондур бу».

Агар олдингдин ўтсам манга басдур ушбу давлатким,
Десаиғ: «Ишқимда мундоғ ранги рўйи заъфарондур бу».

На бўлғайким, — дедим, — кўрса тишинг оқин Муқиминг ҳам,
Кулуб айдики: «Кўрмайдур биров дурри ниҳондур бу».

ОРЗУ

Фикримиз боғидин унмас жуз ниҳоли орзу,
Маҳфили аҳбобу шамъу қийлу қоли орзу.

Васфи ҳусни қайси кун пайғомдин мафҳум ўлуб,
Бўлди биз афтодаларга парру боли орзу.

Лаълиму ё барги гул, шаҳду шакар ё лабмидур,
Чунки зикридин эрур ширин мақоли орзу.

Орзу бирлан қолай то чанд ҳижрон шоида,
Ваҳ қачон ёраб тулуъ эткай ҳилоли орзу.

Давлатим сарви қадига қумри бўлдим тавқдор,
Вой улким ташна-ю, оби зилоли орзу.

Хоксорини сарафроз этса найлар лутф ила,
Иштиёқида эрурман поймоли орзу.

Ой юзиға кўз тушиб, борсак мунаввар бўлмаса,
Қонга тўлди йиғлай-йиғлай аз камоли орзу.

Нақш қилди хотами назмиға [васфин дуррини],
От чиқарсун деб, Муқим, соҳиб жамоли орзу.

МАЙЛИГАМУ

Муҳаббатингдин бўлубман фиғор майлигаму?
Тараҳҳум айламасанг, эй нигор, майлигаму?

Сан ичқарида фароғатда, мунда ман йиғлаб,
Оқар кўзимни ёши шашқатор, майлигаму?

Баногоҳ учраса дилбар либос иси гулфом,
Келур димоғима бўйи ифор, майлигаму?

Мани ки қадрима етмассан, ўтса умри азиз?
Менингдек учрамаса жонсипор, майлигаму?

Фурури ҳусн ила ҳоло кўзингга илмайсан,
Бил оқибат санга қадрим ўтор, майлигаму?

Мани қачонғача ҳижрон ғамида йиғлатасан,
Кўзум ёши сани бир кун тутор, майлигаму?

Муродин айламасанг ҳосил ошиқни, агар
Тўкиб кўз ёшини йиғлаб кетор, майлигаму?

Келиб бу ерга қизил юзимни сарғайтиб,
Азиз бошим сани деб бўлди хор, майлигаму?

Десамки: «Кетма олдимдан», дединг: «Рақиблар бор,
Бўлур кўнгулдаги сир ошкор, майлигаму?»

Йўлингда қилсам агарчи фидо бу жоним ҳам,
Бўлолмасам санга ҳеч эътибор, майлигаму?

Ётуб фароғат ила уйда бир кўрай сани деб,
Келолмасанг мани олдимга ёғ, майлигаму?

Муроди етмай агар кетса мундин ошиқи зор,
Куюб жудолиғ ўтиға ўлор майлигаму?

Бу дардим: анда санинг бирла сўзлашиб эмди,
Ширин сўзинг мани этса хумор, майлигаму?

Бўлолмадим санга ҳамроз, уч кун ўлди, чиқиб
Келолмадинг манга бир кунга кор, майлигаму?

Агарчи кўпдур, олурман, деган харидоринг,
Йўлингда қилсам агар жон нисор, майлигаму?

Узатсам илким агар кўксингга кулиб дерсан:
«Узулса хом агар олма-анор, майлигаму?»

Начук илож этаман, десам — айтасан: «Сабр эт!»
Таҳаммул эткали қўймади зор, майлигаму?

«Бор ўртоғим манга толиб», дединг, қани бир йўл,
Келолмади манга ул ҳам дучор, майлигаму?

Умид ила келиб эрдим бўлиб санга меҳмон,
Қилурсан олдима келмоқға ор, майлигаму?

ИНСОН БЎЛДИМУ?

Илм ўқуғони билан ҳар ким мусулмон бўлдимۇ?
Моуман айлаб фаришта ғайри шайтон бўлдимۇ?

Шиквалар айлаб туз ичкон ерларингизни мудом,
Ё магар поси намак тутмоғлиқ осон бўлдимۇ?

Шеърингизга халқ толиб бўлсалар сўнгра ўқинг,
Ё келиб аҳбоб кар бўлмакка меҳмон бўлдимۇ?

Кимки муҳмалдур ўзи ҳам ўзгани муҳмал билур,
Қилсангиз ғайра атое дерки, эҳсон бўлдимۇ?

Бузда риш, эшшакда жон, тўти гапургони билан,
Эй афандим, сизга ул, албатта инсон бўлдимۇ?

Суҳбат ақлига қилолмай ул кеча изҳори фазл,
Фазлингизни пахтаси ҳам ёки арзон бўлдимۇ?

Бўлмагай ҳосил, Муқимий, маъние ҳар лафздин,
Дона сочқон бирла ҳар қишлоқи деҳқон бўлдимۇ?¹⁷

БИР МЕНМУ

Асири чашминг оҳуйи биёбон ўлди, бир менму?
Қўриб онна ҳам ҳуснингга ҳайрон ўлди, бир менму?

Рух очдинг пардадин ул субҳидамким, сайри боғ айлаб,
Қолиб хижлатда гул чоки гирибон ўлди бир менму?

Куяр жисмим на танҳо ишқинг ўтидинки, саҳрода
Тушуб ўт, лолалар ҳам жумла сўзон ўлди, бир менму?

На ёлғиз мен хароби ҳалқаи зулфу хату холинг
Лабингга банда ҳам лаъли Бадаҳшон ўлди, бир менму?

Қўйингда телба-ю девонадек юрганга айб эрмас,
Сочингдин сунбулу райҳон паришон ўлди, бир менму?

Қўриб рамзи табассум, бу эрур деб ҳусни Юсуфлар
Гирифтори ўшал чоҳи занахдон ўлди, бир менму?

Висолнинг, лаззатидин маззалар топган ҳарифлар ҳам,
Келиб ойлар, Муқимий, Янги Қўрғон ўлди, бир менму?

КЕЛ ЭРТАРОҚ

Дилбаро таъхир қилмасдин бир он кел эртароқ,
Мунтазир бўлмакка йўқ жисм ичра жон кел эртароқ.

Гар бу оқшом то саҳар сан бирла таскин топмасам,
Ишқ ўтига куйди мағзи устихон, кел эртароқ.

Сийналар афгор ҳижронинг билан, боз устига
Ханжари ноз бирла қилмай имтиҳон, кел эртароқ.

Хожат эрмас ўзга шамшир истамак қатлим учун,
Ўқ отарга кипригинг, абру камон, кел эртароқ.

Кеча-ю кундуз висолинг орзусинда умр ўтиб,
Феълу атворингни соғиндим ёмон, кел эртароқ.

Ўзгалар номехрибонлиғ бирла ташлаб кетдилар,
Бошинг ҳаққи сен бўлубон меҳрибон кел эртароқ.

Эшитиб ҳасрат Муқимийдин, нигоро, бу кеча,
Гарм суҳбат бирла то вақти азон кел эртароқ.

ЖАҲОН БОҒИДА

Жаҳон боғида ҳам гулгун қаболар бор экан мундоғ,
Олиб кўнглунгни сўрмас, дилраболар бор экан мундоғ.

Не нуқс ҳуснигаким ўтканда деб ўтса хаёлида:
Йўлумда рангу рўйи каҳраболар бор экан мундоғ.

Қачон туткай эдим, аҳбоблар, гулчеҳралар номин,
Агар билсам эди жавру жафолар бор экан мундоғ?!
ҳоли,

Неча сўзи дил изҳор айласангиз, қилмагай парво,
Асарсиз, мустажоб ўлмас дуолар бор экан мундоғ.

Қўрунуб ишқ осон, бошларимға тушди билдимким,
Жудолиғда қиёмат можаролар бор экан мундоғ.

— Машаққатлар чекиб ҳажримда не кечди,— демас,—
Ямон бегонадин ҳам ошнолар бор экан мундоғ.

Муқимий нега афгор ўлмасун кўнглунг нишон айлаб,
Отарға тийри мужгон, қоши ёлар бор экан мундоғ.

УЧРАДИ НОҒАҲ...

Манго минг шону шавкат бирла жонон учради ноғаҳ
Муҳаққар мўр эдим, гўё Сулаймон учради ноғаҳ.

Фироқида ёмон махмур эдим алҳамдулиллоҳким,
Висолидин етиб дардимга дармон учради ноғаҳ.

Кўрубон бир назар чун барқ кўздин айладим ғойиб,
Анга ўхшарки: оҳуйи биёбон, учради ноғаҳ.

Юзидин гул, қадидин сарв кўрмишлар магар боғда,
Қилиб қумри наво, булбул ғазалхон учради ноғаҳ.

Анга тамсил келтурдимки, ағёрим билан кўргач:
Неча габр ичра ёлғуз бир мусулмон учради ноғаҳ.

Керакмас сайри боғ, эй боғбон, қўй эмди таклифинг,
Букун бир сочи сунбул, зулфи райҳон учради ноғаҳ.

Муқимий, дилраболарға, дедим, дил бермағил зинҳор,
Яна парвонадек урдинг чароғон учради ноғаҳ.

Мураббаълар

ПАРВО ҚИЛМАДИНГ

То ўзингни маҳфил оро қилмадинг,
Ошиқларни зору шайдо қилмадинг,
Дилларингни санги хоро қилмадинг,
 Ўлдим, дедим ҳаргиз парво қилмадинг.

Аввалида жонон юзинг кўрсатиб,
Абрў камон, мужгонларинг — ўқ этиб,
Масиҳога жон бахшлик ўргатиб,
 Журмим надур, назар асло қилмадинг.

Тушиб сансиз бошларимга можаро,
Бениҳоят ғамга бўлдим мубтало.
Айлаб карам навбатимдин, соқиё,
 Махмур эдим, масти саҳбо қилмадинг.

Қошларингга қурбон қоши қаролар,
Каломингга ҳайрон тўти адолар,
Хушторингга ноҳақ айлаб жафолар,
 Ҳаргиз андишан фардо қилмадинг.

Қоматларинг сарви боғи назокат,
Лабларингдин мавж ургай латофат,
Эй Юсуфи тахти Миср малоҳат,
 Яъқубингни дийда бийно қилмадинг.

Иўлларингда ман нотавон афтода,
Ағёр ила сенсан завқу сафода,
Кундин-кунга дардим ёмон зиёда,
 * * * * *

Оқшомлари базм айлашиб то саҳар,
Шум рақиблар муродига етдилар,
Муқимийға аммо айлаб ваъдалар,
Водариғо, ҳеч бир вафо қилмадинг.

ЮЗНИ ОЙДЕК

Юзни ойдек ногаҳ тобон айладинг,
Чун ойна маҳву ҳайрон айладинг,
Ошиқларга рўзи ҳижрон айладинг,
Ағёримга васлинг арзон айладинг.

Ваъда юз йўл, бирга вафо қилмадинг,
Хуш бўлмади кўнглунг жафо қилмадинг,
Дардим билиб туриб даво қилмадинг,
Қилмас ишни ҳеч мусулмон айладинг.

Лола каби яшнаб чиқсанг мастона,
Кўрган одам пачук бўлмас девона,
Халқ ичида қилиб мундоғ афсона,
Овораи пур бесомон айладинг.

Дилраболар хайлида, эй тождор,
Қани сендек энди сарви гулғуздор,
Шамшир айлаб қошларингни обдор,
Қатлим учун мунча буррон айладинг.

Эй чеҳраси қамардин ҳам мунаввар,
Лабинг лаълу тишинг сафода гавҳар,
Солиб бошга нетиб гавғойи маҳшар,
Пари янглиғ ўзни пинҳон айладинг...

Хўбларнинг эй сарвари сарири,
Хусн тахти узра одил амири,
Мен бенаво қолиб маҳрум ахири,
Бўлакларга лутфу эҳсон айладинг.

Оҳу нолам етди етти самога,
Боқмай ўтнинг ҳаргиз мен мубталога,
Фарёд этдим, Муқим, ўхшаб гадога,
Бир демадинг: кимсан, афғон айладинг?

АЙЛАДИНГ

Богда магар, жоно, рафтор айладинг,
Пари каби феълу атвор айладинг,
Бурқаъ очиб арзи рухсор айладинг,
Гунчаларни дийда хунбор айладинг.

Арзим эшит, эй дилбари ягона,
Десам ҳасратларим сиғмас баёна,
Ҳажр ўқиға кўксим қилиб нишона,
Не журм этдим, жавр бисёр айладинг?

Девонамен сўрма кору боримни,
Равшан этгил келиб шаби торимни,
Рашк ўтиға ўртаб жисми зоримни,
Равомуди, майли агёр айладинг?

Айлаб тазаллумлар ошиққа пеша,
Тангрини ҳам гоҳе қилғил андеша,
Рақиб бирла қўл ушлашиб ҳамеша,
Тирикликни менга душвор айладинг.

Боқмай, эй ой юзинг парвоналарга,
Яъни мендек кўнгли вайроналарга,
Ёзиб кокулларни бегоналарга,
Димоғларин мушки тотор айладинг.

Ошиқларга лутфу карам оз айлаб,
Хонақолар эшикларин боз айлаб,
Зухд аҳлиға бир жилваи ноз айлаб,
Тоат — тақволарин бекор айладинг.

Дилраболар хайлин, эй беназири,
Малоҳатлар авжин бадри мунири,
Узиб мундоғ ошнолиғни ахири,
Муқимийдин сахт инкор айладинг.

ЗОРУ НОЛОН АЙЛАДИНГ

Улким, жоно, юзни тобон айладинг,
Абр ичинда ойни пинхон айладинг,
Коматингни сарви бўстон айладинг,
 Қумриларни зору нолон айладинг.

Эй золими бедодгар, ситамгар,
Қилмас токайгача фарёдим асар,
Беморингдин олмай келиб бир хабар,
 Қилмас ишни ҳеч мусулмон, айладинг.

Иўқ ўзингдек, лекин, жаллоди қотил,
Ташлаб чиқиб нозик белларга кокил,
Боқмай ўтиб ошналарга тағофил,
 Бегонага лутфу эҳсон айладинг.

Агёр ила юриб шому саболар,
Рашк ўтиға қилдинг бағрим адолар,
Бежарима айлаб жавру жафолар,
 Назарларда мундоғ жавлон айладинг.

Маошимдур ҳижронингда заҳру гам,
Ортуқчадур боз устиға бу алам:
Рақиблардин на кўрдингким ҳар оқшом,
 Васлинг ҳаримиға меҳмон айладинг.

Рухсорингдин лола қат-қат доғ ичра,
Кабки шайдо хиромингга тоғ ичра,
Жилва бирлан товусларни боғ ичра,
 Рафторингга маҳву ҳайрон айладинг.

Ишқинг билан ишим оҳу фиғонлар,
Ҳасратингда рангим бўлди сомонлар,
Муқимийга аввал қилиб паймонлар,
 Охир ваъдаларни ялғон айладинг.

ЗОРУ ШАЙДО АЙЛАДИНГ

То ўзингни базм аро жо айладинг,
Бениҳоят зору шайдо айладинг,
Қоматингни сарви раъно айладинг,
Қумриларни оташ наво айладинг.

Эй дилбари жаҳон ичра яғона,
Қўрмас эмди сандек жонон замона,
Айлаб кетиб ҳар ишга бир баҳона,
Юрак-бағрим эзиб адо айладинг.

Фатонатли эй яхшилар сарвари,
Башармусан, ёким малак, ё пари,
Жафо қилсанг кўп ошиқинг дафтари,
Не гуноҳим манга танҳо айладинг.

Лабларингдин лаъл ранги шарманда,
Тишларингга гавҳар дарёда банда,
Кам бўлурди гулчеҳралар Хўқандда,
Қайси боғда нашъу намо айладинг.

Доғи рашки рухсорингдин лолалар,
Товус айлар ишқинг билан нолалар,
Хижолатдан ой юзида холалар,
Бу малоҳат қайдин пайдо айладинг.

Аввалида чекиб андуҳи ҳижрон,
Висолингдин топкан вақтимда дармон,
Қилиб, оҳ, сочларинг ҳар ён паришон,
Вобастаи чандин савдо айладинг.

Васлинг эди, Муқимиё, муродим,
Тағофилдин эшитмадинг фарёдим,
Юз ўлдуриб боз устига жаллодим,
Қошларингдин дор барпо айладинг.

ЎЗИНГ ИЖОД АЙЛАДИНГ

Тоқим, жоно, жилва бунёд айладинг,
Ошиқликни ўзинг ижод айладинг,
Ишларингни жавру бедод айладинг,
Кўзларингни мундоғ жаллод айладинг.

Қилмай кетдинг ҳаргиз васлингга восил,
Муддаолар нетар бир бўлса ҳосил,
Ошноларга айлаб нозу тағофил,
Беғоналар кўнглин обод айладинг.

Булбул қилур гул юзингга наволар,
Сўзларингга бўлур тўти адолар,
Қумри сайраб нечун бўлмас шайдолар,
Коматингни сарви озод айладинг.

Гарчанд ўтиб сўрмасанг ҳам замонлар,
Найлай бўлсанг ҳар ерда бўл омонлар,
Бир демадинг, лекин қилдим фиғонлар:
«Дардинг надур, мунча фарёд айладинг?»

Доим ниҳон бўлуб олдинг канора,
Йўлларингда йиғлаб турдим дубора,
Раҳм айламай қилмай ўтдинг наззора,
Магар дилни қаттиқ пўлод айладинг.

Халқ ичида баче бўлдим афсона,
Чуғз янглиғ, сўрма, жойим вайрона,
Гоҳе ҳудман, гоҳе беҳуд девона,
Ҳар на қилдинг, сан паризод айладинг.

Ўзгаларни ҳар дам масти жом айлаб,
Муқимийни(нг) рўзгорини шом айлаб,
Кўнгул қушин бир боқишда ром айлаб,
Чашминг мардумларин сайёд айладинг.

АЖАБ ШИОР АЙЛАДИНГ

Жоно, ул кун азми диёр айладинг,
Келмай кетиб кўп интизор айладинг,
Дуди оҳим турфа шарор айладинг,
Бевафолик ажаб шиор айладинг.

Йўлларингда, аё ширин шамойил,
Туриб эрдим рақиб бирлан муқобил,
Манга айлаб ўтуб нозу тағофил,
Лутфу карам анга изҳор айладинг.

Қилдинг сафар рўза ичра азм айлаб,
Келурман деб ҳайитгача жазм айлаб,
Оқшомлари кимлар билан базм айлаб,
Кундузлари сайри бозор айладинг.

Келганингда, аё моҳи тобоним,
Қолмас эрди дилларимда армоним,
Охир мундоғ эшитмасанг фиғоним,
Аввалида нега хуштор айладинг.

Эй нозанин, ошиқларинг сони йўх,
Лекни санга мандек қадрони йўх,
Бир кўрарга муштоқингман жони йўх,
Ойинани маҳви дийдор айладинг.

Эрта-ю кеч эсдан чиқмас хаёлинг,
Жилва айлаб назарларда жамолинг
Маст эканмен бодасида висолинг,
Ташлаб кетиб эмди ҳушёр айладинг.

Во дариғо, қилмай аҳдингга вафо,
Жудолғни кўрдинг раҳм этмай раво,
Ҳасратингда алқиссаким, дилбаро,
Муқимийни дийда хунбор айладинг.

ҚИЛДИ ШАЙДО КЎЗЛАРИНГ

Кўйма, жоно, сурма, шахло кўзларинг,
Оҳуларни қилди шайдо кўзларинг,
Мардум ичра солди ғавғо кўзларинг,
Мардумлари, магар, тарсо кўзларинг.

Эй париваш гулпираҳан суманбар,
Назокатда қаддинг сарву сановбар,
Букун боқмай ошиқларга баробар,
Қилмас андишани фардо кўзларинг.

Малоҳатлик йўқ сан каби дилрабо,
Қон тўқарга золимлари бепарво,
Бир кўрарга барча санга мубтало,
Ҳар қайсиси танҳо-танҳо кўзларинг.

Васфинг сизмас биткан билан дафтара,
Ушар кокилларинг тожи афсара,
Тахти ҳуснинг кифрикларинг панжара,
Искандару ёки Доро кўзларинг.

Баланд ўлсун, ёраб, сани иқболинг,
Офатлардин тегру бўлсун паноҳинг,
Боқсанг агар маст айлагай нигоҳинг,
Мужгонларинг — жомини саҳбо — кўзларинг.

Васлинг истаб заҳар ичдим ютуб ғам,
Муқимийдин ваҳши сифат қилиб рам,
Шўхлиғларда ўз асрингда бўлур кам,
Ҳар қачонким қилса даъво кўзларинг.

НА БЎЛДИ

Бир сўрмадинг, эй дилрабо, на бўлди?
Қилган ўшал аҳду вафо на бўлди?
Кўзларинг ҳам ноошно на бўлди?
Кетинг демай ул мубтало на бўлди?

Эрта-ю кеч ишим, фикрим хаёлинг
Ўзгаларни(нг) комидадир висолинг,
Бир кўрарга зоридурман жамолинг,
Ниқоб очмас боди сабо на бўлди?

Етди кўкка шому саҳар фиғоним,
Арз айладим неча дарди ниҳоним,
Ҳаргиз эшитмадинг, магар гумоним,
Қилмас асар қилган дуо на бўлди?

Айтай десам ҳасратларинг йўқ маҳрам,
Елғиз бекас, на ёрим бор, на ҳамдам,
Дийдорингга нетар тўйганда бир дам,
Ташналиғдин ўлдим жудо на бўлди?

Кўриб ногаҳ тўлган ойдек рухсоринг,
Жон нақдини қила олмай нисоринг,
Муқимингман ишқинг билан беморинг,
Бир боқмадинг баҳри худо на бўлди?

ХОЛИ ҲИНДУЛАРИНГ ЁДИМГА ТУШТИ

Эй амири ҳусни тахти тажаммул,
Хижолатда рухсорингдин қизил гул,
Боғлар ичра кўриб райҳону сунбул,
Зулфи хушбўларинг ёдимга тушти.

Кўзга уйқу келмай оқшом канора,
Санар эрдим то субҳидам ситора,
Айлаб ногаҳ янги ойга наззора,
Тиғи абрўларинг ёдимга тушти.

Ҳасратингда ўздин бўлиб рамида,
Субҳи фикринг мундоқ қилиб дамида,
Кавсар суйи ажойибдур фамида,
Холи ҳиндуларинг ёдимга тушти.

Лутф айласанг айни вақти камолинг,
Неча айлаб ёд, этмадинг висолинг,
Бир сўрмадинг, қалайсан, деб аҳволинг,
Чашми жодуларинг ёдимга тушти.

Инсоф этиб келгин айлаб тараҳҳум,
Нетар келсанг бўлиб ширин тақаллум,
Узгаларга этиб жабру тазаллум,
Хулқи хушхўларинг ёдимга тушти.

Иўлларингда истаб бўлдим гадолар,
Қаттиқ дилинг, таъсир этмас дуолар,
Белларида зунноридур тарсолар,
Чийни гесуларинг ёдимга тушти.

Муқими-ю ёд айламак дуода,
Ҳуснинг, ёраб, мундин бўлғай зиёда,
Кўзларимдин қонлар тўкиб саҳрода,
Хайли оҳуларинг ёдимга тушти.

ҲАЙРОН УЛМУШАМ

То асири ҳалқаи ул зулфи райҳон ўлмушам,
Рўзгорим тийра-ю, зору паришон ўлмушам,
Соядек афтодалиғда нотавон жон ўлмушам,
Турфа дийдоринг таманносида ҳайрон ўлмушам.

Безибон мандин, бўлакни ёр қилдинг оқибат,
Сангори таънаи ағёр қилдинг оқибат,
Аҳду паймонлар эсиз бекор қилдинг оқибат,
Деб эдинг юз йўл қани бир кеча меҳмон ўлмушам.

Ваъдалар қилмасмудингким, ман санго деб ошно,
Охирида айладинг бегонадин ҳам кўп жафо,
Кўрмадим қолиб маломат таъналарга бир вафо,
Қил давоким дарди бедармони ҳижрон ўлмушам.

Эй бути бебоки, золим сангдил, бедодгар,
Ўтлу оҳим айламас тоқайғача санга асар,
Не бўлур қилсанг нигоҳингдин мени ҳам баҳравар,
Ҳасратингда доғ кўнглим, гунчадек қон ўлмушам.

Радди хулқ айлаб тириклай ошнолиғ ўлдурур,
Вожгун толиъ билан бахти қаролиғ ўлдурур,
Ҳам яна устиға, эй маҳваш, жудолиғ ўлдурур,
Сансиз охир табакай маҳбуси эиндон ўлмушам.

Сабзадин ерда зумуррад фарш ўлуб фасли баҳор,
Боғлар саҳнида хори хушкдин гул ошкор,
Очилур кўнгли Муқимийни қачон, эй маҳъузор,
Кунжи ғам ичра мисоли абри гирён ўлмушам.

ОШНОЛИГИНГ ЁДИМГА ТУШТИ

Арзим эшит, аё сарви равоним,
Ҳажр ўтиға куюб ўртанди жоним,
Ногаҳ ойинаға боқтимки хоним,
Маҳви ҳайронингиз ёдимга тушти.

Боғда кўриб ҳар ён очилган гуллар,
Фарши махмал ерда сабза сунбуллар,
Сунбул иси хуш айлабон кўнгуллар,
Зулфи райҳонингиз ёдимга тушти.

Илкингиздин нўш айлаюб паймона,
Гоҳе худман, гоҳе беҳуд девона,
Ҳар қачонким кўксим қилдим нишона,
Тийри мужгонингиз ёдимга тушти.

Эй сарвари маҳбублар, раънолар,
Бўлди афзун бошда шўру савдолар,
Бисмил хаёл айлаб гули ҳумролар,
Тийғи парронингиз ёдимга тушти.

Туфроғидур мазаллатлар масканим,
Нотавонлиғ пешам, ожизлиғ фаним,
Қасд айласа қайси ерда душманам,
Манга ошнолиғинг ёдимга тушти.

Ғафлат босиб охир сарғайди рангим,
Йўқ дариге зарра номусу нангим,
Хижолатдан сувга тушдим қачонким,
Ҳозир пайдолиғинг ёдимга тушти.

Ишқ ўтиға, куйдим, ёндим, туташтим,
Васлинг истаб-истаб йўлдин адаштим,
Касратгаким Муқимийё кўз очтим,
Ёраб, танҳолиғинг ёдимга тушти.

ЭЙ ЧЕХРАСИ ТОБОНИМ

Эй чеҳраси тобоним,
Ошиқлари ҳайроним,
Йўқ тоқати ҳижроним,
Васл ила даво айланг.

Эй зулфи паришоним,
Аҳди ҳама ёлғоним,
Синди, қани паймоним,
Бир меҳру вафо айланг.

Эй шўхи дилоромим,
Етса санга пайғомим,
Кулбамга келиб шомим,
Пур нуру зиё айланг.

Эй булбули шўрида,
Токай дили афсурда,
Бўлмаи даме осуда,
Гул вақти наво айланг.

Бу ҳусн ғаниматдур,
Чун бод басуръатдур,
Ҳангоми мурувватдур,
Хўб лутфу сахо айланг.

Охир мени бемора,
Қил марҳами наззора,
Ким айтдики, хуштора
Юз жавру жафо айланг?

Гар қилса Муқимий хун,
Рухсоралари гулгун
Инсофга келур бир кун,
Ҳаққиға дуо айланг.

КҮРДИМ ЮЗИНГНИ

Жоно, булдурким рози ниҳоним,
Етмаклик эрди санга гумоним,
Ногаҳ рамаққа етканда жоним,
Кўрдим юзингни алҳамдулиллоҳ.

Чун лола кўксим доғ эрди қат-қат,
Ҳамдам тополмай айтурға ҳасрат,
Ўлдим деганда бўлди каромат,
Кўрдим юзингни алҳамдулиллоҳ.

Пасту баланди оламда йиллар,
Саргашта эрди зикрингда тиллар,
Васлингни истаб қон эрди диллар,
Кўрдим юзингни алҳамдулиллоҳ.

Боғларда сансиз, эй сарви қомат,
Қумридек этдим оҳу надомат,
Гарчанд элдин чектим маломат,
Кўрдим юзингни алҳамдулиллоҳ.

Токим назардин кеттинг нигорим,
Йўқ эрди бир дам сабру қарорим,
Йиғлаб кечарди лайлу наҳорим,
Кўрдим юзингни алҳамдулиллоҳ.

Ҳар ерда жойим вайрона қилдинг,
Мардум ичинда афсона қилдинг,
Ишқингда гарчи девона қилдинг,
Кўрдим юзингни алҳамдулиллоҳ.

Умре фироқинг тортиб бағоят,
Соғинган эрдим кўп бениҳоят,
Эмди кўрибким тоқ ўлса тоқат,
Кўрдим юзингни алҳамдулиллоҳ.

Дарди жудолиғ бирлан Муқимий,
Андуху ғамлар эрди надими,
Очиб ниқобин келгач насими,
Кўрдим юзингни алҳамдуллилоҳ.

ЁДИМГА ТУШТИ

Дилда васлинг эрди умре таманно,
Хаёлингни қилур вақти тамошо,
Ногаҳ ойинаға боқиб, нигоро,
Маҳву ҳайронларинг ёдимга тушти.

Фасли баҳор ўлуб, гуллар очилб,
Ерга сабза бахмал каби ёпилиб,
Машомимга сунбул бўйи хуш келиб,
Зулфи райҳонларинг ёдимга тушти.

Қўлларингдин то нўш эттим паймона,
Гоҳе ҳуд мен, гоҳе беҳуд девона,
Ҳар қачонким кўксим қилдим нишона,
Тийри мижгонларинг ёдимга тушти.

Сайр айладим чиқиб дашту саҳролар,
Бошларимга ортиб шўри савдолар,
Бисмил учраб қўзга лола, раънолар,
Тиғи бурронларинг ёдимга тушти.

Эй, яхшлар хайли нозик миёни,
Гарчанд эрдим ёмонларинг ёмони,
Базмларда қилган элдин ниҳони,
Лутфу эҳсонларинг ёдимга тушти.

Не хуш айём экан ўшал замонлар,
Бўлур эрдим ҳар дам, жоно, қурбонлар,
Охир мундоғ бўлиб зору сарсонлар,
Ҳарсў жавлонларинг ёдимга тушти.

Эй истигно фирдавснинг насими,
Ёд этмадинг қадрдон деб қадимий,
Умид этдим ҳар ердаким, Муқимий,
Аҳду паймонларинг ёдимга тушти.

ФАРҒОНАДА ҶЗИ ТАНҲО МАКАЙЛИК

Иўқтур жудолиғда сабру қарорим,
Бир кўралмай қуриб қолди мадорим,
Қоронғудур лайлим каби наҳорим,
 Ўлдим десам қилмас парво Макайлик.

Киши мислин топмас шаҳру саҳрода,
Хулқи хушу истиғнолик озода,
Ажаб эмас ўтмас десам дунёда,
 Фарғонада ўзи танҳо Макайлик.

Мансиз кечар начук демади ҳолинг,
Бир сўрмағай боқиб ранжу малолинг,
Недур мундоғ демас фикру хаёлинг,
 Кўнглимудур макру хоро Макайлик.

Ўзга билан доим ичишиб бода,
Бул сабабдин дарду ғамим зиёда,
Ўтган чоқда хоҳи отлиғ, пиёда,
 «Қалай ҳолинг!» демас, асло Макайлик.

Саҳарлари йиғлаб қилдим дуолар,
Қилмай ўтар бир дардимга даволар,
Билсам бўлур экан иши жафолар,
 Бўлмас эрдим бўлса ошно Макайлик.

Ераб, қилур токай ситамни пеша,
Муқимийни зор йиғлатиб ҳамеша,
Шафқатни ҳам қилсанг нетар андеша,
 Букун-букун, тоғна фардо Макайлик.¹

КҮНГЛИМ САНДАДУР

Эмди сандек, жоно, жовон қайдадур,
Қўриб гул юзингни боғда бандадур,
Сақлай ишқинг токи жоним тандадур,
 Ўзим ҳар жойдаман, кўнглум сандадур.

Меҳринг ўти ногаҳ тушди жонларга,
Парвойим йўқ зарра хону монларга,
Лола янглиғ тўлиб бағрим қонларга,
 Ўзим ҳар жойдаман, кўнглум сандадур.

Эрта-ю кеч фикру зикрим хаёлинг,
Бир сўрмадинг, налар кечти аҳволинг?
Эсларимга тушиб ширин мақолинг,
 Ўзим ҳар жойдаман, кўнглум сандадур.

Воқиф эрмас киши сенинг аслингдин,
Токим десам пари сенинг наслингдин,
Водариғо, жудо бўлдим васлингдин,
 Ўзим ҳар жойдаман, кўнглум сандадур.

Йўқ сан каби малоҳатлик яғона,
Кўрганмукан мисолингни замона,
Бўлиб халқ ичида мундоғ афсона,
 Ўзим ҳар жойдаман, кўнглум сандадур.

Юзларингдин хижил моҳи тобонлар,
Рафторингга шайдо жумла ёронлар,
Қолиб ҳар дам ўз ишимга ҳайронлар,
 Ўзим ҳар жойдаман, кўнглум сандадур.

Султонисан, барча хўблар надиминг,
Доим эрдим дуогўйинг, қадиминг,
Бовужуди сўрмай ўттинг Муқиминг,
 Ўзим ҳар жойдаман, кўнглум сандадур.²

УЛ МЕҲРИ РАХШОН КУЙДУРУР

Ҳар нафас бир доғ ила ул меҳри рахшон куйдурур;
Гоҳ жамоли шуъласидин, гоҳи пинҳон куйдурур,
Гоҳ васлидин ёнурман, гоҳи ҳижрон куйдурур,
Бўйла куйдурмакни қайдоғ номусулмон куйдурур.

Шоми фурқат ичра йиғлаб бенаволиғ кунжида,
Юз гудозу сўз бирлан мубталолиғ кунжида,
Шамъдек базмида ўртаб, гаҳ жудолиғ кунжида,
Интизор айлаб хилофи аҳду паймон куйдурур.

Хўблиғ мулкида жавр андеша шоҳаншоҳким,
Айланиб бедодлиғ ҳаргиз ўсонмас, оҳким,
Пойтахт эрди хаёлиға кўнгуллар, оҳким,
Қайси золим шаҳ қилиб мулкни вайрон куйдурур.

Қилмади обод мутлақ бу дили вайронани,
Куйдуриб доғ устиға ўртар мани девонани,
Куймайинмуким олиб ўтдин буён бегонани,
Ошно бўлган сари мундоғ қадрдон куйдурур.

Лутф ила айлаб мани аввал ўзига ошно;
Ёр этиб ағёри бўлди оқибат мандин жудо,
Ташлабон кўздин, қўюб маънос, зору бенаво,
Ўзгаларга айлабон юз лутфу эҳсон куйдурур.

Кўрмадим гулдек юзини бир замоне хорсиз,
Васл чоғи чиқмадим ман базмидан озорсиз,
Термулолмай оразига биргина ағёрсиз,
Бу сабаб бир умр ҳасрат бирла армон куйдурур.

Муҳйини ҳам арзи додиға етинглар, дўстлар,
Яъни ушшоқи қаториға битинглар, дўстлар,
Ошиқи кўлдур вале инсоф этинглар, дўстлар,
Ким ҳамеша ман Муқимийдек анга жон куйдурур.

Мухаммаслар

МУШТОҚ ЮЗИНГГА

(Мухаййир ғазалига мухаммас)

Тушмай назарим тоқат ажаб тоқ юзингга,
Етдим деган албатта йироқроқ юзингга,
Овора ҳама шаҳр ила қишлоқ юзингга,
Эй кўзу кўнгил жон била муштоқ юзингга.
Муштоқлиғи шуҳрати офоқ юзингга.

Гавҳарга фақр ганжини(нг) тошини алишмам,
Мунъимлара дарвишлик ошини алишмам,
Жандамга куҳан шоҳи қумошини алишмам,
Ғар берса фалак ою қуёшини алишмам,
Бир кечаси ё бир куни ул оқ юзингга.

Наргис нигорон боғда талабкоринг ўлубдур,
Товус ҳам ошуфтаи рафторинг ўлубдур,
Ким бўлсаки жон нақду харидоринг ўлубдур,
Юз важҳ ила гул бандаи рухсоринг ўлубдур.
Десаиғ етурай мақсадиға тоқ юзингга.

Йўқ санга баробар буге, Хўқандда, нигоро,
Юсуф кўрубон бўлса не тонг банда, нигоро,
Зулфинг рухинг атрофида рахшанда, нигоро,
Тун-кун била равшан кўрунур санда, нигоро,
Чин демасанг ойина олиб боқ юзингга.

Дилхасталара лутф этибон тангри ҳақи-чун,
Бошимға карамдин этибон тангри ҳақи-чун,
Уздин борадурмен кетибон тангри ҳақи-чун.

Бир кеча ҳарамдин чиқибон тангри ҳақи-чун,
Ол пардани боқса нетар ушшоқ юзингга.

Иўлингда Муқим ўлмайин ўлса бу Муҳаййир,
Гар жавру жафо кўрмайин ўлса бу Муҳаййир,
Ёдингда дуо қилмайин ўлса бу Муҳаййир,
Ишқингда фано бўлмайин ўлса бу Муҳаййир,
Маҳшар куни боққай сани қайдоқ юзингга.¹

КАШМИРЛИК ҚИЗГА

(Фурқат ғазалига мухаммас)

Дилбареким олам истиғносидин ташвирда,
Йўқ қоши олдида бурролиғ дами шамширда,
Лол этар ширин такаллум тўтини тақрирда,
Бир қамар сиймони кўрдим балдан Кашмирда,
Кўзлари масхуру юз жоду эрур тасхирда.²

Қадди мавзунлиғда шўхеким назокат интихоб,
Лаблари лаъли Бадахшон, тишлари дурри хушоб,
Ҳусн тахтида таҳаммул пеша-ю олийжаноб,
Зарра-зарра зар сочар бошиға ҳар кун офтоб,
Субҳ келтач, кеча ётиб чашмаи иксирда.

Маст қилди жумлан шоҳу гадони ишқидин,
Айлади девона ринду порсони ишқидин,
Дема ғофул пашшае токим ҳумони ишқидин,
Холи эрмас ҳеч киши ул дилрабони ишқидин,
Зулфиға дил басталиғ ҳар бир жувону пирда.

Сўрма парвозим, пару болимни, бўлмишман асир,
Орзу бирлан ҳаваслардин қутулмишман асир,
Гоҳ йиғлаб, гоҳ аҳволимға кулмишман асир.
Айдим: «Эй жон офати, зулфингга бўлмишман асир»,
Деди: «Бу савдони қўй, умринг ўтар занжирда».

Моҳи тобон матлан ашворидин бир нуқтадур,
Ҳуру ғилмон шеваси ашворидин бир нуқтадур,
Жилваи кабки дарн рафторидин бир нуқтадур,
Қоши ўртосида хол асроридин бир нуқтадур,
Сураи нун ўқидим пайваста ҳар тафсирда.

«Қоматинг боғ ичра яктодур», дедим, айди кулуб,
«Ошиқа васлинг таманнодур», дедим, айди кулуб,
«Хатларингдин дийда бийнодур», дедим, айди кулуб,
«Нуқта лаб устида бежодур», дедим, айди кулуб:
«Саҳв қилмиш котиби қудрат магар таҳрирда».

Мақдамидин зебу оройиш топиб саҳни чаман,
Йўлиға гуллар нисор айлаб, Муқимий зар туман,
Сочибон ногоҳ табассум бирла лўълуйи Адан,
Айди: «Эй бечора, қилдинг на учун тарки ватан?»
Ман дедим: «Гурбатда Фурқат бор экан тақдирда».

ЗАБОН ОЧТИМ ҚИЛАЙ ТАВСИФИНИ...

(Ғозий ғазалига мухаммас³)

Забон очтим қилай тавсифини ман ул қалам қоша,
Насибинг бу эрур даст солди ҳижрон захридин оша,
Қилибдур ваъда мандин ёшурин бир-икки ўйноша,
Кима дод айлайин ёр ўлди ёрим неча авбоша,

На суд эмди фиғону нола қилсам бош уруб доша.⁴

Қачонким хор янглиғ гулрухим васли аро бўлдим,
Жудолиғ ихтиёр этганда бир яфроғ киби сўлдим,
Самуми ғам келиб тегди, алам борониға тўлдим,
Видоин қилдим кўргил, қаро бахтимниким — ўлдим,
Муяссар бўлмади боқмоқ юзина, кўз дўлуб ёша.

Насиҳат этмагил аҳли фасиҳат ўйлама ман ҳам,
Фидо қилдим нигорим йўлида жоним билан тан ҳам,
Кўруб ҳар лаҳза сен таън этмагил сода эмас ман ҳам,
Мани айб этма, вердинг нақди жон, деб зоҳидо, сан ҳам,
Эрурсан рост эрмас, эгри қўйса баргини боша.

Қаю жонбоз ошиқ жонини жонона вермишдур,
Фироқу, ҳасрату ҳижрон ўтина ёна вермишдур,
Ғадоларга азал султони бирдур дона вермишдур,
Ғами ишқини кўнгул раҳм айлаб жоно вермишдур.
Ажабдурким, саховат айламиш султон султона.

Умид айла, Муқимий, кўйида кўп нола қилдурди,
Топуб нусрат ўзини тийғи фурқат бирла тилдурди,
Ушал муҳсан қушиға нисбатан завқини илдурди,
Ниҳон дардингни кўз қон ёшда кўп оламға билдурди,
Гирифтор ўлмасун Ғозий киби ғаммози йўлдоша.

НИГОРИМ...

(Навоний ғазалига мухаммас)

Нигореким гапурмас дурри тамкиним ушолгай деб,
Боқолмасман юзига боҳаёликдин уёлгай деб,
Нишон кўксум ҳамиша тийри мижғони қадолгай деб,
Кезарман кўйида йиллар назар ҳолимга солгай деб,
Агар ўлдурса қоним ранги тупроғида қолгай деб.

Жудолиғ кунжида ҳар дам тушиб бур турфа аҳвола,
Эмас анжумлар, оҳим шуъласидин кўкда жаввола,
Баҳор айёми қат-қат доғ мандан қарз олур лола,
Кўнгулга юз туман ниш урса ҳижрон айламам нола,
Висоли нўшидин ул захмлар шояд тузолгай деб.

Кўзим ёши на танҳо сўйи тупроғига оғушта,
Ушал чин нофаси ҳам бўйи тупроғига оғушта,
Қачонким хуш димоғим мўйи тупроғига оғушта,
Сиришким қони бўлди кўйн тупроғига оғушта,
Итиға токи бу балчиқ билан бир уй ясолгай деб.

Фиғонким, ўткариб ғафлатда умрум ўйнадим, кулдим,
Букулди оқибат қомат, надомат ҳалқасин қурдим,
Бу кун оҳ эмди бир вайронада қайғулуғ ўлтурдим,
Кўнгулни ишқида ғамлар билан меҳнатга топшурдим.
Кўриб раҳми келибон, нотавон кўнглимни олгай деб.

Ғанимат бахту фурсат, эй муғанний, чал дигар гун,
Керак «Ушшоқ», «Гулёр» айласанг ўтлуғ чекибон ун,
Муқимий ҳам бу маҳфилда ниҳоят хаста дил маҳзун,
Навоний бенаволиғ бирла доим май ичар ҳар тун,
Наво созини даврон мутриби базмида чолгай деб.

А Й Р И Л И Б...

Чарх жавридин ажаб мағмумдурмен, айрилиб,
Заъфдин бир риштаи мавҳумдурмен, айрилиб,
Истаманг мендин нишон, маъдумдурмен, айрилиб,
Баски, сендек ёрдин маҳрумдурмен, айрилиб,
 Ҳожати изҳор эмас, маълумдурмен, айрилиб.

Ҳамдаму аҳбоблар машғули базму ижтимоъ,
Ғаҳ ўқуб ашъори рангин, гаҳ қилиб рақсу самоъ,
Шўхлигинин ҳар бири бир санъат айлар ихтироъ,
Эй кўнгул, дилдору ёронлар билан айлаб видоъ,
 Оҳким, кам бахту толеъ шумдурмен, айрилиб.

Не хуш ул кунларки манзуриим эдинг, эй сиймбар,
Бор эди зебо қадинг ҳар дам назарда жилвагар,
Кору борим завқи суҳбат эрди ҳар шому саҳар,
Туъма эрди хони қисматдин менга шаҳду шакар,
 Аждари ғам комиға матъумдурмен, айрилиб.

Муддате эрдикӣ табъим айшдин саршор эди,
Ҳасрату, андуҳу, ғам усрук кўнгулда ор эди,
Дийдаи бахтим висолингдин зиҳи бедор эди,
Булбуле эрдим ҳамоно масканим гулзор эди,
 Кўҳи ғам устида ёлғиз бумдурмен, айрилиб.

Мунису ғамхор йўқ, ҳамдам қилурға шарҳи роз,
Кимга ёндошдимки қўюб меҳр, қилди эҳтироз,
Сен била ул кун ки бўлмушмен жудо, эй сарвиноз,
Тортаман юз ранг кулфат ҳар бири тоқатгудоз,
 Оташи ҳасрат ичида мумдурмен, айрилиб.

Реза-реза ун каби чарх осиеъидан сўнгак,
Тангу торик ўлди олам кўзга монанди катак,

Даҳр золи урди роҳатлиғ кўзим ичра намак,
Дастидин тушди жудолиғ ўртага, золим фалак,
Бекасу, беҳамдаму маълумдурмен, айрилиб.

Қолмади мен чекмаган ранжу алам озордин,
Етмаган бир захм йўқдур бош кўтарган хордин,
Бўлма, жоно, беҳабар мен сийнаси афгордин,
Телбадур ажраб Муқиминг, сўрма кору бордин,
Сафҳан ҳар ғуссага марқумдурмен, айрилиб.

ХУШ КЕЛДИНГ

Қулингни кўнглида ёдинг эди маҳзур хуш келдинг,
Хузурингдин дилим топди чароғи тур хуш келдинг,
Қудумингга фидо жон бўлса гар манзур хуш келдинг,
Висолингдин эдим бир неча кун маҳжур хуш келдинг,
Бу маҳжурингни айлаб хотирин масрур хуш келдинг.

Муанбар зулфинга банд айлабон ёшу қариларни,
Такаллум бирла лол айлаб Флотун, Бу Алиларни,⁵
Грифтор айладинг ҳам ошно-ю ажнабийларни,
Қилиб ҳайрон жамолингга пари-ю одамиларни,
Жаҳон мулкига жаннат боғидин, эй ҳур, хуш келдинг.

Раманда шўхликда ваҳшидин ҳам ғамзаға моҳир,
Рағу пай гул каби пироханингни устидин зоҳир,
Хаёли чашми беморинг ила бемор эдим охир,
Назокатда дейин ман қайси ҳуснингни забон қосир,
Қадам кўз манзарига қўй сўраб ранжур хуш келдинг.

Юз оч то бир кўриб руҳи равонимни нисор айлай,
Начук шаккар лабингдин, ўпмасам сабру қарор айлай,
Муҳаббат йўлида кимдин ман эмди нанггу ор айлай
Эшит, эй лола рух, олдингда бир-бир ошкор айлай,
Юракда кўҳна доғим қолмасун мастур хуш келдинг.

Хўжандий дер нечук бовар қилурман жавҳари аслинг,
Башардин бу малоҳатда чиқодур кам пари наслинг,
Кўрар кун бор экан юз шукр айни яхшилик фаслинг,
Фироқинг захрини сўзи ҳалок этган эди васлинг,
Ба ғайри захмиға қўюб марҳам кофур хуш келдинг.

Тўқуб ёш шамъдек тонг откуча ёнур эдим ўртаб,
Асар қилғон эди ишқинг ўтидин жонға тобу таб,

Кетарсан тангдур фурсат, жудолиғ шарҳидур кўп гап,
Биҳамдиллаҳ муяссар бўлди ҳижронинг чекиб йиғлаб,
Оқарган кўзларимга доманингдин нур, хуш келдинг.

Нигоро, риштаи назмимға васфинг гавҳарин тердим,
Жудо ҳар байтини ҳар бандини(нг) тўғросиға бердим,
Муқимий ман ҳам эмди санга қуллик лофини урдим,
Фалак рухсат бериб кўрмакка бормай, мунтазир эрдим,
Хижил қилдинг келиб лутф айлабон маъзур хуш келдинг.

НОМА ЕЗМАДИНГ

(Навоий ғазалига мухаммас)

То ўтмадинг, тағофул ила ноз қилмадинг,
Қўйдингму халқ ичра сарандоз қилмадинг,
Мактуб учун давоту қалам соз қилмадинг,
Қоғоз уза қаламни фусунсоз қилмадинг,
Бир руқъа бирла бизни сарафроз қилмадинг.

Мендек қулунгни отиға бир нома ёзмадинг,
Мискин кўнгул закотиға бир нома ёзмадинг,
Матлабларим баротиға бир нома ёзмадинг,
Жонсиз таним ҳаётиға бир нома ёзмадинг,
Қилкинг учини мўъжиза пардоз қилмадинг.

Ҳад йўқ демакда шаҳди мазоқинг баёнида,
Ё жоду кўзу, қошу қабоқинг баёнида,
Тил лол дерга бошдин-аёқинг баёнида,
Васлинг кунда шоми фироқинг баёнида,
Қофур бирла мушкни ҳамроз қилмадинг.

Бу офтоб толеи баргаштаи заррани,
Дарду бало ўқиға сипаргаштаи заррани,
Хижлат арақлари била таргаштаи заррани,
Бир меҳр номаси ила саргаштаи заррани —
Кундек жаҳонда мужиби эъзоз қилмадинг.

Сенсиз бошимға тушди ниҳоятда можаро,
Мажруҳ сийналарға яро устиға яро,
Қолдим, ҳужум айлади андуҳу ғам аро,
То рўзгорим айламадинг дуддек қаро —
Бир номанинг саводини оғоз қилмадинг.

Ул сарвиноз бўлса ситамкор ҳар неча,
Тобора сен Муқим талабгор ҳар неча,
Сабр айла жавр айласа дилдор ҳар неча,
Раҳмат Навоийё сенгаким, ёр ҳар неча —
Зулмин кўп этти, меҳру вафо оз қилмадинг.

ЛОЛАЗОР АЙЛАБ КЕЛИНГ

Дилбаро, шўри қиёмат ошкор айлаб келинг,
Бўлса номаҳрам агар, номусу ор айлаб келинг,
Шум рақиблар кўзиға оламни тор айлаб келинг,
Келсангиз кулбам аро кўзни хумор айлаб келинг,
Лекин эл кўзича тамкину виқор айлаб келинг.

Гул юз узра икки зулфингизни ҳам сунбул қилиб,
Оразингизга муҳаббат аҳлини булбул қилиб,
Хору хасни босибон райҳон ила жанбул қилиб,
Учраса ағёрлар қилмай нигоҳ бисмил қилиб,
Қонларидан кўчаларни лолазор айлаб келинг.

Гунг, қилсангиз такалдум тўтии ширин сухан,
Кўзингиздин рашк этиб овора оҳуйи Хўтан,
Тишларингиздин хижил ҳам мунфайл дурри Адан,
Лоф урар гулзор аро сарв ила шамшоду суман,
Қоматингиз кўрсатиб, бир шармисор айлаб келинг.

Нозу истиғно билан найларки келсангиз кулуб,
Ғамза бирлан маст қилсангиз дамодам май сунуб,
Қўл бўюннга ташлашиб юрсак иковлон бир бўлуб,
Кеча-кундуз оҳ урарман йўллариңгда термулуб,
Сизга ошиқни ким айди, интизор айлаб келинг.

Бўлмади бир дам муяссар қолса кўз ёшим тиниб,
Меваи сабрим тўкилди шохи оромим синиб,
Чиқсангиз бир кун агар эҳсон самандиға миниб,
Хар тарафға ташлабон кокиллариңгиз, силкиниб,
Кулбаи эҳзоними мушки татор айлаб келинг.

Доғлар кўнглумда қат-қат, ғунчадек бўлди ниҳон,
Ғам юкидин қоматим нахли эгилди чун камон,

Ишқни кўйида чун барбод бердим хонумон,
Таъналар айлар манга зоҳид, аё ороми жон,
Они ҳам бориб менингдек беқарор айлаб келинг.

Улдуруб бир нечани, абру камон бирла отиб
Ҳам Масеҳга мурда тиргузмакни расмин ўргатиб,
Бир ғуломингман, мени хоҳ сохлағил, хоҳи сотиб,
Ишқ бозори оро майгун лабингни кўрсатиб,
Лаъл қадрин синдириб бе эътибор айлаб келинг.

МУЖГОНИНГ

(Амирий ғазалига мухаммас)

Магар жаллод чашмингни ҳидоят қилди мужгонинг,
Итоб айларда жонимға иноят қилди мужгонинг,
На журм этдимки, жаврин ниҳоят қилди мужгонинг,
Ҳалокимдин ажиб бир сўз ривоят қилди мужгонинг,
Кўзинг ўлдирди-ю, аммо риоят қилди мужгонинг.

Парилардек хироминг кўрган инсонни шаҳид айлар,
Нигоҳинг хоҳ гадо-ю, хоҳ султонни шаҳид айлар,
Тишинг дурни, лабинг лаъли Бадаҳшонни шаҳид айлар,
Кўзинг ҳар бир боқишда юз мусулмонни шаҳид айлар,
На кофир санки, қон тўкмакка одат қилди мужгонинг.

Сочингдин шўриши савдо билан бечора бошида,
На бир хобида орому ва на завқе маошида,
Чунон маъюсман маҳрум сарто-сар харошида,
Хаёлинг базмида эрдим кеча кўнглимни қошида,
Кўзинг бедодини айтиб шикоят қилди мужгонинг.

Юриб чиқсанг бу истиғно билан даврон қутулгайму?
Кўриб мавҳи жамолинг бўлмаса хубон қутулгайму?
Сўзингдин лол бўлмай тўтилар ҳар ён қутулгайму?
Ики хунхор жоду кўзларингдин жон қутулгайму?
Бу кофирларни қатлимга далолат қилди мужгонинг.

Аё эй хўбларни сарвари, шўхи чаман оро,
Борурман деб висолингга етолмайман бу кун, фардо,
Ушал кун бир қародинг жониби ман телбаи шайдо,
Мани ўлдургудек эрди кўзинг мардумлари гўё,
Чекиб ҳар ён синон саф-саф ҳимоят қилди мужгонинг.

Қошинг шамширидин ҳар боққанингда минг ситам эрди,
Бўлиб сув сабру тоқат чашмаи чашмимда нам эрди,
Нигоро, нотавон жонимға, бу озор кам эрди,
Кўзинг қилган жафолардин кўнгилда юз алам эрди,
Манга ушбу аламларни зиёдат қилди мужгонинг.

Муқимий хонавайрон манзилимни санга айтурга,
Қоронғу шомдин ҳам маҳфилимни санга айтурга,
Машаққатда ешилмас мушкилимни санга айтурга,
Борур эрдим Амир арзи дилимни санга айтурга
Мурувват бирла қатлимға ишорат қилди мужгонинг.

КҮЗЛАРИНГ

(Фурқат ғазалига мухаммас)

Гар эмас, эй нозпарвар, кофиристон кўзларинг,
Нега икки мардуминг бадмасту мастон кўзларинг,
Айлагай хунрезлиққа ҳарсў жавлон кўзларинг.
Тўккали жаллод эрур ишқ аҳлидин қон кўзларинг,
Лабларинг жонбахшу, аммо офатижон кўзларинг,

Кишвари ҳусни малоҳат тахтида, эй подшоҳ,
Сарв қадлар ичра ўтмас сен каби мавзун паноҳ,
Найлайн ошуфталиғдин чекмаин ҳар лаҳза оҳ,
Саҳл агар бўлса паришон, дилларим қилсанг нигоҳ,
Қилди оҳуни Хўтан даштида сарсон кўзларинг.

Бир назар уммидида йўлингда рўзў шаб ётиб,
Хорлиғлар хори ҳар узвимға хородек ботиб,
Озмиди ўлғонлиғим заҳри ғами ҳижрон тотиб,
Ногаҳон ошиқларингга тийри мижгонлар отиб,
Рахна дил мулкиға солди номусулмон кўзларинг.

Мақсадингни ғунчасидин дер эдингким, гул қилай,
Соғари айшинг майи васлим билан пурмул қилай,
Тобакай мундоғ тағофул айлай, эмди қул қилай,
Бир ишорат бирла дер эрдинг; боқиб бисмил қилай,
Бўлмасин ул аҳлидин, ёраб, пушаймон кўзларинг.

Келганингда, дилрабо, ногоҳ оқшом кетмағил,
Куйдуриб куйган юрак-бағримни бирён этмағил,
Сўрмасанг арзимни, додиға рақиб ҳам етмағил,
Эй нигоро, сурмани қўй, қўйма, қўйсанг чиқмағил,
Қилмағай ошуби даҳр устига тўфон кўзларинг!

Неча муддат, кеча-кундуз кўрганинг ағёр эди,
Бу сабабдин ҳар тукум жисмимда гўё мор эди,
Шом вақтидек Муқимий рўзгорим тор эди,
Шукр, Фурқат фурқатингда хаста-ю бемор эди,
Бир боқишда айлади дардиға дармон кўзларинг.

АРЗИМНИ АЙТИНГ

Арзимни бошингиз ҳақи дилдорга айтинг,
Муштоқлиғим шўҳи ситамкорга айтинг,
Соғинганими кўзлари хумморга айтинг,
Ҳижрон ўтидин ўртади жон ёрга айтинг,
Девоналиғимни пари атворга айтинг.

Лабларга яқин руҳи равон етти йитарга,
Йўқ, зарраи тоқат ғами ҳажрини чекарга,
Азм айладим ул кечаки ман эрта кетарга,
Юз ишва билан нақди хирад ғорат этарга,
Найрангларин бетига айёрга айтинг.

Ҳар ошиқа ким соате маъшуқи топилса,
Боқмас гул агар жаннати ризвонда очилса,
Анбар била лозимки раҳи уд ёпилса,
Эмди хати райҳонларини даврида келса,
Нархи ушалур нофои тоторга айтинг.

Азрўйи карам гоҳ ғуломига гапурсун,
Ё нома жавобига паёмига гапурсун,
Товус қилур даъви хиромига гапурсун,
Лоф урмаса то тўти каломига гапурсун,
Албатта лаби лаъли шакар борга айтинг.

Иш қилсаки озори дил етмаса зинҳор,
Яъни биров озарда бўлиб кетмаса зинҳор,
Қатлимга қалам қош ила хат битмаса зинҳор,
Хуш этса керак овласа оғритмаса зинҳор,
Ошиқларининг кўнглини бекорга айтинг.

Хамёза ишим бўлмас эди тутмаса жомин,
Кўзлар йўлида рост билиб ваъдаи хомин,

Қайдин ҳам эшитдим, деб экан ким манга номин,
Эй кош бориб кўрмас эдим сарви хиромин,
Улдим, муни кабки дари рафторга айтинг.

Аҳбоблар, ул дилбари худкомима учраб,
Ҳар гоҳ ўшал сарви гуландомима учраб,
Нозик баданим наргиси бодомима учраб,
Ҳажрида Муқимий, бу қаро шомима учраб,
Бахти сияҳим меҳри пур анворга айтинг.

ТАНҲОЛИҒИНГ

(Фурқат Ҳазалига мухаммас)

Гунг ўлар ширин сухан тўти кўриб гўёлиғинг,
Айлар оҳуларни саргардон кўзи шаҳлолиғинг,
Қайси золимда дегил бордур кўнгил хоролиғинг,
Маҳвашо, ўлдирди бизларни ба Истиғнолиғинг,
Бор экан билдук тағофул бобида танҳолиғинг.

Билмадим манким башарму, ё пари, ё ҳурсан,
Ё сипеҳрида малоҳат ахтари пурнурсан,
Бир иликмассан кишиға мунча ваҳший сурсан,
Айланай ҳар тўғридин Хўқанд аро машҳурсан,
Бир сари яхшилиғинг ва бир сари устолиғинг.

Эрта-ю кеч ҳар маҳал олдингда бўлсам субҳу шом,
Хизматингда айласам қасддан ўзимни чун ғулом,
Чок тиксанг қилса жоним ришталиғни илтизом,
Мошинанг чорхи каби бошингдин айлансам мудом,
Лаҳза бўлғайму муяссар давлати ҳамполиғинг.

Сан каби кўрган эмас золим фалак офоти жон,
Жон рамаққа етди боқмассан аё руҳи равон,
Оразингдур офтобу қоматинг сарви жинон,
Санда бордур кўп малоҳат, қай бирин айлай баён,
Оҳким ўлган кўнгулга лаъли руҳ афзолиғинг.

Кимдур эй қотил эмастур тиғи нозинг куштаси,
Сунбулу райҳон сочингни ҳар баҳор ошуфтаси,
Қўйғил оҳиста оёқ остинг шаҳидинг пуштаси,
Утга тушкан мў каби чўлғонди жонлар риштаси,
Келтируб эрдим хаёла ногаҳон чун жолиғинг (?)

Ҳасрату ғамдур маошим ютмишам хуноблар,
Рангу рўлар заъфарон бўлди бўлиб бетоблар,
Сўрма оромим, Муқимий, ўчти кўздин хоблар,
Дедилар ҳолим кўриб афсус ила аҳбоблар,
Бир париваш ишқидиндур Фурқатий шайдолиғинг.

АШЪОРҲО ДОРАД

(Мунтазир⁶ ғазалиги Муқимий мухаммаси)

Буте дорамки, тарсо аз хаташ зиннорҳо дорад,
Ба ёди жилвааш кабки дари рафторҳо дорад,
Ҳазорон ҳамчу ман дар ҳар қадам беморҳо дорад,
Маранж, эй дил зи ишқаш гар жафо озорҳо дорад,
Муҳаббат инчунин бо ишқбозон корҳо дорад.

Кулоҳи фақр тоҷам, шавкати Доро диҳад табъам,
Ба кунжи бенишони шухрати анҳо диҳад табъам,
Ғаҳи махмуриям кайфияти саҳбо диҳад табъам,
Аҷаб набвад ба жаннат арзи истиғно диҳад табъам,
Чунин к-аз фикри рӯяш хогирам гулзорҳо дорад.

Шууре кӯ намоян фарқ аз фардои худ диرو,
Надонам ҳам чунон мустақбилам айёми мазиро,
Димоғи имтиёзам нест аз андуҳ шодиро,
Тажалли ғўямат ё руҳи қудси хонамат, зеро,
Забони шавқам аз девонаги гуфторҳо дорад.

Ҳаёли кокулаш хотир паришон мекунад, варна
Шабабро ёди рухсораш чароғон мекунад, варна
Табиат лола осо доғисомон мекунад, варна
Дили зорам ғамаш дар сийна пинҳон мекунад, варна
Китобатҳо, суҳанҳо, розҳо асрорҳо дорад

Агар хоҳики гарди аз газанди халқ амон, эй дил,
Мақун ҳаргиз қабули ихтилоти нокасон, эй дил,
Хушо мардеки дар як ғўшае бошад ниҳон, эй дил,

Мапурс аз бетамизиҳои абнои замон, эй дил,
К-аз ин сактинатон оинаам зангорҳо дорад.

Қаноат кард ҳар кас ёфт ганжи бегарони худ,
Ба обе тар шавад нон дид айши жовидони худ,
Намеарзанд гирифтани миннати дунон ба жони худ,
Ба дунё қониам бо неъматӣ табъи равони худ,
Баҳори фитратам сеҳр офарин ашъорҳо дорад.

Бадӯшам бори ҳасти баста дийдам то дар ин саҳро,
Надорам ғайри ҳақ бар ҳеч қорам аз касе ёро,
Агар пурсидаи ҳоли Муқимий бесару поро,—
Ба ёрон гулфурушу мекунам, бо мункирон — хоро,
Ба ҳар маҳфил жунунам Мунтазир бозорҳо дорад.

Т а р ж и м а с и:

Шундай севгилим борки, унинг кокиллари тарсолар
(бутпарастлар) учун зуннорлик хизматини қилади,
Чиройли юришлари билан шуҳрат қозонган дала какликлари

ўз ҳунарларини унинг жилваларидан олганлар,
Манинг севиклигим ўзининг ҳар бир қадамида манга
ўхшаган

мингларча мафтун бўлганларни учратади,
Эй кўнгул, санга беҳисоб жафолар етказса ҳам унинг
ишқидан ранжима,
Чунки севги муҳаббат аҳлига шу тахлитда аламларни
кўрсатади.

Манинг бошимдаги фақирлик кулоҳи тожимдур,
Табиатим эса Доро шаъни шавкатидан улуғроқ шаъну
шавкатга эгадур.

Үзим бенишонлик бурчагида қолиб кетган бўлсам ҳам,
 табиатим анқо шуҳратини эслатади.
 Үзим махмурман (хуморда қолганман), табиатим эса
 соф май кайфини беради,
 Манинг бу табиатим жаннатни писанд қилмаса ажаб эрмас,
 Чунки гўзал юзининг хаёли манинг хотиримда
 жаннатдан ортиқроқ гулзорлар яратади.
 Кечамни эртанги кунимдан фарқ қилгуси идрокимдан
 ажралганман.
 Шундай бўлгач, келажакимни ҳам ўтмишимдан фарқ қила
 олмайман-да,
 Кўнглим эса шодлик билан қайғунинг фарқига боролмайди,
 Гоҳ «тажалли — намоён бўл» дейман, гоҳ «эй муқаддас-
 руҳ!» дейман,
 Чунки ғалаба қилган завқу шавқим девоналарча сўзлар
 сўзлатади.
 Ерим кокилининг хаёли менинг хотиримни паришон
 қилмаса эди,
 Қоп-қора зулмат кечамни унинг рухсори хаёли билан
 ёритмасам эди,
 у, табиатимни лола каби доғ қилмаса эди,
 Муштоқ дилим унинг сийнасига
 яширинган бўлмаса эди,
 Бу китоблар, бу сўзлар, бу хил кўнгул сирлари туғилмас эди.
 Агар замон аҳли зарарларидан қутулишни истасанг,
 эй дил.
 Нокаслар билан зинҳор алоқа қилма, эй дил,
 Бир гўшада ўзини яширин тутган одам қандай яхши, эй дил,
 Замон аҳлининг бетамизликларидан оғиз очма, эй дил,
 Чунки бу ит табиатликлар сўзидан манинг ойнам ранги
 хира бўлган.
 Қаноатлик киши беҳисоб хазинага эга бўлади,
 Қотган понни сувга ивитиб еб қаноат қилган одам
 абадий роҳатга эга бўлади,

Пасткаш одамларнинг миннатларини ўз устингга олиш
дуруст эмас,
Бу дунёда «табъи равон» (шеърий истеъдод) бўлиш
фазилатим билан қаноатланаман,
Чунки заковатим мўъжизага ўхшаш шеърлар яратади.
Шу дунё саҳросида тириклик юкини кўтаришга бошлаб,
у билан алоқа қилишга киришганимдан бери
Ҳеч бир ишимга ҳақдан бошқа мададкор топмадим,
Оёқ яланг қолган Муқимий ҳолини сўрасанг,
Дўстларга гулфурушлик қилиб душманларга тикон санчамам,
Ҳар бир жойда менинг савдойилигим, эй Мунтазир,
бозор қилади.⁷

БОРМУ АНГА ҲЕЧ ЧОРА

(Нодим⁸ ғазалига мухаммас)

Эй бег, банда арзларин ул шарҳи ёра де,
Мажруҳ кўнгли, борму анга ҳеч чора де,
Бераҳмлиғда кўнглин они санғхора де,
Боди сабо саломими ул гулғузора де,
Бу андалиби зор паёмин баҳора де.

Бир ғамзасида, ўт қўйибон ошёнима,
Кўк токи тийра нола-ю оҳу фиғонима,
Қосид, бошингни ҳурмати номехрибонима,
Етдим ниҳон тутиб ғами ишқини жонима,
Раҳм айлабон бу дардимни сан ошкора де.

Ағёрим ила ёр букун боданўшдур,
Рашким келиб тонг отқуча корим хурушдур,
Қайда бошимда эмди мани ақлу ҳушдур,
Ул маҳлиқо сипеҳр киби сабзапўшдур,
Жайбида тугмаларни дурахшон ситора, де.

Етди рамаққа жониму, келмас хаёлиға,
Наззора қилай демагай зори ҳолиға,
Тун-кун дуодаменки егушқай камолиға,
Улсам фироқ даштида етмай висолиға,
Эй гирдибод, кўрсанг ўшал ғамгусора де.

Ҳусн иқлимининг тахтида султон дегил они,
Майгун лабини лаъли Бадахшон дегил они,
Зулфу хатин сунбулу райҳон дегил они,
Қаддина сарви ноз хиромон дегил они,
Рўхсорай мунавварини «моҳ пора» де.

Ҳажрида умре ранж чекиб, ранг заъфарон,
Еш ўрнига кўзимдан оқар қатра-қатра қон,
Эй дўст, шулдур, ҳасратими айласам баён,
Зинҳор учраганда ўшал шўх ногаҳон,
«Сансиз ғамингда жийби они пора-пора» де.

Эй раҳгузори куйи ўшал ёри бевафо,
Кўрдингму ҳажри дардида мен зору бенаво,
Бошимда шавқи васл, жамолига жон фидо,
Кўрсанг нигорими, санга мандин бу илтижо:
«Дарду ғамига йўқ они ҳаргиз шумора» де.

Езди ғамин Муқимий банду қарибдин,
Кўрмай гузири бормиди нону насибдин,
Инжитма жавр етса карам билан ҳабибдин,
Нодим шикоят айлама ёру рақибдин,
«Боис тамоми ғуссаға бу бахти қора», де.

МЕКУНИ, Ё НЕ?

(Жомий ғазалига Муқимий мухаммаси)

Қадамро ранжа сӯи мо асирон мекуни, ё не?
Ба муштоқон жамоли худ намоён мекуни, ё не?
Масиҳои, давои дардмандон мекуни, ё не?
Ба раҳмат илтифоти мо асирон мекуни, ё не?
Нигоҳе жониби мо хоксорон мекуни, ё не?

Қашидам баски ҳижрон тар зи хун шуд хонаи дида,
Ба ранги ҷалқай тасвири нун шуд хонаи дида,
Зи жӯши гирия ашкам бурун шуд хонаи дида,
Чу Яъқубам зи гирия сарнигун шуд хонаи дида,
Худоё Юсуфи моро ба Қанъон мекуни, ё не?

Ба боғи даҳр фасли гул баҳорон мекуни равшан,
Тамоми кӯҳу саҳроро ба борон мекуни равшан,
Гуҳар аз қатраҳои абри найсон мекуни равшан,
Шаби торикро бо моҳи тобон мекуни равшан,
Даруни қабри торикам чароғон мекуни, ё не?

Гунаҳкорам ғариқи баҳри исёни ту мебошам,
Асири мубталои нафси шайтони ту мебошам,
Ба ғафлат дода умр аз даст нодони ту мебошам,
Шаби аввалки, ман дар гӯр меҳмони ту мебошам,
Шаҳо инъому эҳсонат ба меҳмон мекуни, ё не?

Муқимий — зарра: ҳамчун офтоби ховари Жомий,
Заифу ожизам, кун дастгири, ёвари Жомий,
Ба доди додхоҳон аз ту шояд довари Жомий,
Кадомин дарду меҳнатро кунам ёд овори Жомий,
Ту осон мушкили мо мустамондан мекуни, ё не?

Т а р ж и м а с и:

Эй севикли, биз асирлар томонга ҳам қадам етказасанми ё
йўқми?

Биз муштоқларга ўз жамолингни кўрсатасанми ё йўқми?

Масиҳо сифат бўлиб, биз дардмандларга даво қиласанми ё

йўқми?

Биз асирларга илтифот билан раҳм қиласанми ё йўқми?

Оёқ остидаги тупроқ каби эзилган биз бечораларга нигоҳ

қиласанми ё йўқми?

Айрилиқ аламларини шунча кўп тортдимки, кўз хоналари

қонга тўлди,

Кўз хонаси қон рангли ёшлар билан тўлган ҳалқа шаклига

кирди,

Кўз ёшларимнинг беҳисоб оқишидан кўз хоналари қабариб

чиқди,

Худди Яъқубга ўхшаш йиғидан кўз хонаси салқиб тушди,

Эй худо, Юсуфимизни Қанъонга етказасанми ё йўқми?

Эй замона гули, баҳор фасллари билан боғни равшан қил,

Бутун тоғу тошларни баҳор ёмғири билан сероб қил,

Бу ёмғир билан турли гавҳарларни ундириб, ўстириб обод

қил,

Қоронғу кечани тўлиқ ой билан равшан қил,

Қоронғу гўримни ёритасанми ё йўқми?

Ман санинг гуноҳ денгизига ботган гуноҳларингман,

Ўз нафсига мубтало бўлган қулингман,

Ўз умрини гафлатда ўтказган нодонингман,

Биринчи кеча гўрдаги санинг меҳмонингман,

Меҳмонга инъом-эҳсон қиласанми ё йўқми?

Муқимий Жомий олдида қуёш атрофида айланувчи зарра

сингаридур,

Заифман, ожизман, қўлимдан тут, ёрдам қил, эй Жомий,
Сендан ёрдам сўровчиларга ҳамма вақт мадад этиб келган-
сан, эй Жомий,
Дарду меҳнатларимнинг қай бирини эсга олайин, эй Жомий,
Биз ёрдамга муҳтожларнинг мушкулини осон қиласанми ё
Йўқми?⁹

БУ ПАРИШОН ҲОЛИМИ

(Нодим Ғазалига мухаммас)

Бу паришон ҳолими зулфи паришонимға денг,
Сочлари райҳону сунбул юзи гулистонимға денг,
Яъни бебоку ситамгар, номусулмонимға денг,
Дўстлар арзим бориб ул ёри жононимға денг,
Жон чиқарға етти ҳажридин муни жонимға денг,

Найлайин ҳар ерда бўлдим сиймбарлар ошиқи,
Дилраболар, шўхлар, зебо санамлар ошиқи,
Бўлмайин умри ўтиб заррин камарлар ошиқи,
Эгма, дерсиз на учун бўлдинг кибрлар ошиқи,
Йўқ бу ишда ихтиёрим, чашми ҳайронимға денг.

Ушбу Мажнуни биёбони балийят арзини,
Нух янглиғ ғарқ тўфони балийят арзини,
Гўйидек саргашта чавғони балийят арзини,
Юсуфи маҳбус зиндони балийят арзини,
Қорвони Миср беҳжат пири Қанъонимға денг.

Оҳким ҳар тун бўлиб ағёрларға ёр, ёр,
Бу аламларга чидалмай кўзда ёшим шашқатор,
Йўлларида бўлмасун ҳеч ким манингдек интизор,
Базм аро барбату, танбуру, қонуну, дутор,
Заъфдин тор ўлғаним ҳур хуш илҳомимға денг.

Ишқ ўтиға устихонлар ёнди монанди ўтун,
Тийра оҳимни тутунидин сипеҳр нилигун,
Жон лабимға етди, қилди дарду ғам бағримни хун,
Эй Масиҳойи насими субҳидам тангри учун
Зарра-зарра ҳолими хуршиди тобонимға денг.

Бўлди кун-кундин фузун ҳажрида ранжу меҳнатим,
Соядек турмакка ердин йўқ мадору қувватим,
Бўйла андуҳу, малолу, дарду, доғу кулфатим,
Худ-худи пайти сабо ғурбатда кўргон шиддатим,
Бошингизни ҳурмати шоҳи Сўлаймонимға денг,

Навбаҳор ўлди-ю, дерлар сабза нўшу ёсуман,
Навҳагар шавқида булбул кабку қумри хуш сухан,
Дийдаи наргис йўлида ҳалқаи байтулҳазан,
Лола кулди, гул очилди, бўлди гулгашти чаман,
Сайри боғ этсун келиб сарви хиромонимға денг,

Умрлар кездим жаҳон пасту баландин ман ёмон,
Тинмадим васлин сўроғлаб лаҳза бир дам, бир замон,
Кетса армонлар билан кўрмай Муқимий ногаҳон,
Улса Нодим топмайин мақсуд аҳлидин нишон,
Ёд этиб, эй дўстлар, афсусу армонимға денг.¹⁰

ОРЗУЛАР ҒУНЧАСИДИН...

(Умидий газалига мухаммас)

Гарчи бўлса мисли булбул ишларим фарёду дод,
Орзулар ғунчасидин ҳаргиз очилмасми мурод,
Ошно, ёру биродарларда йўқ меҳру видод,
Мунҳариф ўлди фалак, жавр ўлди кун-кундин зиёд,
На ҳабибимдин карам, на ўзлукимдин эътимод.

Ул жафопеша демаским бир бўлай меҳмон анго,
Демагай, ҳижрон ғамидин қолмагандур жон анго,
Бўлмади ҳаргиз муассир нолаю афгон анго,
Бир ажойиб толеим бордурки, ман ҳайрон анго,
Сидқ ила қўйсам қадам ҳар ерға қўзғолғай фасод.

Файзу дониш зарра йўх ман маҳзи оҳ барди жаҳул,
Шоҳи золим, вожгун бахтим, дуо бўлмас қабул,
Манзили мақсад йироқ, масдуд эрур роҳи вусул,
Ҳар ишимдин, қилмишимдин дўстлар хотир малул,
Ҳар ҳунар қилсам зиён-афзун, бозоримдур касод.

Меҳнатим ортар дамо-дам, жисми зорим нотавон,
Гарчи сўрмас кимса ҳолимни рамаққа етса жон,
Кибр ила бухлу адоват ишлари халқи жаҳон,
Бўлмишам ҳайрону лолу, йўх ҳабиби меҳрибон,
Кўзима олам қоронғу, гўри танг турган билод.

Хўблардин кўрмадим бир зарраи меҳру вафо,
Меҳру шафқат даҳр элидин келмади ғайри жафо,
Умр ўткардим абас, беҳуда йўлларда хато,
Лутф этиб ёраб ўзинг кўргиз манго роҳи баҳо,
Лавҳи дилдин нақши фосидларни айлаб инхирот.

Раҳм қил, ҳолим хароб, эй подшоҳи муҳташам,
Қудратим етмаски борсам равзаи байтул-ҳарам,
Йўлга истиъдодимиз йўқ молу, мулку, на дирам,
Борим исён ҳамраҳим, йўқ кўзлашим мулки адам,
Минган отим лангу лоғар, йўқ қўлимда роҳи зод.

Йўл хатарлик, лутф этиб кўрсат манга роҳи сафид,
Маъсиятлар бениҳоятдур, уқубатлар шадид,
Остин олудан шардур, Муқим, домон палид,
Нўш этиб мастонадур хамрий хижолатдин Умид,
Бул жиҳатдин айламас охир ишин бир лаҳза ёд.¹¹

АСАР ВЕРМАЗ

(*Фузулий газалига мухаммас*)

Дуо бир умр агар қилсам ижобатдин асар вермаз,
Қаён ғам лашкари бирла қадам қўйсам зафар вермаз,
Маошим заҳр агарчи талх комим най шакар вермаз,
Манга боди сабо ул сарв гулрухдин хабар вермаз,
Очилмас ғунчай бахтим, умидим нахли бар вермаз.

Нигоро, нолишимдин бе сукундур гунбази мийно,
Ҳаводисдин етар бошимға юз бинг кулфати савдо,
Тараҳҳум этмадинг ҳижрон юкидин, гарчи, қаддим ё,
Тўкиб кўз ёшими сансиз ҳалоқим истарам аммо,
Ажал бегина сели ашк гирдоби гузар вермаз.

Ҳазар қил, очма барге, ғунча, гулшан эътибориндан,
Букун хандон ўлиб андеша қилмазсан хазониндан
Фузун вурди сариким, маст эрур давлат шаробиндан,
Қиёс эт шамъдан, ваҳм айла чархинг инқилобиндан,
Ким ул бош олмоға қасд этмайинча тож зар вермаз.

Амири ҳуснсан жуз маъдалат қонунни соз этма,
Ҳар аблаҳни ҳаримингга бериб йўл шархи роз этма,
Қолиб биз бенаволар, ғайр аҳлин сарфароз этма,
Кўзимда маскан эт хори мужамдан эътироз этма,
Гули хандона сурдим, хора ёр ўлмоқ зарар вермаз.

Хўтан оҳуларидин нофан тотор эдар халқа,
Баҳори лутф бирла даштни гулзор эдар халқа,
Бировни эътибор айлаб, бировни хор эдар халқа,
Бало зимнинда роҳат ўлдиғин изҳор эдар халқа,
Фалак беҳуда хори хушқдин гул барги тар вермаз.

Қўюб чиқсанг, мабодо, сурма кўза, қошинга вусма,
Берурсан бу малоҳат бирла ранже нотавон жисма,
Жафою жаврни, эй гул, қулунгдин ўзгая этма,
Агар жон олмоқ истарсан танимдин тийғинги кесма-
Ки пажмурда ниҳола вермайинча сув самар вермаз.

Югургай токи олам боғида чун решаси ҳар ён,
Ато қилмиш ани ажрига ҳосил эзиди Яздон:
Муқим ғам бирла ўтса, шукр, умринг тинмайин бир он,
Фузулий даҳрдин ком олмоқ ўлмаз ўлмадан гирён,
Садаф сув олмайинча абри найсондин гуҳар вермаз.¹²

АЙЛАНАЙ

Арз этарга ҳасратим кўптур, тилим лол, айланай,
Васлингга етмакка тун-кун кўраман фол, айланай,
Ҳожат эрмасдур баён этмак, ўзунг зол, айланай,
Ҳар даме ҳажринг наришон турфа аҳвол, айланай,
Гоҳ-гоҳе кўз учи бирлан назар сол, айланай.

Аввало, жоно, бировга аҳду паймон боғламанг.
Ишқ ўтига боғлағандин сўнгра бағрин доғламанг,
Ғайрга ҳозиржавобу, биз гапурсак ағнаманг,
«Ошнойи бо ғараз» деб икки кунлик чоғламанг,
Ман дуоғў, бўлгонимча букчайиб чол, айланай.

Кимки ишқинг мубталоси ҳаргиз ором олмади,
Ҳеч бир манзилда кўси истиқомат чолмади,
Ҳуснға сандин бўлак гулчеҳрага кўз солмади,
Шеваи нозинг кўрубон ҳеч мажол қолмади,
Ўзга маҳвашларни меҳри дилда мисқол, айланай.

Эй тағофул пеша, истиғно-ю ноз этмак надур?
Зулм танбурин бураб, ҳар лаҳза соз этмак надур?
Бизни маҳрум, ўзгаларни сарфароз этмак надур?
Хуррам айла гоҳ йўқлаб, иҳтироз этмак надур?
Ҳужрага фурсат топиб, яъни чиқиб қол, айланай.

Орзуманди висолинг бир ман эрмас, хосу ом,
Иштиёқингни ўтидин ўртанур жонлар мудом,
Рози дилни оқибат қилдим санга махфий паём,
Ўткану кетганда айларман румуз бирла салом
Билмасун агёрлар оҳиста беҳол, айланай.

Гулшани имконда сандек сарви мавзун битмади,
Оҳким сан тош кўнгулга оҳу афгон етмади,

Шарҳи ғам айларга олдингин рақибим кетмади,
Неча айландимки пинҳон, зарра таъсир этмади,
Пештоқ узра ўзим чиққанда яққол, айланай.

«Лутф қил аҳволға», дер ким ёна мен қул, некқадам,
Ҳайфким, йўқтур инсор этсам йўлингда зарру сийм,
Тобакай етмас манга гулзор васлингдин насим,
Дурри васфинг терди шул назмини баҳриға Муқим,
Ғар десанг «Бўлсун аёи!» истаб топиб ол, айланай.

ХҮБ БҮЛДИ

(Амирий ғазалига мухаммас)

Кўруб қон кокилингни нофаи тотор хўб бўлди,
Бараҳман боғлади ҳасрат билан зуннор, хўб бўлди,
Ниқобингни юзунгдин олмадинг, эй ёр, хўб бўлди,
Бу кун ағёрга кўрсатмадинг дийдор, хўб бўлди-
Ки пинҳон айладинг ойинадин рухсор, хўп бўлди.

Қиёс эт, дилбаро, ошиқни чашми ашкборидин,
Таним сиймоб янглиғ беқароринг беқароридин,
Нетар сайр айласам фирдавси васлингни каноридин,
Назокат гулшанида сабзаи хат навбаҳоридин,
Юзунг боғи тароват топти-ю бисёр хўб бўлди.

Уруб дам сабза помолинг эрур холу хатинг бирлан,
Очилгач лола қат-қат доғи хижлат талъатинг бирлан,
Чекалмай Моний ҳайрон суратини суратинг бирлан,
Чаманда сарв ўзин тутти баробар қоматинг бирлан,
Анга кўргузди қаддинг шеваи рафтор, хўб бўлди.

Қилибон ғамза, имон қасдин айлаб, тишладинг лаълинг,
Қачон дардимга дармон қасдин айлаб, тишладинг
лаълинг,
Демайким, лутфу эҳсон қасдин айлаб, тишладинг
лаълинг,
Манга пинҳон боқиб, жон қасдин айлаб, тишладинг
лаълинг,
Бу маънидди хабардор ўлмади ағёр, хўб бўлди.

Очарди баргиди гул турфа очти гулғузориңдин,
Варақлар ҳусни авроқин хушам лайлу наҳорингдин,
Жамолингга на нуқсон ўргулай, эй зулфи торингдин,

Сафо топти юзунг ойинаси хатти ғуборингдин
Бу кўзгу то намоён айлади зангор, хўб бўлди.

Паривашлар қилиб девона савдосида, эй соқий,
Рамаққа етса жон йўқ зарра парвосида эй соқий,
Ютуб зардоблар бу чарх мийносида, эй соқий,
Ёмон махмур эдим лаълинг таманносида, эй соқий,
Карам айлаб ичурдинг бодаи саршор, хўб бўлди.

Биҳамдиллоҳ, Муқимий, фазли ҳақ ҳар ерда ҳамроҳим,
Қаёнким азм қилсам, ҳеч ким тутмас сари роҳим,
Сипоҳу лашкарим — андуҳу ғам, тийри камон — оҳим,
Амири мулки ишқам не сўрарсан шавкату жоҳим,
Қимеким топти бу давлат сарога бор, хўб бўлди,

МАЖОЛИМ ҚОЛМАДИ

Васлингга етмакка, жоно, иҳтимолим қолмади,
Ошёнинг кўп баланд учмакка болим қолмади,
Ҳеч бир абиноға майли интиғолим қолмади,
Ман бу ғам бозорида юрмакка ҳолим қолмади,
Ғуссанинг тўфонида ҳаргиз хаёлим қолмади.

Келди мастона бошимға кечаси дилдор хуш,
Кўрдиму бўлдим юзини, ман сийнаси афгор, хуш,
Айлади ҳолим сўрубон ул пари атвор хуш,
Шишани май бирла қилди хотиримни ёр хуш,
Ғамли кўнглимда бу кун ғамдин малолим қолмади.

Дони зулфингга кўнгул вақтеки бўлди мубтало,
Қолган эрмас тийра бахтим рўзгорида зиё,
То ўшал кун сен жафожўға бўлубман ошно,
Ғарқи тўфони сиришк ўлдум қолиб йиглаб жудо,
Топқали махлас шиноварлиғ мажолим қолмади.

Эй, карамдин, йўхламас бўлсанг қулингни гоҳ-гоҳ,
Пора-пора сийналар мажруҳ ҳолимдур табоҳ,
Душманим халқи жаҳон, йўқтур бўлак сандин паноҳ,
Бадғуҳарни суҳбати миръоти дил айлар сиёҳ,
Мардуми бад асла зарра қийлу қолим қолмади.

Ул киши топкай, агар ғам кунжида истар мани,
Билмадим анжомими неткай бу чашми тар мани,
Қилди кетти айлаюб ишқида хокистар мани,
Баски ҳижрон оташиға айлади ахгар мани,
Ғуссадин холи бу кун бир моҳу солим қолмади.

Ногаҳон дониш юзидин айлаюб лутфу карам,
Чун Муқимийға қилиб ширин тақаллум дам-бадам,
Кўрди мундоғ даҳр лавҳи мисраи баржаста кам,
Бу ғазалнинг матлаини қилди Махдумжон рақам,
Мақтаин ишшо қилиб номи маолим қолмади.

ОҲКИМ ҲОЛИМНИ СЌРМАС ОШНОЛАРДИН БИРИ

Эй табиб, айланма, дардим бедаволардин бири,
Ранги зардим кўру кўрма қаҳраблардин бири,
Рўзгорим тийра, мен бахти қаролардин бири,
Оҳким, ҳолимни сўрмас ошнолардин бири,
Ошнолар, балки хешу ақраблардин бири.

Нафси шайтон бўйнима бошлар солиб, ҳар ерга гул,
Охиратдин йўқ ғамим, фикрим ҳамиша молу пул,
Оқибат бўлдим емак-ичмак била нафсимға қул,
Орзулар тухмидин яъсу надомат қилди гул,
Бўлмади афсус ҳосил муддаолардин бири.

Кеттилар ҳасрат билан мардум йиғиб дунё, дариг,
Ҳирсу ғафлат пардаси босиб, бўлиб аъмо, дариг,
Даҳрдин бир оли ҳиммат бўлмади пайдо, дариг,
Жоҳу-қудрат бирла хок ўлди ғанийлар, во дариг,
Хайру эҳсонин кўралмай бенаволардин бири.

Ҳеч истаб топмадим ҳамдам қилурга шарҳи роз,
Кимга ёндоштимки қўюб меҳр, қилди эҳтироз,
Олам аҳлин бир-бир этдим имтиҳону имтиёз,
Маҳфиле ким йўқ, назарда, мутрибо, ул дилнавоз,
Равшан этмас кўнглуми завқу сафолардин бири.

Соч ақорди, тиш тушуб, қувват белимдин кетти, ҳайф,
Тоатим йўқтур, матонмдур гуноҳ, юк битти, ҳайф,
Айладим зойи йигитлик, кўси рихлат етти, ҳайф,
Пур хатар водийда саргардон абас умр ўтти, ҳайф,
Ийғламайму: йўлға солмас раҳнамолардин бири?

Эй муҳаббат шуълае ур дилғаким, тинмай қуяй,
Қонлик ашкимдин либосимни қизил гулдек бўяй,
Феълибадларга пушаймонлар қилиб, юзни юлай,
Ҳолати лутф этки, ёраб, кўз ёшим бирлан ювай,
 Қолмағунча номада журму хатолардин бири.

Шамъдек жонлар куюб, жисм ўртанур монанди хас,
Еткудек додимға кўрмай борамен фарёдрас,
Йўқ асар ноламда, манзиллар йироқдур чун жарас,
Ишқ йўлида Муқимийким, дема, эй булҳавас,
 Шавқида бир сарв қад, қумри паволардин бири.

ИНТИЗОР ҲЛТУРГУСИ

(Фирқат ғазалига мухаммас)

Дони зулфи ичра холи донавор ўлтургуси,
Жон қушини мубтало айлаб шикор ўлтургуси,
Илкига олса хусусанким дотор ўлтургуси,
Келса кулбамга ўшал бераҳм ёр ўлтургуси,
Келмаса, келгунча дарди интизор ўлтургуси.

Йўқ дилеким ҳеч бир ғамдин мукаддар бўлмаса,
Кўрмадим кўз ҳамки мотамдин наму тар бўлмаса,
Ўзгалар ҳуснин нетай ман, ул суманбар бўлмаса,
Давлати дийдор гар гоҳе муяссар бўлмаса,
Меҳнати жавру жафон рўзгор ўлтургуси.

Сонма ошиқ жабрига қилмас тафоҳур, эй рафиқ,
Ҳар жафоким етса бўл шукрига зокир, эй рафиқ,
Турфа бекас ман бу водийда мусофир, эй рафиқ,
Эйки дерсан: ўлгасан кўйида охир, эй рафиқ,
Розиман биллоҳ агар билсамки ёр ўлтургуси.

Ераб, ул бемехр беморин келиб сўрмас даме,
Сангдиллиғ пешаси инсофа келтурмас даме,
Ўзгалардин ўзга манга қўл тутиб юрмас даме,
Ўани ўлтурсам агар ман бирла ўлтурмас даме,
Доимо агёр ила, келсам, нигор ўлтургуси.

Умр ўтар юз ҳайфким ҳосил қилолмай лаҳза ком,
Рўзгорим тийра, бахтимдур қаро монанди шом,
Манга сунсангчи висолинг бодасидин эмди жом,
Бўлди корим бори ғам остида жон узмак мудом,
Ваҳки, ҳар кун меҳнати бу қору бор ўлтургуси.

Бошдин ҳар дам ҳушум жоду кўзинг элтур мани,
Фитнадур анга солурсанму қўярсан сурмани,
Қўл йироқ туштим назардин васлингга еткур мани,
Мастман бу кеча соқий лутф ила ўлтур мани,
Вар на қўйсанг тонглага ранжи хумор ўлтургуси.

Юз йўла ўтдим кўйингдин тинмадим эл ётгуча,
Мунтазир бўлдим йўлингга термулиб ой ботгуча,
Остонангдин нетар юрса Муқимий сотгуча,
Бир кеча борғум дишоб ҳар кечалар тонг отгуча,
Фурқатийни айлабон уммидвор ўлтургуси.

ҲИЖРОНИ ЗОР ЁЛТУРҒУСИ

(Навий газалига мухаммас)

Таъхир қилманг, маҳвашо, кўп интизор ёлтурғуси,
Юздин ниқоб очмай келинг гарди губор ёлтурғуси,
Бу йўлга юрма эй зоҳид, бўлсанг дучор ёлтурғуси,
Бир кун мани ул қотили Мажнуи шиор ёлтурғуси,
Ўтру чиқиб, жавлон қилиб девонавор ёлтурғуси.

Ишқ аҳли жаврига агар изғонсалар ҳам куфр эрур,
Етмакда васлига ишим доим хаёлу фикр эрур,
Гулзор аро савдосидин булбулда ҳар дам зикр эрур,
Васли аро гар ёлдурур, жонимга юз минг шукр эрур,
Чун қолсам андин бир нафас ҳижрон зор ёлтурғуси.

Мажнуиндин ўзгамен киби бу дашт аро саргашта ким?
Савдои зулфига ани мандек кўнгул вобаста ким?
Таън этма, зоҳид ишқдин олам аро ораста ким?
Ошиқ бўлурда билмадим, мен нотавони хаста ким:
Ҳажр ёлса — ғам куйдурғуси, васл ёлса — ёр
ёлтурғуси.

Мумкин сиҳатлик бодани гар узмасанг, эй муғбача,
Базминга ағёр аҳлидин киргузмасанг, эй муғбача,
Зулм ила кўнглим орузин сен бузмасанг, эй муғбача,
Лаълинг зулоли май била тиргузмасанг, эй муғбача,
Дайр ичра ман дилхастани ранжи хумор ёлтурғуси.

Кўз шабнамидин ғунчани булбул очибдур оразин,
Ё ул гулу райҳон ила сунбул очибдур оразин,
Эмди халос ёлмоқ, Муқим, мушкил, очибдур оразин,
Дерлар Навий қатлига гул-гул очибдур оразин,
Юз кўрмайн ул қотили чобук сувор ёлтурғуси.

КЕСАНГЧИ

Кўзларга жаҳон бўлди тангу тор, кесангчи!
Қилмай бу бало мунча мени зор, кесангчи!
Тонг отқуча дардинг била бедор, кесангчи!
Йўлингда мен, эй кўзлари хуммор, кесангчи!
Жон бўлса фидо бош мана тайёр, кесангчи!

Ағёра карам кўп, менга кам бўлмоғи хўбму?
Устига яна жавру ситам бўлмоғи хўбму?
Қатлимга қошинг тиғи дудам бўлмоғи хўбму?
Сенсиз юрагим маскани ғам бўлмоғи хўбму?
Йиглаб қилайин дардимни изҳор, кесангчи?

Рухсоридин, эй кулбаи эҳзонга зиёлар,
Бир менму эдим қилмаганинг жавру жафолар,
Кетгунча, қилиб келма эди бағри адолар,
Хатм ўлди, қаши, ўртадаги аҳду вафолар?
Исо нафасо, сўрғали бемор, кесангчи!

Ҳар бобида, эй йўқтур ўшал ҳеч назирини,
Чокар ҳама хубони жаҳон, сен-сен амирини,
Ҳар бир қарашинг тикмиш эди кўксима тийрини,
Елғуз мен эмасмен, ҳама зулфингнинг асирини,
Тарсонини бериб белига зуннор, кесангчи!

Хуноба ютуб, кўрмай эсим кетти, ўлай деб,
Келмас сени ёдингаки бир ҳеч сўрай деб,
Заъфим йиқилиш, айласам андиша турай деб,
Наргис нигорон боғда жамолингни кўрай деб,
Юздин кўтариб парда баякбор, кесангчи!

Эй кош кўриб тутмас эдим аввали номинг,
Чиқмас назаримдин туну кун эмди хироминг,

Жоно, менга ҳам келса нетар гоҳ паёминг,
Улдим соғиниб тотли, назокатли каломинг,
Тўтини қилиб сурати девор, кесангчи!

Назхатда юзи ошиқин, эй хулд пайми,
Жон нақди нисорим, йўқ агарчи зару сийи,
Зулфингни хаёлида дуоғўйи самимий,
Таъвиз учун аъзами исмишгни Муқимий,
Чекти газала тоққали туммор, кесангчи!

МУБОРАК

(Амирий газалига мухаммас)

Қўймак чаманга, жоно, мастона по муборак
Шамшоду сарв қаддин, қилмоқ дуто муборак,
Гул рашк этиб юзингга, маҳзуннамо, муборак,
Ҳуснинг камола етти, эй маҳлиқо, муборак,
Ойнаи жамолинг топти сафо, муборак.

Уммид шисасиға раҳм этмайин тош урдинг,
Ғам лашкариң юбориб, эй зулмхў, шошурдинг,
Ошноя бермай унвон, бегоняни ошурдинг,
Хўб бўлди оразингни ойнадин ёшурдинг,
Эй шўхи моҳ талъат, шарму ҳаё муборак.

Улкунки эй парирў гулшанга тушти жилванг,
Товус кўриб хироминг ўзидин айлади нанг,
Боис ўшал уриб оҳ, боғларда юрса дилтанг,
То юзга ғоза чектинг, қонимни тўқди ғамзанг,
Ноз илгида нигоро бўлсин хино муборак.

Ушшоқ қулларингдин то бора-бора кечтинг,
Ағёрларга доим лутфу карамлар эттинг,
Бир кеча келмушам деб, қилдинггу ваъда, кетдинг,
Тун қайда маст эрдинг, ким бирла бода ичтинг,
Гул жайбидек очилган банди қабо муборак.

Номаҳрам ила тун-кун базм айладинггу ётдинг,
Биздин жарима ўтмай тийри жафолар отдинг,
Қадрини ҳайф билмай, арзон қулингни сотдинг,
Ҳарчанд менга паймон, паймонасин ушотдинг,
Қилдинг рақибларга аҳду вафо муборак.

Ўтмуш тажаммул ила, бир шоҳи ҳусн мулки,
Ноз отиға миниб каж, бошида кеш бўрки,
Девонавор найлай бўлмай эл ичра кулки?
Ул шўх дилрабонинг бўлдим асири зулфи,
Бошимға тушти савдо, қилсун худо муборак.

Хўблар ичинда сендек гулчеҳра, дилрабо кам,
Аҳли муҳаббат ичра дил хаста мен каби ҳам,
Ҳасратларингда кўздин бир лаҳза кам эмас нам,
Эй яхшиларни(нг) шоҳи бўлма рақиба ҳамдам,
Енингда не муносиб, ул шуми номуборак.

Чин мулки тахтини(нг) чин хоқони сен, вафо қил,
Гулзори лутфу дониш райҳони сен, вафо қил,
Ҳар дардманду бемор дармони сен, вафо қил,
То маснади малоҳат султони сен, вафо қил,
Шаҳдин карам муносиб, қулдин дуо муборак.

Ақл ила олди ҳушим бир моҳи маҳфил оро,
Бўлди Муқим ёраб ишқида зору шайдо,
Ҳайрону лол эди ким васфиға бўлса гўё,
Ул сарв қад хаёлин қилди Амир иншо,
Фикри салим бирла, табъи расо муборак.

К Е Р А К

(Навоий ғазалига мухаммас)

Қосидо, ул ойга ногаҳ етса пайғомим керак,
Субҳи васлидин ёритса бу қаро шомим керак,
Шод қилса ғамли кўнглумни тутиб жомим керак,
Гулшан ичра йўқтур оромим, дилоромим керак,
Сарву гулни найлайн, сарви гуландомим керак.

Чўғздек вайроналарда бўлмадим обод мен,
Рўзгоримдур парешон, кимга айлай дод мен,
Шукрилиллоҳ ўзгаларнинг қайдидин озод мен,
Гар парилар қуш каби рам қилсалар ҳам шод мен,
Ғам йўқ ул шўҳи пари пайкар менинг ромим керак.

Соқиё, даврингда махмурам карам қил бир аёқ,
Ёрсиз сайри чамандин менга зиндон яхшироқ,
Олами азод, эмас бир-бирга халқи иттифоқ
Каъбада нокомлиғдин аҳлида йўқ жуз нифоқ.
Дайр ичида кофири бебоку худкомим керак.

То нишон қилди кўнгилларни ўшал абрў камон,
Қатра-қатра кўзларимдин келди ёш ўрнига қон,
Не ҳавойи боғ бошда, не димоғи бўстон,
Гул била савсан керакмасдур менга, эй боғбон,
Зулфи сунбул атрлик, рухсори гулфомим керак.

Умрлар кездим қўзиб савдоларим дашту қазаф,
Тийри хунрези фироқиға қилиб кўксим ҳадаф,
Пойбўсиға даме шоядки топсам деб шараф,
Эй харобот аҳли, расво кўнглим этмиш бу тараф —
Келмишам тотиб сўроғ, ул ринди бадномим керак.

Имтиёз этгай чунонким талху ширин зоиқа,
Лол экан ҳайратда таҳқиқиға ақли нотиқа,
Субҳагардонлиқ, Муқимий, илкими айлаб чақа,
Эй Навоий, хонақоҳда топмадим жуз тафриқа,
Хум каби майхонанинг кунжида оромим керак.

РУХСОРИНГИЗ ЧИРОЙЛИК

(Фурқат Ғазалига мухаммас)

Кийган либосларингиз, дасторингиз чиройлик,
Тоза матоларингиз, бозорингиз чиройлик,
Пайғомингиз фараҳбахш, ахборингиз чиройлик,
Жаннатни гулларидин гулзорингиз чиройлик,
Хуру пари юзидин рухсорингиз чиройлик.

Ҳар важҳдин суманбар, қоматда сарв пайкар,
Инсоф айласам йўқ сиздек жаҳонда дилбар,
Ҳар неча васфингизга сиғмайди танг дафтар,
Кўрганда қоматингиз бўлғай хижил санавбар,
Товус жилвасидин рафторингиз чиройлик.

Ойдек етиб камола, кўрманг завол ҳаргиз,
Лаъли лабингиз ўлмас оби зилол ҳаргиз,
Тўти камолингиздин бўлмасму лол ҳаргиз,
Ҳар қанча қилсангиз ҳам келмас малол ҳаргиз,
Яхши эрур жафонгиз, озорингиз чиройлик.

Умре баланд бўлсун иқболу давлатингиз,
Қам бўлмасун ҳамиша Доройи шавкатингиз,
Гул боғ оразингиз, райҳон эрур хатингиз,
Ҳар бир-биридин аҳсан афъолу хислатингиз,
Кирдорингиз ярашкан, атворингиз чиройлик.

Филмонмусиз башарсиз, қайдогсиз ўзингиз,
Бўлғайму мунча иссиғ ё ўтму юлдузингиз,
Жонлар топар ҳаловат, қанду асал сўзингиз,
Олма қизил юзингиз, бодом эрур кўзингиз,
Таърифи анжирингиз, анорингиз чиройлик.

Эй ҳусн кишварини (нг) тахтида якка султон,
Мумтоз дилрабосиз, чокар жамии хубон,
Етмакка васлингизға борму, Муқимий, имкон,
Фурқат, кўриб кўнгиллар бўлмас начук паришон,
Белларда кокилингиз, зуннорингиз чиройлик.

КЎЗЛАРИНГ ШАҲЛО НЕЧУК

Бўлди мундоғ сурма қўймай кўзларинг шаҳло нечук,
Боқмасанг оворалардек оҳуйи саҳро нечук,
Интизоринг сўргали бир келмадинг асло нечук,
Марҳамат ағёра, жоно, манга истиғно нечук,
Кечти ғам кўнжида холинг, демадинг танҳо нечук,

Етти кўкка фурқат ичра оҳу афғон кечалар,
Оқти сонсиз дийдадин ёш ўрнига қон, кечалар,
Эй хаёли айлаган то рўзи, ҳайрон кечалар,
Ҳеч ёдингга келурму, дебки ҳижрон кечалар,
Тушти эркан бошина бечорани(нг) савдо нечук?

Қил тараҳҳум сўзишим кун-кундин афзун рашкдин,
Хаста кўнглум дам-бадам маъюсу маҳзун рашкдин,
Бўлмайниму ўртаниб ҳар дам жигархун рашкдин,
Ушлашиб юрсанг рақибим бирла тун-кун рашкдин,
Кўз ёшим оқмайди ҳасратдин тўлуб дарё нечук?

Эй асири чашми мастинг кўзлари бодомлар,
Пиллар айлар ўзгалар базмингда ҳосил комлар,
Ваъда бирлан оҳ тоқай кечадур аёмлар,
Соқиё, даврангга тутдинг тўлдуруб май жомлар,
Навбатим етканда холи айладинг мийно нечук?

Оқибат, эй гулбадан, ағёрлар кенгаштилар,
Рашк ўтиға жисму жоним хас каби ўрташтилар,
Кетди қўлдин иш ҳарифларким санга ёндоштилар,
Рамз илан турдинг рақиблар то туриб эргаштилар,
Булҳавасларга қолуб ошиқларинг, имо нечук?

Якка ҳусн иқлимида султони олийсан ўзинг,
Ҳам малоҳат баҳрида дурри лаоли сан ўзинг,
Ишқ аҳлин фикру, зикру ҳам хаёли сан ўзинг,
Рост айғил қайси жаннат навниҳоли сан ўзинг,
Одам ўглидин биносан, сен малак сиймо нечүк?

Нега кўрмайдур тағофулдин дил афгорин келиб,
Мунтазир йўлида, яъни дийда хунборин келиб,
Не ажаб раҳм айлаюб кўрсатса дийдорин келиб,
Эй кўнгул хуш тут Муқимий ёри беморин келиб,
Гар букун сўрмас, деса шоядки сан фардо нечүк?

Г У Л

(Навоий ғазалига мухаммас)

Лабларингдек нозик эрмас барги ҳам гарчанд гул,
Ҳеч боғда битмас оғзинг ғунчасидек қанд гул,
Кўрмади раъно қадингдек мардуми Ҳўқанд гул,
Эй латофат касбида ҳуснингга ҳожатманд гул,
Юз гулистон ичра йўқ юзингга бир монанд гул.

Ҳалқаи зулфинг асири нофои тотор эрур,
Оразинг саргаштаси хуршеди пур анвор эрур,
Дона-дона тишларинг дурму, дури шаҳвор эрур,
Хилъати зебо била ул қомату рухсор эрур,
Рост бир сарвеки қилгайлар анга пайванд гул.

Жаъди мушкинингни то машшота орояндадур,
Рашқдин кўнглумда андуҳу ғам афзояндадур,
Меҳр ҳар кун остонанга жабин сояндадур,
Нозу ғамзангдин мужам қон ёш афзояндадур,
Йўқ ажаб чун бор тиканда доимо фарзанд гул.

Субҳ кирсанг боғ аро мастона, жоно, найламиш,
Қуллиғингга юз еридин ёсуман бел боғламиш,
Чокаринг хайлиға нарғис ҳам ўзин жо айламиш,
Жолалар эрмас гули садбарг узра, айламиш,
Жисмини тишлар била ҳажрингда юз парканд гул.

Эй даҳонинг ҳасратидин бўлди савсан сарнигун,
Лолалар тоби руҳингдин доғ қат-қат ғарқи хун,
Лоф урур шамшод, қилким жилва то бўлсун забун,
Қайси важҳила юзингга даъви айлар бўлди, хун
Ганжи ҳуснингдин муҳаққар важҳ ила хурсанд гул.

Гар чамандин сан, ўшал бош чекса тўбивор сарв,
Кўрмамиш ҳаргиз Эрам сандек пари атвор сарв,
Қоматинг қумрисидур ҳар ерда қумридор сарв,
Сарв сан, эй гулўзор, ар бўлса хушрафтор сарв,
Гул сан, эй сарви равон, гар қилса шаккарханд гул.

Оҳ-афғонингни, гар дилдор эшитмас айб эмас,
Йиғлағил бўлса ғаминг ғамхор эшитмас айб эмас,
Қил Муқим, арзи ниёз изҳор эшитмас айб эмас,
Эй Навоий, гар сўзингни ёр эшитмас айб эмас,
Турғали бирла қулоғдур, лек эшитмас панд гул.

МУНЧА ҲАМ

Бошлара ишқинг тушуб, савдо бўлурму мунча ҳам,
Эл аро пинҳон сирим ифшо бўлурму мунча ҳам,
Ғам юкидин, оҳ, қаддим ё бўлурму мунча ҳам,
Эй чаманда қоматинг раъно бўлурму мунча ҳам,
Оллоҳ, оллоҳ, кўз деган шаҳло бўлурму мунча ҳам.

Сайри гулшан қилдинг ул субҳеки мастона чиқиб,
Сабзалар бош чекди таъзимингга то наргис туриб,
Пардасиз кирган чоғинг савсан сафига от суриб,
Гул яқо чок этди хижлатдин, деди ногаҳ кўриб:
Тавбаким, ораз деган ҳумро бўлурму мунча ҳам.

Лаззатин ширин сўзинг тўти шакардин кўрмади,
Лаъли нобинг мавжини гул барги тардин кўрмади,
Ой юзинг нурун фалак шамсу қамардин кўрмади,
Офати жон ҳеч киши сандек башардин кўрмади,
Ҳусн мулкида киши танҳо бўлурму мунча ҳам.

Беҳаё гуллар боғингда турмасун, эй боғбон,
Очилиб беҳуда сунбул кулмасун, эй боғбон,
Қаддинга шамшод мағрур ўлмасун, эй боғбон,
Лофи нозикликни сарвинг урмасун, эй боғбон,
Ботил ишқ аҳкомида даъво бўлурму мунча ҳам.

Бедаводир дарди, беморингни кўрмайсан ҳануз,
Этди кўкка нола, ёдингга кетурмайсан ҳануз,
Мушкил ишлар сенга осондур, битурмайсан ҳануз,
Қонга бағрим лоладек тўлди-ю, сўрмайсан ҳануз,
Эй мақоминг авжи истиғно бўлурму мунча ҳам?

Муттасил баэм айласанг ағёр ила лайлу наҳор,
Рашк ўтига ўртаниб ҳам бўлмасунми дил фиғор,

Найлайин юрмай ғамингда дарбадар мажнун шиор,
Ҳушими бошдин олиб ҳажрингда қилдинг беқарор,
Нотавон кўнглимга ишқинг жо бўлурму мунча ҳам.

Тобакай мундоғ тағофул, ҳоли зоримни билиб,
Қил жамолингдин мунаввар кулбами кўзга илиб,
Не бўлур ҳасрат эшитсанг то саҳар, оқшом келиб?
Йўқму раҳминг келмадинг, кўзлар тешилди термулиб,
Деган одам шўхи бепарво бўлурму мунча ҳам?

Аҳду паймонлар ушатдинг қадрдоним, деб ахир,
Мунисим ҳам, ҳамдамим ҳам, роздоним, деб ахир,
Улфатим ҳам ғамгудозим, меҳрибоним, деб ахир,
Аввалида ваъда айлаб, дўсти жоним, деб ахир,
Сендан, эй, душман иши барпо бўлурму мунча ҳам.

Даҳрда саргаштаи осий Муқимий умрлар,
Яъни расволарни расвоси Муқимий умрлар,
Эй парирўларни аълоси, Муқимий умрлар,
Бўлмаса васлинг таманноси, Муқимий умрлар,
Кўчаларда зору ҳам шайдо бўлурму мунча ҳам.

СОҒИНДИМ

(*Висолий ғазалига мухаммас*)

Фигон этмай нетай ҳажрида дилдоримни соғиндим,
Пари талъат, шакар лаб, ҳур атворимни соғиндим,
Малак пайкар, суманбар, кабк рафторимни соғиндим,
Кўзи шахло, юзи гул, чашми хумморимни соғиндим,
Жафонинг бодасидин масти саршоримни соғиндим.

Чекай то чанд, ёраб, дарду, андуҳу алам тинмай,
Оқар икки кўзимдан ул санам ёдида нам тинмай,
Ҳамиша дар-бадар истаб йўлида йиғларам тинмай,
Муаттар кокилин, шавқида тун-кун, истарам тинмай,
Назокат боғида рухсори гулноримни соғиндим.

Ўзимдек даҳрда саргашта гумроҳни киши кўрмас,
Ғарибу нотавон афтода йўқтур ман каби бекас,
Куяр жисмим фироқ оташгаҳида мисли хору хас,
Ғаму андуҳдин Мажнунсифат ўтсам ажаб эрмас,
Латофат бобида ул шаҳд гуфторимни соғиндим.

Унутди-ю назардин ташлади афсус якбора,
Жудолиғ тигидин мажруҳдур кўнглум, жигар пора,
Рамақға етди жоним қилмас аҳволима наззора,
Вафо ойинида йўқтур дам урмак ошиқи зора,
Жафожў ул ситамгар бевафо ёримни соғиндим.

Муҳаббат йўлига, эй дўстлар, туштум совутманглар,
Бериб таскини хотир, пандлар бирлан овуتمانглар,
Қўйинглар эмди ўз аҳволима илгимни тутманглар,
Ичай заҳри фироқин аччиғ-аччиғ таъна этманглар,
Қим ул неку шамоийил ошиқ озоримни соғиндим.

Ҳар оқшом ғайриниғ ёр ўлди шамъи маҳфили лекин,
Муқимий рашк ўтиға тоқат айларсан бали лекин,
Надомат бирла ўтсанг муғтанам ою йили лекин,
Висолий, ёр васлин хуш демушлар ишқ эли лекин,
Дами ҳажрида сўзу нола-ю, зоримни соғиндим.

ИХТИЁР ЭТМАЗМИДИМ

(*Фузулий ғазалига мухаммас*)

Улмаса ғам чўх ҳасрат ихтисор этмазмидим,
Тоқатим етсайди тамкину виқор этмазмидим,
Хуш ёр ўлсайди зулминин фирор этмазмидим,
Ақл ёр ўлсайди тарки ишқи ёр этмазмидим,
Ихтиёр ўлсайди роҳат ихтиёр этмазмидим.

Жона етдим, эй жафожў, заҳри ҳижронинг ютуб,
Айладинг бинг ваъда бўлди субҳ келмассан гедуб,
Ултурарсан ғайра, эй соқий майи гулгун дутуб,
Неша маҳрам айладинг шамъи, бани маҳрум эдуб,
Бан санинг базмингда жон нақдин нисор этмазмидим.

Дарду андуҳ ила кўнгил кўзгуси зангордур,
Сийналар тийри жафодин хаста ҳам афгордур,
Толеим шум, ёр бемеҳру, фалак ғаддордур,
Дардими оламда пинҳон дутдигим ночордур,
Ўғрасайдим бир ҳакима ошкор этмазмидим.

Ул кўзи офатни кам-кам кўрмага ўлсайди сабр,
Ўзгани васлина маҳрам кўрмага ўлсайди сабр,
Кўрмаюб бир лаҳза бир дам кўрмага ўлсайди сабр,
Ёр ила ағёри ҳамдам кўрмага ўлсайди сабр,
Тарки ғурбат айлаюб, азми диёр этмазмидим.

Ишқ асрорин бани шайдолиғимдин қил қиёс,
Умр ўтар ғафлатда, нафс оролиғимдин қил қиёс,
Сахт гумраҳбан, дили хоролиғимдин қил қиёс,
Воизинг куфри бани расволиғимдин қил қиёс,
Анда сидқ ўлсайди бан тақво шиор этмазмидим.

Равшан айлар эл кўзин, ёраб, кўзимни (нг) мардуми,
Хўблар расмида ё ойини мардумлиғ буми?
Ғамгузорим йўқки шарҳ этсам Муқимий дардими,
Эй Фузулий, доғи ҳижрон ила ёбмиш, кўнглуми,
Лолазор очсайди сайри лолазор этмазмидим.

ҲАЛОВАТ КЎРМАГАН ЖОНИМ

Фалақдин роҳат излаб ком ҳосил қилмаган жоним,
Жаҳоннинг айшидин бир дам кўнгул шод этмаган жоним,
Ғами айёмидин бир лаҳза фориғ бўлмаган жоним,
Малоҳат доғи тиғи халқдин айрилмаган жоним,
Жафо чеккан, алам торткан, ҳаловат кўрмаган жоним.

Манинг билмам эгам ёраб нечук инсон яротибдур,
Фироқ ўтида куймакка манга бир жон яротибдур,
Кўзимни хуш нигоҳлар йўлига ҳар ён яротибдур,
Нетай шум толеим ошуфтаи даврон яротибдур,
Жафо чеккан, алам торткан, ҳаловат кўрмаган жоним.

Ешим ўттузга етмай бори қайғудин қарибдурман,
Бу меҳнатхонада чун устухоним оқарибдурман,
Не чора шаҳрида бир беватан қолган ғарибдурман,
Ҳамиша кўйи меҳнат узра рангим сорғарибдурман.
Жафо чеккан, алам торткан, ҳаловат кўрмаган жоним.

Жунун даштида Мажнун ибтидоси, интиҳоси ман,
Муроди мақсадига етмаган бемуддаоси ман,
Ғарибларни(нг) ғариби, мубталолар мубталоси ман,
Ҳама ёри биродарни асири хокисоси ман,
Жафо чеккан, алам торткан, ҳаловат кўрмаган жоним.

На булбулдек бари гул шоҳидин ўзга маконим йўқ,
Магар меҳнат чекиб роҳат кўроримга гумоним йўқ.
Ғам ўти тушмаган, куйдурмаган бир устухоним йўқ,
Мусофирлик диёрида маконим йўқ, нишоним йўқ,
Жафо чеккан, алам торткан, ҳаловат кўрмаган жоним.

Бошимга шуълаи суйи қиёмат офтобидур,
Юроким лахта-лахта оташи ҳижрон кабобидур,
Бошим гул барги узра ҳамди саҳроларда ҳисобидур,
Сўзим ҳар бир алам торткан Муқимийни (нг) китобидур,
Жафо чеккан, алам торткан, ҳаловат кўрмаган жоним.¹³

АҚЛУ ҲУШ

То асир ўлдим ўшал кун сан каби жонона ман,
Зиръи ҳуснинг хирманидин бир тералмай дона ман,
Тобакай мундоқ куярман оташи ҳижрона ман,
Ақлу ҳуш учти бошимдин, эй пари, девонаман,
Бир иложе қил эл ичра бўлмайн афсонаман.

Дилбаро, ҳоли табоҳимни қиёс эт шамъдин,
Ўт аро оромгоҳимни қиёс эт шамъдин,
Нури бийносиз нигоҳимни қиёс эт шамъдин,
Дарду сўзу ашку оҳимни қиёс эт шамъдин,
Шомдин то субҳидам ҳажрингда ўртаб ёнаман.

Кўрмади даврон санингдек нозанин зебо санам,
Хўблар кўпдур ўзингдек маҳлиқо бисёр кам,
Сўрки, беморинг эдим ҳеч бир қўёрмусан, қадам?
Ул замонеким йироқ васлингдин ўлдим, то бу дам,
Ҳар кеча ёдингда минг йўл уйқудин уйғонаман.

Манда, кеттинг, зарра орому фароғат қолмади,
Соате бир ерда бир дам истиқомат қолмади,
Халқдин мен чекмаган таъну маломат қолмади,
Лаҳзае заҳри ғаминг ютмоққа тоқат қолмади,
Нўш этиб васлинг майидин ҳам қачон бир қонаман.

Субҳим этдинг шом, эй хуршеди айёмим кетиб,
Бир жавоби келмади юз қатла пайғомим кетиб,
Бўйла илкимдин, ямон махмурман, жомим кетиб,
Оҳким сансиз қарору, сабру оромим кетиб,
Бир илон чаққан кишидек ҳар тараф тўлғонаман.

Ҳажр ошуби балосидин ёзуб рози дилим,
Шум рақиблар можаросидин ёзуб рози дилим,

Гулгун ашкимнинг хиносидин ёзуб рози дилим,
Хома мужгон кўз қаросидин ёзуб рози дилим,
Арзае қилдим эшит, маъюсу муштоқонаман.

Ишқ савдосида кўзларга шаҳарлар тангу тор,
Келки жоно, сайр этайлик бўлдиким фасли баҳор,
Вожгун толийларимдин санга бўлмай шармсёр,
Мулки Ҳинду Марвдин келсам топардим эътибор,
Шул эрур айбим, Муқимий, мардуми Фарғона-
ман.

ДОҒМЕН

Остонанг кўзласам, ҳиммат қилалмай доғмен,
Азтаҳидил яхши бир хизмат қилалмай доғмен,
Лаҳзае бир ерда бир ҳасрат қилалмай доғмен,
Рози дил айтай десам, хилват қилалмай доғмен,
Бир кеча ёлғиз топуб суҳбат қилалмай доғмен.

Рўзгорим тийра точанд этмак, эй қоши қалам,
Сўрмаюб аҳволими ўтмай неча кўрганда дам,
Мунча ҳам дил хасталардин айламай чун ваҳши рам,
Жавру бедоду ситам, беҳад чекиб ранжу алам,
Куйларингни биргина ният қилалмай доғмен.

Ёнурам ҳар дам тушиб бир ўзга ҳола, халқдин,
Борурам бир дамда юз рангин хаёла, халқдин,
Қат-бақат қон дил, бу дашт ичра чу лола халқдин,
Кўча-кўйда учрасанг минг истиҳола халқдин,
Тиз букиб, таъзим этиб, иззат қилалмай доғмен.

Мен каби оламда йўқ бехону моне, оҳким,
Дастидин золим фалакни(нг) нотавоне, сҳким,
Топмадим излаб юриб, бир қадрдоне, оҳким —
Хаста кўнглум, сўзларинг, марҳам, забоне, оҳким,
Бир ўзунгга ёндашиб улфат қилалмай доғмен.

Эй баҳори ноз, тут фаслинг майидин журъае,
Айла огоҳ, бир сунуб аслинг майидин журъас,
Ичкуз, одам ё пари наслинг майидин журъае,
Оҳким нўш айлабон васлинг майидин журъае —
Ҳосил айлаб коми дил ишрат қилалмай доғмен.

Бир назар, афтодамен, қилсанг на бўлғай раҳмдин,
Куйганимдин сўрмағил, жоно қиёс эт шамъдин,

Заррае қолғай қачон кўрганда ақлу фаҳмдин,
Ўлтурубсен чийни абру бирла титраб ваҳмдин,
Бир ўпай дерман вале журъат қилалмай доғмен.

Бедимоғи мулку молам, дилда йўқ завқи шикор,
Сўрғудек ҳоли харобимдин на бир хешу табор,
Эмди хуш, аҳли замондин тутмак анқодек канор,
Неча дерменким, Муқимий ғурбат айлай ихтиёр,
Бир ватандин дил узуб гайрат қилалмай доғмен.

ФАРМОНИ РОЙИНГМАН

Манам ким гўшаи ишқингда ёткан рўдапойингман,
Эшикдин урсангу қувсангки кетмас бир гадойингман,
Ёмонингдин ёмону, баднамодин баднамойингман,
Демасман аргумоқу, тўпичоқу бодпойингман,
Баҳар ноқобили бир беқуюшқон калтатойингман.

Аё эй шўхи бепарвойи ошуби жаҳон дилсанг,
На янглиғ сансиз ўлмак табакай кўзларга олам танг,
Тушуб савдойи ишқинг бошға, қўлдин кетти ному нанг,
Агарчи ошиқинг беҳад, вале инсоф агар қилсанг,
Баридин ҳам йўлингда хастау зору адойингман.

Нетай бўлмай рақибни зиштрўлардин паришон ҳол,
Кўнгул рашк ўтига хокистар айлаб қилдилар помол,
Сани доим тағофул ишларинг йўқ манда қилу қол,
Кўнгулда гап кўп айтурға, бўлуб кўрганда гунгу лол,
Лаванду, ландаҳуру, соддаю, ношуд анойингман.

Бўлур ҳуснингга не нуқсон, нигоро, лутф қилсангчи,
Куяр жон оташи ҳажрингда тонг откунча, билсангчи,
На бўлғай бир йўли борини ҳам кўзингга илсангчи,
Тасаддуқ хонумон бир оқшоме ногоҳ келсангчи,
Қудумингга тамоми ҳадя қурбону фидойингман.

Баланду пастига дунёни чандон чоптиму елдим,
Кезиб қисматдин ортиқ ризқу рўзи йўқлиғин билдим,
Қилиб тай офият сарманзилини имтиҳон қилдим,
Муқимий гардани таслим даргоҳингга ман келдим,
На ҳукм этсанг қулингман, тобии фармони ройингман.

ОЛМАСАМ БҮЛМАС УЧИМНИ

Олмасам бўлмас ўчимни мен ўшал ағёрдин,
Бир тараҳҳум бўлмаса зероки золим ёрдин,
Гўё қочиб учрадим сели балога қордин,
Тобмадим мазза баса озор дўстлар ёрдин,
Баҳравор зоғу раған, булбул қолиб гулзордин.

Ханжари нозингдин, эй гул, сийнамиз чок ўлгудек,
Кўнглуми шод этмасанг, ўлгунча ғамнок ўлгудек,
Кеча кўрдим кўчада биздин ғазабнок ўлгудек,
Чиқмаса савти муассир дил фараҳнок ўлгудек,
Синдируб куйдир на ҳосил торсиз сетордин.

Лайли сиз бу асрда, гўёки биз Мажнунчалар,
Дарду ғам афзунчалармиз, кўз ёши Жайҳунчалар,
Тилларинг остида тил кўп гарчи, эй гулғунчалар,
Алдамоғлик бир мусулмонни, нигоро, шунчалар,
Шоли инъом айлаган янглиғ қуруқ оғбордин.

Эрта-кеч, тун-кун ҳамиша доимо ҳамдам эрур,
Кечалар соз уйқуси келганда резу бам эрур,
Урса, сўкса юз ўгурмас бўйни доим ҳам эрур,
Хизматида кеча-кундуз ўзгага маҳрам эрур,
Мурдагов, албатта, афзал камбағал хуштордин.

Фаҳр аҳлин англасанг бир гўшада гумном эрур,
Заррача йўқ эътибору, обрў бадном эрур,
Донасиз кам жониворлар мубталойи дом эрур,
Бебизоатлар, Муқимий, даҳрда ноком эрур,
Ерни додин беролмас ўзгалар пулдордин.

О Ф А Р И Н

Минган саманди тез хиромингга офарин,
Майли қилурға қатл, маромингга офарин,
Тинмас ҳануз навбати жомингга офарин,
Эй сарви ноз, лутфи каломингга офарин,
Пинҳон рамуз бирла саломингга офарин.

Нозик чаманда сен каби раъно очилмагай,
Ғамзанг ўқи-ла йўқки кун, ошиқ отилмагай,
Ҳусн иқлимида ҳеч мисолинг топилмагай,
Ҳар бир сўзингда мумкин эмас, дур сочилмагай.
Келган сўраб қулингни, паёмингга офарин.

Бўлдим йўлингда охири помол, сўрмадинг,
Номинг тутарга бўлди тилим лол, сўрмадинг.
Тоғ эрди сабр, қолмади мисқол, сўрмадинг,
Дард остида букулди белим, ҳол сўрмадинг,
Авжи тағофул узра мақомингга офарин...

Сенсиз жафолареки етар менга дам-бадам,
Ранж узра ранж кўрдим, алам устига алам,
Дафтар қилурға ёзғали ожиз эрур қалам,
Эй шоҳи ҳусн, кўриб агарчанд минг ситам,
Кетмас яна Муқимий ғуломингга офарин.

ҚҰЙМАДИНГ ҲАЙРОН ЭТМАЙИН

(Қалний ғазалига мухаммас)

Лоладек бағримни қилмай қўймадинг қон этмайин
Демадинг термултуриб йўлимда ҳайрон этмайин,
Найлай эл олдида зоримни намоён этмайин,
Ҳаргиз эмди йўқ иложим оҳу афғон этмайин,
Ошкоро бўлди ишқинг сирри, пинҳон этмайин.

Оразингга кўз тикилган бирла асло тўймади.
Кўзларинг жаллод эрурким, қўймади то сўймади,
Жон десам рашк ўтидин куйди дегайсан, куймади,
Оташин рухсор ила зулфинг хаёли қўймади,
Ўтға тушкан тордек жисмимни печон этмайин.

Муддате елдим, югурдим, етмадим жоно, санго,
Бўлмади ҳарчанд кездим ҳеч ҳосил муддао,
Эй ғубори нақши пойинг жон кўзиға тўтиё,
Шарбати лаъли лабинг зикри мени лаб ташнаго,
Бас эрур минбаъд фикри оби ҳайвон этмайин.

Эй тағофул пеша, майл этмак неча озорга,
Ошно қайдин ҳам ўлдим сан жафо кирдорга,
Боқмадинг йўлингда мендек нотавони зорга,
Манга қаҳр айлаб дамодам, лутф этиб ағёрга.
Ўртадинг жону дилимни зарра эҳсон этмайин.

Чархи кажрафтордин ҳар лаҳза афзундур, ғамим,
Шарҳ этарга йўқ рафиқим, ғамгузорим, ҳамдамим,
Гулситонлар сайридин сарви қадингдур матлабим,
Хок бўси остонанг айламакдур мақсадим.
Тинмағумдур токи саъйида фидо жон этмайин.

Дил Эрам боғини хуш кўрмас, паризодин нетай,
Ёр тавфиқ ўлса эмди орзулардин кечай,
Хилват истаб, риштаи улфат халойиқдин узай,
Ул муанбар хат, юзи гул, сарв қад ёдин этай,
Ман букун сайри баҳору, боғу бўстон этмайин.

Афв қил журмин Муқим айлаб карам, ёраб анинг,
Шоми умридин оқартур субҳидам, ёраб анинг,
Ёр жавр айлар агарчи дам-бадам, ёраб анинг,
Нахли қаддин бори ғамдин қилма хам, ёраб анинг,
Чекмади сар то Камий чашмини гирён этмайин.

ШИРИН

(Амирий ғазалига мухаммас)

Кўрунгай ғурбат аҳлига, нигоро, хонумон ширин,
Чунончи хайли инсонға ҳаёти жовидон ширин,
Юзун кўрмак менга юз қатла андия бегумон ширин,
Лабинг аччиқ сўз айтиб эрди, бўлди коми жон ширин,
Бу соғар ичраму мавжи шароби арғувон ширин?

Хаёл этсам жамолин меҳрдек шуҳрат топар кўнглум,
Бу ғам кунжида гўё мунису улфат топар кўнглум;
Ниҳоли қоматинг ёд айласам қувват топар кўнглум,
Лабинг васфини такрор айлагач лаззат топар кўнглум,
Агэр чандеки ҳалво зикридин бўлмас даҳон ширин.

Ажойиб бир тамошо мен, тамошобин ўзим ҳайрон,
Табиат қайси ишни ихтиёр айларда рўгардон,
Тушуб ўт ҳасрати дийдоридин тан шамъдек сўзон,
Мен ўлгум ёр учун, кўнгул талашур лабларидин жон,
Анго жон ўлди ширину, менга оромижон ширин.

Дилим нозикки қобил мисли мийно бўлса май зарфи,
Қадаҳ тут соқиё то нимшикан бўлсин кулаҳ тарфи,
Букуи яксон кўрунур менга дунё дахлию сарфи,
Шакар гуфторлар лаъли ҳадисидин десам ҳарфи,
Бўлур ҳар лаҳза тўтидек менга кому забон ширин.

Ўқиб тақво сўзидин дамба-дам такрор этар зоҳид,
Ўзи уйқуда, элни уйқудан бедор этар зоҳид,
Тутубон ошкоро субҳаю дастор этар зоҳид,
Қилиб зуҳди риёни, ишқдин инкор этар зоҳид,
Ани маъзур тут, эшшакка пашмакдин сёмон ширин.

Киши хў қилди гар одат, эрур оламда қаттиқлиқ,
Баробар йилу гар соат, эрур оламда қаттиқлиқ.
Чекиб сабр айлаханг тоат, эрур оламда қаттиқлиқ.
Қаноат пешага роҳат эрур оламда қаттиқлиқ.
Таажжуб қилма гар бўлса ҳумога устухон ширин.

Кўриб дийдори ҳақ, бўлсун мақоминг жаннатул аъло,
Назокат гул қилур ҳар мисраингдин эй шаҳи доно,
Бу баҳр ичра садаф янглиғ Муқимий, сен дури якто;
Букун қайси шакар лаб васфини қилдинг Амир иншо,
Деди назмингни кўргач ҳар бути ширин: «забон, ширин».

БЎЛСУН ОМОН

Телба Мажнуниман ул Лайли насаб бўлсун омон,
Умри ошиб ҳар замондин рўзу шаб бўлсун омон
Боғи ҳусни ҳам хазондин бесабаб бўлсун омон,
Гарчи бир келмайди дилдорим сўраб бўлсун омон,
Кўз тешилди йўлларида ҳам қараб бўлсун омон.

Ёд этиб ойни гаҳе ҳуснига монанд айларам,
Кўкка етар оҳими анжум киби банд айларам,
Сунбули зулфига ман жонимни пайванд айларам,
Анбарин кокилларидин рашк гарчанд айларам,
Ортилур нозик белига беадаб бўлсун омон.

Ғунчаи тангдур даҳони, лаблари гулбарги тар,
Мавж урар ширин сўзидин сўзласа шаҳду шакар,
Бўлмади равшан тааммуллар билан айлаб назар
Холму майгун лабида маскан этмиш ё магар,
Чашмаи Хизр узра ҳинду ё араб бўлсун омон.

Ваҳшидек мандин раманда, оҳ ағёримга ром,
Эрта кеч аксар бўлаклар бирла базму масти жом,
Бу аламларга начук ўтсун тамоғлардин таом,
Қўл тутиб ўткай кўзимча ғайр ила гар субҳу шом,
Сурма тортиб кўзга, зулфини тараб бўлсун омон.

Боғ аро рух очса тобидин ўшал олижаноб,
Гул қилур чун мўйи оташ дийда ҳар дам печу тоб,
Нозу истиғно, тағофул шеваси меҳру итоб,
Жоми васлидин рақиби рўсияҳлар қомёб,
Қилса ҳам ошиқларини ташналаб бўлсун омон.

Подшаҳлиғлар сарири салтанатлар лоақал,
Додхоҳларга тариқи маъдалатлар лоақал,

Лутфу эҳсонлар, улусга макраматлар лоақал,
Ўзгага юз илтифоту марҳаматлар, лоақал,
Ким мени сўрмас ҳам аз рўйи ғазаб бўлсун омон.

Ҳеч ҳолимға ҳабибимдин букун наззора йўқ,
Дарду ғам айтурға ҳам бир мунису ғамхора йўқ,
Васлини истаб манингдек ишқида овора йўқ,
Ҳажрида найлай, Муқимий, шукр қилмай, чора йўқ
Оҳу ҳасрат бирла кечкайман ажаб, бўлсун омон.

КИМ ДЕСУН?

Сояедурменки, боқмас офтобим ким десун?
Бора-бора кетди қадрим, интихобим ким десун?
Бир ўқутмайдур битиб берган китобим ким десун?
Ул тағофул пешага ҳоли харобим ким десун?
 Ҳажрида мундоғ мени кўрган азобим ким десун?

Ошносидин кечиб, бегоналарга ёр, ёр,
Бу аламларга чидолмай, кўзда ёшим шашқатор,
Ҳеч душман бўлмасун кўйида мендек хору зор
Кундузи бир ерда бир дам олмай орому қарор,
 Лаҳзае йўқ кечалар кўзларда хобим ким десун?

Кўрмадимким, бўлмаса бошида мушкул ҳар киши,
Қадри ранжи хор бу боғдин узар гул ҳар киши,
Тешани чопқай ўзига, расмдур шул, ҳар киши,
Ўз кўмочиға, масалким, тортадур кул ҳар киши,
 Бас куйиб ишқида чеккан изтиробим ким десун?

Турфа бир махмурмен лаъли лаби ёқутиға,
Ўхшатур одам гапурса, хуш такаллум тўтиға,
Зарра майлим йўқ бу дунёнинг ҳисобу чўтиға,
Қуймаган бўлса биров меҳру муҳаббат ўтиға,
 Шамъдек то субҳ ўртаб таббу тобим ким десун?

Топмадим васлига йўл айлаб хаёлу ўйлар,
Пайкарим ғамдин заиф ўлди, чунончи, мўйлар,
Ўзгаларга хулқи хуш, аммо менга бадхўйлар,
Ҳамнишиндурлар улуғларга хушомадгўйлар,
 Иўлида жононими хайру савобим ким десун?

Қайда бўлғай телба, расвода яқою остин,
Не билур Мажнун деган субҳ ила шому чоштин,

Найлайн, ўйлаб тиркликнинг камию кўстин,
Гар қилич бошимга ҳам келса дегайман ростин,
Сўзки ҳақ бўлса: саволимга жавобим, ким десун?

Демаким, фориг дуосидин Муқимий, эрта-кеч,
Мидҳату зикру саносидин Муқимий, эрта-кеч,
Кўз тутар давлат асосидин Муқимий, эрта-кеч,
Дўстлар сўрманг ғизосидин Муқимий, эрта-кеч,
Қон шароб ичсам, жигарлардур кабобим, ким десун?

ҚЎЗҒОЛМАСУН

(Амирий ғазалига мухаммас)

Очма юзким, тэ кўруб шоҳу гадо қўзғолмасун,
Солма кўп бозорга ҳуснингни, баҳо қўзғолмасун,
Кокилингни ёзма, жон айлаб ҳаво қўзғолмасун,
Сунбули зулфингни тарқатма, сабо, қўзғолмасун,
Жамъ қил ҳар гўшадин минг бенаво қўзғолмасун.

Ҳуру ғилмон банда феълу, хулқу хуш атворинга,
Қабк ила товуслар хижлатдадур рафторинга,
Тўтии ширин такаллум лол ҳам гуфторинга,
Қилма гисўлар паришон ҳар нафас рухсоринга,
Рум аро ғавғо тушуб, Чину, Хито қўзғолмасун.

Хўблар ичра ўзунг янглиғ пари кирдор кам,
Кўрмади мавзун қадингдек сарв гулзори Эрам,
Айлабон абрўларинг ҳар лаҳза шамшери дудам,
Дилрабо, пинҳони ўлдур, айламай зоҳир карам,
Жумлаи бегона бирлан ошно қўзғолмасун.

Оташи ишқинг тушуб бағримни сув айлар дедим,
Дарду ҳижрон заъф этиб жисмимни мў айлар, дедим
Итларинг борганда кўюнгга ғулу айлар дедим.
Жону дил лаълингга етмак орзу айлар дедим.
Кулди-ю айдикки: «Турсун, жобажо, қўзғолмасун».

Маҳлиқолар меҳридин дилларда таббу тоблар,
Сажда вақти бўлса пайлай, қошлари меҳроблар,
Топсам энди не ажаб бу йўлда фатҳи боблар,
Гул жабинларга мурид ўлмуш деманг, аҳбоблар,
Жаҳлидин зоҳид олуб, қўлға асо қўзғолмасун.

Хусн мулкида бўлуб, ёраб, ҳамеша комирон,
Давлату иқбол ила ёнғай чароғинг жовидон,
Хайрихоҳинг мен Муқимий ошкорою, ниҳон,
Сен Амиру ҳар қулунгдур бир жаҳонгири замон,
Хасм торожиға қўзғолсунму, ё қўзғолмасун?

АЙРИЛМАСУН

Бу чаманда гунчаи афгоридин айрилмасун,
Сози ҳар маҳфил, дуо қил, торидин айрилмасун,
Бўлса тарсо ҳамки ул, зунноридин айрилмасун,
Ҳеч ким мандек, илоҳи, ёридин айрилмасун,
Меҳрибон, мунис ўшал дилдоридин айрилмасун.

Комжӯ ноаҳллар аҳлига етмай биргина,
Турфа ҳайронликда мен аслига етмай биргина,
Одами ёким пари наслига етмай биргина,
Хонумон барбод уруб васлига етмай биргина
Маҳруму, маъюс, йўқу боридин айрилмасун.

Чарх остида букулди, бўлди қаддим чун ҳилол,
Заъфдин халқе қилурлар соя янглиғ поймол,
Ҳасрати шамъи жамоли қилди фонуси хаёл!
Ҳажр осибн хазонида ўтиб шўрида ҳол,
Андалибе мен каби гулзоридин айрилмасун.

Истагони борҳо панд эрди, айғил зинҳор,
Ютса заҳри мордин қанд эрди, айғил зинҳор,
Жонларим бир умр пайванд эрди, айғил зинҳор,
Қосидо, кўнглум қуши банд эрди, айғил зинҳор,
Ишқилибким зулфи анбарборидин айрилмасун.

Кимга айтиб, кимга йиғлай мубталолиқ дардини
Олами қаҳқатчиликда бенаволиқ дардини,
Оҳ саргардон кезиб, бераҳнамолиқ дардини,
Дўстлар, кўрсатмасун ҳаргиз жудолиғ дардини,
Душманинг ҳам бўлса, ўз ғамхоридин айрилмасун.

Етмади додим, фалакни (нг) дастидин фарёду, дод!
Рўзгорим шоми равшан қилмади субҳи мурод,
Ошно, ёру биродарларда йўқ меҳру вадод,
Бандае, ёраб, Муқимийдек бўлуб хору касод,
Суду савдодин қолиб, бозоридин айрилмасун.

КАМЛАНМАСУН

(Шоир Алмаий ғазалига мухаммас)

Ашк чашми шиддати ранжи билан дамланмасун,
Бандае эл таъну дашномин чекиб замланмасун,
Лаҳза сози маҳфили безеру — бебамланмасун,
Ғуссадин ёраб муборак хотири ғамланмасун,
Қадди шамшоди малолат боридин хамланмасун.

Бу назокат бирла қилсинким чаманлардин гузар,
Гул нисор этсун табақда мақдамиға сийму зар,
Умрлар товус рафториға шайдо кабки дар,
Оҳуйи дашти Хўтан зоғи сиёҳи болу пар
Шўрдин су ичмасун, яъни кўзи намланмасун.

Бормукин бир чорае ҳижронда қолган дардға?
Тобакай боқмай тағофул оҳ — оҳи сардиға,
Қилсачи боре тараҳҳум жисми ғам парвардиға,
Етмасун андуҳ илки доманининг гардиға,
Бодаи ишрат шакардек комиға самланмасун.

Беҳаёли ёр жоне соҳиби тан бўлмағай,
Майда кайфият хароботида гулхан бўлмағай,
Ринду расвосида ҳам маъвоу маскан бўлмағай,
Баэм бешамъ рухи оламида равшан бўлмағай,
Беғули рўйи жаҳонда боғи хуррамланмасун.

Қилди чун қудрат тириклик лавҳида пайдо мани,
Телба Мажнун айлади бошимдаги савдо мани,
Бу дуо вирдим ҳаётим берса фурсат то, мани,
Нашъадин боши, қадаҳдин илки, гулдин домани
Жилвадин қадди, табассумдин лаби рамланмасун.

То баҳори лутфи ҳақ бирлан мунаввар бу бисот,
Қилмасун зангори ғам ойинасиға ихтилот,
Ойдек оғушида қилсун модари чарх эҳтиёт,
Зоҳир ўлсун шомидин юз субҳ, субҳиддин нашот,
 Гунчасидин гул, гули офатга мунзамланмасун.

Хўбларнинг нозу истиғно жувонлиқ шеваси,
Ҳар неча кўбдур итоби, меҳрибонлиқ шеваси,
Ишқ кўйида, Муқимий, нотавонлиқ шеваси,
Равшан ўлғай ахтариға комронлиқ шеваси,
 Соия сарви бошингдин Алмайи камланмасун.

РАҲМАТ САНГО

(Фузулий ғазалига мухаммас)

То бориб ул шўх агёр иладур улфат санго,
Заҳри андуҳу ғам ўлди оқибат қисмат санго,
Умрлар ҳажрида қон ютмак бўлуб нисбат санго,
Гарчи, эй дил, ёр учун юз верди юз меҳнат санго,
Заррача қатъи муҳаббат қилмадинг раҳмат санго.

Эй кўнгил, ҳар кимга йиғлаб чашми гирён зоҳир эт,
Гул каби йиртиб яқо чоки гирибон зоҳир эт,
Лоладек қат-қат юракдин доғи пинҳон зоҳир эт.
Сохлама нақди ғами ишқини, эй жон, зоҳир эт,
Ким вера ҳабси бадандин чихмаға руҳсат санго.

Қолмади бир-бир юриб кўрдим муолиждан, деди,
Ранги зардим илкина сурдим муолиждан, деди,
Набзими кўргунча ўлтурдим муолиждан, деди,
Чораи беҳбудими сўрдим муолиждан, деди.
Дард — дарди ишқ эса мумкин эмас сиҳҳат санго.

Нотавон афтодаедурман шафиим доманинг,
Кош сурсам кўзга бўлсайди насибим доманинг,
Заҳмима марҳам насими, эй табибим, доманинг,
Дўнарам тонгла қиёматда ҳабибим, доманинг,
Мастсан ғафлат шаробидин букун муҳлат санго.

Ўзлугимдин қил ўзимни беҳабар бир тиф ила,
Қолмағай ҳаргиз вужудимдин асар бир тиф ила,
Бисмил эт йўлингда қонимдур ҳадар бир тиф ила,
Инжидур нолам сани нўла агар бир тиф ила,
Чашми жаллодинг эда эҳсон манга, миннат санго.

Фақр кунжида демай ўткил Муқимий кўпу оз,
Чекма ташвиши тириклик ҳақ қарми бениёз,
Дар ҳақиқат хислати хуш, шеваи ажзу ниёз,
Санда дун кўрдум, Фузулий, майли меҳроби намоз,
Тарки ишқ этмакми истарсан надур ният санго?

ХАЁЛИМ САН ПАРИ ПАЙКАРДАДУР

(Завқиди ғазалига мухаммас)

Эй кеча-кундуз хаёлим сан пари пайкардадур,
Термулурман кўз йўлингда ҳалқаеким дардадур,
Сандаким лутфу малоҳат қайси сийминбардадур,
Оразинг нури қачон хуршеди пур анвардадур,
Ё гулистон ичра очилган гули аҳмардадур.

Хулқинга таслим ўшал вақти итобу қаҳрда,
Кўрмади ҳеч ким мисолингни на саҳро, шаҳрда,
Бўлмаган қул санга йўқтур Мовароуннаҳрда,
Бўлса бўлғай хўбрулар, сарв қадлар даҳрда,
Сандаги нозик адолиқ қайси бир дилбардадур.

Хатм эрур санга башардин то башарлиғ шеваси,
Қаддинга зебо ажаб заррин камарлиғ шеваси,
Мунча жоду кўзларингни қон тўкарлиғ шеваси,
Дилраболиғлар равиши жилвагарлиғ шеваси,
Санда эй ноз офарин, шўхи ситампарвардадур.

Эй хаёли бирла хуш дарвиши дил огоҳлар,
Ҳеч бир жон йўқки сансиз эрса чекмас оҳлар,
Орзуманди жамолинг ой жабинлар, моҳлар,
Қуллуғини қилмадилар, даъви қилмай шоҳлар,
Пой бўсингни таманноси неча Қайсардадур.

Эй ғубори мақдамнингдин сабзу тар боғи Эрам,
Йиғлай-йиғлай ҳасратингдин қолмади кўзларда нам,
Нотавон беморман боқсанг нетар, Исои дам,
Ичмади оби ҳаётингдин ширин сув Хизр ҳам,
Лаззати лаълинг магар, жаннат аро кавсардадур.

Узгалар ҳамдамларинг, бегоналар йўлдош учун,
Уртанурман рашк ўтига сан эгилма қош учун,
Бир нигоҳи марҳамат борму мани қўллош учун,
Дурри нодир тишларингга, лабга-лаъл ўхшош учун,
Қадру қиймат эл ичида лаъл ила гавҳардадур.

Гоҳ кўрсатсангчи дийдорингни муштоқ аҳлига,
Ёнса маҳфилда жамолинг шамъи хушроқ аҳлига,
Бул ҳавасларга тағофул қилғилу, боқ аҳлига,
Раҳм қил бўлсанг мусулмонзода ушшоқ аҳлига,
Сангдил, бераҳму, золимхўйлиқ кофирдадур.

Сабзаи хаттингму, эй ширин забон, лаблар уза,
Чашма чоғлаб ёки Хизр этти макон лаблар уза,
Қўйди уч нуқта магар кавсар даҳан лаблар уза,
Холларинг даври суроҳи арғувон лаблар уза,
Ё чибинларму ҳаловат истаюб шаккардадур.

Бир боқиб ўтсанг на бўлғай, ёри жон, кўнглум учун,
Яъни тўлган лоладек ҳажрингда қон кўнглум учун,
Бўлмадинг бир кеча йўқлаб, меҳмон кўнглум учун,
Илтифот эт камбағалга нотавон кўнглум учун,
Ҳам дегони қўрқаман бу шўхликлар зардадур.

Мадҳи авсофингни ашъоримдин, эй барно, эшит,
Бўлди шаънингга Муқимийни тили гўё, эшит,
Айлади соф дурдидин ҳар бандни зебо, эшит,
Нозанинлиг васфинг, эй маҳбуби дил оро эшит,
Завқий иншо айламиш зийнат этиб дафтардадур.

КАМ-КАМ БУЛУР

(Фурқат ғазалига мухаммас)

Ишқ йўлида муҳаббат раҳнамо кам-кам бўлур,
Мустажоб ўлмас дема ҳаргиз, дуо кам-кам бўлур,
Сангдилларга муассир оҳу воҳ кам-кам бўлур.
Эй кўнгул, сабр айла ул маҳ ошно кам-кам бўлур.
Байтул эҳзонинг ахири пурзиё кам-кам бўлур.

Йўқлабон беморини ҳолин сўраб ўтмас дема,
Қулларини дафтариға не учун битмас дема,
Ошиқиға кўрсатиб рухсорини очмас дема,
Дафъатан меҳру вафо ойинини тутмас дема,
Еш ҳоло ғўрадур ақли расо кам-кам бўлур.

Ҳар тарафга бўлмағил ўзни уриб бетоблар,
Ойни ўн беши қоронғу, ўн беши маҳтоблар,
Қатра ҳам тамкин билан бўлғай дури ноёблар,
Ер васлиға тааммул етқурар аҳбоблар,
Гар саломатлиғни қўйса муддао кам-кам бўлур.

Келса бир кун не ажаб ағёрлардин айрилиб,
Жон сипориға тағофул эрди боқса қайрилиб,
Шум рақибларни ғаразлик имтиҳон бир-бир қилиб,
Бора-бора хаста ушшоқини қадрини билиб,
Бул ҳавасдин иҳтироз айлаб жудо кам-кам бўлур.

Кезма, эй сайёд, саҳрода саросима мудом,
Қилмағил ранжу аламларни ўзингга илтизом,
Инжиган одам жафою жаврга албатта хом,
Мурғи ваҳшини қилолмас ҳеч ким якбора ром,
Донаю домини қурдинг мубтало кам-кам бўлур.

Бўлма ҳар ишда қилиб таъжиллар бепою сар,
Шомни кўрким, батадриж айлағай равшан қамар,
Нахл ҳам айлаб таҳаммул неча кун кўргай самар,
Касб этар оҳиста-оҳиста киши фарау ҳунар,
Бог аро булбул болоси хушнаво кам-кам бўлур.

Чашми таҳқир ила ҳеч кимға тикилманг, дўстлар,
Дарҳақиқат кимсани беҳуда билманг, дўстлар,
Гаҳ Муқимийға тамасхур бирла кулманг, дўстлар,
Бехабар деб Фурқатиға таъна қилманг, дўстлар,
Лутфи ҳақ бўлса, агар, машқи бажо кам-кам бўлур.

ҲАЁТ

(Алмаий ғазалига мухаммас)

Айру сандан сувдин айрилган каби болиғ ҳаёт,
Бўлди дардидин жудолиғ чеҳраси сориг ҳаёт,
Бўлмади ғамдин йўлингда бир нафас фориг ҳаёт,
Эй хаёли жоним ичра, танда жон янглиғ ҳаёт,
Келки сансиз талх бўлди жонима тотлиғ ҳаёт.

Эй муҳаббат аҳлининг жисмида жондур фикратинг,
Очсалар тил сўз демакда таржимондур фикратинг,
Бўлмаса юрмак тирик бир дам гумондур фикратинг,
Рағларимда қоним ўрнига равондур фикратинг,
Пайкаримда оташи ишқинг эрур иссиғ ҳаёт.

Фурқат ичра кечалар йўқ лаҳза оромим на рўз,
Айлади афсус хокистар танимни дарду сўз,
Истаманг девонадин, эй хуш эли фаҳми рамуз,
Ҳажрида тунларни ўткардим тирикдурман ҳануз,
Эй ажабким мунча ҳам бўлмиш манга қаттиғ ҳаёт.

Эй карамдин дарғаҳингда айлаган ҳар хасни кас,
Фахр этар анқоя лутфингдин нэзар топкан магас,
Поймоли даҳрман йўқ сандин ўзга додрас,
Ашклик туфроғим узра руҳдек ургил нафас,
Бўлмағай нуқсон дамингдин топса бир болчиғ ҳаёт.

Субҳи васлин кўрсатиб, шомига қилғунча асир,
Юз туман дарду бало домига қилғунча асир,
Шум рақиблар таъну, дашномига қилғунча асир,
Айбжў душманларим комига қилғунча асир,
Манга, эй тақдир, мақсудим бу дурким, йиғ ҳаёт.

Элгатур сансиз тириклик, манга чуи самдур вале,
Дам дема гар чпқса гафлат бирла ул ғамдур вале,
Ҳар дамеким ўтса ҳақ ёдида ул дамдур вале,
Умр агар хуш ўтса умри Нух ҳам камдур вале,
Кўп узундур кўз юмиб очқунча кулфатлиғ ҳаёт.

Ранжу меҳнат соғарин камдурки даврон ютдирур,
Толеим ҳам, неча ким ортуқча пинҳон ютдирур,
Чарх силлисиз Муқимийға қачон нон ютдирур,
Алмайға баски бахти дам-бадам қон ютдирур,
Маргдур ширин қотида захрдин аччиғ ҳаёт.

ОРЗУ

(Фузулий ғазалига мухаммас)

Оҳуйи чин чашми пур хумморинг айлар орзу,
Нофаси ҳам турраи тарроринг айлар орзу,
Ҳуру гулмон феъл ила атворинг айлар орзу,
Булбули дил гулшани рухсоринг айлар орзу.
Тўтийи жон лаъли шаққар боринг айлар орзу.

Дилбаро, ўйлаб хаёлингга хуш ўлмас хотирим,
Ёки маътона хиромингла хуш ўлмас хотирим,
Гоҳ-гоҳе ним нигоҳингла хуш ўлмас хотирим,
Номаи қосид, паёмингла хуш ўлмас хотирим,
Ўз лабингдин лаҳжаи гуфторинг айлар орзу.

Ишқ даштида чу Мажнун бесару сомон ўлан,
Лолатак қат-қат кўнгилда ғам сиришки қон ўлан,
Рўзу шаб васлинг сўроғлаб дийдаси гирён ўлан,
Сарву гул наззораси найлар санго ҳайрон ўлан,
Оразингла қадди хуш рафторинг айлар орзу.

Ханжари нозингла аввал сийнаси афғор ўла,
Тарки хобя роҳат айлаб кечалар бедор ўла,
Рўзгори тийра, субҳи шомдан ҳам тор ўла.
Орзу айларки бандек муттасил бемор ўла,
Қимки чашми наргиси беморинг айлар орзу.

Оҳ йўхким ошное, зоҳир этсам дардими,
Қўк дутунидин қаро ҳар лаҳза оҳи сардими,
Каҳрабо сонма иложини бу ранги зардими,
Зулмати ҳажрингда бохмаз шамъа чашмим мардуми,
Партави рухсори пур анворинг айлар орзу.

Лабларингдин умрлар лаъли Бадаҳшондур хижил,
Қоматингдин сарв ила шамшод доим мунфаил,
Мунтазир йўлингда ҳайронмен Муқимий ою йил,
Орзуманди висолингдур Фузулий хаста дил,
Васлинг истаб давлати дийдоринг айлар орзу.

РУБОИЙ, ТУЮҚ ВА ФАРДЛАР

Бодасиз бетобман бу кеча ман,
Лаълинг истаб эмди жондин кечаман,
Соҳили мақсадға етқайманму деб,
Қўз ёшим дарёсида сув кечаман.

Ажиб кордчаи асли коргоҳи фаранг,
Кесарда тиғи баробар дамина мўм ила санг
Қачонки тегди бу «забъёл» тамғаи олий,
Қутулдум эски фичоғдин ямон босиб эди занг.¹

Ҳасратим эл ичра айтсам ногаҳ ифшо роз ўлур
Аксари пайваста абруларни меҳри оз ўлур.

Чу бад аслга хўблар не керак,
Қора тунда хушлаб учар шаппарак.

Ба вақти танг дасти ошно бегона мегардад,
Суроҳи чун шавад холи жудо паймона мегардад.

М а з м у н и :

Май идиши бўшаб қолганда қадаҳ ундан ажралгандек, қўл қисқа бўлган чоқда яъни киши ночорлашганда ошно бегона бўлиб қолади.

Нолае дорему маҳви пардаи гўши худем,
Шавқи моро бар каси дигар димоғи арз нест,

Т а р ж и м а с и :

Фигон-нолаларимиз бор, лекин у ўз қулоқларимиз
тагидан нарига бормайди,

Аслда ўз завқи шавқларимизни бошқаларга етказиш
мақсади бизда ҳеч бўлган эмас.

Муножоту харобот аҳлини (нг) матлуби сендур сен
Билолмасман мани бечораким қай соридур беҳбуд.

Ҳусниға не нуқс, гар бўлса кўзи феруза ранг,
Билки, боғларга тароват сабзадин пайдо бўлур.²

Саҳифаеким анга шарҳи ҳажрингиз ёзилур
Кўзим ёшила ўчар, ҳарна ёзингиз, ёзилур.

Доғи жудолиғим кам эмас эрди, эй фалак,
Устиға боз мунтазири хат ҳам айладинг!

Етгач хатим, жавобина бир руқъа соз қил,
Ирсол этиб бу янги мени сарфароз қил.

II Ҳажвиёт

Сатиралар

ТАНОБЧИЛАР

Бўлди таажжуб қизиқ ҳангомалар,
Арз этайин эмди ёзиб номалар,

Адл қулоғила эшит ҳолими,
Зулм қилур, баски, менга золими,

Ун ики ойда келадур бир тансб,
Ўзгалара роҳату менга азоб.

Султон Али Хўжа, Ҳақимжон икав,
Бирин хотун, бириси бўлди куяв.

Иккаласи бўлди чунон иттифоқ,
Гўё хаёл айлаки, (қилмай нифоқ),

Ош есалар ўртада сарсон илик,
Хўжа — чироғ ёғи, Ҳақимжон — пилик.

Бир-бирисига солишурлар ўрун,
Эрта-ю кеч ўпушиб оғиз-бурун.

Саллалари бошларида оқ сават,
Кўрпача тагда ҳама вақт уч қават.

Бирлари мўлтонинамо, ҳийлагар,
Бирларидур кундапиху гавдахар.

Оғизлари мақтаниб ўнбеш қариш,
Майда сухан, эзма (чурук), занчалиш.

Қайсики қишлоққа тушар отидин,
Элни йиғиб, воқиф этар зотидин.

Дерки: «Кўзунгга ҳали кал жўжаман,
Махтуми аъзамлик ўзим хўжаман.

Бизга бобо ҳазрати Шоҳлиғ мазор,
Мухлисимиз мардуми аҳли диёр.

Ҳам яна Эрҳубби бўлодур тағо,
Аммамизинг эрларидур Нурато.

Биби Убайда бўладур холамиз,
Гоҳ келур эрди кичик боламиз.

Хизр отамларга буродар эрур,
Чимлиғ азизлар менга додар эрур.

Гарчики мен олиму шайхи замон,
Қирқингиза эмди берай бир қозон.

Манки танобингга чиқибман келиб,
Хизматими яхши қилинглар билиб.

Ўт қўюбон куйдурадурғон ўзим,
Ҳокимингу ўлдурадурғон ўзим.

Хоҳ танобингни дучандон қилай,
Хоҳ карам бирла бошингни силай».

Хўжа сўзини мунга бермай қарор,
Мардуми саҳройи бўлур беқарор.

Дерки Ҳакимжони — «Аё оқсоқол,
Бизни топибсан магарамким ўсол?»

«Ҳозир этиб тўрт нафар мардикор,
Тўғри қил олдимга қилибон қатор.

Арқоними еринга судраб чиқай,
Баччаталоқ қишлоқиларни (урай).

Бир бураини мўйлабимни чиқиб,
Торт танобини жазоси сиқиб!

Яхшилиғингни фуқаро билмагай,
Ҳоли булар кўзга бизи илмагай.

Икки танобини қилай ўн таноб,
Юртингизи куйдуруб айлай хароб.

Хоҳ ўлинг, хоҳ қолинг, баччағар»,
Дебки, узангуга аёғин тирар.

Бир-бирига қишлоқ эли боқишиб,
Гоҳ уён, гоҳ буён чопишиб,

Жамъ бўлиб айлаюбон маслаҳат:
— «Дўғмаға, — дер, — бир нима бериб жўнат».

Ақча қўлида ики-уч мўйсафид
Дерки: — «Бу назрингизу, бизлар мурид».

Зулм билан эллигу юзни олур,
Боз танобини дучандон солур.

Тоғи булар яхшию, бизлар ёмон,
Эл тамизидин ҳазар эт, альёмон.¹

Уага яна ғусса будурким, дейин.
Шунчаки бир қисса булардин кейин:

Қўшти Жалолхон² деган ўглин манга,
Деди: «Руқум ўргатадурсиз сиз анга»,

Юклади ўглини менга, мухтасар,
Бу дағи ортиқча (менга дардисар)...

Сўзни, Муқимий, керак этмак тамом,
Маззаси қолмас узун ўлса калом.

МАСКОВЧИ БОЙ ТАЪРИФИДА

Ҳикоят қилай, турфа даврон экан,
Халойиқ ҳама маҳву ҳайрон экан,

Чиқиб янги масковчидин бойлар,
Синар ўтмайин баъзиси ойлар,

Хусусанки эшони Ҳодихўжам,
Йўқ оғзида қарзини ваҳмида нам.

Керак берса Масковга бир лак, қани,
Битиб ваъдан пул, (ўзи мўлтани),

Дер эрмишки, ўрусга нисфин берай,
Келар йилга ярмига муҳлат сўрай.

Қачон бўлмаган гап қабул айласин,
Муқаррар дегайким, печать бойласин.

Мунинг устига қарзидур Андижон
Ким, ўз халқидин — барчадин бу ёмон.

Бу ҳам қирқ минг сўм эмиш, деди қарз,
Утуб ваъдаси берсалар вақти фарз.

Нетармиз, дебон қистамас эл пулин.
— Берурмен,— деса,— сўмига ўн тийин.

Чунончи хўжам, Пошшоҳўжани
Чу Масков юборган билан мол қани?

Фабрикантлар ваъдага молини
Беришмай,— деди, йиғлаб аҳволини.

Бориб мол учун, мол ололмай келиш
Емон, аҳли тужжорга мушкул иш.

Олиб сулсини ақчасин хўжайин,
Бериб мол конторга қилди тайин.

Олай деса, конторда йўқ бир бақар
Деса: олмайин, ул заколат куяр.

Бу савдо билан бошида кечқурун,
Борур кўҳе ё орқадин, ё бурун.

Қочиб кетди маҷбойилар аксари.
Бориб шулки юртига таъкидлари:

—«Сароеки, ў бошадаш, зинҳор,
Даронжо марав мемури, эй табор».³

Сарой эгаси камбағал Бобожон
Кўрар тожике йўқ, бўлур тоза қон.

Очилгач келиб эртаси ҳужраси,
Қилур жангу жанжол ҳар эртаси:

—«Кўтармакка юк деб, малай сақласам,
Ўзига дегай, ишлатурлар акам».

Ўрисга ижора қўйиб зовутин,
Борур эрди ишлик бўлиб, чиқти кун.

Чиқиб қочди бир-бир ҳама мардикор,
Купес қолди бу сирга ҳайрону зор.

Топиб мардикорини —«Сейчас юринг,
Пожалиста,— дер эди,— эмди туринг».

Деди:— ҳар кун берсанг ўн сўм ҳам.
Борилмайди, қўй зовутини, хўжам».

Дубора яна борди бир ишга шул,
Сўкиб «нет,— деди,— келма дуррак, пошёл»!

Хўқанд ичра эссизгина ҳавлилар,
Келиб икки минг ақчага сотдилар.

Олур эрди уч-тўрт мингга, қаранг
Нетар, бўлса, қарзига ўлгунча танг?

Ўзи оқшом ҳавлисида, ҳар кими
Кўрар келди эшон, қочар одами.

Агар борсалар қайси ҳаммомга
Чиқар ходимийлар қочиб томга.

Сабаб сўрди ҳаммомчи қочқонидин,
Дедиларки: «Биз кечтук эҳсонидин»...

Бериб арза маъмурга: «Эй ҳокимим,
— Деди,— бор тўққиз юз олтмиш сўмим»,

Олиб буйруқ отиға Хайруллахон,
Шариатга қамту ўтурган замон,

Келиб қолди ўзига ногаҳ қасам,
Сариқ бўлди ёлғонлиғи муттаҳам.

Қизини олиб гўркави шўрлик,
Турушлик тушиб, бўлмади жўрлик,

Келиб тошқидин ичкари кирмади,
.....

Деди оҳ уриб: «Бўлса эр ҳоли бу»,
Фигонидин эл ичра тушди ғулу.

— «Дарифоки, бахтим қаро бўлмаса,
Сенга тушмас эрдим, худо урмаса».

Чиқиб ичларида ниҳон қотишиб,
Базўр қўйди ҳамсоялар босишиб,

Вале растада савлатин кўрсангиз
Ким, арзийди шайхи замон билсангиз.

От устида мардум қилурлар гумон,
Мударрислари «Бег»ни, деб Тош эшон.

Амома бошида, сафид жомалар,
Хаёл айлагайсизки алломалар.

Килиб мухтасар, сўзни қилдим тамом,
Малоловар ўлғай чўзилган калом.

САЙЛОВ

Қачон ким бўлди ҳоким амри бирлан ибтидо сайлов,
Амалдор аҳли бошиға бўлиб келди бало сайлов.

Тераклар баргидек титраб, жамии қози — мингбоши
Дегойларким: «юзини тесқари қил, эй худо, сайлов».

Сочиб қарзи-қавола, пул кўториб, истаюб мансаб,
Бўлолмай кўл кишини синдируб, қилду гадо сайлов.

Агар минг хатми қуръон этсалар, қўйлар сўюб арзир,
Улумдин қолди қолганлар, бўлиб эрди вабо сайлов.

Олурға пора элликбошилар мингбоши — қозидин,
Ижобат бўлди — бўлди айлар эрдилар дуо сайлов.

Талоши жоҳ айлаб, от чопиб, олмай даме ором,
Мусулмонларни рангин айлади чун қаҳрабо сайлов.

Муқимий, оғриди бошлар халойиқ гуфту-гўйидин,
Шаҳар тинчиб қолурди бўлса-чи эмди адо сайлов.

А Х Т А Р И Н Г

Подшоҳ йўқлатсалар ногаҳ, гадо деб ахтаринг,
Тутма ҳаргиз номими, бахти қаро, деб ахтаринг.

Кимса билмайдур мани, ному насаб қилсанг баён,
Лола янглиғ доғи ғамга мубтало, деб ахтаринг.

Лайли топғил, десалар, Мажнуни саргардонини (нг),
Кўзларининг ёшидур ранги хино, деб ахтаринг.

Истаган чоғда топай деб, бўлса кўнгилда хаёл,
Қоматидур бори меҳнатдин дуто, деб ахтаринг.

Ҳажр водийсида кезгай доимоким хўблар,
Хоки пойидур кўзига тўтиё, деб ахтаринг.

Бир шакарлаб, зулмпарвар ҳасратидан, дўстлар,
Умрлар умри чароғи безиё, деб ахтаринг.

Даҳр зулмидин сиришки тинмай оқиб айланур,
Чарх жавридин бошида осиё, деб ахтаринг.

Толии шум, вожгун бахту ғизоси дарду ғам,
Нотавон мўри заифдин бенаво, деб ахтаринг.

Ёр васлиға етолмай қолмиш улкунким Муқим,
Ушбу боисдин ўлумиға ризо, деб ахтаринг.

ҲАПАЛАК ҚИШЛОҒИ ТУҒРИСИДА

(Маҳмур ғазалига мухаммас)

Кўрди сандек шаҳи одилни на инсу на малак,
Арранинг зулмидин эмин ҳама боғу чакалак,
Янги ой кўзига хасмингни отурға камалак,
Эй жаҳондори зафар кавкабаи даври фалак,
Эшитинг қиссаи қишлоғи хароби Ҳапалак.

Гаждуму офию бий, ўтласа чаррандалари,
Бир гала мўру малах, бўрию даррандалари,
Улдурур чақса мабодо кана, газандалари,
Турфа қишлоқ, жин урган они паррандалари,
Товуғи — игначию, ўрдағу ғози — капалак.

Чуғзи вайрона тешик, уйлари сўрохи камар,
Ғижи-биж тулкию кирпитикону эчкиэмар,
Ўтга қўшнига чиқиб, бир кечаси йўлда тунар,
Тевага чиқса киши, ундаю мунда кўринар:
Бир капа, икки капа, уч олочиқ тўрт каталак,

Чопишур янтоғ ўтун марду зан иссиқда куюб,
Ер зағора нонини, топса отин қанд қўюб,
Жази йўқ шўрва каду ейдуган ошида суюб,
Ажириқ илдизини майда келиларда туюб,
Қайнатиб, кунда ичиб, отини дерлар сумалак.

Отлари лоғару қоқию харобию хариш,
Раҳм қилмай минадур, икки қадам жавр миниш,
Очилур оғзи десангизда вузу ғўсл қилиш,
Чўл, йўқ қатраи сув, катта-кичик, ёзу қиш,
Қўлини қумга ювиб (ортига) суртар гувалак,

Кўрпача тагда қомиш, бошларида болиш увот,
Нару мода аралаш, билмас алар айбу уёт,
Соқову гунг сўфи, йўқтур имомида савод,
Масжиди ертўла, бир эски қоронғи зулумот,
Кўр қилур кўзга уруб кирса киши кўршапалак.

Кўчти халқи ёпиниб кўҳна, увода тўнини,
Чархдин ўтқаришиб оҳу фиғону унини,
Солмасун душмана ҳам бошига келган кунини,
Кеча ногаҳ эшитиб шуҳрати тилло пулини,
Ҳапалак қўрқидин учти мисоли капалак.

Бўлса ул хисрави Ҳам жоҳ карамдин не ажаб,
Фуқаро ҳолидин огоҳ, карамдин не ажаб,
Ҳам Муқимин сўраса, гоҳ карамдин не ажаб,
Кеча Махмури учун шоҳ карамдин не ажаб,
Ҳапалак юртига тушган пул агарчи лак-лак.

ДАРИҒО МУЛКИМИЗ...

Дариғо мулкимизнинг соҳиби аҳли шарор ўлмиш,
Шариат ҳукми қозилар қўлида пур губор ўлмиш,
Ба жойи амри маъруф, кори мункар ошкор ўлмиш,
Ҳакиму, олиму, соҳиб фасоҳат хору зор ўлмиш,
Бу кунда кимки имонин сотар ул эътибор ўлмиш.

Замона аҳлини бир хайли бордур ҳайф инсонлиқ,
Шул инсофи билан ул айлағай даъво мусулмонлиқ,
Бировга ҳийлаю макр айлаюр, афъоли шайтонлиқ,
Бўлур хурсанд ўз қилғон ишига буйла нодонлиқ,
Бериб қиз кекса бойга фахрила хешу табор ўлмиш.

Ҳама модар зиолар ҳамнишини қозиюл ислом,
Расолар бўлдилар тортиб ўзин ҳар гўшада гумном,
Туну кун фиқҳнинг йўлига нодон қуйдилар иқдом,
Бунингдек қўрқаман, дўстларки, бадтар бўлмағай айём,
Нечун ким маслаҳатдони замон аҳли қимор ўлмиш.

Ҳазор афсуским, илм аҳлига бир зарра иззат йўқ,
Ғанийларда саховатдин асар, хайр ила ҳиммат йўқ,
Хирадманд аҳли донишларда ҳам қадр ила қиймат йўқ,
Фақр аҳлига мардумларда эҳсону мурувват йўқ,
Бахилу кўр каби эл кўнгли ҳам торику тор ўлмиш.

Бўза, хамру, мусаллас, бўзагардан тарк бўлмайдур,
Халойиқлар ҳужум айлаб эшигидин узулмайдур,
Хумини катта одамзодлар келгунча бузмайдур.
Халойиқ... ўзгани манзур қилмайдур,
Маҳалли фиқҳи мардумлар қадам жойи мазор ўлмиш.

Кетардим бош олиб гар бўлса эрди, рўзгорим йўқ,
Нетай безоди тўша йўлга юрмакка мадорим йўқ,
Турарга қолмади тоқат, кўнгулда ихтиёрим йўқ,
Ўзингдин ўзга, ёраб, раҳбарни лайлу наҳорим йўқ,
 Ҳидоят айлағайму деб Муқиминг интизор ўлмиш.

ДАР МАРДУМИ ОҚЖАР БАТАРИҚИ МУХАММАС

(Оқжар одамлари ҳақида мухаммас)

Махташиб отларини дерки: бу дулдур-дулдур,
Байталим боркаши зўрки филдур-филдур,
Қиладур лоф уришиб кўзлари мўлдур-мўлдур,
Оқжар одамларини тўнлари жулдур-жулдур,
Билмадим туркму, тожик, тиллари ғулдур-ғулдур.

Келганим ушбу маконга қиладур манга алам,
Лойиқи табъ йўқ одамки десам ҳасрату ғам,
Гаплашурға киши йўқ эртадин оқшомғача ҳам,
Кун совуқ, қора чироқ, гўрдек ую, ўтун кам,
Чиқсам эшикка қилур тўрғайи чулдур-чулдур.

Зотимиз саййиду содот эмасмиз, қорамиз,
Ғам ўқидин тани мажруҳ сарпо ярамиз,
Ўлтурон жойда ҳам баъзи маҳалда хорамиз,
Сув учун дарё уза ҳавсала айлаб борамиз,
Гоҳ йўловчи келадур кемага гулдур-гулдур.

Тушадурган кишини(нг) кемага ишлари пичинг,
Келишур маслаҳат айлабки қасам берса ичинг,
Кўтариб ерга урай дейсану етмайди кучинг,
Тўрт пул отға берур «кам!» десанг айтурки: кечинг,
Йўқ кисамда пулими қолғани шулдур-шулдур.

Кема важҳини демасларки берибон қутулай,
Тарзи бир ҳийла қилиб дерки юкумни яшурай,
Билса саркори «почо!» деб этагига осилай,
Икки пул бер яна буйруққа қараб,— деса, дегай:
«На қилурсан чақамиз йўқ мана ўлдур-ўлдур».

ДАР МАЗАМАТИ ЗАМОНА

Дариғоким, ажойиб турфа бир охир замон бўлди,
Ики қўл то ёқода юрмасанг ишлар ёмон бўлди.

Уруб бир неча ерни босмачилар зор қақшатди-
Ки аксар бевау бечоралар бехонумон бўлди.

Тушуб хат: «берсун оқча мунча,— деб,— гар бермаса
кўрсун»
Не бўлди Мур Муҳаммад аълам ул ҳам ончинон бўлди.

Мавосою мадоро йўлини кўзлаб чиқишганлар,
Тирик қолди аларнинг шарру зулмидин омон бўлди.

Ҳама зир-зир сиюб, оқшом чиқолмай уйдин эшикга,
Саломат кўз очиб тонг отса турмоғлиғ гумон бўлди.

Йиғилди ҳар тарафдин зўр зани, хунрез ўғрилар,
Алардин нечаси бадбахтларни пирсиён бўлди.

Яқин бир ойғача пулдорлар аҳволи ҳар оқшом
Киши билмас ётар жойи даруни коҳдон бўлди.

Отиб тонг ухлашолмай дуздлар ваҳми билан ҳаргиз,
Семиз бойлар озиб, ғам бирла чўпу устухон бўлди.

Қаю мажлисга борсанг, босмачилардин гапургайлар,
Бўлак сўз ҳеч сизмай ёлғиз ўзи дoston бўлди...

Муқимий шаҳрға шундоғ киши миръасас бўлса,
Худойим хоҳласа ўғрилар энди бенишон бўлди.

ҲАЖВИ ВИКТОР БОЙ

Қисса бози дафтарга олган экан Виктор бой,
Бойлар бойи бойларга кордон экан Виктор бой,
Маълум, машҳур Хўқандга шайтон экан Виктор бой,
Қантуралар ичинда ёмон экан Виктор бой,
Темир сандиқ дегони ёлган экан Виктор бой.

Ҳиссат харис давонлар хушоматгў нечаси
Машваратни(нг) бобида борур эрди кечаси,
Молу, матоъ ҳимматлик санга берди ончаси,
— Ман хонаи пухта,— деб олдинг жаҳон оқчаси,
Санга берган одамлар нодон экан Виктор бой.

Ман мунъим,— деб юрганлар, даври даврон сурганлар,
Фаросатни(нг) йўлида оқил ман, деб юрганлар,
Минг лак сўмни берганлар, йиглаб келиб турганлар,

Андижонлик бечора меҳмон экан Виктор бой.

Билмасларни билдурдинг, судхўр кўнглин тиндурдинг,
Макру ҳийла ишлатиб, қўноқ қилиб, қўндурдинг,
Кўп бойларни синдурдинг, судхўр кўнглин тиндурдинг,
Йўқ жойлардин ундурўб, сандиқ пулга тўлдурдинг,
Бир курашда йиқитган полвон экан Виктор бой.

ҲАЖВИ ВИҚТОР

Фалокат шум бадрагсан касофат тавъаман Виктор,
Сиеқи кундан дўзах, жаҳаннам ошиён Виктор,
Мусулмонлар ҳақиға кўзладинг жавру зиён Виктор,
Синиб қилдинг ўзингдек кўп кишиларни хазон Виктор,
Буларни ҳам жазоси дер эди дорул-амон Виктор.

Зиёфат айламоғликлар, талош юз минг такаллуф-ла,
Юрурди хизматингда пиру ёш юз минг такаллуф-ла,
Чиқордилар йўлингга неча бош юз минг такаллуф-ла,
Паё-пай тортишибон нон-ош юз минг такаллуф-ла,
Эшиткач боришинги хосса бойи Андижон Виктор.

Қидиргон бирла омборида чумчуқларга дон чиқмай,
Қачон бергай гадога бир тийин руҳи равон чиқмай,
Баногоҳ авлиёи бир тарафдин келса нон чиқмай,
Отига охуридин ерга бир кафдин сомон чиқмай,
Бўлур эрдинг кафи дасти муаззаз меҳмон Виктор.

Кўриб даъволарингни билмас эрдилар юрокиндин,
Ҳамиша судрар эрдилар кириб эгри учокиндин,
Карим охун, Қосим даллол пир ушлаб этокиндин,
Бурун, албатта, огоҳ бо хабар воқиф кечокиндин,
Хаёл айлардилар инсофлик шайхи замон Виктор.

Келиб оҳиста кантурга дедиларким мавосодин,
Сотиб нақд ақча қилди баъзи одам мулку ашёсин,
Емай, ичмайки берди икки қўллаб халқ дунёсин,
Бу рангда кўзладилар ўзларин торожу яғмосин,
Иложи бўлса еб кет бир тийин ҳам берма, жон Виктор.

ВОҚИИИ ВИКТОР

Эшит, турфа сўзлар ҳикоят қилай,
Ҳикоят агарчи, шикоят қилай.

Жаноби ўшал Ҳоди Хўжа эшон,
Олур ўзларин агниёи замон.

Хаёлида Хўқонда дийдур: «қани,
Ўзумдан бўлак хўжа саййид, гани?»

Бериб оқча Викторга ўн етти минг,
Ўтар қон билан ичларидан йиринг.

Қилиб махфи элдин пулин қистагай:
— Санго манда жон ошноси,— дегай,

Чунончи бу йил Андижон одами
Ҳаён айлади сандин ўн минг ками.

Олиб баски етти ярим пахтани,
Ўн икки яримга итарди сани.

Ба ваъда ипак олибон санга ман,
Баҳосида берган эдим тан ба тан.

Бўлакларни бир сўмига ўн бақар,
Берилганда ҳам шулки ҳаққинг кетар.

Келиб туштилар бойлари Андижон
Афандимни ҳавлисида меҳмон.

Муқаррарки, ҳожим санга учрагай,
Алар оқчаси важҳидин сўзлагай.

Келиб бўш афандиға сен зинҳор,
Бутун бермағил пулларин зинҳор.

Бериб кўндурай бир сўмиға ярим,
Чароким ўзимни туғушконларим.

Бири холабаччам, бириси акам,
Кичиги укам, мўйсафиди дадам.

Хатим кўзга суртиб қилишгай тумор,
Қабул айлагай манда деб ихтиёр,

Дегайлар: ишим бор кетай, борму май?
Эмон диққат ўлдим букун оз ичай.

Кўтарилса шояд кўнгилдин ғубор,
Вале кимсаға қилмағил ошкор.

Биров ичканим билса яхши эмас,
Ичарманда бўлсанг кишига демас.

Кўнгуллар тилаб санга дерман сирим,
Дегайлар мени барча мардум: пирим.

Шариатда майки, билурман ҳаром,
Киши билмагай деб, будур илтижом.

Қилиб ичкилик ду-баду ёширин,
Кетар чоғда ҳавлисиға кечқурун.

Дегайлар Карим охунум меҳмон,
Борур бу кеча одаминг бир замон.

Самовар қўйсун, деб олиб кетиб,
Эшик, тешику, дарчани беркитиб...

Бир оқшом эди: «бор!» деди, бормади,
Бери қилди Охун бошин ёрмади:

Тўлиб ўпкаси йиғлабон зор-зор,
Деди: «Мунча охир дединг,— бор-бор.

Эшикингда қўйсанг агар от боқай,
Улумга бужурсанг бошимла чопай,

Бориб қай кеча бўлди корим тамом,
Томоғимдан ўтмас ҳануз ҳам таом...

Жавобимни берғил, агар бор десанг,
Юрай ёки қўй бормағил, бор десанг»,

Эшиткач Охун ушбу ҳангомани,
Олиб бошга қотти қулиб жомани.

Ўтиб буйла пинҳон қизиқ можаро,
Урусларга бўлди магар бир бало:

Бу ҳам синди ногоҳ Лахтин сабил,
Бериштиму билмамки бир-бирга тил.

Йиғилди тамоми пули борлар,
Қилиб жонларига бу ғам корлар.

Деманг ушбу сўзларни сиз ўтрук,
Ўтуз икки ойға олишти сурук.

Хабар дўғма берди пулдор келиб,
Олур эски вексилни янги қилиб.

Бўшон бист ҳазор оқчаға бегумон.
Ун иккига вексилни янгилогон;

Сакиз мингиға ўзи махфи бориб,
Бўлак янгилаб келди чарчаб-ҳориб.

Бу ишга жамии тижоратчилар,
Дедиларки, девона — Мажнун магар.

Бу аснода топди Мусажон шикаст,
Қилиб гарди накбат юзиға нишаст.

Пули бор эди минг сўм мунда ҳам,
Урусдин ёмон мунча чекди алам.

Ушал оқшоми уйқуси келмади,
Ниҳон дарду сўзи киши билмади.

Деди учраб ўтканда Мавлон ака:
«Сиза илтимосим бу ким: жон ака,

Олиб берсангиз оқчами олти минг,
Боринг беш юзини ўзингиз олинг!»

Деди бойки «Андин пул олмоқ қийин,
Бусотида анқо эрур бир тийин.

Агар етса эди унарга кўзим,
Олур эдим аввал пулимни ўзим».

Йўлиқти бу ўтиб, келиб Рудник,
Дебон: «Ну, давай идрас» олиб илик.

Мусажонга «ақчанг,— деди,— қанча бор?»
Деди: «Бир минг уч юз ва олти ҳазор».

Бу сўз ҳам, дейин, қолмағай то ниҳон,
Келиб Қосими суйидин Андижон.

Дедиким: «Қани уч мингимни беринг,
Ва гарна шарият десангиз юринг!»

Ики мингчани олди, бир мингини,
Тушиб ўртасига оғою ини;

Отанг яхши деб елкасига қоқиб,
Халос эттилар отка зўрлаб тоқиб.

Бу ҳам борки, ўгли эди читфуруш,
Дўконини беркитди, деб, «қилди куш».

Хўқанд олдуриб келдиким мол олиб,
Берай йиғламай бориб, ўлтур солиб;

Қити бермади ваъдага молини,
Кафил нусрат олди жуҳуд шолини.

Қилиб меҳмон нону чойи билан,
Жўнатти яҳудини бойи билан.

Ўтиб сўми бир минг, ёқиб жонни ҳам,
Ололмай баҳолаб, олинди гилам.

Окосини ўглин яна дам-бадам,
Юбормоқчи Масковга — йўқ бир дирам...

Путин олти тийиндин қарор айлади,
Бўлуш оқчасини шумор айлади.

Гилоба бериб узди қиймат баҳо,
Олиб сурдилар кўзга айлаб дуо.

Келиб кимниким оқчаси бор эди,
Униш бир сўм ўлгунча душвор эди.

Агарчанд нархи зиёд ўлса ҳам,
Ғанимат кўриб олдилар бешу кам.

Агар қистаса қарзлар ақча йўқ,
Ва лекин бу янглиғ тороқо-туруқ;

Сонур ўзларин Хўжа Аҳрори вақт,
Пиёда жиловида иқболу бахт.

Сарой — ўрдаси, наздида хон эди,
Ики ёнида юрса икки...

Агар хайрдин сўзласа ҳар киши,
Урарким, синар ўттуз икки тиши.

Гадо қўлида кўрса ногоҳ нон,
Дегай:—«берган одам эмас мусулмон!»

Қилай ман ҳам эмди сўзимни тамом,
Малоловар ўлғай чўзилган калом.

ДАР ШИҚОЯТИ ЛАХТИН

Мусулмонлар ҳақиға кўзладинг жавру зиён, Лахтин.
Буларнинг ҳам жазоси дер эди: дорул-амон Лахтин.

Карим охун, Қосим даллол пир ушлаб этогингдин.
Хаёл айлардилар инсофлиғ шайхи замон Лахтин.

Керак пулдорларни мунча ҳам қақшатмасанг эрди,
Бўлар иш бўлди эмди эл пулиға тоза тон, Лахтин.

Емай-ичмайки, берди икки қўллаб халқ дунёсин.
Иложи бўлса, еб кет, бир тийин ҳам берма, жон Лахтин.

Темир сандуқ дебон хўб муътамад билган кишиларга,
Кетар ҳаққинг агар берганда бир қопдин самон, Лахтин.

Қўйинг, пул қистаманг, гар жон саломат бўлса топилгай,
Мабодо тонмагай деб қўрқаман жоҳил ёмон Лахтин.

Биров куйди, бировлар синди, мунга мунча куймаклик.
Муқимий, қўй на ҳожатдур демоғлиқ: «Ину он Лахтин!

ВОҚИЛИ КҰР АШУРБОЙ ҲОЖИ

Ажаб халқ эканмиз, ажаб рўзгор,
Қизиқ ҳодиса, турфа лайлу наҳор,

Ашурбойдин эшитинг қиссае,
Аё эй бу Фарғонада номдор.

Қоровул уйидин ярим оқшоми,
Баногоҳ бўлди фиғон ошкор.

Маҳалла бу ҳангомадин уйғониб,
Эшигига келди сағиру кибор,

Қоровул, истарши-ю, мингбошилар,
Чопиб келдилар, деб: начук кор-зор?!

Босиб кирдилар бу начук дод деб,
Қоровулнинг уйиға, беихтиёр...

Кўруб дедилар: бой экан, қочиринг,
Ашур кўр ўзи ҳам бўлуб беқарор.

Қўюб томга бир бузуқ норвон,
Қўлидин тутиб кўрни, қилди дучор.

Ики-уч поғона чиқиб, шошилиб,
Йиқилди, синиб шоти, ул мурдавор..

Иториб кетидин пишаанлар билан,
Азоб ила томга қилишди сувор.

Қочар эрди томда саросима кўр,
Чалу ростига музтару беқарор.

Халожо эди, туйнукидин ани —
Кетиб боши бирлан ўшал нобакор.

Туруб ҳовлининг соҳиби ноғихон,
Чироғила нақзи вузуга чиқор,

Халожода инш-пиш қилур бир нима
Деди: не балодурсан, овознинг чиқор!

— Секинроқ гапир, мен Ашурбой...— деди.
Қочиб ўлтурубман, сенга интизор.

Бу сўзда халойиқ, ғулув айлашиб,
Тутиб чиқдилар этгали сангсор.

Қоровулни, хотин, қизин бойни
Гаронишга келтирдилар ҳар чаҳор.

Кириб илгарироқ кордон қошига,
Сиримни очиб қилма, деб шармсор.

Қўлингга тушуб феъли шайтон билан,
Деди: товба қилдим ҳазорон-ҳазор.

Приступга маълум қилмоқ учун,
Олиб кирдилар тўғри айлаб қатор.

Деди: нега бостинг бировнинг қизин
Бобо ҳожи бўлсанг, купес — молдор.

— Урушиб эди эру хотин булар,
Яроштурғали қилган эрдим гузар.

Ўрис, тўра олдида мункир келиб,
Деди: туҳмат айлар олурға ниқор.

Шариатга айлаб ҳавола, деди:
Бу даъвога тейишли қозиға бор.

Ҳақорат қилинган кишилар қолиб,
Топиб бой сўзи бунда зўр эътибор.

Қачон камбағалларнинг сўзи ўтар,
Агар бўлса ақчанг, сўзинг зулфиқор.

Ниҳони сочиб сийму зар сув каби,
Босилди машаққат билан бу ғубор...

Халойиқға қилмас эди ихтилот,
Агар табъида бўлса номусу ор.

Муқимий сенга ушбу сўз не керак,
Бўлак ҳар кими қору аъмоли бор.

Ва лекин эшитконга тавбиҳ бўлуб,
Қолур сафҳан даҳрда ёдгор.

Т У Й

Эшитилг бир ҳикоя Иқондин,
Тўй ночор қилди ёлғондин.

Хўжайин берди Тошкентдин тил.
«Тўй қилар бўлсанг, қўй ўзингга кафил.

Ўғлингизни, — дедик, — қилманг тўй,
Балки от тезагини қилманг бўй.

Не керак сизга тўй қилмоқлиқ
Керилиб обрўй қилмоқлиқ.

Гар десангиз мени қозон қурманг.

Ман ризомас кишига нон берсанг,
Е товуқ сақласангу дон берсанг,

Туйнугиндин агарда чиқса тутун,
Мунда бер дастмояларни бутун.

Бўлса уммидингиз агар биздин,
Манфаат кўрмасин бирав сиздин».

Ушбу мазмунда қоқди сим хўжайин
Шод бўлуб эр, хотин деди: «Ўлайин!»

Соф ният сувики лойланса,
Не ажаб хайр эшиги бойланса.

Кичиғу катта, хурд пла реза,
Қилдилар бир-бирига истеза.

Уй ичи — ўрнига ўюн-кулгу,
Юлушиб юз — йиғи-сиги, қайғу.

Ташқарида қимирлаган эркак,
Бир-бировига аччиғу жиртак.

Тўйга ўз тухмидин хотун демади,
Аччигидин отаси ош емади.

Тўй-тамошо азога айланди,
Билохир тузди, куйдию ёнди.

Қўй олиб сўйди арриғ уч сўмга,
Урди гўшт ила ёғни хумга.

Уч кишини маҳалладан оқшом
Чарлади, келди олдириб илдом.

Отларини дейин, — десанг, — ким-ким?
Сартораш, Қўр ҳожи, Сайид Қосим,

Ўртага қўйди калласини чиқариб,
«Кўргузинг маслаҳат», — деди қизариб,

Биров ундоғ деди, биров мундоғ,
Элда айтур чунончи ким тўмтоғ.

Машварат айлашиб ҳоришдилар,
Неча ерга ўчоқ қозишдилар.

Оқибат маслаҳат бу ерга қарор
Топтиким, чиқдилар секин бозор.

Қаллага еткудек биринч ила ёғ
Келдилар олишиб учида оёғ.

Ис чиқармасдин ошни дамладилар,
Анга лойиқ тўқузни ғамладилар.

Учоқ устида гар йўталса бирав,
Ер эди елкасига катта кўсав.

Бири қаттиқ чиқарса овозин,
Билмасин қўшни, деб тутиб оғзин.

Қўшнилар ҳам солурлар эрди қулоқ,
Асарин топмас эрди дегу табоқ.

Дейдиган одамин тутиб номин
Деди: есин келиб ошу номин.

Етти одамни ўз маҳалласидин,
Қорин тўқ, янги тўн, басалласидин,

Қилди шовқунламай имо уйидин,
Мундин, ундин, юқоридин, қуйидин,

Кирдилар тўйга қўл ювиб, дегани:
— «Хайра мақдам», деб ўтқазиб ҳамани,

«Тўй муборак», дейишти пешу пас,
Деди: «Мундоғ деманг, бу тўй эрмас!

Яхшилар — қилди тўй — деманг зинҳор,
Хўб бўлмас эшитса хешу табор.

Билсалар бойлар — аҳли расталарим,
Ичларида қийин кейин юрарим.

Инма кўп менда — ёру ошно кўп,
Бой кўп, шайху хўжа, мулло кўп.

Етса ногаҳ қулоқларига бу гап
Обруйим кетиб қолур-да тугаб,

Мен бир одамнинг одамию малай»...
Занчалиш, эзма ҳам чўзулди талай.

Тўйга кирган ўшал беш-ўн одам.
Деди: — «Хўп гап замонада шу ҳам».

Солди алқисса эски дастурхон,
Қўйди сойил каби неча хил нон.

Бириси юмшоғу бири қотган,
Бири нессиқ, бири моғор отган;

Енг учида қўюлди тўққиз нон,
Кулчалар тошки, синдирур дандон,

Сузди ош бир ликавда уч кишидин,
Кетти ошни кўриб ҳама ҳушидин.

Ош мисоли табақда кўз ёши,
Курмаки кўп, гурунчидин тоши;

Бир оғиз эмди олдилар янги,
Чиқди лаппак табақ уза чанги.

Фотиҳа жаҳл ила ўқишди туруб,
Келдилар тўйдин уйга оч кекуруб.

— «Икки юз сўм бўлурми, деб, ширавор?»
Бўлгани шул тўйнинг охири кор.

Борҳо айтур эрди тўйларда,
Ёру дўстига кўча-кўйларда:

— «Қирқ чорак гурунч олай дейман,
Яна тўйимга етмагай дейман.

Хотирим жам тўғрисидин унум.
Камлигим бир сўқум билан ўтунум.

Бошласам тўй агар қозонни қуруб,
Ўтказинг ўзингиз бошида туруб».

Йўқ бириси-да бу деганларидин,
Тўққузу ошларин еганларидин,

Кўча дарвоза тўй куни занжир.
Тўкти мискин, гадо йўлига қир,

«Хатми қуръон» қўюлди тўйнинг оти,
Бўлса шундоғ бўлурмиди уёти?!

Урди чўт сарфиға тўй, ўтганда,
Тузгача жами ўттуз уч таиға.

Ушбу сўзлар, Муқим, эмас ёлғон,
Қўни-қўшниси шоҳиду бурҳон.

Мухтасар бўлди топти сўз анжом
Аддуо, вассалому нома тамом.

В Е К С И Л

(Завқий ғазалига мухаммас)

Мастур қолмағайким: сўзиниғ йўғони чиқди,
Олтнариқлари ҳам вексилни кони чиқди.
Заводни битказолмай Эшонни жони чиқди,
Афсус, эй халойиқ, ишлар ёмони чиқди,
Охир замона маълум бўлди, ишони чиқди.

Ҳар ишки халқимизга ҳокимлар этса фармон,
Қилмай иложи йўқтур душвору хоҳи осон,
Нуқра-кумушларидин бойлар хижил, пушаймон,
Юз дод қилмасунму бечораи мусулмон,
Ҳар тангада миридин яққол зиёни чиқди.

Банд ўлди олди-сотди, фуқароингни бил, деб
Пуллар жаримасини қилсанг экан, биҳил, деб.
Бозору бай очолмай қишлоғу шаҳр сил, деб
Арз этдилар халойиқ ҳокимга: ҳукм қил, деб,
Қирқ кунда уч миридин буйруқ дегони чиқди.

Диққат ҳама сотолмай, ё бир нима олурга,
Қассоб етди ўзни гўшт ўрнига тилурга,
Солган қулоқларини эл гап недур билурга,
Бозор аҳли, ҳайрон савдо-сотниқ қилурга,
Сўйи самога йиғлаб косиб фиғони чиқди.

Халқеки камбағалдур гўёки ғалтак ўлди.
Улганни устига ҳам бир неча калтак ўлди,
Бу воқиа, Муқимий, ҳар ерда дастак ўлди,
Пул-лабба, нарх-қиймат устига пўстак ўлди,
Пўстак (белига) боғлаб Завқий баёни чиқди.

ҲАЖВИ ХАЛИФАИ МИНГТЕПА

Махзани холи — даҳан, тил — мори гӯё баччағар,
Заҳри қотил суҳбати монанди дунё баччағар.

Дангаса, номардлик майдонида сарпо улуг,
Муттаҳамлик дафтарин бошида турро баччағар.

Не чиқарган ерда ҳозир мисли шайтон ҳамтабақ,
Қанча сўксанг шунча шилқим; турфа суллоҳ баччағар.

Ботини чўян қозон, қайнар ичида реву ранг,
Зоҳири бир сўфи сурат, қўлда ассо баччағар.

Ётқузиб тилсанг баногаҳ қорнидин чиқмас алиф,
Салласин кўрган киши дер: — «Қатта мулло баччағар».

Ҳалқада мундин бўлак болонинин йўқ, охири
Қилмағай деб қўрқаман ҳазратга даъво баччағар.

Неча муддат йўқ эди, ул қайданам ҳозир бўлиб,
Ош арусда ҳангираб, кўп қилди савго баччағар.

Шунча қўйнинг пўрдогу пўстунбасин ўғирлади,
Тозалаб Мингтепасига қилди савго баччағар.

Сурмалар тортиб қачон кўрсанг кўзига, доимо
Ўзга бергай, қўлида ойина, оро, баччағар.

Билмам одам шаклида юрган уммисибъёнмукин,
Отини тутсанг агар ҳар ерда пайдо баччағар.

Бир пучак пул хайр ногоҳ бир гадо қилса тама
Истаган янглиғ вужудин андин анқо, баччағар.

Меъарад ҳаржо шикамро маҳз пур кардан, дигар
Нест парвойи ғами имрӯзу фардо, баччағар.

Кир ювиб мағзобасини кўпугини олиб йиғиб,
Рўзада қўйғай отин қандин нишолло, баччағар.

Илгари филжумла номусу ҳаёси бор эди,
Қайси кун ҳаждинки келди, бўлди расво баччағар.

Борса ҳар ерда уруб беҳуда ёлгон лофу қоф
Дерки: «Султон берди менга етти тилло», баччағар.

Гар асо тутса қўлига сиз ани айб айламанг,
Воқнаким, кўзи очиқ, ботин аъмо баччағар.

Қилмас эрдим ҳажв, ночор айладимким ўқишиб,
Аҳли допишга бўлур деб дафъи савдо баччағар.

Ҳеч кимни баччағар деб бўлмагай, то бу тирик,
Мундин ўзга баччағар йўқ, ўзи танҳо баччағар.

Эй Муқимий, сендин озоре биравга етмасин,
Душманинг ҳам бўлса ҳаргиз дема асло баччағар.

ТУРФА НОДОН БАЧЧАҒАР

Кўрмадим оламда сандек турфа нодон баччағар,
Суратингни кўрган одам дерки, шайтон баччағар.

Бу қадар расволиғингдин эътиборинг йўқ сани,
Бу сабабдин сотасан ўзингни арзон баччағар.

Гоҳ тўқимни олиб қоринга, айлаб акслик,
Бенизом эшакка ўхшаш беқуюшқон баччағар.

Доимо йиртиқ кийим бирла юурсан кўчада,
Янги киймайсан энингга ҳаргиз иштон баччағар.

Сан билан қилгон киши суҳбат, қулоғи кар бўлур,
Доимо ҳар ерда бўлсанг лофу ёлгон баччағар.

Билмайини сўз айтасен ҳар ким юзиға чоптируб,
Беҳаёю, беадаб, оғзи паришон баччағар.

ДАР МАЗМАТИ ҚУРБАҚА

Пирларинг ҳаққида кўп қилманг фиғон қурбақалар.
Дам туринг, битти қулоқлар лаҳза, жон қурбақалар.

Бошқа вақти майли ғавго қилсангиз, хомуш ўлунг,
Шаҳрдин келган эдилар меҳмон, қурбақалар.

Бош чиқориб ҳавздин ҳардам надур фарёдингиз,
Ёки бу масжид деб айтурсиз азон, қурбақалар.

Ҳеч ҳавзу, ҳеч кўл қурбақасига ўшамас,
Барча калладору фарбеҳ паҳлавон қурбақалар,

Хоҳ-нохоҳ Мингтепа ўйлаб қилурсиз зикри жаҳр,
Ҳовз давринда ҳама масту пиён қурбақалар.

Не учун домла имомдин қўрқмассизлар, агар,
Бир сиёсат бирла бўлдингиз ниҳон қурбақалар.

Илгари эркан Ойим қишлоқ, Муқимий, эмди ҳайф,
Баччағар оқ дўппилик қорни йўғон қурбақалар.

А В Л И Ё

Бошларида шапка гоҳе, гоҳ дастор авлиё,
Қўлларида субҳаю бўйнида зиннор авлиё.

«Тавба» денг охир замона чиқса бу ингилг чибок,
Ҳар (хотинга) ошиқу ҳар (қизга) хуштор авлиё...

Шул эрур кашфу кароматики бўйлаб субҳу шом,
Чиқса ҳар ердин бир ис ҳозир хабардор авлиё.

Доймо бепарда сўз халқ ичра айтур беибо,
Бўлмагай деб қўрқаман ногоҳ сангсор авлиё.

Тоза илкини ювиб, ейдур ҳалол англаб гумон,
Учраса ҳар ердаким макруҳу мурдор авлиё.

Гар муқаллид бўлса пўстун бирла тоқат қилмасанг,
Муз қизиқликлар, ёгар тақлидидин қор авлиё,

(Гавдасини) йўқ бўлак оғирлиги дунёда ҳеч,
Охират сорн сафар қилса, сабукбор авлиё...

Филҳақиқат бўлма гафлатдин бадандеша, Муқим,
Баски шуҳрат топти расволикда бисъёр авлиё.

Ч О Й Ф У Р У Ш

Қилган жувон бўлиб, битта хуштор, чойфуруш,
Кўрсанг қачонки мурдакови бор чойфуруш.

Белбоғ сотилди, бир неча кун хўжайин қилиб,
Аммо бир кун муюшда дўкондор чойфуруш.

Ким сўрса нарх иккиси бирдин баҳо қўйиб,
Қилгай гаранг келса харидор чойфуруш.

Пойлаб смакка бир нон олиб бир-биранини,
Тиқ этса ғалладонга хабардор чойфуруш.

Безли хўжайин тийинини қилса сарф агар
Тушқай дўконга қулф баякбор, чойфуруш,

Кундуз ҳавоси ер билан осмонга сирмаган
Лек оқшом... ёмон хор чойфуруш...

Нисбат қилурга арзимагай ҳажв ҳам ўшал,
Кетсун, қўй эмди, салқан аштор чойфуруш.

УРУҒ

Бошлади мардум аро шўрниши маҳшар уруғ,
Айлади чун рўдапо халқни музтар уруғ.

Нонини бултур еган, пойлаган эрди алар,
Ҳайф куйиб ақчаси қилди чу ахгар уруғ.

Зарда қилиб жонивор, бўйлаки хор қилдилар,
Қолмаса номидин асар, бўлмаса хуштор уруғ.

Ҳикмати парвардигор, банда таажжуб қолур,
Бўлди чу хоки сиёҳ зарга баробар уруғ.

Кимгаки ўтказсалар, ваъдага олганига
Насъяга ҳам олмайин, эртаси қайтар уруғ.

Учраса гоҳ бир таниш, қўлини маҳкам тутиб,
Қўймайин аҳволига, ҳасратин айтар уруғ.

Кўрди ўтар ошно, дерки, деса: «камнамо»,
Бўлди бошимга бало, бор эди камтар уруғ.

Қайдаки дарвешлар қўйға олур фотиҳа,
Дебки, дуо қил сотиш бўлса муяссар уруғ.

Қозилар иқболига тухмнинг жанжоли кўп,
Битса агар муфтилар фатвоини маҳзар уруғ.

Хирмани сармоясин боди зарарга бериб,
Бир неча бойваччани қилди қаландар уруғ.

Сўзни, Муқим, мухтасар ўлмоғи яхши вале
Қанчаки оз, айласам шаънига дафтар уруғ.

ТАР МЕВАЛАР

Оҳ не кунким есанг, тайёр экан тар мевалар,
Қадри чандон йўқ экан — бисъёр экан тар мевалар,
Хоби роҳатбахши жисми зор экан тар мевалар,
Ушбу йил Фарғонамизда хор экан тар мевалар,
Боғлиқ одамга ёмон душвор экан тар мевалар.

Юрт мингбошилари [ҳам] келдилар ёниб — тутаб,
Нозу неъмат журмини Хўқанд уёзидин тилаб,
Мухтасар айлаб тамоми муддаосин — мунтахаб
Қилди деҳқон арз ҳокимга, дедиким яхшилаб,
Сотмағил, фармойиши жондор экан тар мевалар.

Зомуча чиққан назарлардин тушиб бсихтиёр,
Бир тийин берсанг этаклатмуш эдилар бешумор,
Ҳеч арзон қолмас эркан қиммат этмай рўзгор,
Бодиринггу олуча халқ ичра топти зътибор,
Ўзгаси то ҳандалак бекор экан тар мевалар.

— «Олма, ўрукни киши бозора олиб келмасун,
Чунки иллатлик, еганларга балоси тегмасун,
Бир мусулмон, от тутиб, шафтоли чилги демасун, —
Рус ҳукуматдонлари манъ этди, — мардум емасун»,
Есалар, офат тегиб ўлор экан тар мевалар.

Боғбонлар ҳам бўлурми боғига кирсанг тажанд,
Миннатидин умрлар кирган чекар эрди газанд,
Дарҳақиқатким бузуқ ниятлари бўлмай инсанд,
Чилги, шафтолу — кепак бирлаб, чигитга икки чанд,
Сотқучи қишлоқ юриб, аттор экан, тар мевалар.

Кўрани пайкалга деҳқон ҳам темурлардин қуруб,
Кимки ўтса илкидин олур эди итдек ҳуруб,

Феъли бадларни ажаб бўлди жазосини кўруб.
Сой, ариғларга сават бирлан палиска оғдариб.
Пишганидин бўғулиб безор экан тар мевалар.

Ошкоро богда зардолу тералмай ҳайфким,
Бир қошиқдонда биравга келтуралмай ҳайфким.
Тош-тарозулар қабоқлардин қуралмай ҳайфким.
Шаҳрга бир дона саҳродин киралмай ҳайфким,
Муртади ҳар растаю бозор экан тар мевалар.

Сифлапарвар чарх еткурди фалакка нолишим,
Қалтираб, титраб бўлунган эрди тобистон, қишим,
Ғарқ пишган кўкча қовун, тегмагай аммо тишим,
Ез ҳам неъмат билан, шундоқ гузарлар чўлким,
Чорсу, чорсу дер экан, гар бор экан тар мевалар.

Турфа иссиғким ҳаволар тобиши нори жаҳим,
Ҳар нафас айлаб ҳароратлар фузун ўтлуғ насим,
Ташналигдин ҳўл табиат хоҳлади қайтиб дамим,
Ваъдалар қилди келар йил айлайин рўзи Муқим,
Едириш мендин, бу йил қарздор экан, тар мевалар.

ҲОЖИ КАДОҚЧИ

Домиға тушмаган кам турфа тузоқчи Ҳожим,
Бермайди қилса нася судраб, чатоқчи Ҳожим.
Енгил ҳазилни билмас, нозу фироқчи Ҳожим,
Кўрганда сўфи кундуз, оқшом қароқчи Ҳожим,
Минганда ўзин олғай эшшак, улоқчи Ҳожим.

Бечора камбағалсан, филжумла тарз косиб,
Чиқмайди чўнтагингдан урганда бир сўм осиб,
Ҳар ким билиб йўлини юрса, изини босиб,
Илкиннга қўндуруб қуш, ул сенга номуносиб.
Боқиб ўзинга иш қил, касбинг қадоқчи, Ҳожим.

Ҳар ерда кўрса шубҳа, билгай ҳололу тоҳир,
Ботинда бухлу кина, ҳар кимга дўсти зоҳир,
Оч қолса каллапазлар шўрбоси борса ҳозир,
Бу билмаган ҳунар йўқ, ҳар қайси касба моҳир,
Ҳоли темирчи уста, ҳоли сувоқчи Ҳожим.

Халқ айди, келди чакки, дўконга келганингда,
Келмас эдинг бу одам олдиға билганингда,
Олдингда дўсту душман гар унда жилганингда,
То етмагай губоре, деб қўрқамен ёнингда —
Эй, Тожихон қароси юққай, бўёқчи Ҳожим.

Мажлисда лоф урманг, бор деб терак боғимда,
Давлат шукур бажодур, йилқиларим тоғимда,
Ҳовлимда мунча ғалла хумлар тўла ёғимда.
Иблис ҳийла дарсин анда ўқур чоғимда
Ўлганда панд бергай, келса сўроқчи, Ҳожим.

Ногоҳ бир тарафга қилсанг агар сафар сен,
Чиққунча то шаҳардин эллик тушуб қўнарсен,
Ҳар бир овулда ётиб бир кечадин тунарсен,
Олдинда ҳоли тикмиш йиртиқ, синиқ қадарсен,
Бир ерда хўб яраштинг икки ямоқчи Ҳожим.

ГАП ТУҒРИСИДА ГАП

Ҳар кишиким кўрпасига пой узатмайдур қараб,
Сал вақт ўтмаски кўзлар жонниби Шому Ҳалаб,⁴
Сўрсалар ушбу шикоятга буродарлар сабаб;
Ғозиёғликда зимистон ер эди бир жўра гап,
Карру фарлар бирла бир-бир қочти, қолди гап тугаб.

Ҳожати теъдод эмас, даркор эмасдур отлари,
Мардум устидин ҳаминша, еб-ичиб авқотлари,
Ҳеч Қорундин кам эрмас еру сув, давлатлари,
Кўча-кўйда кўрсангиз от ҳуркитар савлатлари,
Уйларида ой ўтиб чой ичмагайлар ўт қалаб.

Лоф рахшин катталиқ майдонига ҳарён суриб,
Қўл билан ҳар дам бурутларни юқориоқ буриб,
Юз тарафдин сўзга ёлғондин масаллар келтуриб,
Жўра дастурхонларида чорзону ўлтуриб,
Пашмаку ҳалвони урғайлар нишолдога булаб.

Маърака, мажлисда олур ўзларини Таҳматан.⁵
Ишлари даъво-ю манманлик агар кўрсанг қачан,
Муфт базм, улфатчиликка дўппи қайтоқи чапан,
Ҳеч эркаклик ярашмас, хўби шулким мисли зан,
Эмди уйда хапгина ўлтурсалар кокул тараб.

Ҳақларига оз эди ҳар қанча чакки сўз десанг,
То қиёмат кам агар ҳар қанча дашном айласанг,
Боз кетган устига кетган масал бордур, кесанг,
Ичқариси бирла ҳам эмди таваккал гап есанг;
Эрлари ўрнига шояд хотуниндин тегса гап.

Гаплареки, еб кетиб қарз ошни қилмаслар адо,
Қўрқаман улфатчилик барҳам егай деб ўртадо,
Аҳли ҳимматлар қаниким, айласанг жонлар фидо,
Кулмайин найлай Муқимий товба деб, ушлаб яқо,
Бўлса хотундин хароб эркак, замоне булғажаб.

А С Р О Р Қ У Л

Садқан одам кет, юз ҳайфсан, Асрорқул,
Заҳр ичкан, кийганинг бўлсун кафан, Асрорқул.

Қайда ким борсанг чекиб, элдин уқубатлар мудом,
Бўйнишга ҳар ерда солсунлар расан, Асрорқул.

Аксари умри ўтуб (...) еб тўймаган,
Сингдиралмай эрта кеч урган ҳасан, Асрорқул.

Янги Қўрғондин келур хирмонга нон қўйган, магар,
Хуржунда пўшқати зоғу заган, Асрорқул.

Эғнида оқ жома-ю дасторлар зоҳир вале,
Қоп-қаро ботинлари деги чўян, Асрорқул.

Бор экан деб келмасун, одам гадо деб бир умр,
Устидан дарвозасини қулфлаган, Асрорқул.

Саллан харроти-ю, уст-бошлари навъи силиқ,
Юзни совунлаб, ўзини сирлаган, Асрорқул.

Ҳайф Маҳдумхонки, бўлмиш улфати қишлоқда,
Баднамо, бадбўйсан, сассиг сухан Асрорқул...

Катталиқлар номуносиб санга, сан кимсан ўзинг,
Улганинг яхши бўлуб эрдинг қачон, Асрорқул..

Манқаси бурнидин оққон турфа ифлосу палид,
Ош еса беш панжаси ҳам дар даҳан, Асрорқул.

Паид эрур санга — Муқимий — ушбу сўз ҳажв айласам,
Бош олиб кетсанг керак бу шаҳрдан, Асрорқул.

ДАР МАЗАММАТИ САГЕКИ, ЭЛЛИКБОШИ НОМИ НИХОДА БУДАНД

(Элликбоши деб аталган бир итнинг ҳажви)

Қарилиғ юки тушубон манга, қади мавзуним букулиб кетиб,
Соқолим оқи ўлум элчиси, яна хоғирим чўкулиб кетиб,
Муни устига лақабим ёмон, қутулаймукин кўмулиб кетиб,
Ула қолайлип тирик ўлгуча, ҳама жулларим тўкулиб кетиб,
Тожик аҳлини чориғи каби, жигорим чоки сўкулиб кетиб.

Баданим чақа анга йўқ чақа, десам ҳозиқа рангим кўрсатай,
Бу касал мени дами қўймағай, қичишиб десам нафаси ётай,
Бу аламлари ила юргуча, қилинғиз дуо ўлубон кстай,
Нони қоқи манга берадур тишим ўтмаса на илож этай,
Битта қолмади тўкулиб тишим, суяк оғзими ўпуриб кетиб.

Тура тур дами эшит арзими, ака суфиё санга айтайин,
Жайлов ер каби жасадим қўтур, бу ситамларим кима айтайин,
Чиқайин десам кўча сори эл, деб элликбоши қилишур қийин,
Кеча-кундуз истиқоматим, ҳамма муллага тешилиб биқин,
Яна вақфдин манга бермағай, қопойинмукин қутуриб
кетиб.

Манга муллалар қилибон жафо қўга бирла бўйиними боғлади,
Бўғубон ёмон йиталаб юруб, томоғимга кескини жойлади,
Пигилиб ҳамма мени қўймайин, элликбошиликка сайлади,
Мединскийга қилойинму арз, бу саҳар мени хафа айлади,
Дам-бадам келиб сўфи баччағар, манга чаңгитиб супуриб
кетиб,

Бу жаҳонда бир мусофирам ва на манда она на падар,
Дер эди мени бу шаҳар ичи кучими борида шерн нар,

Бу жароҳатим сиза арз этай, ўлимима бердилар хабар,
Етиб эрдиму кўз эди юмуғ, «мана нон» деди битта

Хира қилди табъими бир киши, очсам оғзими тупуриб
баччағар,
кетиб.

Қилиб пилтижо сўфиға дедим: «қичиди таним баданим сила,
Увалаб эзиб қичи (қўлларим), мана манда нифати тўн тила,
Касал устиға хафа қилдилар, сабаби буким қиламан гила.

Кўчага қувиб чиқадур уриб, бир охун акам зулм ила,
Белима тепиб битта боққолинг, чиқа ёзди жон узилиб
кетиб.

Неча кун эрур тумов ўлмишам, яна кўк йўтал юрагим эзор,
Тилаганда табъ бир таом қилиб, бергали қани бир табор,
Едуруб манга сўфи ўн собун, дилим авлабон деди «жун
чиқор»,

Қичима хориш бўлубон букун, кўтарурга пут қани бир мадор,
Турайин десам йиқилай дедим, оёқим кеча чўзулиб кетиб.

Ҳама он хомуш эшитмагай киши ҳеч қийл ила қолини,
Йўқ эди дейин деса муниси гаму дарду ҳажр малолини,
Элу халқдин кўзини юмиб, мўйини юлиб пару болини,
Демас эрди бошиға келса тиг, элликбоши кимсага ҳолини,
Деди ноғиҳон тўлуб ўпкаси эски дардидин қўзулиб кетиб.

БЕДАРАК КЕТДИНГ ОХУНИМ

Неча кундур бедарак кетдинг, йўқолдинг, охуним,
Ноғиҳон бетоб бўлсанг эҳтимолдинг, охуним,
Ёки бир ёре ила бир ерда қолдинг, охуним,
«Хўб келай деб кечқурун» келмайки қолдинг, охуним,
(Ёт) каби кўрганда хижлатдин уёлдинг, охуним^б.

Лозим эрди ётибон уйқуни урмоқ қай кеча,
Эй кўнгулларга тушиб суҳбатни урмоқ қай кеча,
Йўл тегиз бўлса хаёл этдинг югурмоқ қай кеча,
Санга ҳам осон эмас лойлоқда юрмоқ қай кеча,
Мисли ит қувғон бузоқ — келгунча толдинг, охуним.

Дўстлик шундоғ бўлурми ҳафтада бир келмасанг,
Одамиятлики расмин қайдоғ эркан — билмасанг,
Хат юборганда келурсан бир ўзингча келмасанг,
Лозим эрди ваъдага мундоғ таҳаллуф қилмасанг,
Синдингу лах-лах бўлиб эмди ушолдинг, охуним.

Деб эдинг: «бир кун бориб ҳасратлашиб ётмоқчиман»,
Алдадинг келмай ва лекин санга алдотмоқчиман,
Бу ишингга эмди мен отларга судратмоқчиман,
Бир ўшал жонибга борганда кўруб ўтмоқчиман,
Сўрсалар бек жонларим лоҳаз йўталдинг, охуним.

Ўз маҳалланг хўб бепарво юрарсан, беибо,
(Ёш, ялангларга) уялмай сўз қотиб беҳаё,
Кўринур кўзларга, лекин, суратинг сўфинамо,
Такъя лаб, жарлар, самовору оқарсув, хуш ҳаво,
Мунча ҳам сероб экан обод олдинг, охуним.

Ёгса ёмгур, ўтса чакка хона таямирини бузар,
Эртароғ том теп чиқиб, тарновлар остидин сизар.

Кўп пулниг чиққан иморатлар юрак-бағринг эзар,
Беш ёғоч дарвозасини лойиға оғлар сузар,
Ул кеча келдинг яёв, қайдоғ ўталдинг охуним.

Назми билишлигина айёмдин охун қадим,
Уқимай «охун» бўлиш осону табъингдур салим,
Маст бўлуб олдиға қўй чексун тамоқунинг чилим.
Дахли йўқ сўз бирла кўнгул чокнини кўклар Муқим,
Гўнё уста ямоқчи новҳа чолдинг охуним.

Юморлар

ТАЪРИФИ ПЕЧ

Совуқ қайда экан ороми жон, печ,
Дегайким баъзи нодонлар: ёмон печ.

Эшикдин қалтираб келсанг иситгай,
Ки мушфиқ волидангдин меҳрибон, печ.

Совуқ душман бўлиб урса шабохун,
Қилурға дафъи ул соҳибқирон, печ.

Зимистон фаслида қурсанг уйингга,
Ҳузурн дил, чу боғу бўстон, печ.

Чу тортиб келса лашкар қору борон,
Ўзи танҳо қочургай қаҳрамон печ.

Келур на сандали тўғри, на гулхан,
Чиқорғониш, Муқим, эткай омон, печ.

КЎСАМЕН

Оҳ, соқол қадри ўтиб, кўнгулда армон кўсамен,
Ҳафтада ойнага боққанда ҳайрон кўсамен.

Барчада бўлса соқолу менда бир тук бўлмаса,
Ииғлабон ушбу аламдин гоҳ пинҳон кўсамен.

Сен ёшим сўрма, билолмайсан, ўзим ҳам, шунчаки,
Катта-катта мўйсафидларга падархон кўсамен.

Ёш гумон этма кўриб афтим, соқолим йўқ учун,
Маллахондин¹ қолган эски қарри таллон кўсамен.

Бўлма овора, билолмайсен суриштирган билан,
Бир чигилменким, ешилмас асли чистон кўсамен.

Ёш гўдак бирла кураш тушсам чиллакдай оширур,
Суратим кўрсанг агар ўлгунча полвон кўсамен.

Ҳар шаҳарда кўп агар юрсам, бир ой юргум келур,
Найлайн савдойи, аҳволим паришон кўсамен.

Найчилик бўлди фалак бедодидин охир ишим,
Йўқса, бир вақтида сурган даври даврон кўсамен.

Жағларим Шайдонни даштидек гиёҳ йўқ яп-яланг,
Энгакимдин бир Оло Маҳрам намोён кўсамен.²

Сўрма мазмунини қил найдин қиёс аҳволими,
Езу қиш ҳар ерда мундоғ соҳиб афғон кўсамен.

Бир фақирдин бир пақирни, дўстлар, тутманг дариг,
Бир дуогўйн Муқимий мен қадрдон кўсамен.

ХАЙРОН КЎСАМЕН

Камбағал бир тўда гўдак ичра қолган кўсамен,
Рост хоҳиким, гумон қил, хоҳ ёлғон кўсамен.

Кўп бўғулганман, ҳаво иссиғ кетарман эрта-кеч,
Дафъи савдо қилғали Ушу Аровон кўсамен.

Уйға овқоти учун ун-мун олиб бермоқчиман,
Бир тийин йўқ, дўстлар, ёнимда ҳайрон кўсамен.

Гоҳи беҳуд, гоҳ худ ҳолимға йиғлаб, гоҳ кулуб,
Алғараз ким бир нафасда неча алвон кўсамен.

Эрта бирлан бор жанозамға хабар даркор эмас,
Ош емай ёткан кечим, албатта, ўлгон кўсамен.

Зийнат эркакка сақол эркан, соқолим йўқ учун,
Халқ аро ўлгунча шумшук бад намоён кўсамен.

Хайр мардумда, Муқимий, кам қолиб тушмай чақа,
Най чолурға қолмаган бир зарра дармон кўсамен.

ПАРИШОН КЎСАМЕН

Езда иссиғда куюб, ҳар ерда юргон кўсамен,
Хоҳи шаҳру, хоҳ саҳрою биёбон кўсамен.

Зиндалиғ водиснда тентуб гадолиғлар билан,
Бир қадамға қолмаган юрмакка дармон кўсамен.

Найлайин овора бўлмай мулкида Фарғонанинг
Камбағалликдин ниҳоятда паришон кўсамен.

Бораман савдо қўзуб, Мажнун сифат фасли баҳор.
Кўзга хокин сурмака Тахти Сулаймон, кўсамен.

Якка нафсимға гадолиғ айласам, андоғ эмас,
Жўжаси кўп қип-қизил деган: «Қани нон?» кўсамен.

Даҳр бозорини харидориға саққол эътибор,
Бесоқоллик дардидин ҳар ерда арзон кўсамен.

Қиссаларни, яхшилар, ковлангки шундоғ най чолиб,
Кетмаган то бир пақирдин олмай осон, кўсамен.

ДЕВОНАМЕН

Дўстлар, бечора, қашшоқ камбағал девонамен,
Най чолиб, ҳар ерда ўқуйман ғазал, девонамен.

Беқаноатлиқ гадо қилди, дариғо, ноилож,
Бандалиғ шартида, лекин беамал девонамен.

Салла, оқ тўнлар кўруб, сохтимни инкор айламанг,
Бўлмасам ҳамким асл девона, кал девонамен.

Хайр этинглар бир тийиндин кечаси дегжўш этай,
Одатим шул: ош емай ётсам касал девонамен.

Ғўдайиб турмай беринглар бир фақир, хоҳ бир мири
Аср қичқирғон хурусдек, бемаҳал девонамен.

Хира шилқимлиққа ҳам йўқдур ўзумнинг тоқатим.
Зардаликмен гарчики дуну дағал девонамен.

Мардикор иш қил, аёқ-қўлинг бутун найчи деманг,
Най агар чалсам бажомен, ишга шал девонамен.³

ҒАЗАЛИ БЕК

Билма, юрган ҳарзақў бир нон гадо девонамен,
Беклардин зотиму аслим бажо девонамен.

Кулма ўрусча либосимни кўруб, бегона деб,
Етмиш икки фирқа бирлан ошно девонамен.

Аҳли раста илгари касбим ифакчилик эди,
Найлайин шул бўлса тақдири худо девонамен.

Айланиб бошим адам иқлимидин шаҳри вижуд,
Келдим аввал ибтидою интиҳо девонамен.

Зоҳиримни кўрушиб жинни гумон қилманг мени,
Сабр қилган ҳам қазосиға ризо девонамен.

Эртадин оқшомғача ҳар кўчадин юз айланиб,
Мисли саргардон қуюн шому сабо девонамен.

Илтмос эттим, Муқимий, байту қилди менга ҳам,
Гарчиким панж жопману бенаво девонамен.⁴

ОТ

Урма бир қамчи, олур минг янтиқом, ўлсун бу от,
Тишлабу тепиб ўтар умри мудом, ўлсун бу от.
Ҳеч кишига бўлмағай чун ваҳши ром, ўлсун бу от,
Тоб йўқ афтини кўрмоққа, ҳаром ўлсун бу от,
 Ҳайфдур ҳаргиз суғорманг, ташнаком ўлсун бу от.

Турфа қирчанғию, санғи, хираю бадкордур,
Фикри-зикри доимо андешаси озордур,
Шовқунидин, эл миниб чиқсанг агар, безордур,
Гар сафар қилсанг бирав ҳамроҳлиққа зордур,
 Шатта солғай йўлда ким қилса салом, ўлсун бу от.

Бад қабоқ, сурат совуқ, рангида кўрким қони йўқ.
Бедани чайнаб ютарға тиш била дармони йўқ.
Ҳар қадамда қоқилур жисмида лоғар жони йўқ.
Минган одам бўлмаса мажруҳ то имкони йўқ,
 Гўнё қайрарга тиғи бениём, ўлсун бу от.

Доғули хислат, муғомбир, феъли-атвори қизиқ,
Боғласанг бир ерга, келсанг ногихон қайтиб ешиқ.
Бермағай тутқич, мисоли сабчибон ўғри мишиқ,
Гарчи ҳанги, жангаридур, кошки бўлса пишиқ,
 Улгуча қўшу жувоз бобида хом, ўлсун бу от.

Зарра минганда ҳузур бирла ҳаловат кўрмадим,
Шумлигидин ҳеч бир манзилда тинчлик кўрмадим,
Эрта оқшом пуштлаб, бир лаҳза емсиз қўймадим,
Қанча боқсанг силга ўхшаб, ранги чиқмас билмадим,
 Сингдурулмас, еса рад қилғай таом, ўлсун бу от.

Яхсиси бул: бош кесинг қилганда тўй, айлаб сўқум,
Ё муҳимми хайра қўш, ўрнига қўй айлаб сўқум.

Ҳожат эрмасдур йўқотғил гуфтуғўй, айлаб сўқум,
Дум билан ёлин кузаб, жазоси сўй айлаб сўқум,
Парчан жул, садқан зину лажом ўлсун бу от.

Дафъатан тўхтар йироқдин бўлса бир одам дучор,
Анга боқиб кишнагай оғзин очиб чун аждаҳор,
Қайтадур ночор ўталмай орқасига кўча тор,
Садқан ему хашак кетсин, кўйинг очу наҳор,
Эртароқ етсун ҳалокатга тамом, ўлсун бу от.

Чап бериб, пойлаб тепарга устухон йўқ этида,
Ендашиб бормай йироқроқ тур охурнинг четида,
Дўст бўлмайдур — масал — туклук нимарса бетида,
Олдидин келсанг оғиз солғай, мабодо кетида —
Тепадур хоҳи чуқурлик, хоҳ том, ўлсун бу от.

Ҳуркуб ўтмас ўлса кўзиға кўринса бир гиёҳ,
Ботинолмас анга бир эллик чуқурча — катта чоҳ,
Чўчимасдин ким қилур ўзиға ўзи иштибоҳ,
Икки қўл доим яқода шарридин истаб паноҳ,
Минган одамни қилур субҳини шом, ўлсун бу от.

Кимса бозора сузиб дум, эй Муқимий солмади,
Бир харидори чиқиб, олган пулимға олмади,
Нечаким бадбахт тадбир айладим сотилмади,
Тобу тоқат менда эгарлаб минарга қолмади,
Келганига олса сот, эмди ҳаром ўлсун бу от.

ҲАЖВИ ОТ

Эй сипеҳри макрамат, и-эй меҳри буржи иътило,
Шахси олинг айлаиши ҳақ мазҳари иззу ало,
Бўлмишам мен хаста ҳар турфа балоға мубтало,
Яъни отимдур бошимға бир ало кўзлик бало,
Барча кулгай арз агар қилсам мен ушбу ҳожатим.

Бир отим бордур, аё шаҳзодаи олий мақом,
Қимса кўрмас бу сифат този нажоду хуш хиром,
Йўл юрур вақтида қилғой гаҳи ғамза, гаҳ мақом,
Ҳар қадамда бир неча қуллуқ қилиб айлар, салом,
Қим анинг авзоидин ҳар лаҳза ортар ҳайратим.

Ему ўт берсам егай туфроғ ҳам тоши била,
Қорни тўйса сувга имо айлағай боши била,
Йўлга кирса сув ичиб бурни оқор ёши била,
Ҳар қадам қўйса агар мункиб кетар боши била,
Халқ ичинда ортадур шармандалиғдин хижлатим.

Неча ёшга кирган эрконсан дебон сўрдим хабар,
Деди: «Ман келганда йўқ эрди бу оламдин асар,
Неча йилдин сўнгра пайдо бўлди авлоди башар,
Бу жаҳонда оту эшшак хоҳи мода, хоҳи нар,
Жумла мандин тарқағон авлодиму зурриятим».

«Чув!» десам кўздин оқизғай йиғлаб ашки шашқатор,
Гулдуруклаб йўрғалар, аммо оёғи бемадор,
Ногаҳон ул йўлда кўпруксиз ариғ келса дучор,
Ўлтуруб йиғлар ўталмай оҳ тортиб зор-зор,
Ман ҳам анда йиғларам, раҳмим келиб, ҳам диққатим.

Дерман: «Эй оҳу тану, този нажоду, хуш хирад.
Сен кечургайсен кезиб бу олам ичра неку бад,

Бу ариғдан сенсизин ўтмакка йўқдур манга ҳад.
Ҳазрати Дулдулни(нг) руҳидин талаб қил бир мадад.
Девзодим, сар-сарим, шабдез соҳиб иззатим».

Чун бу сўзларни эшитса қайнабон тошиб кетар,
Меҳр ила чайнаб сўлуқ тиши ғижирлошиб кетар,
«Епирим!» деб сакраганда теплашиб, шошиб кетар,
Шалп этиб сувга йиқилғоч дўмбалоғ ошиб кетар,
Ман ҳам анда йиқилиб бағоят ўлғай кулфатим.

Кўп имирлаб эртадан оқшомғача айлар шитоб,
Тентираклаб, ҳансираб ҳам қалтираб тортар азоб,
Неча тош юрғондек аҳволи бўлур терлаб хароб,
Уч қадам юрғон экан диққат била қилсам ҳисоб,
Аччиғи келгай агар билса ҳисобу диққатим.

Нўхтаси пўлод ўлуб, арқон темур бўлса узар,
Ҳар тараф борса қочиб ҳангомаи маҳшар тузар,
Ҳар на келса рўбарўга тумшуғи бирлан сузар,
Турфа ишлар илгари таҳсин ҳунарлар кўргузар,
Ким борисин шарҳини қилмоққа йўқдур қудратим.

Бир куни боғлаб салома кирмиш эрдим мен фиғор,
Дафъатан узмиш лажомин ул яъни нобакор.
Йиғилиб калтакламишлар они халқи бешумор,
Бўлди дарвешонада шўри қиёмат ошкор,
Эшитиб мен ушбу сўзни ҳалдин ошди ҳасратим.

Бормиш ул бозорга гоҳи чолиб, гоҳ йўргалаб,
Қайда борса қувламинидур оти оту ит талаб,
Куйдурубдур тукини сонбусапазлар ўт қалаб.
Йиқилибдур лой аро кўп энтиқуб, кўп ҳарсилаб,
Бедаракдур эгару анжоми бирла савлатим.

Йиғилиб бошим аро халлоқи олам бандаси,
Ушбу ҳолатдин етиб кўкка аларни(нг) хандаси,
Оти қурғур жумла махлуқотнинг шармандаси,
Мен изо тортиб, ўлай деб, халқ сарафкандаси,
Мотамилардек бўлур ул мажмуъ ичра ҳайъатим.

Ҳосил улким етти андин манга бу янглиғ малол,
Келдим уйга хастау шармандау ошифта ҳол,
Бору ғам қилмиш эди чеҳрамни зард, ашкимни ол,
Ҳушим элтар эрди савдо бирла ҳар сўе хаёл,
Дарғаҳинг сори ҳидоят қилди ақлу фикратим.

Сан сен истихқоқ бирла сарвари олий мақом,
Муттакойи аҳлу фазлу муқтадойи хосу ом,
Комронлиғ маснадида шодком ўлғил мудом,
Издиёди давлатингни ҳақдин истаб бардавом
Кеча-кундуз сидқ ила қилмоқ дуодур одатим.

БУ ОТИНГИЗ

Эй афанди, сахт берафтор экан бу отингиз,
Турфа, лекин доғули, айёр экан бу отингиз.

Гар синаб бир қамчи урсангиз муғамбир ғаш ёқиб,
Ходими қилган киби ухлор экан бу отингиз.

Елиға қўйсанг гиру боғлаб тегирмон тош ила,
Бир қадам юрмай дуруст қолор экан бу отингиз.

Уршидан турмай ётиб ер отингиз ему хашак,
Етмай охурга боши ночор экан бу отингиз.

Кўз очолмайдур финак бориб, магар кайфи баланд,
Ичкани сув ўрниға кўкнор экан бу отингиз.

Суратини кўрган албатта гумон айлаб дегай:
«Зўр улоқчи, пойгачи, тулфор экан бу отингиз».

Сизга жон ҳожат эмас, лойиқ экан бу дабба от,
Боби кети катти аттор экан бу отингиз.

От қўйиб сотмиш, Муқимий, отини жаллоблар,
Бўлмаса бир эшшаки тайёр экан бу отингиз.

О Т И М

Бу падар лаънат ҳаром ўлгур отим,
Ҳар қачон ким ман минар бўлсам касал.

Зарра келмас ўзиға боққан билан,
Емиға қўшиб бериб қанду асал.

Меъдаси тобора суст, ўлғай заиф,
Силму билмайманки лоғар камбағал.

Ётса ўрнидан туролмас нотавон,
Қилмасам қўйиб пишанг бирлан шатал.

Пўқ табиб ким, югуриб боқтирмадим,
Тортсайди, эртароқ кошки ажал.

Кетидин дурбин қўюб боқсанг агар,
Ушу Учқўргон кўрингай то Азал.

Тўғрисида бўлмасун оту улов,
Хўжа хондек ҳеч каси шамъулқамал.

Эл аро афсоналар қилди мани,
Ҳар тарафдин чиқди мннг байту ғазал.

Етмагайманким, пиён бозорига,
Эртадин то кечгача қилсам жадал.

ДАР СИФАТИ АСБИ ТОЖИ ТИЛГРОФЧИ, БА ТАРИҚИ ҲАЖВ МУҚИМИЙ ГУФТААСТ

Синну солидин сўрарсиз гар отимни, дўстлар,
Ушбу йил тўлса, мусулмонсиз, аниқ мингга кирар.

Ёшлиғида борлиғи дандонларини оғзида,
Кексалиғдин бормуди, ё йўқму билмас тишлар,

Қамчини зарби билан йўртарда оғзича кетиб,
Мастлар учган каби ул ерда ҳушидин кетар,

Ончунон лоғар, харобеким, заифлик бобида,
Қантариб қайдоғки уч кун кетсангиз шундоғ турар.

Ҳафта кавшаб, донae емдин олибон оғзиға,
Ютса, қайдоғким бутун, шундоғ ичидан боз ўтар.

Дарҳақиқат, Тожиё, бечораи ҳайвонга жавр,
Рўзи маҳшар ҳақ қасос олса, сени ҳам бу минар.

УЛОҚЧИЛАР

Одам демангу тозя бало денг, улоқчилар,
Қайдоғ бало мисоли вабо денг, улоқчилар.

Отларга жавр этибки, чопишкай уриб ҳама,
Қилган иши ҳамиша жафо денг, улоқчилар.

Бечора отни қамчилашурлар жаримасиз,
Қилмас хаёли явми жазо денг, улоқчилар.

Улган бузовни тортишадур бир пақир деб,
Ҳайвон сифот ҳарбгаро денг, улоқчилар.

Лаънат тириклиғиғаким, овқат учун мудом,
Ҳар тўйда хира, шанқи гадо денг, улоқчилар.

Азрўйи жаҳл ўлса агар тортибон улоқ,
Маҳшар кунида юзи қаро денг, улоқчилар.

Гар десаиғ чопишда сурупий йиқилмайин,
Ушлаб жиловингизни фидо денг, улоқчилар.

Дашномингизга арзимагайлар Муқимийё,
Ҳар қанча ким казою казо денг, улоқчилар.

А Р А В А Н Г

Оқибат қилди дардисар араванг,
Ҳам қулоқларни сахт кар араванг.

Юз маротиб пиёдалиқ жаннат,
Дейдилар ё сақар-сақар араванг.

Филдираб ҳар қадамда минг дўқ-дўқ,
Мунча нотинч (тақар-тақар) араванг.

Шаҳрихон борғуча ҳалок қилиб,
Бизни ўлдурди, мухтасар, араванг,

Булса шул яхши дебки мақтаганинг,
Бормуди мунданам батар араванг.

Сотар ўлсанг ўзум баҳо қўйсам:
Бир мири оту бир бақар араванг.

Йўлда чарчаб, пиёда ҳоришлар
Роҳат албатта билназар араванг,

Манзилига Муқимий етгунча,
Еди лекин-да, мочахар араванг.

А Р О Б А

Бозор чиқмай энди, зинҳор, ароба қурсин,
То келганингча айлар безор, ароба қурсин.

Ногоҳ кайфи учкай келса агар тарақлаб,
Ичган гиёҳи бўлса кўкнор, ароба қурсин.

Кенг кўчаларни қилгай ўлгунча бесаранжом,
Қилмай ўшал ҳунар деб нажжор, ароба қурсин.

Юқланган эрса ғалла, юрсин омонки маъзур,
Эски сўлоғи чиққан, бекор ароба қурсин.

Қишлоқ бетамизи бир игна олса қўшиб,
Таиғ растасига киргай аттор, ароба қурсин.

Бўлса киройи тушсанг пуржиналик каласка,
Гарчандким, қилурлар гулдор ароба қурсин.

Луччак аробакашлар кўкка боқиб гўдайган,
Босқай юролмаганда ҳушёр, ароба қурсин.

Айлантириб бошингни, дил беҳузур доим,
Миндим нетай сафарда, ночор, ароба қурсин.

Чиқсанг, Муқимий, бозор, айларга дафъи савдо
Қилгай жаҳонини кўзга кўп тор, ароба қурсин.

ЛОЙ

Кўчага чиқмоққа лекин сахт ҳайрон қилди лой,
Қор ёғиб, қайғиб баҳор эрди — зимистон қилди лой.

Барфу борон устига тинмай ёғиб бўлғониға
Ўзи ҳам чоғимда ўлгунча пушаймон қилди лой.

Бўлмаган қишларда ёмғур, қор ўлуб фасли баҳор,
Бош кўтарган сабзани хок ичра пинҳон қилди лой.

Порсою зоҳиду обид риоят айламай,
Тойдуруб, ё сачралуб олуда домон қилди лой.

Бу фақиру бой демай, ногоҳ аёғига чолуб,
Ерга ургайким ани, ёрабки, полвон қилди лой.

Очилуб бодому савсан, гуллаганда ушбу йил,
Жойи тобистон магарким, тангри фармон қилди лой.

Кўчага чиққоч Муқимий калласини ўгуртуруб,
Яхши қилди, нафси кофирини мусулмон қилди лой.

ҲАЙРОН ҚИЛДИ ЛОЙ

Эл ҳалокига бу қиш чун Нуҳи туфон қилди лой,
Мадраса масжидни айлаб фарқу пинҳон қилди лой.

То нузул этса малонк субҳ ҳақ амри билан,
Осмондин ер уза тушмакка ҳайрон қилди лой.

Бўлмағай бечора, бойни фарқ айлаб имтиёз.
Хоҳиким туфорию озода яқсон қилди лой.

Қор ёмғир устига тинмай паё-пай ёғилуб,
Бўлғониға ўзи ҳам, чоғим, пушаймон қилди лой.

Қиш бўлур эрди совуқ, яхбандлиғ, парвардигор,
Қудрати бирлан магар жойи зимистон қилди лой.

Зоҳиду обид агарчанди риюят айламай,
Тойдуруб ё сачралуб олуца домон қилди лой.

Кўчага чиққоч, Муқимий, келмасин ўгуртуруб,
Хўб бўлди, нафси саркашни мусулмон қилди лой.⁵

ДАР. МАЗАММАТИ ИСКАБ ТОПАР

Турфа махлуқи вужудидур заҳар искаб топар,
Бир милит ухлатмадилар то саҳар искаб топар.

Ҳам ёмонликка ҳаво иссиғ, булутлиғ кечалар,
Димлиғи етмасмукин қайнаб чақар искаб топар.

Найзасини захмидин ҳаргиз омон топмас киши,
Қўллариди найза — қонинғни ичар искаб топар.

Дамларинг қайтиб ўларсан ёпиниб, олсанг ўзинг,
Йўқмукин дафъиға тадбири дигар, искаб топар.

Ҳурмат этмай халқни тўғри келиб чаққай сабил,
Демагайлар: «Қозилар, мингбошилар», искаб топар.

Беркитиб эшик-тешикни шарридин истаб паноҳ,
Беркиниб ётсангки, лекин баччағар искаб топар.

Ҳикматин билмас Муқимий банда сунъи ҳақ билан,
Бўлмаса йўқ ҳеч саҳрою шаҳар искаб топар.

ШИҶОЯТИ БЕЗГАК

Илоҳиким, юзи бўлғай қозондин ҳам қаро безгак,
Тутиб, раиғимни қилди, оздуруб, чун калрабо безгак,

Қарилар суннатини гар йигитликда ҳавас қилсанг,
Берур илкинга бир йўл ушласа, яхши асо безгак.

Эл озорини кўзлар бўйла шиддатда тутиб қаттиқ,
Магар андеша қилмас мункири рўзи жазо безгак.

Зи сартопо набуд аз дарду андуҳу гамат холи,
Мусаллат шуд, худоё тавба кардам, аз кужо безгак.⁶

Табу тобидин ўртаб жисм куйди сабру тоқат ҳам,
Бу қайдоқ дард, ёраб: ман турай Қўқонда ё безгак.

Багорат бурда қувватҳо, хурушон мерасад имрўз,
Намедонамки, боз акнун чи ҳақ дорад бамо безгак?⁷

Йўғон бир одами семизни тутсинким, бир оз озсун,
Тутар ман нотавонини, тутмаса ҳам гўнё безгак.

Илоҳи бандамен ожиз, Муқимий, лутф қил, қолсун,
Баҳаққи сувраи қуръону оёти шифо, безгак.

БЕҲАД ЁМОН БЕЗГАК

Касалларни ичида, дўстлар, беҳад ёмон безгак,
Ёмон ҳам бўлмагай деб, бир балойи ногаҳон безгак.

Камоли шиддатидин дардини бошдин олиб ҳушинг,
Қилур рангингни туткач бир минутда заъфарон, безгак.

Мураббиси ўзингдин ўзга йўқ, ёраб, бу бандангни,
Ўзинг дардиға дармон қил, бўлубон меҳрибон, безгак.

Худоё бу начук махлуқ эдиким, раг билан пайдин,
Тутар пинҳони, раҳм этмай, магар номусулмон безгак.

Демаским: «тутмайин қавму қариндошини кўрмоққа,
Келибдур мунда Масковдин неча кун меҳмон», безгак.⁸

Бу янглиғ бандаларга берса озор интиқомиға,
Қурубон биху бунёди не тонг бўлса хазон безгак.

Илоҳо, сақла шарридин Муқимийга жияндур бу,
Баҳаққи чор ёру ҳурмати пайғамбарон, безгак.

Ф О Н У С

(Завқийга жавоб)

Гап берилур борурда хуркоку сур фонус,
Сигмайди ҳеч эшикдиш ҳам чун танур фонус.

Бир дош қозонда қайнат илгари шам ёқмай,
Бўлсун мулойим андак, азбаски ғўр фонус.

Инъом бўлди сизга гарчанд Тошкентдин,
Бергаймудик деганда Шайхантаҳур фонус.

Қўйса балога кишнаб оқшом сабаб бўлурким,
Фонусларга мунда бўлган ғаюр фонус.

Сизникида нетонгим, бўлса пишиқу чаққон,
Бизларда мунда эрди кўп ландаҳур фонус.

Илртиқларин ямаб сиз яхши қилиб ёқинг шам,
Маънос кетди мундин бо сад қусур фонус.

Бор эрди табъларда бермак сени бировга,
Жойингни энди топдинг қилғил шукур фонус.

Хотирда йўқ эдиким, кўздин Муқимий кетсанг
Завқий сени тилабдур бермак зарур фонус.

ШАМОЛ

Қилди оламини кўзимга танг шамол,
Юзга ургач, гарду хоку чанг шамол.

Қилди аҳволим паришон айлаюб,
Хотирим ойинасига занг, шамол.

Қўзғолиб турди саҳар маҳшарму деб,
Айлади бир соат ҳангу манг шамол.

Чектируб, ҳар дам отиб, тўп гулдураб,
Душманеким, ёраб айлар жанг шамол.

Қар қилиб бошдин учиргай саллани,
Хўб қилур, лекин, гаранг калланг шамол.

Гангратиб тортар этакдин ҳар тараф,
Қилгай одамини чўлоқу ланг шамол.

Ип билан тортиб иякдин қўймасанг,
Қочкай олиб дўппию салланг, шамол.

Очибон боғларни ҳам айлар хазон,
Оллоҳ, оллоҳ бу начук найранг шамол.

Ғайри сонӣ ҳикмати билмас, Муқим,
Бандасан дафъига урма чанг, шамол.

Б У Қ О Қ

Ушбу Хўқанд ичра бордур марди бир нодон бўқоқ,
Бир эшакка юклаган хуржун киби тўлгон бўқоқ.

Еғфурушнинг човасидек осилибдур бўйнида,
Есиғо (?—!) майдонида доим эрур жавлон бўқоқ.

Сўзлаганда гунбазе гўё садон берғуси,
Ё кулол дўкони билмам бўйнида хумдон бўқоқ.

Е.. аклати бирлан қилиб шудгорлик,
Тарбуз эккан ҳар бири бир кўзадек деҳқон бўқоқ.

Ҳар нафас олганда отлар ҳуркиб, эшшаклар қочиб,
Ул йўқолганларга бергай доимо товон бўқоқ.

Пул йўқотган кўкнорилардек эгилган қомати,
Кўтаралмай юклаган тўрва киби сомон бўқоқ.

Кўзларига қон тўлиб, шоҳсоққадек ўйнаб чиқиб,
Гарданига зўр келиб, томирлари арқон бўқоқ.

Соябондек кўтариб, ҳар кўчада савлат қилиб,
Ошнолар бошларига сояи айвон бўқоқ.

Расволиғ шарти шулдур, бу бўқоқ фармонида,
Бўлди ғам деҳқони хирманни қилиб бордон бўқоқ.

Шодлик йўқтур кеча-кундуз иши мотам билан,
Қолди ғам остида бўлиб бошига зиндон бўқоқ.

Жон берарни шиддати бир кун ани бошидадур,
Бу жаҳонда юрганидин яхшидур ўлгон бўқоқ.

Бир балойи ногаҳонким, осилибдур бўйнида,
Улса ҳам бошида ўлтургай бўлуб гирён бўқоқ.

Хўқанд ўзи кўп тамошо, яхшидур одамлари,
Бир неча (ўзи бузуқнинг) бўйнида йўғон бўқоқ.

КАЛ ҚИЗИҚ

Чун Ҳалокунинг ити, ҳар ерда сарсон кал қизиқ,
Бир шаҳарга йўқ бориб, бир ҳафта тургон кал қизиқ,
Қавми қардошин хаёли шулки ўлгон кал қизиқ,
Неча кун бўлдики, пайдо бўлди шайтон кал қизиқ,
Еғилур бошига лаънат мисли борон кал қизиқ.

Солсанг агар нўхтани бошига тўнғуз кал узар,
Тўхтамай келгай қочиб, тўғри самовору гузар,
Учраса одам йўл устида ҳўкиз янглиғ сузар,
Ногаҳон пул топса иштонбоғига туфлаб тугар,
Умрида кўрган эмас бир эски ҳамён кал қизиқ.

Заррае шарму ҳаё йўқ оғзида доим (чатоқ)
Шум қадам, модар зино, оқ падар, хотин талоқ,
Суратидур оқ кўпак, оғзи мисоли ит ялоқ,
Куймайинму ёр бирла доим ўлса ҳамтабоқ,
Бир каф асло кўрмаган умрида талқон кал қизиқ.

(Баъзи бирлар) бу маҳаллар калнидур жононаси,
Шамъи рухсорини кал тонг откунча парвонаси,
(Уйлаким, ул ернидур) кал отаси, кал онаси,
Тобланур оқу, қарою гоҳ сариғ пешонаси,
Гоҳ фистоқи бўлур, гоҳе нафармон кал қизиқ.

Бу ишимдин оқ сақолимла, демас, ор айлайин,
Ўзни ғафлат уйқусидин эмди ҳушёр айлайин,
Хислати зиштини токай тилда такрор айлайин,
Ман они қайси хунук феълини изҳор айлайин,
То оёғдин-бошгача фасли зинистон кал қизиқ.

БУРУН

Бир бурун кўрдим бурунлардин бурун,
Шипга етгай ўзи турмасдин бурун.

Еш болалардек югургай беадаб,
Ош ичадур қошиқ олмасдин бурун.

Сувга кирди ғусли пок айлай дебон,
Лойга чўкди боши ботмасдин бурун.

Ноғиҳон йўлда йўлуқти бир кунн,
Бошима тегди кўришмасдин бурун.

Шошдин Фарғона сори азм этиб,
Ул кўринур доvon ошмасдин бурун.

Ховлига борганда дўстин кўрмоқа,
Уйга кирди ҳалқа қоқмасдин бурун.

Номин айтиб чорласанг бехосдин,
Ерга йиқди юзи боқмасдин бурун.

Борса олдиға ўчоқ ош қилмоқа,
Кул ёлдуру ўт ёқмасдин бурун.

ҚИЙҒИРЧИЛАР

Уч кун овлаб бир тирик бермас манго қийғирчилар,
Ҳар куни беш-ўн олиб, қилмай хато қийғирчилар.

Бойдада, бойваччага ғойиб бериб яхши тулак,
Қилдилар бизларга қолғонда адо қийғирчилар.

Икки қийғир бирла овлаб, эртадин оқшомғача,
Ҳеч ҳосил этмадилар муддао қийғирчилар.

Бирларидур додхоҳ ўғли ҳукумат дастгоҳ,
Бири Ғойиб сартарош ул по-бапо қийғирчилар.

Кечқурун олиб келиб беш-олти мокиён ўлук,
Урдилар жўжа тулакни лиффаго қийғирчилар.

Додхоҳ ўғли жувонмарду мурувват ошкор,
Ангадур ҳар ерда худдом ошно қийғирчилар.

Сайри сангистон, Муқимий, Нодим ила айлагач,⁹
Ўзларидин қилди бизни норизо қийғирчилар.¹⁰

ПАШШАЛАР

Айтайин бир қиссаеким, дод қўймас пашшалар,
Кимга бориб дод этай, бедод қўймас пашшалар.

Мубтало бўлғил илоҳо тор-танакнинг ториға,
Учраса анга яна ҳаргиз қутулмас пашшалар.

Ушлабон думлориға чўплар суқуб, қилсам азоб,
Ҳужра ичра қувладим ҳаргиз кетмас пашшалар.

Ҳар таом кўрса ўзин якбора ургай шул замон,
Доимо қилса хўрак ҳам оч, тўймас пашшалар.

Ман қуварман, ул қочар, эмди ҳоритди найлайн,
Судъясиға арз этарман, «Дод қўймас пашшалар!»

Кеча бўлса оқи қўймас, бўлса кундуз қораси,
Ухлайн десам ётиб ором бермас пашшалар.

Тўпланиб юргай бошимда, бир-бирини қувлашиб,
Доимо ғавғо қилур, жанжолит битмас пашшалар.

III Саёҳатнома

ҚУҚОНДАН ШОҲИМАРДОНГА

Фарёдким, гардуни дун,
Айлар юрак-бағримни хун,
Кўрдикки, бир аҳли фунун —
Чарх анга кажрафтор экан.

Қолмай шаҳарда тоқатим,
Қишлоқ чиқардим одатим,
Хоҳи яёв, бўлсун отим,
Гаҳ сайр ҳам даркор экан.

«Ултарма»га қилдим юруш,
Йўлдош эди бир читфуруш,
Етдим жадаллаб вақти туш,
Бирдам қизиқ бозор экан.

Бир маърака кўрдим бутун,
Жамъи ёпинган бошга тўн,
Боқсамки, беш юзча хотун,
Вонз сўзин тинглор экан.

Мингбошилиқ кимнинг иши,
Десам, деди бедониши,
Бир «Қўштегирмонлик» киши,
Хўжа Исо бадкор экан.

Мағрур, хасису бешу кам,
Ҳар гапда юз ичгай қасам,
Такжой олур моховданам
Ҳожи ўзи мурдор экан.

«Дўрманча»га кетдим ўтуб,
Еқамни ҳар соат тутуб,

Ўтдим ул оқшом ғам ютуб,
Дашти қароқчизор экан.

Унда бўлус Ғози деди,
Ҳам муфти, ҳам қози деди,
Юрт барча норози деди,
Қилғон иши озор экан.

Боз издиҳоми воизи,
Бадкайф очилмас кўзи,
Юқори бошидин тизи,
Эрмаклари кўкнор экан.

Сўрсам дедилар «Бўрбалиқ»
Бирмунча эчкилар ариқ,
Келса киши еяр тариқ,
Шому саҳар тайёр экан.

«Оқ ер»дин ўтдим, бойлари —
Олий иморат жойлари,
Меҳмонсиз ўткай ойлари,
Келса биров ночор экан.

Аммо назарда «Рошидон»
Фирдавс богидин нишон,
Уйнаб оқар оби равон,
Саҳни гулу гулзор экан.

Маънос бордим «Зоҳидон»,
Бир кўча кетгунча дўкон,
Шўх одами, ичмай пиён,
Маст, отаси безор экан.

Сувлар сепилган сўрилар,
Бўрланган ўчоқ-мўрилар,

Табъинг мабодо чой тилар,
Дамлашлари ишқор экан.

«Олтиариқ» қурсин ўшал,
Селларда қолдим бир маҳал,
Бўлдим ивиб ёмғурда шал,
Тўн шилта, ҳўл эзор экан.

Мингбошиси сўфинамо,
Тасбиҳу бўйнида ридо,
Чўқуб қочар зоғи ало,
Бир доғули айёр экан.

Хайру сахо важҳига кар,
Бир пулни юз ердин тугар,
Келса гадой ногаҳ агар,
Бир нон чиқиш душвор экан.

Кўрдим чуқур «Чимён» эрур,
Ер остида зиндон эрур,
Душманлари меҳмон эрур,
Боғи унинг тутзор экан.

«Водил» мақоми дилфизо,
Кўчаларидур дилкушо,
Анҳорида оби сафо,
Себарга, обишор экан.

ҚУҚОНДАН ФАРҒОНАГА

Чун шаҳридин чиқдим «Кудаш»,
Кўнгул бўлиб маҳзуну ғаш,
Мажнунсифат, девонаваш,
Серчашмаю кам чанг экан.

«Яйфан» агарчи хуш ҳаво,
Одамлари енгилнамо,
Бир-бирларила доимо,
Бўлар-бўлмасга жанг экан.

«Нурсух» каби бир жой кам,
Тушмай ўтиб қилди алам,
Олма, анор ўрнига ҳам
Боғида току занг экан.

Кўп одамидин «Бешариқ»,
Боғларда экишлар тариқ,
Етим ҳақи — гўшти балиқ,
Қилмишлари найранг экан.

Чарчашни билмас юрсалар,
Пурзўр кетмон урсалар,
Вақти намозга келсалар,
Масжид сорига ланг экан.

«Рафқон» ажойиб жой экан,
Бир кўча кетган сой экан,
Салқин супа ҳой-ҳой экан,
Ким кўрса ҳангу манг экан.

Озодадин тўпори кўп,
Дукчисидин аттори кўп.

Чойхўридин кўкпори кўп,
Бир раста носу банг экан.

Айвончалар мисли катак,
Бир йўлки, одам сиққудак,
Чит бирла бир ерда алак,
Бозори тору танг экан.

Хуфтонда кирдим бир дўкон,
Қилди ашула бир жувон,
Эшак деманг, ундин ёмон,
Ҳанграрда яхши ҳанг экан.

Қийғир кўтарган уч йигит,
Ухлатмадилар бир минит,
Ҳам бошда тонг отқунча ит,
Ғингшиб чиқиб, ванг-ванг экан.

Айлаб саёҳат энди бас,
«Конибодом» қилмай ҳавас,
Ҳар ерда ётган хору хас,
Кўзга тикан якраиғ экан.

КУҚОНДАН ИСФАРАГА

Афлок кажрафтор учун,
Хардам кўнгул афгор учун,
Хўқанд тангу тор учун,
Сахро чиқиш даркор экан.

Бордим шаҳардин «Яккатут»,
Баққоли дузди бадбурут,
Бир танга соткай бир қурут,
Инсофи йўқ, таррор экан.

Қишлоқ жувони йиғилишиб,
Иссиғда ўйнашгай пишиб,
Утган тамошобин тушиб,
Сешанба кун бозор экан...

Мшигбоши Эшдавлат акам,
Аммо қуруқ савлат акам,
Қилса чиқим гар бир дирам,
Уйқу қочиб, бедор экан.

«Яйфан» каби толзор кам,
Йўқ соясида зарра ғам,
Зебо санам, қоши қалам,
(Жонон)лари бисъёр экан.

Дўмалари ҳам хўб бажо,
Волосной уҳда буро,
Юрт ишларини доимо,
Хайриятин кўзлор экан.

«Нурсух» каби ҳам юрт йўқ,
Боғдору деҳқон қорни тўқ,
Масжидлари ҳам кўп улук,
Турфа фараҳ осор экан.

«Рафқон»ни бозор жойи танг,
Муллолари чаққон, гаранг,
Омилари ҳам мулла ранг
Кўйлак кийиб, дастор экан.

Гар меваси бир туп сотар,
Бир пулни юз ердин тугар,
Берса гадога нон агар,
Минг йилда ҳам душвор экан.

Аммо «Работи» баччағар,
Йўқ ҳеч одамдан асар,
Бир подажойи гову хар,
Чун оғули тайёр экан.

Ду бора юрдим даштлаб,
Бодом конига қараб;
Мирза Умарни сўрағлаб,
Ҳавлисида нажжор экан.

Бўлғай ўшал Бурҳон омон,
Яхши йигитдур бегумон,
Хурсанд қилди ногаҳон,
Мингбоши Хол саркор экан.

Армонки кўпрак юрмадим,
Бир-икки ҳафта турмадим,
«Тикка Работ»ни кўрмадим,
Пур файз бузруквор экан.

Маъюс чиқдим «Исфара»,
Дил хаста, мажруҳу яра,
Иссиққа куйган қоп-қора,
Олти жиҳат кўҳсор экан.

Анҳору сою чўллари,
Ўйнаб келодур сувлари,
Ширинки зардолулари,
Қанду асал бекор экан,

Шерсиз эмасдур бешалар,
Бордур саховат пешалар,
Қилманг ёмон андешалар,
Яхшилари ҳам бор экан.

Қози жувонмарди нақў,
Бориб-келибон чоражў,
Ногаҳ бўлиб дарди гулў,
Санчиқ тутиб бемор экан.

Ҳожи Зухур ҳам Ўрдада,
Сарҳавзлар, олий сада,
Борса агар бир ғамзада,
Жониғача эсор экан.

Бойваччасидур бадбуруш,
Тўғри сўзи аччиғ-туруш,
Сил, эски бачча, чойфуруш,
Ҳофиз Умар, Қаҳҳор экан.

Бўлма ҳаловатга касал,
Оламда йўқ бениш асал,
Бешак мукофоти амал,
Дунё қурулгон дор экан.

Алҳамдулилло бехатар,
Келдим Муқим айлаб сафар,
Музтар қолиб, кўрмай зарар,
Ҳақ бандасига ёр экан.

ИСФАРА САЁҲАТИДАН

(Янги топилган парча)

Шаҳр ичра тоқат тоқ ўлуб,
Дубора йўллар қоқ ўлуб,
Кўз Исфара муштоқ ўлуб,
Аввал чиқиш «Яйфон» экан.

Кун тобишида бу сафар,
Йўллар сақардан ҳам батар,
Тоғ ичра раҳзан баччағар,
Кўп элни қақшаткон экан.

Кетгунча йўллар хорлар,
Йўл захмидан озорлар,
Кўкка етар кўҳсорлар,
Ҳайҳот, хористон экан.

Қир пастида шўртанг ариғ,
Бир тўп йигит ўрғай тариғ,
Тўнсиз, ялонғоч, ҳай дариг,
Бечора, оч деҳқон экан!

Кам ғайри Қаҳҳору Умар,
Фарғонада ҳофиз дигар,
Билмас эканман беҳабар,
Навмидлар хушхон экан.

Уткан китобдори замон,
Хаттига ҳайрон инсу жон,
Чун дахмаси гўё жинон,
Уқишлари қуръон экан.

«Чоркў»га ҳам келдим этиб,
Отдин йиқилдим шилп этиб,
Беҳуш ўзимдин мен кетиб,
Ман сахт бедармон экан.

«Чорқу» гўзорин тор бил,
Атрофини кўҳсор бил,
Панжшанба кун бозор бил,
Бир-икки-уч дўкон экан.

Бой мардикори маччоёи,
Чунтоғ сомонлик лойи,
Бечорага нону чойи,
Тўн ўрнида ўткон экан.

Аммо амин Абдурасул,
Ким борса хизматкор ул.
Яхши йигит, очиқ кўнгул,
Юрт устида турғон экан.

IV. Мактубот

А С С А Л О М

Эй сипеҳрида саёдат моҳи тобон, ассалом,¹
Баҳрда олий насаблиғ дурри ғалтон, ассалом.²

Борчаки кўрдим, машойихзодаларни, кўрмадим —
Сиздек исмат пардасида покдомон, ассалом.

Бу дуо шому саҳар: гар боқсалар сой тошлари,
Дафъатан бўлғай илоҳо лаълу маржон, ассалом.

Орзулар буржидин айлаб тулуъ иқболингиз,
Айласун ҳақ давлатингизни фаровон, ассалом.

Юргану тургонда доим ёрингиз Илёс ўлуб,
Сув десангиз Хизр тутсин оби ҳайвон, ассалом,

Айрилибман Сиз карам пеша, сахо андешадин,
Тангдур, дунё қоронғу мисли зиндон, ассалом.

Ёдингиз тушкан маҳал кўнгулға, эй олий табор,
Ўтмағи мушкил томоғдин луқман нон, ассалом,

Лутфингиз мингин бириға қайтаролмай яхшилиқ,
Бениҳоят ҳасратим кўп, дилда армон, ассалом³.

Воқитотеким ўтубдур, мужмалан тақрир этай,
Ҳолим ўлсун сизга маълум, эрди пинҳон, ассалом.

Тошкандга келганимдан то бу муддатларғача,
Кўзга уйқу кечалар келмайди чандон, ассалом.

Хотирим ношод, таъбим лапж, ғаш доим дилим,
Иштаҳо кам, қувватим йўқ, зарра дармон, ассалом.

Бонси таъхирн хат бўлди бу лаҳзаликларим,
Йўқса келган кун қилурдим, топсам имкон, ассалом.

Мулла Йўлдош охун ила мунда келгандин бери,
Ул киши гар соғ эса, ман дарди дандон, ассалом.

Гар топиб фурсат қўшумдин, гаплашай, деб бораман,
Лоҳаз улкун анда йўқ имоға фармон, ассалом.

Уз иши бирлан агарчи сўрмагай оворадур,
Ҳар начук бўлса амон бўлсун қадрдон, ассалом⁴.

Беадад изҳори ихлосу ақидатлар билки,
Ул кишидин ҳам дуо сизга ҳазорон ассалом.

Чарх этиб саргашта бу жонибга келдик ноилож,
Бизга қолса айрилиш йўқ эрди бир он ассалом.

Абдуфаттоҳни топиб келганда бердим хатларин,
Ишлари битмай чала, бормакка ҳайрон, ассалом.

Кечаю кундуз жадаллаб ишларимни биткуруб,
Қилмасам бўлмас,— деди-чун мурғи тайрон, ассалом.

Арзу ихлосе мусоҳибларга денг бизлар учун,
Қолмасун Шайхи Далойил то Эшонхон, ассалом.⁵

Пайтини топиб Миён ҳожи тўрамга арз этинг,
Биздан ўткан кечсалар, шоядки, нуқсон, ассалом⁶.

Лоюад биздин дуо келганларида еткуринг,
Насриддин хўжа мабодо ё Калонхон, ассалом.

Учраса бир тўда тожик бирла гар Мулла Зиё,
Гў, ки дорад ҳар дуйи ў бар шумоён, ассалом¹.

Эртаю кеч тингишиб солдук қулоқ Хўқандга,
Қилса шояд бизга ҳам деб бир мусулмон, ассалом.

Айладим чин этиқод бирла салом, эй дўстлар,
Лоақал сизлар қилинглар бизга ёлғон, ассалом⁸.

Шукрилилло ақраболарни топиб бу ердаман,
Бир неча кун ризқимиз борица меҳмон, ассалом.

Тошкандда, чойфурушлик растасида хешимиз,
Отларини сўрсангиз Хўжа Сулаймон, ассалом⁹.

Растаи мазкурни ёғи гурунч каффонидур,
Рўбарўсида Ҳақимдур катта дўкон, ассалом.

Ул кишига тегса деб хат қилсалар манга етар,
Аҳли раста ҳаммага маълум намоён, ассалом.

Руқъайи манзума қилдим минг хижолатлар билан,
Хушқу холи меравад савфо зи домон, ассалом.¹⁰

Охирида хатлари тегди муҳаррам ойида
Дардманд эрдим етушти гўйи Луқмон, ассалом.

Ҳар ҳуруфидин кўнгуллар кўзгуси топиб сафо,
Қулбаи ихзонларим бўлди чароғон, ассалом.

Фикр этарда бўлди мазмунин муяссар гўйиё,
Булбули шўридага сайри гулистон, ассалом.

Маънисидин сар-басар рў берди хотиржамлик.
Бўлмаса диллар эди беҳад парешон, ассалом.

Охири Мирза Камолу, Эрназар Бегимга ҳам,
Айлади ушбу Муқимий куйи ҳижрон, ассалом.

МИННАТДОРМАН

(Жавоби саломи Муқимий ва Фурқатий)

Не қилай сизларга йўқ бўлса гулу гулзор ман,
Муддао топишмоғу ман толиби дийдорман.¹¹

Ҳар нафас сомиъ бўлинглар токи, эй аҳбоблар,
Айлайин кайфияти аҳволни изҳор ман.

Тарки пайғом ўлганига, эй буродарлар сабаб,
Мунда бўлдим муддати уч-тўрт ой бемор ман.

Дўст бўлдим ҳар кишиға, кўрдим андин минг жафо,
Топмадим, дунёни кездим, мунису ғамхор ман.

Рўзгоримдур парешон, зоҳиру ботин хароб,
Чарх давридин жигар хун, сийнаси афғор ман.

Умр ўтар, тавфиқ берсун ҳақ, дуо қил дўстлар,
Бениҳоят маъсият, гумроҳу бадкирдор ман.

Ҳар саҳар ғам еб тутарман бу маҳаллар рўзани,
Шом бўлса айларам меҳнат билан ифтор ман.

Топди дил ойинаси сайқал ғуборидин хатинг,
Йўқса сар то по эдим андуҳ ила зангор ман.

Умрлар хат қилмас эрдим, келмасайди хатларинг,
Келди сиздин руқъа сўнгра айладим ночор ман.

Хайрият Махдум мулойим эмди бўлмишлар, қадим,
Кўнглини қаттиғлиғидин дер эдим, кўҳсор ман.

Бўлса хилват жой Махдумжону сизлар бўлсангиз,
Қилса ҳасрат ул киши ҳам, ҳам десам асрор ман.

Ҳалқаи зулфин хаёли кўнглума ногаҳ тушар,
Белларида куфр элин кўрсам агар зуннор ман...

Руқъан Абдулазизхонда юрарсан неча йил,
Дептилар тегмайдилар борган билан бекор ман.

Кимга дод айлай бориб шум толиимни дастидан,
Кўза синдурган азизу, сув кетурган хор ман...

Ғамзудо хонишларин ўпкам тўлуб ёд айларам,
Гар эшитсам ўлтуруб бир базмда сетор ман.

Ўзларин, закки олиб, хат қилмадилар лоақал,
Эмди Завқий юрмасун деб халқаро ҳушёр ман.

Неча кўз туттим демас кўнгул учунким: «Бормусиз»,
Ҳеч нимарса бўлмасам ҳам кўп қадрдон бор ман.

Қилмади хат деб, қилай хатлар дедим койиб, сўкиб,
Боз туштум ўқибон жаҳлимдин истиғфор ман.

Мулла Саъдулло билан Абдулкарим мирзони ҳам,
Ҳақлариға қўл очиб қилдим дуо бисёр ман.

Эй муҳиблар юрган эркандур фароғатда деманг,
Соғиниб сизларни тун-кун уйқу йўқ бедор ман.

Ҳасби-ҳол айлаб қилибдур хат, сўраб ҳолин, Муқим,
То қиёмат Фурқатийдин эмди миннатдор ман.

ЖАВОБИ РУКЪБАНИ НОДИМ НАМАНГОНИЙ

Ассалом, эй тўран олийжаноб,
Матлан дебочан ҳар фаслу боб...¹²

Рўзани тўртида хат тегди келиб,
Бизга, эй зоти камолот иктисоб.

Фаҳм этиб соғу саломатликларин,
Етти дилларга фараҳлик беҳисоб.

Хат ўқилди завқ бирлан сар-басар,
Бир иборат чиқди мазмуни итоб.

Дептиларким, ваъдаға бўлди хилоф,
Буйла бўлмас эрди бўлса мустажоб.

Қайси кунким ул тарафга кеттилар,
Рўза қистаб келдилар айлаб шитоб.

Йўқ қуюшдин бошқа гап, дўзах киби,
Тошкандлар тобишидин офтоб.

«Рўза келгунча шул иссиғ кунда халқ,
Келса, дерлар, розимиз оби азоб».

Тиллари чиққон, халойиқ ташна лаб,
Жумлаи мўмин юрак-бағри кабоб.

Рўза тутган бандалар деб алъаташ,
Ичмагай ифторда ғайр аз яхоб.

Баъзилар иссиғда бетоқат бўлуб,
Рўзадин андек қилишти интиҳоб.

Ассалом ўрнига мардум кўрушиб,
Бир-бирисига дегайлар: оҳу об.

Хушлари келмас берурга кўз юмуғ,
Гар ато қилса савол ўғил жавоб...

Халқ ақлидин адашгону гаранг,
Бошларида ҳуш йўқ, маҳзи ҳисоб.

Икки йил иссиғ ҳавода келсалар,
Қўрқаман кўп шаҳр бўлғай, деб, хароб.

Рўзаман, диққатчиллик, кам ҳавсалам,
Қолмади қўлға қалам олмоққа тоб.

Уқуса ногаҳ қулоғимга қўнуб,
Бу маҳалда ёқмағай булбул-хуноб.

Бу сабабдин ваъдамия ёлғон бўлуб,
Ҳам чунон сиймоб мо дар изтироб.

Қолган эрконмиз ёмон ўргонишиб,
Сиздин ажраб бизда камдур хўрду-хоб.

Етса гар ўз қўлларига бу хатим,
Қолмасун, албатта, тақсир, бежавоб.

Баъди рўза айласам азми Хўқанд,
Ниятим воллоҳу аълам биссаваб.

НУКТАДОНЛАР, АССАЛОМ

(Тошкентга назм билан хат)

Ассалом, эй ошнойи қадрдонлар, ассалом,
Қадрдонлар яъни оқил нуктадонлар, ассалом.

Ҳар қаю мулкега етса мақдамингиз юмнидин,
Ераб этсун тарҳ боғу бўстонлар, ассалом.

Ҳиммати олиларингиз оқибат раҳбар бўлуб,
Рўзи қилғай шукр файзи жовидонлар, ассалом.

Қўл узатсангиз агар не ишга ғайраз манфаат,
Заррае кўрманг илоҳоким зиёнлар, ассалом.

Таъбингиз ойинаси зангори ғамдин пок ўлуб,
Доимо хуррам бўлинг, кўп йил омонлар, ассалом.

Не шарафлиғ соат эрканким келиб Хўқандға,
Бўлдингиз бир неча кунлар меҳмонлар, ассалом.

Бир Макайликхон билан юзлаштуралмай, оҳким,
Бўлди ҳасратлиғ кўнгул устиға қонлар, ассалом,

Ҳафта ўтмай келдилар қишлоқларидин учрашиб,
Арзингизни мў-бамў қилдим баёнлар, ассалом.

Кўп юриб қолганларига беҳад армонлар қилиб,
«Бормасам бўлмас,— дедилар,— Тошкентлар»,
ассалом.¹³

Телбадин маъзур тутсангиз карамдин не ажаб,
Бўлди хаттим тарк бир неча замонлар, ассалом.

Мултамас шулким саломингизни тарк этмай туринг,
Ман ҳам эмди узмайин то танда жонлар, ассалом.

Едингиздин чиқмасам дерман бу нисбат бирлаким,
Яхши-яхши мунда то биздек ёмонлар, ассалом.

Орзуи суҳбатингиз фикру ёдим субҳу шом,
Соғинурман ошкорою ниҳонлар, ассалом.

Ҳамдиллалоким қўлум ҳам топди сиҳҳат андаке,
Ҳоли не кечти дебон қилманг гумонлар, ассалом.¹⁴

Кафшу маҳси тўғрилар қилган калушга ваъдангиз,
Айлади то хайрингиз мундоғ ҳаёнлар, ассалом.

Катта ваё кичкина бўлмай хўжам бўлсун васат,
Бир кияй ман ҳам киёдур мусулмонлар, ассалом.

Еру аҳбобим дуоси-ла, Муқимий, зиндаман,
Гоҳи сиздин ҳам манга келсун нишонлар, ассалом.

САЛОМ, ЭЙ МЕҲРИБОНЛАР

(Жавобномаи Муқимий ба Фурқат¹⁵)

Салом, эй ошноий жонажонлар,
Ақидат пеша, мушфиқ меҳрибонлар.

Аёзи вақту Афлотуни даврон,
Фаридуддаҳр, Аристуйи замонлар.

Қаманди фитрат ила сайди маъни,
Қилурга чусту чобук нуктадонлар.

Ўқиб мактубингиз маҳзун кўнгулга
Фараҳлиқ етти, бўлдим шодмонлар.

Бу дур афтодани йўқлаб сўрабсиз.
Бўлинг, ёрабки, кўп йиллар амонлар.

Худо хайрини берсун яхшиларни,
Бор эркан эсларида биз ёмонлар.

Хатингизда газетхона ишига
Бўлубсиз, қутлуғ ўлсун, таржимонлар.

Шерик Шайхантаҳурда беш киши-ла,
Муборак дарс ўқиш ушбу ошонлар.

Ёнур равшан, агар ҳар кимни шамъи,
Хушам парвонадек зоҳир ниҳонлар.

Агар сўрсангиз аҳволимни шул кун,
Қўл оғриқ устига дарди миёнлар.

Бу ранжим шиддатидин гар десам, йўқ
Кўзимда уйқу то вақти азонлар.

Дариғо сифлалар Хўқандда дойим,
Мусулмонсиз, гизо ҳар лаҳза қонлар.

Фалак тийри жафо ҳар кимга отса,
Мени айлар, «Ушал, шул!» деб нишонлар.

Саломингизни ким дўстларга дедим,
«Дуо мандин ҳам айтингиз» дегонлар.

Муқимий ҳасратим куйдурса қоғаз,
Начук таҳрир этиб айлай баёнлар.

САЛОМ, ЭЙ ЁРУ ОШНОЛАРИ

(Мақтуби манзумаи Фурқат ба Муқимий)

Салом, эй менга ёру ошнолар,
Қадрдонлар, замири пурзиёлар.

Муқимий, Ҳожи Муҳиддин, Завқий,
Муҳаййир — барча зақкию расолар.

Фасоҳат гулшанида мисли булбул,
Навосанжу зиҳи нағмасаролар.

Биҳамдиллоҳки, мандин сўрсангиз ҳол,
Юрубдурмен қилиб завқу сафолар.

Саломатдур таним, хурсанд вақтим,
Худованд айлади беҳад атолар.

Фалакнинг давридин комим раводур,
Агарчи эл кўрар андин жафолар...

Ризоман Тошканд одамларидин,
Сўрар ҳолим фақиру ағниёлар.

Мақомим мадраса-Шайхантаҳурда,
Эрур улфат неча мазмун адолар.

Уқурмиз беш киши «Шарҳи виқоя»,
Муҳайё неча яхши домлолар.

Газетхона ишига бўлса пешин,
Борурман ҳар кун, гаҳ кун аролар.

Салом иблагидин сўнгра Муқимо,
Мени сўрғонлара айтинг дуолар.

Езинг аҳволингиздан бир рақима,
Будур сиздан умиду илтижолар.

Сўз ўлди мухтасар, зиқ эрди Фурсат,
Кўн эрди йўқса Фурқат муддаолар.

БОР ЭРДИ

(Москвага, жияни Р. Дўсмаатовга хат¹⁸)

Оҳ вақтеким, нехуш лайлу наҳорим бор эди,
Меҳрибон сандек, есам ҳам, гамгусорим бор эди,
Мақдамингла бошда тожи ифтихорим бор эди,
Кўзларимда нуру белларда мадорим бор эди,
Қайда сансиз бир нафас эмди қарорим бор эди.

Чекмиш эрди даҳрда ҳар қанча камлик хотирим,
Нотавон кўнглум, ниҳоятда, ситамлик хотирим,
Келишингдин бўлубон хуррам аламлик хотирим,
Сухбатингла шод бўлмишди бу ғамлик хотирим,
Дилда васлингга фуруғи навбаҳорим бор эди.

То видоълашмакга борилди кеторингда сани,
Йиғладим пинҳони оташга тушорингда сани,
Сайр этиб юрганда юрмишдим канорингда сани,
Не саодатлиғ замон эрканки борингда сани,
Маҳфилим равшан сафолиғ рўзгорим бор эди.

Давлату иқбол жомидин ҳақ айлаб баҳраманд,
Пояи қадрингни қилгай бора-бора то баланд,
Айлагай акронинг ичра сарфарозу аржуманд,
Ҳеч ёдингга келурму, дебки шаҳрида Хўқанд,
Бир ғариб, бекас тағойи хоксорим бор эди.

Найлайин ўртанмайин бахти қаролиғ ўтиға,
Бўлди шум толеъларим боис гадолиғ ўтиға,

Ёнмишам ҳар дам ўтундек бенаволиғ ўтиға,
Бунда бизни куйдуруб мундоғ жудолиғ ўтиға,
Ҳеч айтурсанми деб: хешу таборим бөр эди.

Пур зиё чашмим кўруб, ногоҳ раёно суратинг,
Берди маҳзуи кўнглима фарҳат мужалло суратинг,
Ақча бирлан хатларинг тегди, на танҳо суратинг,
Етди ўн уч сўм ила хуш гарҳ зебо суратинг¹⁷.
Деб юбормишсан Муқимий интизорим бөр эди.

ПАЙГОМИ МАНЗУМА

Андижон шаҳрида юрган ошноларга салом,
Ошнолар, яъни ул ақли расолаарга салом.

Эртаю кеч берибон улфатчиликлар додини,
Қилғувчи менсиз ўшал завқу сафоларга салом.

Ота Фозил ҳам Муҳаммадхону ҳожи Мирзабой,
Қори Муҳиддин билан Аҳмад Боболарга салом.

Ҳожи Муҳиддин тўрам ҳам олсалар шояд алик,
Ким қилурмен ёд этиб Бўтақароларга салом.

Кўрмасам ҳам ғойибона майли мандап еткуринг,
Растаю бозор аро гулгун қаболарга салом.

Рухпарвар савтидин маҳрумман гарчандким,
Ҳифизу созанда, жамъи хушнаволарга салом.

Робитам йўқтур, агарчи, холисанлиллоҳ денг.
Кўрсангиз ҳар ерда ринду порсоларга салом.

Гоҳи сиздин ҳам нетар келганда азруйи карам,
Дил шикаста, ранг-рўйи қаҳраболарга салом.

Фақр аҳлига ниҳоятда тавозийлиғ Муқим,
Не керак баъзи такаббур, бадҳаволарга салом?¹⁸

УЛ ҲУСН СУЛТОНИГА САЛОМ

Ул ҳусн пойтахтини (нг) султониға салом.
Чун мулки Миср Юсуфи Канъониға салом.

Мандин, сабо, чаман сари қилсанг гузар дегил:
«Гулчеҳраларни сарви хиромониға салом».

Ҳижрон қоронғусидаги бахти қаро қилур,
Ўн тўрт кечалик маҳи тобониға салом.

Тўтини дол этгувчи ширин каломидин,
Муъжиз баёнлу лаъли суҳандониға салом.

Ҳар бир нигоҳи қилғувчи бунёи дил хароб,
Маст икки чашми фитнаи даврониға салом.

Боқишларида сийнани айлаб нишоналар,
Бисмил қилурға новаки мижғониға салом.

Таъби муборакиға гарон етмагай мабод,
Эмди Муқимий айлағуси жониға салом.

Изоҳлар

1. Лирикага изоҳлар

Ҳазаларга

1. Матбуотда ҳали эълон қилинмаган бч ғазал тексти Ўзбекистон ССР Фанлар Академияси Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти қўлэзмалар фондида сақланаётган «Мажмуаи ашъори Муқимий ва Фурқат» (инв. № 12195) китобидан олинди. Бу китоб Аҳмаджон саҳҳоб коллекциясига мансубдир.

Аҳмаджон саҳҳоб (1895—1969) номидан кўриниб турганидек, муқова-соз (саҳҳоб) бўлиб, бутун ҳаётини адабиётга бағишлади, ноёб асарларни йиғиб, қимматбаҳо коллекция тўплади, ўзи ҳам ҳаваскор шоир сифатида шеърлар ёзди. Аҳмаджон саҳҳоб коллекцияси ичда яқин ўтмиш адабиётимизга мансуб бўлган шоирлар, шу жумладан, Муқимий ва Фурқат асарлари алоҳида ўрин олади. Биз бу коллекцияда сақланаётган Муқимий шеърларидан эътиборга сазовор бўлганларини олиб тўпламга киритдик.

2. Бу тарих — муаммо жанридаги шеър «Ноиб Тошкандий» номи билан шуҳрат қозонган Инъомхўжа исмли киши вафотига ёзилган марсиядир. Инъомхўжа Умурхўжа ўғли Муқимийнинг тошкентлик дўстларидан бўлиб, 1892 йилда Тошкентда майдонга келган халқ кўзголичига иштирок этгани учун чор маъмурлари томонидан қўлга олиниши ва бошқа қўзғолончилар қаторида (улар 60 киши бўлган) ҳарбий суд томонидан суд қилинган. Инъомхўжа халқ ўртасида «Ижтимоий тартибни бузишда» ва чор маъмурларига ҳужум қилишда, «уларнинг турар жойларига бостириб киришда» айбдор ҳисобланиб, суд ҳукми асосида тўрт йиллик муддат билан Иркутск губернасига сургун қилинган. Тарихий манбалардан маълум бўлишича, (Центральный Государственный исторический архив Узб. ССР, фонд 273, описи 1, дела 2) Инъомхўжа Сибирга сургун қилинган бўлса ҳам, узоқ вақт Тошкент турмасида ўтирган. Орадан уч йиллар чамаси вақт ўтгандан сўнг Иркутск сургунни Қўқон билан алмаштирилган ва 1896 йил бошларида Инъомхўжа Қўқонга юборилган. У Қўқонда узоқ вақт яшамаган. Турмада ётиб соғлигини йўқотган Инъомхўжа ҳижрий 1314 йил 17 рамазонда, мелодий ҳисоб билан 1897 йил 3 февралда Қўқон шаҳрида вафот этган. Бу воқеа бутун Қўқон халқини Муқимий тили билан айтганимизда, «қари ва ёш, катта ва кичик — ҳамма»ни мотамга солган, шу умумий туйғунинг ифодаси бўлиб, мазкур марсия майдонга келган. Шоир ўз дўстининг ўлимига марсия ёзар экан, унинг вафот тарихини абжад ҳисоби усулида қуйидаги байтда беради:

Сар ан ҳайрат баркашиду гуфт ақл:
Хўжай Инъом сад афсус мурд.

Бу байтдаги иккинчи мисра абжад ҳисоби билан ҳижрий 1322 йилни кўрсатади. Байтнинг таъкидлашига биноан биринчи мисрадаги «ҳайрат» сўзининг бош ҳарфи «ҳ» берадиган рақам, яъни 8 рақами 1322 дан чиқиб кетиши керак. Натижада 1314 рақами қоладики, бу ҳижрий ҳисоби билан Инъомхўжанинг вафот йили тарихидур, яъни мелодий 1897 йилдир. Шoir воқеа тарихини аниқ кўрсатиб «17 рамазон»ни ҳам илова қилади. Шундай қилиб, мазкур тарих-марсиянинг кўрсатишича, халқ озодлиқ ҳаракатининг машҳур иштирокчиси, шоирнинг дўсти Инъомхўжа 1897 йил 3 февралда Қўқонда вафот этганлиги маълум бўлади. Бу тарих айни замонда мазкур асарнинг ёзилиш тарихи ҳам ҳисобланади.

Муқимий поэзиясида 1892 йил Тошкент кўзголонининг иккинчи қаҳрамони ҳақида, бир неча йиллар Сибирда бўлиб қайтган Аҳмаджон Абдурашидхўжа ўғли ҳақида ҳам маълумотлар учрайди.

3. Матбуотда биринчи марта эълон қилинаётган бу шўх газал тексти шоир Мирза Хўқандий архивдан олинди. Мирза Хўқандий архиви Қўқонда Муқимий ҳужраси — музейи қўлёзмалар фондида сақланади.

4. Муқимий бу шеърини 1889 йил ёз ойларида тошкентлик дўсти Маҳмудхўжа билан шоир Қамийга юборган прозаик мактубига илова қилган. Мактуб ва шеърнинг автографи ЎзФА Шарқшунослик институтида сақланаётган Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий фондида (инв. № 7628) алоҳида қоғозда учрайди (папка XXII). Шеърнинг қай вақтда ёзилгани кўрсатилмаган бўлса, ҳам, прозаик мактубда бўлган тарихга асосланиб, унинг 1889 йилдан олдин ёзилганини тахмин қилиш мумкин.

Бу шеърнинг манбаларда бошқа нусхалари ҳам учрайди. 7 байтдан иборат бўлган бир нусхаси Николай Остроумов томонидан 1907 йилда Тошкентда типография йўли билан нашр қилинган «Девони Муқимий. Издана Муқими, Ферганского поэта» номли китобчада (5—6-бет) берилган. Иккинчи нусхаси 1910 йилда Тошкентда Парцев литографиясида нашр қилинган «Баёз»да (29-бет) учради. Бу уч нусха ўртасида текст жиҳатидан ҳам, ҳажм жиҳатидан ҳам тафовут йўқ, ҳар иккала нашрдаги текст ҳам автографга мос келади. Демак, «Тоқат қани?» шеърининг тексти гоётда ишончли бўлиб, шоирнинг ўз қўли билан ёзилган автографдир.

5. «Янги Фарғона» газетасининг 1960 йил 16 апрелдаги 46- сонида «Муқимийнинг янги топилган шеърлари» рубрикаси остида шоирнинг икки шеъри: «Сендек эй жон» ва «Этмай келинг» газаллари эълон қилинган эди. Текширишлардан аниқланишича, улардан «Этмай келинг» газали илгари матбуотда «Беқарор этмай келинг» сарлавҳаси остида эълон қилинган (Муқимий. Икки томлик асарлар тўплами. 1-том, Тошкент, 1960, 76-бет) бўлиб, газета варианты мазкур шеърнинг бир оз ишланган бўшроқ варианты бўлиб чиқди.

«Сендек эй жон» шеърини нашрга тайёрлашда «Янги Фарғона» газетаси вариантыга асосландик.

6. Матбуотда биринчи марта эълон қилинаётган бу ғазал тексти Ўзбекистон ФА Шарқшунослик институти қўлёзмалар фондида сақланаётган «Баёз»дан (инв. № 12145, пагинация йўқ) олинди. «Баёз» мўътабар манбалардан бири бўлиб, у 1807 йилда китобат қилинган.

7. «Макайлик» Муқимий замонида зўр шухрат қозонган санъаткорлардан бири. Унинг ясли оти Мамажонбек бўлиб, Қўқонга яқин «Макай», «Макайистон» деган жойдан чиққанлиги учун «Макайлик» номи билан шухрат қозониб кетган.

Муқимий Макайлик билан воқо йиллар давомида дўстона алоқада бўлган. Макайликка бағишланган Муқимийнинг бошиқа шеърлари бўлгани каби, Фурқат, Завқий каби шоирлар ҳам бу машҳур санъаткорга бағишлаб қатор шеърлар ёзганлар. Макайлик фақат Қўқонда эмас, Фарғона водийсида, шуниингдек, Тошкентда ҳам шухрат топган ва кўп шаҳарларга гастроль билан борган.

8. Бу шеърнинг ягона қўлёзма мўътабар нусхаси (автограф деб ҳам тахмин қилинади) ЎзФА Шарқшунослик институтидаги юқорида кўрсатилган Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий фондида (инв. № 7628) Муқимийга доир бошқа материаллар қаторида сақланмоқда (папка XXII, алоҳида қоғозда).

Шеърнинг охириги байтидан унинг Наманганда ёзилганлиги маълум бўлади. Лекин Муқимий Наманганда қачон бўлган ва шеър қачон ёзилган, деган саволга аниқ жавоб бериб, шеър тарихини тайинлаб бўлмайди. Лекин Муқимий таржиман ҳолидан бизга маълумки, у наманганлик шоир Нодим билан дўстона алоқала бўлган ва тез-тез Наманганга бориб турган. Шоир 1899 йилнинг охириларида Москвага, жияни Рўзимухаммад Дўстматовга ёзган мактубларидан бирида бу тўғрида қуйидагиларни айтади: «Фақир Наманган деган вилоятда ёр-дўстларимиз бўлур эрди, алар ҳам йил бу бандани хат билан олдуруб борурлар эрдилар, ушбу йил ҳам... илтимослари бўюнча борган эрдим». (Муқимий. Асарлар тўплами. II-том. Тошкент. 1960, 135-бет.)

Юқоридаги шеър Муқимийнинг Наманганга қилган қайси саёҳати даврида ёзилганлигини айтиш қийин. Лекин шоир Нодим билан 80-йилларнинг охириларида бошлаб алоқа боғлаганини назарда тутиб, бу шеър 90-йилларда ёзилган бўлса керак, деган фикрга келиш мумкин.

9. Матбуотда биринчи марта эълон қилинаётган бу ғазалининг бир қалами нусхаси Ўзбекистон ФА Шарқшунослик институти қўлёзмалар фондида сақланаётган «Мажмуан ашъори Муқимий ва Фурқат» (инв. № 12195) китобида (Аҳмаджон саҳҳоб коллекциясида) учрайди. Биз ғазални нашрга тайёрлашда шу китобни асос қилиб олдик.

10. Матбуотда биринчи марта эълон қилинаётган бу ғазал Ўзбекистон ФА Шарқшунослик институти қўлёзмалар фондида сақланаётган «Мажмуан ашъори Муқимий ва Фурқат» (инв. № 12195) китобидан олинди. Мазкур ғазал «Аҳмаджон саҳҳоб коллекциясига»га мансубдир.

11. Муқимий таржимаи ҳолини ўрганиш жиҳатидан фавқулодда катта аҳамиятга эга бўлган бу шеърнинг тарихи ва адреси ҳали аниқлангани йўқ. Унинг ягона нусхаси ЎзФА Шарқшунослик институтида сақланаётган қўлёзма «Девони Муқимий»да (инв.—7521) учрайди (варақ 53 а).

Шеърнинг умумий мазмуни ва руҳидан кўринишича, у шоирнинг яқин дўстларидан бирига қаратилган. «Кўнгул яқинлигидан густохлик қилурман» мисраи шуни кўрсатиб туради. Савдо иши билан шугулланувчи бу «шоир дўсти», шубҳасиз, юқориде тилга олинган Шайхи Сулаймон Афғоний бўлмаганидек, шеър ҳам илк давр маҳсулоти эмас. Шеър Муқимийнинг қашшоқликда ҳаёт кечиргани, бутун умр бўйи оғир иктисодий шароитда ижод этгани тўғрисидаги нақлларни исбот этувчи қўшимча адабий ҳужжат сифатида диққатга сазовордир.

12. «Фарзинхон» ёки «фарзинча» номи билан шўҳрат қозонган бу киши ўз замонасининг атоқли санъаткорларидан бўлган. «Фарзинхон» лақаби билан аталашидан унинг шахмат ўйинига ҳам алоқаси (Муқимий замонасида шахматга қизиқиш кучли эди) бўлганлиги кўриниб туради. Фарзинхон номи Муқимийнинг бошқа асарларида ҳам, шунингдек, Фурқат ва Запқий асапларида ҳам тилга олинган.

13. Бу шеър шоир вафотидан бир ой илгари 1903 йил 22 апрелда «Туркистон вилоятининг газети» саҳифасида «Тарихи зилзилаи Андижон аз мавлоно Муқимий Хўқандий» сарлавҳаси остида эълон қилинган эди. 1907 йилда Николай Остроумов «Девони Муқимий. Из дивана Муқими—Ферганского поэта» номи тўпламида (Ташкент, 1907, отдельный оттиск из Туркестанской туземной газеты) шеър текстини яна нашр этди. Бундан кейин бу шеър литографик «Баёз»ларда қайта-қайта босилди.

Шеърнинг сарлавҳасидан кўриниб турганидек, в Андижон зилзласи (декабрь 1902) муносабати билан ёзилгандир. Шеърда баён қилинган деталлардан маълум бўлишича, шоир халқ бошига тушган бу зўр қўлфатни бориб ўз кўзи билан кўрган (Муқимийни яхши билувчи кексалар ҳам шундай дейдилар) ва ундан олган таассуротларини реалистик лавҳаларда тасвир қилган.

Шеърда халқ бошига тушган қўлфатни енгиллаштириш йўлида уюштирилган ёрдамлар, рус врачларининг ярадорларни даволаши, шафқат-марҳаматлари алоҳида диққат ва муҳаббат билан тасвир килинади.

Шеърнинг ғоявий ва бадий асосларида рус маданиятини улуғлаш, унинг ижобий хислатлари олдида миннатдорчилик туйғуларини ифода қилиш равшан сезилиб туради. Урта аср феодал қолоқлигига ҳамма вақт нафрат билан қараб келган ва рус маданияти ориентацияси учун изчил курашиб келган демократ шоир ўзининг сўнгги асарларидан бири бўлган ана шу шеърда бу темани яна ҳам тўлиқроқ ишлади, ўз орзу-интилишларини равшанроқ ифода қилди.

14. Манбаларда кам учрайдиган бу ғазал тексти биринчи марта эълон

қилинаётир. Ҳазал Ўзбекистон ФА Шарқшунослик институти қўлезмалар фондида сақланаётган «Мажмуаи ашъори Муқимий ва Фурқат» (инв. № 12195 китобидан (Аҳмаджон саҳҳоб коллекциясидан) олинди.

15. Форс-тожик тилида ёзилган бу машҳур шеър ўз тарихига эга. Мазкур қоғиз ва вазнда аввал Ҳиндистонда Фурқат ва унинг ҳиндистонлик дўсти Тажаллий шеър ёзганлар ва бу шеърларни сўнроқ Еркентдан Фарғонага — Муқимийга юборганлар. Муқимий улар шеърига назира қилиб мазкур газални яратган.

Ўз замонасининг уч пешқадам шоирлари томонидан назира йўли билан яратилган бу шеърлар улар ўртасидаги ижодий ҳамкорликни кўрсатиши билан бирга, улардаги юксак бадий маҳоратдан ҳам дарак бериб туради.

16. Муқимий билан реакцион адабий оқим намояндаси Муҳйи ўртасида адабий фронтда давом этган кураш тўғрисидаги масала адабиётшунослигимизда маълумдир. Шу курашнинг бир кўриниши бу байтда намоён бўлган. Муқимий ҳукмрон гуруҳларга лаганбардорлик билан умр кечирувчи Муҳйини манфаатпарастликда айблади ва ўзининг бундай пасткашликлардан холи эканлигини гуруҳ билан «қўлимда камчиликлардан бошқа дастмоям йўқ» деб таъкидлайди.

17. Бу шеърнинг ягона нусхаси ЎзФА Шарқшунослик институти фондида сақланаётган «Девони Муқимий» тўпламида (инв. № 7521) учрайди (парақ 56 б.). Шеър Муқимийнинг адабий фронтда олиб борган курашнинг ўрганиш жиҳатидан ниҳоятда характерли ва қимматлидир. Шеър мазмунидан кўриниб турибдики, у воқеабанддир. Эҳтимолки бу шеър бир адабий ўлтиришда ўтказилган поэтик мусобақадан кейин ҳосил бўлган таассуротлар натижасида туғилган бўлса, бу ўринда гап бир реакцион шоир (эҳтимол Муқимий Муҳйини кўзда тутар) ва унинг лаганбардорлик кирдикорлари, ижодий муваффақиятсизликлари устида бораётир. Шеърини ижодда қуруқ сўз, пардоз, гажакдорлик эмас, балки мазмун устун эканлиги тўғрисидаги Муқимий қарашларини — эстетик принципни кўрсатиш жиҳатидан сўнги байт муҳимдир. Бу байтда Муқимий «ҳар қандай сўз тузувчи киши шбир бўлавермайди!» деган чуқур маъноли илгор ғояни илгари сурган ва адабий мухолифларининг шаклбозлик ижод усулларини қоралаган.

Мураббаъларга

1. Бу мураббаъ биринчи марта матбуотда 1891 йилда эълон қилинди. «Туркистон вилоятининг газети» саҳифасида 1891 йил 26 октябрь 41-сонида босилган бир мақолада Тошкентда бўлиб ўтган тантанали бир ўлтириш тўғрисида ҳикоя қилинар экан, шу ўлтиришнинг бадий қисми ҳақида муфассал тўхталади ва санъаткорлар томонидан айтилган ашулаларнинг тексти келтирилади. Шулар ичида Муқимийнинг юқоридаги «Фарғонада ўзи танҳо Макайлик» мураббаъси тексти ҳам учрайди. Бундан маъ-

лум бўладики, мураббаъ 1891 йилдан илгари яратилган ва фақат Фарғона водийсида эмас, Тошкент тарафларда ҳам шухрат қозониб, халқ ўртасида куйланган экан.

Газетада мураббаъ тексти беш банддан иборат бўлиб, хато ўринлари кўп. Биз мураббаъни нашрга тайёрлашда мавжуд литографик йўл билан нашр қилинган «Баёз»ларга асосланиб (1910 йилда Тошкентда Порцев литографиясида босилган «Баёз», 56—57-бетлар. 1912 йилда Тошкентда «Азия» литографиясида босилган «Баёзи Хазиний» китоби, 28—29-бетлар) тексти тузатдик ва олти банддан иборат қилиб олдик.

2. Халқ ўртасида кенг тарқалган бу машҳур мураббаънинг ўн уч нусхаси ҳисобга олинган. Афсуски, бу шеърнинг шу вақтгача тарихи аниқланмай келади. Лекин рус шарқшуносларидан Михаил Алибековнинг «Ежегодник Ферганской области» тўпламида (том II, выпуск 1903. Н. Маргелан, 1903, стр. 79—117) босилган «Домашняя жизнь последнего Кокандского хана Худаярхана» сарлавҳали мақоласида бу масалага оид баъзи маълумотлар учрайди. Автор ўз мақоласида хон ҳарамининг хаётини тасвир қилар экан, қулликда эзилиб ётган ҳарам чўрилари куйлайдиган кўшиқлардан баҳс очади ва уларнинг текстларини келтиради. Бу текстлар ничда Муқимийнинг бир неча шеърлари, шу жумладан, юқоридаги мураббаъ ҳам учрайди. Бу манбага суяниб, мазкур мураббаъ Қўқон хони йиқилмасдан аввал, яъни 1876 йилдан аввал ёзилган экан, деган хулосани чиқариш мумкин бўлса ҳам, бу ажойиб мураббаъ ҳақида бошқа кўшимча ва ишончлироқ маълумотлар топилгунча масалани очиқ қолдириб туришга тўғри келади. Ҳозирча бу шеър тексти учрайдиган манбаларнинг энг кексаси 1899 йил атрофларига тўғри келадики, мураббаъ тарихини белгилашда бу ҳам мақсадга мувофиқ эмас.

Муҳаммасларга

1. Муҳаййир — Муқимийнинг замондоши ва дўсти. Қўқонда яшаб ижод этган. Асл исми Муҳаммадқул, отасининг исми Муҳаммад Расул. У 1850 йилда туғилиб, 1920 йилда вафот этган.

Муҳаййирнинг лирик ғазаллари, Алишер Навоий, шунингдек, Муқимий, Фурқат каби машҳур замондошлари ғазалларига боғлаган муҳаммаслари революциядан илгари нашр қилинган баёзларда ва қалами нусхаларда учрайди. Муҳаййир ўз ижодий мотивлари, асарларининг гоявий-бадиий хусусиятлари жиҳатидан демократик адабий лагерга мансуб бўлган шоирлардан биридир.

2. Фурқат ўзининг бу ғазалини чет мамлакатларга килган саёҳати даврида, тахминан 1892 йилнинг куз ойларида Ҳиндистонга қарашли Кашмир вилоятида ёзган. Бу ҳол ғазалнинг «Бир қамар сиймони кўрдим балдаи Кашмирда» мисрандан кўриниб турибди. Ҳинд гузалига қарата ёзилган бу

шўх газал кейинроқ, Фурқат ўз саёҳатини тугатиб, Ёркент шаҳрида турғун бўлиб қолгандан сўнг Фарғонага тарқалди ва адабий доираларда шўхрат қозонди. Бу шеърга ўхшатма — назиралар ёзилди, мухаммаслар боғланди. Унга боғланган Муқимий мухаммасидан ташқари қўқонлик шоир Ерий (1853—1944) мухаммаси ҳам маълум. Ерий мухаммаси қуйидаги банд билан бошланади:

Баҳру бар кездим жаҳонни дашту, тоғу, қирда,
Шаҳру кентлар кезиб ҳайронлигим таъмирда,
Чўх тамошолар қилиб юрган эдим ҳар ерда,
Бир қамар сиймони кўрдим балдан Қашмирда,
Кўзлари масхуру юз жоду эрур тасхирда.

Тўққиз банддан иборат бўлган Ерийнинг бу мухаммаси ЎзФА Шарқ-шунослик институтида 9358 номерли қўлёзма, «Девони Ерий» китобида сақланади.

3. Ҳозир XVIII асрнинг охири XIX асрнинг бошларида яшаб ижод этган Фарғона шоирларидандир. Ҳозир ҳақида Фазлий Намангоний ўз асари «Мажмуатун-шуаро»да маълумотлар бериб, уни «Муҳаммад Розий» деб атайди ва асарларидан намуналар келтиради.

Ҳозир ёшлик вақтида Бухорода ўқиган, сўнг Қўқонга келиб бу ердаги «Модрасаи Мир»да мударрислик қилган ва ижодий иш билан шуғулланган. Ҳозийнинг қачон туғилиб, қачон ўлганлиги тўғрисида бизгача аниқ маълумот етиб келган эмас. Унинг 1821 йилдан илгари, Фазлий ўз «Мажмуатун-шуаро» тўпламини тузмасдан аввал вафот этганлиги аниқ, чунки Фазлий ўз асарида Ҳозий тўғрисида гап борганда унинг номини «марҳум» деб тилга олади.

Ҳозий икки тилда — ўзбек ва форс-тожик тилларида шеърлар ёзган, бизгача унинг девони етиб келган. «Девони Ҳозий»нинг қўлёзма нусхаси ЎзФА Шарқшунослик институти фондида 14 номер билан сақланмоқда. Революциядан илгари нашр қилинган баёзларда, қалами китобларда Ҳозий асарларидан намуналар учраб туради. Муқимий мухаммас боғлаган Ҳозийнинг бу газали ҳам унинг шундай кенг тарқалган асарларидан биридир.

4. Бу ердаги «доша» сўзи «ғарб лаҳжаси» деб аталган озарбайжон туркчасига мансуб бўлиб, «тошга» маъносига келади. Муҳаммаснинг бу бандидаги «қоша», «оша», «ўйнаша», «авбоша» сўзларида, шунингдек шеърнинг бошқа бандларидаги кўп сўзларда ҳам шу озарбайжон тили элементларини шеърда қўллаш майли борлигини кўрамыз. Бу, шубҳасиз, тасодифий ҳол эмас.

Адабиётимиз тарихи фактлари шуни кўрсатадики, XIX асрнинг биринчи ярмида Фарғонада вужудга келган адабий ҳаётга буюк Озарбайжон шоири

Фузулий таъсири кучли бўлган. Ўзбек шоирлари унинг юксак бадий маҳоратига, илғор фикрларига эргашиб баробарида унинг тил хусусиятларидан ҳам баъзи элементларни қабул қилганлар, унга ўхшатиб шеърлар ёзишга интилганлар. Бу ҳодиса икки халқ — ўзбек ва озарбайжон халқларининг тилларидаги, умуман маданий ҳаётларидаги тарихий яқинликдан дарак бериб туради. Фузулий ижодининг, шу жумладан, Фузулий тилининг ўзбек адабиётига таъсири XIX асрнинг иккинчи ярмида ҳам сезиладими, бу ҳол мазкур Ғозий шеърда ва унга боғланган Муқимий мухаммасида аён кўришиб туради.

5. Флотун (Афлотун) — Эрамиздан илгари V—IV асрларда яшаган машҳур юнон файласуфларидан Платоннинг Шарқ халқлари тилларидаги талаффуз формаси.

Бу Али — Абу Али ибн Сино.

6. Мунтазир — Муқимий замонасида яшаб ижод этган шоирлардан. Унинг асл исми Муҳаммад Юсуф бўлиб, 1831 йилда Қўқонда тугилган. Муқимий Мунтазир билан яқин алоқада бўлган. Мунтазир демократик йўналишга мансуб бўлган шоирлардан ҳисобланади.

7. Бу мухаммас мазмуни ва характери жиҳатидан Муқимий поэзиясида кам учрайдиган шеърлардандир. Муқимий жуда кўп шеърларида ўзи ҳақида сўзлар экан, фавқулодда камтарлик қилади, ўзини Муҳйи каби «мақтанчоқ, такаббур, лаганбардор» шоирларга қарши қўйиб «қаноат кунчида» («қаноат бурчагида») ўтирган шоир сифатида тасвирлайди. Ҳатто ўз шеърларидан бирида бу темага тўхталиб, «қўлимда камчиликлардан бошқа сармоям йўқ кишиман» дейишгача бориб етади. Бу мухаммасда эса, Муқимийда кам учрайдиган мотивга — «шоирлик истеъдоди», «табiiй талант» мотивига дуч келамизки, бу шоир ижодий қиёфасини ўрганиш жиҳатидан ниҳоятда қимматлидир. Муқимий ўз бошидаги «фақирлик кулоҳини «Доро тожи»дан юқори қўяди, «бенишонлик бурчагида» ўлтиришни «анқо шуҳрати»дан афзал ҳисоблайди, ниҳоят ўзини халқ ўртасида «ашъори» («шеърлари») билан шоир сифатида танилиб, «абдий роҳат»га эришганини таъкидлайди ва дунёдаги шу бахти билан ғурурланади. Мунтазирга жўр бўлиб, Муқимийнинг «дўстларга гулфурушлик қилиб гул сотаман, душманларга тикан санчаман» дейиши ўз ижодий фаолияти моҳиятини шоирона услубда очиб беради, ҳақиқатда муҳаббат ва дўстликни қуйлаб адолат тантанаси учун курашди, сатирик шеърлар ёзиб ўз душманларини қамчилади, уларга ўзи айтгандек «тикан санчди».

«Ашъорҳо дорад» мухаммасининг икки нусхаси мавжуд. Унинг биринчи нусхаси ЎзФА Шарқшунослик институти фондидаги «Девони Муқимий» тўпламида (инв. № 7521, varaқ 84 б.), иккинчиси шу институт фондидаги «Мажмуаи ашъори Нодира ва Нодим» номли қўлёзма баёзда (инв. № 4182, varaқ 148 аб) учрайд. Шеърнинг ҳар икки текстини солиштириб, кўпроқ иккинчи нусхага суянган ҳолда уни нашрга тайёрлади.

Мухаммаснинг ёзилиш тарихига келганда уни ҳозирча, 1896 йилдан аввал ёзилган деб қарашга тўғри келади, чунки «Мажмуаи ашъори Нодира ва Нодим», 1866 йили китобат қилингандир.

8. Муқимий, Фурқат, Залқийлар бошчилик қилган ўзбек демократик адабиётига ўз ижодининг ғоявий ва бадий хусусиятлари жиҳатидан яқинлашиб келадиган шоирларнинг бири Нодим Намангонийдир.

Шоир Нодимнинг асл оти Сулаймонхўжа, отасининг исми Улуғхўжадир. У «Эшон Бобоҳон» лақаби билан шўҳрат қозонган, шеърингда эса «Нодим тахаллусини қўллаган.

Нодим ўз замонасининг талантли шоири ва Муқимийнинг яқин дўсти бўлган. Улар ўртасида узоқ муддатлар давом этган дўстона алоқа кўп материалларда (шеърый ва прозаик формадаги мактубларда, поэтик асарларда ва бошқаларда) акс этиб қолган. Фактларнинг кўрсатишига қараганда Муқимий ва Нодим муносабатлари ғоявий эстетик позицияларнинг муштарақ бўлиши заминида майдонга келган ва самарали ижодий ҳамкорликнинг юзага келишини таъмин этган. Муқимий — Нодим темаси бу ҳар икки шоир фаолиятини ўрганишда ҳам, ўша давр адабий ҳаётини текширишда ҳам қимматли материаллар беради.

Нодимдан бизгача шеърлар тўпламлари етиб келган, қўлёзма ҳолидаги бу тўпламлар ЎзФА Шарқшунослик институти фондида сақланмоқда (инв. №№ 4179, 4178).

9. Муқимий ўз ижодий ишида Жомийни устоз сифатида танаб, унга эътиқод қилганлиги тўғрисида кексалар, шоирни яхши биладиган унинг замондошлари ўз эсдаликларида кўп сўзлайдилар. Кексаларнинг бу маълумотларини шоир ижодий меросида учрайдиган баъзи шеърлар ҳам тасдиқлайди. Шундай шеърларнинг бири форс-тожик тилида ёзилган мазкур мухаммасдир. Мухаммаснинг айниқса охирги бандида Муқимийнинг Жомийга бўлган эътиқоди, муҳаббати равшан кўриниб туради ва кексаларнинг «шоир устози — пири» тўғрисидаги маълумотларини тасдиқлайди.

10. Мухаммас тексти матбуотда биринчи марта эълон қилинаётир. Мухаммасни нашрга тайёрлашда Ўзбекистон ФА Шарқшунослик институти фондида сақланаётган «Мажмуаи ашъори Муқимий ва Фурқат» (инв. № 12195. 37—38-бетлар) китобига (Аҳмадjon саҳҳоб коллекциясидан) асосландик.

11. Манбаларда кам учрайдиган бу мухаммаснинг бир ноёб нусхаси Ўзбекистон ФА Шарқшунослик институти қўлёзмалар фондида сақланаётган «Мажмуаи ашъори Муқимий ва Фурқат» (инв. № 12195) китобида (Аҳмадjon саҳҳоб коллекциясидан) учрайди. Мухаммас шу манба асосида биринчи марта эълон қилинаётир.

12. Матбуотда биринчи марта эълон қилинаётган бу ажойиб мухаммас Ўзбекистон ФА Шарқшунослик институти қўлёзмалар фондида сақ-

ланаётган «Мажмуан ашъори Муқимий ва Фурқат» (инв. № 12195) китобдан олинди. («Аҳмаджон саҳҳоб коллекцияси»).

13. Муқимий ижодини ўрганиш жиҳатидан муҳим бўлган бу муҳаммас тексти Ўзбекистон ФА Шарқшунослик институти қўлёзмалар фондидаги «Мажмуан ашъори Муқимий ва Фурқат» (инв. № 12195) китобида (Аҳмаджон саҳҳоб коллекциясидан) олинди ва матбуотда биринчи марта эълон қилинаётир.

Рубоий, туюқ ва фардларга

1. Бу рубоий 1899 йил апрель ойида Муқимийнинг Москвадаги жияни Рўзимухаммад Дўстматовга ёзган наслий мактубига илова қилинган. (Қараиш: Муқимий. Асарлар тўплами, II-том, Тошкент, 125-бет.)

2. Бу фард В. И. Ленин номидаги ТошДУ (САГУ) асосий кутубхонасида сақланаётган инв. № В09 (133) «Баёз»дан олинди (227-бет). Китобнинг шу бетида, Николай Остроумов томонидан берилган русча изоҳга қараганда бу фард Муқимийга мансуб бўлиб, у ўз қўли билан китобга эсдалиқ тариқасида ёзиб қўйган. Муқимий Тошкентга 1892 йилда келганида юқоридаги «Баёз»ни Н. Остроумов қўлида кўрган ва ўз дастхатини (автографини) қолдирган. Демак, фард Муқимий томонидан 1892 йилда Тошкентда ёзилгандир.

Фарднинг мазмунига келганда, унда «Кўк кўзли бир киши» тўғрисида гап бораётгани кўриниб турибди. Н. Остроумов юқорида кўрсатилган ўз изоҳида бу «кўзи фируза ранг»ли кишини ўзига нисбат беради. Бундан маълум бўладики, Муқимий фарди Н. Остроумовга бағишланган экан.

II. Ҳажвиётга изоҳлар

Сатираларга

1. Бу байтдаги «Эл» сўзидан мурод Ҳакимжон ва Султон Алихўжа сингари чиновникларни қўллаб-қувватлайдиган ҳукумат доираларига мансуб бўлган расмий маъмурлар муҳитидир. Шoir Султон Алихўжа ва Ҳакимжонларни «яхш» деб қувватловчи ана шу расмий муҳитдан нафратланади ва улар тамиздан «ҳазар қилиш»га чақиради.

2. Бу мисралардан маълум бўлишича, Ҳакимжон танобчи ўзининг Жалолхон деган ўғлини Муқимийга ҳисоб (руқум) ўргатинг, деб шогирдликка топширган. Муқимий боланинг бемазалигидан қонийди ва бу иш ўзи учун ортиқча бир дардисар бўлганини билдиради. Бу эпизод Муқимийнинг чиновникларга бўлган салбий муносабатини кўрсатишдан ташқари бошқа бир масала учун ҳам характерли. Бу эпизоддан маълум бўладики, Муқимий дунёвий илмлардан («Руқум» илми — математикадан) хабардор бўлган олим сифатида ҳам замондошлари ўртасида танилган экан.

3. Турли сабаблар билан ўз юртига қайтган ишчи йигитлар ўз ёр-дўстларига бу ердаги оғир аҳвол тўғрисида сўзлаб, уларни огоҳлантирад эдилар.

«Агар ўша томонларга бориб қолсаларнинг зинҳор унинг саройига (заводяга) тушманглар, чуқки, эй қадрдонлар, сиз у ердав тирик чяқмай-сизлар».

4. Шом, Ҳалаб — Арабистондаги шаҳар номи. Бу байтнинг маъноси: «Ҳар ким кўрпасига қараб оёқ узатмаса, кўзи жовдираб Шому Ҳалабга, қочишнинг пайдидан бўлиб қолади».

5. Таҳматан — Фирдавсийнинг «Шоҳнома» асаридаги афсонавий қаҳрамон Рустамнинг лақаби; ботир, қаҳрамон маъносини билдиради.

6. Сатиранинг объекти бўлган бу «Охунум» Мулла Йўлдош охун исмли тарихий шахсдир. Муқимий, у билан биргаликда 1887—88-йиллар атрофида Қўқондан Тошкентга саёҳат қилган эди. Лекин, аслида савдо-сотик ишлари билан шуғулланувчи ва шоир билан тасодифан ҳамсафар бўлиб қолган Мулла Йўлдош охун Тошкентга келгандан сўнг, «қамшаҳарлик расм-одатлари»ни бузиб, Муқимийдан хабар олмай қўяди ва бедарак кетади. Одам-гарчилик расм-русумини бузган бу савдогарнинг қилмишларидан Муқимий хафа бўлади ва унинг шаънига шу сатирани ёзади.

Муқимий Мулла Йўлдош охун кирдикорлари тўғрисида бу сатирадан ташқари, 1887—88-йиллар орасида Тошкентдан Қўқонга ёзган мактубларидан бирида («Ассалом» мактубида) қуйидаги мисраларни ёзган эди:

Мулла Йўлдош охун ила мунда келгандин бери,
Ул киши гар соғ эса, ман дарди дандон, ассалом.
Гар топиб фурсат қўшимдин, гаплашай, деб бораман,
Лоҳас улқун анда йўқ имоға фармон, ассалом.

Юморларга

1. Миялахон — Худоёрхон тахтдан тушганидан кейин, 1858—1862 йиллар орасида Қўқонда ҳукмронлик қилган хон.

2. Шайдон, Ола Маҳрам — Фарғона водийсидаги қишлоқларнинг номи.

3. Бу тўрт шеър («Кўсамен», «Ҳайрон кўсамен», «Паришон кўсамен», «Девонамен») ўз замонасининг машҳур санъаткорларидан бири бўлган найчи Исмоил ота тўғрисида ёзилган. Бу тарихий шахс драматург Собир Абдулланинг «Муқимий» номли музыкали драмасига эпизодик персонажлардан бири сифатида киритилган..

Шоир Муқимий бу санъаткор билан дўстона алоқада бўлган, шоир ҳазил йўли билан унга бағишлаб юқоридаги шеърларни ёзади.

4. Ушбу юмор тексти матбуотда биринчи марта эълон қилинаётир. Юморнинг алоҳида қоғозга араб шрифти билан ёзилган қўлёзма нусха-

си бизда сақланмоқда. Бу нусха аслида Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган ўқитувчи, адабиётшунос Пўлатжон Қажоиевга мансуб бўлиб, у киши 1961 йил 6—7 февралда Қўқон шаҳрида Ҳамза Ҳакимзода Ниязий юбилейига бағишланган Ўзбекистон ФАсининг сайёр илмий сессияси иш олиб борган кунларда менга эсдалик тариқасида лутфан тақдим қилган эдилар.

5. Бу байт юқоридаги «Лой» юморида ҳам учрайди. Бундай тақрорланувчи ёки бир оз ўзгариш, таҳрир билан вариант тарзида келувчи мисралар, байтлар Муқимий асарларида (умуман классик адабиётимизда) аён-аёнда учраб туради. Бу ҳодиса котиблар томонидан қўлёзма китобларни кўчириш вақтида эҳтиётсизлик натижасида содир бўлган бўлса керак. Бундай нуқталар қўлёзма китоблар хусусияти сифатида сақланди.

6. Байтнинг таржимаси: «Менинг вужудим бошидан оёғигача қайғулардан, ғамлардан холи эмас эди. Бунинг устига тангри менга бу безgak дardini қаердан юборди?»

7. Байтнинг таржимаси «Қувватимни тамоман ғорат қилиб кетган эди, бугун яна ғалва билан етиб келди. Тушунмай қолдим, безgakнинг бизда яна нима ҳақи бор экан?!» Бу шеър шу муносабат билан 1898 йилда Ёзда, Қўқонда ёзилган эди. Бу ҳақда бошқа манбаларда ҳам, хусусан, сўнгрoқ (1898—1900 йилларда) Муқимий билан жияни Рўзимухаммад ўртасидаги ёзишмаларда ҳам сўзланади.

8. Бу байтдаги «Московдин неча кун меҳмон» бўлиб келган киши шоирнинг жияни Рўзимухаммад Дўстматовдир. Буни шоир қуйироқда «Муқимийга жияндир бу» деб яна таъкидлаб ўтади.

Муқимий таржимаи ҳолидан маълумки, 1898 йилнинг ёз ойларида Москвада ўқиб турган унинг жияни Рўзимухаммад Дўстматов Қўқонга келади ва безgak касали билан оғриб, ётиб қолади. Жияни Дўстматовни бир неча замон Муқимий ўз ҳужрасида асраб, касалдан халос қилади.

9. Муқимийнинг наманганлик дўсти шоир Нодим Намангоний. Шоир Нодим ҳижрий ҳисоб билан 1341 йил 10 рамазонда, мелодий ҳисоб билан 1923 йил 7 майда Наманганда вафот этган.

Шеърнинг мазмунидан аёнлашилшича, Муқимий Нодим билан биргаликда қийғирчилар (қийғир қўйиб оғ қилувчилар) ва бошқа ҳамроҳлар ватириқда овга чиққанлар. Шеър шу оғ муносабати билан ёзилган.

10. Юморнинг ягона нусхаси шоир Нодимнинг УЗФА Шарқшунослик институтида 4179 номери остида сақланаётган мусаввада дафтаридан учради. Шеър, бизнинг талқинимизча, Наманган гомонларда қирғий оғи вақтида ёзилган бўлиб, унинг нусхаси Наманганда, Нодим дафтаридан қолиб кетган, уйдан бошқа нусха кўчирилмагани учун у ягона нусха сифатида ўша ерда сақланиб қолган.

Шу ёрнда Муқимийнинг ўз асарларига муносабати масаласига онд шундай фикрга келиш мумкин. Фактларнинг кўрсатишича, Муқимий ўз ёзган шеърларига инҳоятда бепарволик билан қаратган, улар кўпинча,

қарда ёзилган бўлсалар ўша ерда қолиб кета берганлар. Улардан нусха олиш ёки тўплаш одати Муқимийда бўлган эмас. Шунинг учун ҳам Муқимий асарлари бирор девон ёки мажмуага тўпланган эмас, шoir ижодий мероси тарқоқ қолда қолиб кетган, бизгача улар турли-туман манбалар орқали ёниб келган.

IV. Мактубларга изоҳлар

1. Тўпламга киритилган мактубларни жойлаштиришда тарихий хронология принциpigа асосландик. Тарихи аниқланмаган мактубларни эса охирида бердик.

2. Мактубнинг умумий мазмунидан кўриниб турадики, у Тошкентда ёзилган. Муқимий Тошкентда 1887—1888 йиллар орасида бўлган эди. Демак, мактуб 1887—88-йиллар орасида Тошкентда ёзилган бўлиб чиқади.

3. Мактубдаги қатор фактлардан унинг Тошкентдан Қўқонга ёзилганлиги аниқланса ҳам, шахсан кимга аталганлиги номаълум. Кўриниб турибдики, хат эгаси шоирнинг яқин дўстларидан бири. Хусусан, «Лутфингиз мингин бирига қайтаролмай яхшилик» деган мисрадан маълум бўладики, бу киши Муқимий талантининг қадрловчи ва унга ёрдамда бўлиб турувчи муҳибларидан бири бўлган.

4. Бу байтларда тилга олинган Мулла Йўлдош юқорида эслатиб ўтганимиз Муқимийнинг ҳамсафари Мулла Йўлдошдир.

5. Шайхи Далойил — бу ерди Сотволди ҳазрат кўзда тутилади. Сотволди ҳазрат Муқимий яшаган мадраса меросхўрларидан бири бўлиб, кўзи очик, янги тушунчали киши бўлган ва ўша даврда «Шайхи Далойил» номи билан шўҳрат қозонган. У, Муқимий талантини қадрлаган ва фурсати билан унга ёрдам кўрсатиб турган. Сотволди ҳазрат мадраса низомига қарши бориб, ундан бир ҳужра ажратиб фойдаланиш учун умрбод Муқимий ихтиёрига топшириб қўйган ва бу ёрдами билан шоирни катта қийинчиликдан қутқарган. Маълумки, Муқимий бу ҳужрада умрининг охиригача яшади ва шу ерда вафот этди.

Муқимий ҳам Сотволди ҳазратга ўзини яқин тутган. Бу ва бундан бошқа Қўқонга ёзган хатларида Сотволди ҳазрат номини миннатдорчилик билан тилга олади.

6. Миён хожи ёки Юнусхон ҳазрат — юқорида тилга олинган Сотволди ҳазратнинг акаси бўлиб, у билан Муқимийнинг ораси бузуқ эди. Хатда шунга ишора қилиб, киноя билан «Биздан ўтган бўлса кечсинлар» дейди. Юнусхон ҳазрат эски тушунчали мутаассиб одамлардан бўлиб, реакция гуруҳлар билан яқин алоқада бўлган. Муҳйи Муқимийга қарши курашда Юнусхон ҳазратга ўхшаш мутаассиб кишиларга суяниб иш кўрган.

7. Бу мисранинг таржимаси: «Тор бўлса ҳам ҳар икковингизга салом йўллайдя».

8. Бу байтда шоир хат-хабар қилмай қўйган қўқонлик дўстларидан гина қилиб, киноя аралаш: «Эй дўстлар, мен сизларга чин дўстлик эътиқоди билан салом айтдим, энди сизлар, лоақал ёлғондан бўлса ҳам бир салом деглар»,— дейди.

9. Бу байтлардан маълум бўлишича, Муқимий Тошкентга келгандан кейин ўз қариндош-уруғларини (Муқимийнинг асли ота томонидан тошкентлик экани эсга олинсин) ахтариб топган ва улар билан танишиб алоқа боғлаган.

Шукрилилло ақраболарни топиб бу ердан,
Бир неча кун ризқимиз борича меҳмон, ассалом,—

мисралари шунини кўрсатиб туради.

10. Бу байтнинг таржимаси. «Назм билан бир хат ёздим, лекин афсуски, саломни қуруқдан-қуруқ минг хижолатлар билан сизга юбораман».

11. Мактубнинг мазмунидан маълум бўлишича, у Тошкентдан Фурқат хатига жавоб йўсинда ёзилган. Хат 1887—88 йиллар орасида, Муқимийнинг биринчи Тошкент сафари даврида ёзилган. Хатнинг аҳамияти шундаки, унда Муқимийнинг Фурқат, Завқий сингари машҳур демократ шоирларга бўлган дўстона муносабати яхши ифодаланган.

12. Бу мактуб шоирнинг шу Тошкент сафари даврида, яъни 1887—1888 йиллар орасида ёзилган. Мактубнинг мазмунидан кўриниб турганидек, шоирнинг наманганлик дўсти Нодим Тошкентда бирмунча вақт бирга бўлиб, ўз юртига қайтгандан сўнг Муқимийга хат ёзган (Нодимнинг бу хати бизгача сақланган эмас), унинг хатига жавоб сифатида бу машҳур мактуб майдонга келган.

Мактуб текширувчилар учун муҳим биографияк манба сифатида хизмат қилишидан ташқари Муқимий дунёқарашини ўрганишда, хусусан, унинг дин ва диний ақидаларга бўлган кинояли, истеҳзоли ва танқидий муносабатини аниқлашда муҳим адабий ҳужжат ҳисобланади. Мактуб ўзбек адабиёти тарихидаги антиклерикал адабиётнинг қимматли намунасидир.

13. Мактубнинг Қўқондан Тошкентга ёзилгани мазмунидан кўриниб турибди. Лекин унинг кимга аталгани ҳам, қачон ёзилгани ҳам кўрсатилган эмас. Шундай бўлишига қарамай, мактубга онд бу масалаларни турли ёрданчи манбалар орқали аниқлаш мумкин.

Мактубнинг адреси масаласи. Мактуб Муқимийнинг Тошкентдаги яқин дўстларидан бири Маҳмудхўжа ишбошига ёзилган. Муқимий Тошкентда биринчи марта бўлганда (1887—1888 йилларда), Маҳмудхўжа билан танишган ва у билан хат орқали алоқасини давом эттирган. ЎзФА Шарқшунослик институтида Тошкентга Маҳмудхўжа номига юборилган Муқи-

миянинг шеърий бир мактуби сақланмоқда (инв. № 7628, папка XXII, влоҳи-да қоғозда). Мактубда ҳам бу ердаги сингари, кавуш-маҳси тўғрисида сўз боради. Муқимий калиш (гялош) ўрнига бошқа совғалар қаторида кавуш-маҳси юборилганини айтиди ва уларни олганлигини маълум қилиб миннатдорчилик билдиради. Бу хатда эса кавуш-маҳсини олганлигини айтиб, ваъдага мувофиқ қилиш юборилишини илтимос қилади. Маҳмудхўжанинг ҳам саёҳат билан Қўқонга келгани маълум. Мазкур мактубдаги Қўқонга саёҳат қилиб келган, Муқимийникида бир неча кун меҳмон бўлиб Мақайхон билан кўришолмай Тошкентга қайтган киши Маҳмудхўжа эди.

Маҳмудхўжа Тошкентнинг Шайхантаҳридан (унинг ҳовлиси Шайхантаҳур ичига, Лангар ҳовузининг қаршисида бўлган) бўлиб, буюкорлик ишлари билан шуғулланар, шунинг учун «Маҳмудхўжа ишбоши» деб ном чиқарган эди. Маҳмудхўжа илғор тушунчали киши эди. У илм, санъат-адабиёт аҳлларига ҳомийлик қилиб келган, моддий ёрдам кўрсатиб турган.

Шоир Фурқат ҳам Маҳмудхўжа билан 1889—1891 йилларда Тошкентда яшagan вақтида яқин алоқада бўлган, унга атаб шеърлар ёзган.

Энди мактубнинг ёзилиш тарихига келганимизда, уни 1889 йилда ёзилган деб ҳулоса қилишга тўғри келади. Чунки юқорида тилга олинган кавуш-маҳси тўғрисида сўзловчи насрий хат 1889 йил июль ойида ёзилган эдики, шу вақтлар атрофида бу шеърий мактуб ҳам ёзилгандир. Шундай қилиб, бу мактуб 1889 йилда Тошкентга Маҳмудхўжа номига ёзилган, деган ҳулосага келиш мумкин.

14. Маҳмудхўжа Қўқонга саёҳат билан келган вақтларда Муқимий қўли қандайдир шикоятга учраган эди. Мактубда Муқимий бу ҳақда сўзлаб, дўсти Маҳмудхўжани тинчитиб қўяди.

15. Бу мактуб сўнги вақтларда (1959) «Остроумовнинг шахсий фонди»дан топилди. «Остроумовнинг шахсий фонди» Ўзбекистон ССР Марказий Давлат архивининг тарихий фондлар бўлимида (фонд 1009) сақланмоқда.

Сарляяхада таъкидланганидек, мактуб Фурқатнинг Тошкентдан ёзган хатига жавобдир. Маълумки, Фурқат Тошкентда икки йил — 1889—91-йиллар мобайнида бўлган эди. Демак, Муқимий мактуби шу вақтларда Қўқонда ёзилгандир. Муқимий ва Фурқат мактубларидаги янги маълумотлар билан шу вақтгача маълум бўлган тарихий фактларни қиссий анализ қилиш натижасида мактубнинг ёзилган йилини яна ҳам аниқроқ белгилаш яъни 1890 йилнинг иккинчи ярми деган тахминни билиш мумкин.

Муқимий мактуби Фурқат хатига жавоб тарзида ёзилганлиги ва мазмун жиҳатидан у хат билан боғлиқ бўлганлиги учун Фурқат мактуби текстини ҳам келтиришни мувофиқ кўрдик.

16. Бу шеърий мактубни Муқимий 1890 йилларда Москвадаги жияни Рўзимухаммад Дўстматовга юборган. Маълумки, Дўстматов 1898 йили Ўзг таътилда Қўқонга келган ва шу йил куз ойларида яна Москвага қайт-

ган эди. Бу мактубнинг автографи Қўқоя Улжия ўрганиш музейида сақланмоқда.

17. Рўзимухаммад Дўстматов Москвада янги тоғаси Муқимийга ўз сура-ти билан ўн уч сўм пул юборган эди. Бу тўғрида Муқимий жиянига юборган насрий хатларда ҳам сўзлайди.

18. Бу байтда Муқимийнинг характериغا ояд қимматли бир деталь бэр. Шoir «фақр аҳлига ниҳоятда тавозиллиг» бўлиш билан бирга, такаббур, манманлик қилувчи кишиларни ёмон кўради, ўларга салом айтишни ҳам ортиқча деб билади. Муқимийнинг ниҳоятда камтарин, тўғри сўз одам эканлиги тўғрисидаги кексаларнинг маълумотлари шу ва шунинг сингари бошқа фактларда ҳам тасдиқлавади.

МУНДАРИЖА

Фулом Каримов. Мавлоно Муқимий 5

1. Лирика

Ғазалар

Якка бу Фарғонада	35
Учради бир ёр	36
Уйқуда	37
Яна	38
Жонон келур	39
Оҳиста-оҳиста	40
Тоқайғача	41
Қачонғача	42
Арзимини айтай	43
Ераб	44
Дилафгор бўлдим айрилиб	45
Соғиниб	46
Зордурмиз соғиниб	47
Хуррам бориб	48
Шароб	49
Гулшан ичра	50
Жамолингни кўруб	51
Хуршиди тобон чиқди	52
Дилни афгор айладинг	53
Фарҳод айладинг	54
Ҳайрон айладинг, кетдинг	55
Айладинг, кетдинг	56
Зор айладинг	57
Шайдо қилдинг у кетдинг	58
Монади жон келдинг	59
Сафо келдинг :	60
Беқарор этмай келинг	61
Долазор айлаб келинг	62
Айлар кўзинг	63
Айлансун қулинг	64
Ургулсун қулинг	65
Хуршиди тобонсан ўзинг	66
Қоқилнинг	67
Афсона қилмай қўймадинг	68
Ширин гапуришларинг	69
Ҳажр аро гирёнларинг	70

Қошларинг	71
Кўзларинг	72
Суратинг	74
Қоматинг	75
Меҳрингиз	76
Сиз экансиз	77
Сиз	78
Офати жон сизмусиз	79
Дилдорсиз	80
Сансиз	81
Елғуз	82
Эй сарвиноз	84
Талъатингдин ўргулай	85
Нозу истиғно билан	86
Назокат боғида	87
Аввалда кўрмасамчи	88
Қайда борай	89
Мен мубтало қайда борай	90
Юз минг алам жонимдадур	91
Эйёри ғамгузор	92
Тарихи фавти Нонби Тошкандий	94
Йўқ дилрабои сан каби	95
Утмади	96
Жононимиз келди	97
Садо келди	98
Учрамади	99
Афсона қилиб кетди	100
Ер ила	101
Қошки	102
Тоқат қани?	103
Ўлмаган жоним мани	104
Интизор этди мени	105
Сендек эй жон	106
Муқимий сўзидин	107
Эй қумри	108
Ҳорманг	110
Макайлик	111
Уйнайлик, куйлайлик	112
Улфатлашайлик	113
Тимсолинг ўшал	114
Офати жондур ўшал	115
Кел	116

Эй қамар рухсор, кел	117
Оразингчи намоён қил	118
Хайрон қил	119
Намоён қил	120
Жавлон қил	121
Меҳрибон бўл	122
Кулбам аро	123
Мундоғ ашъор кам	124
Кам	125
Йиғласам	126
Жонгинам	127
Дилдоримни соғиндим	128
Ошқор ўлгай сирим	129
Зор айладинг сен ҳам	130
Айлармудим	131
Афандим	132
Айлай баён афандим.	133
Номеҳрибон кўрдим	134
Оҳ умрим	135
Келдим	136
Ҳажр оқшоми	137
Толим !	138
Таслим ! ! !	139
Ошиғлиқ фаним ! ! !	140
Эй ёри жоним	141
Хандон экан	142
Ақлу хуш	143
Доғмен	144
Беярволиғингдин доғмен	145
Билмасмусан	146
Нигоро, зор ўлибман	147
Гул юзинг эрур мақсад	148
Ўзгани ёл этмайин	149
Ол хабар	150
Бормукин	151
Азоби бормукин	152
Бўлсун омон	153
Қилмасун	154
Паришён ўлмасун	155
Ургулсун	157
Бир келиб кетсун	158
Ким десун	159

Қирон келсун	160
Ул маҳлиқо келсун	161
Хиром эт боғ аро	162
Айрилмасун	163
Айлансун	164
Найласун	165
Сан учун	166
Узга ёринг бор учун	167
Тарихи zilзилаи Андижон аз мавлоно Муқимий	168
Хўқандий	170
Муддао	171
Мубтало	172
Хуснинг кўзгуси	173
Қилма кўп	174
Нигори маҳваш	175
Бевафолик шунчалар	176
Сайри боғ	177
Навбахор	178
Зулм ила қаҳру ғазаб	180
Этсанг нетар	181
Истиғноси бор	182
Ери бор	183
Анор	184
Сарви қомат қайдадур?	185
Дилбаро, келсанг нетар?	186
Шабнамидур?	187
Раънолигинг бордур	188
Шитоб айлаб	189
Ошиқи ҳайронларинг бордур	190
Ҳхшайдур	191
Девонаи Адҳам келур	192
Гули раъно келур	193
Гўё жон келур	194
Рашким келур	196
Гапур	197
Ҳижрон куйдурур	198
Бўлмасам бўлмас	199
Индамас	200
Ҳхшамас	201
Даркор эмас	202
Хўшламас	203
Қолишмас	

Мастона хат	204
Хайрият	205
Ашки ҳасратрез нест	206
Хуршиди жаҳондур бу	208
Орау	209
Майлигаму?	210
Инсон бўлдиму?	212
Бир менму?	213
Кел эртароқ	214
Жаҳон боғида	215
Учради ногаҳ	216

Мураббаълар

Парво қилмадинг	217
Юэни ойдек	219
Айладинг	220
Зору ғолои айладинг	221
Зору шайдо айладинг	222
Ўзинг ижод айладинг	223
Ажаб шнор айладинг	224
Қилди шайдо кўзларинг	225
На бўлди?	226
Холи ҳиндуларнинг ёдимга тушти	227
Ҳайрон ўлмишам	228
Ошнолиғнинг ёдимга тушти	229
Эй чеҳраси тобоним	230
Кўрдим юзингни	231
Ёдимга тушти	233
Фарғонада ўзи танҳо Макайлик	234
Кўнглум сандадур	235
Ул меҳри рахшон куйдурур	236

Муҳаммаслар

Муштоқ юзингга	238
Қашмирли қизга	240
Забон очдим қилай тавсифини	242
Нигорим	243
Айрилиб	244
Хуш келдинг	246
Нома ёзмадинг	248
Лолазор айлаб келинг	250
Мужгонинг	252
Кўзларинг	254

Араимни айтнинг	256
Танқолингнинг	258
Ашъорҳо дорад	260
Борму анга ҳеч чора?	264
Мекуни ё не?	266
Бу паришон ҳолими...	269
Ораулар гулчасидин	271
Асар вермас	274
Айланай	276
Хўб бўлди	278
Мажолим қолмади	280
Оҳким ҳолимини сўрмас ошнолардан бири	282
Нитизор ўлтурғуси	284
Ҳижрон зор ўлтурғуси	286
Кесангчи	287
Муборак	289
Керак	291
Рухсорингиз чиройлик	293
Кўзларинг шахло нечун?	295
Гул	297
Мунча ҳам	299
Согиндим	301
Ихтиёр этмасмидим	302
Ҳаловат кўрмаган жоним	305
Ақлу хуш	307
Доғмеи	309
Фармони роингман	311
Олмасам бўлмас ўчимни	312
Офарин	313
Кўймадинг ҳайрон этмайин	314
Ширин	316
Бўлсун омон	318
Қим десун	320
Кўзғолмасун	322
Айрилмасун	324
Қамлашмасун	326
Раҳмат санго	328
Хаёлим сан пари пайкардадур	331
Қам-қам бўлур.	333
Ҳаёт	335
Орзу	337
Рубоний, туюқ ва фардлар	339

II. Ҳажвиёт

Сатиралар

Танобчилар	343
Московчи бой таърифида	348
Сайлов	352
Ахтаринг	353
Ҳапалак қишлоғи тўғрисида	354
Дариғо мулкимиз...	356
Дар мардуми Оқжар батариқи мухаммас	358
Дар мазаммати замона	359
Ҳажви Виктор бой	360
Ҳажви Виктор	361
Воқиаи Виктор	362
Дар шикоятн Лахтин	368
Воқиаи кўр Ашурбой ҳожи	369
Тўй	372
Вексиль	377
Ҳажви Халифаи Мингтепа	378
Турфа нодон баччағар	380
Дар мазаммати қурбақа	381
Авлиё : : :	382
Чойфуруш	383
Уруғ	384
Тар мевалар	385
Ҳожи қадоқчи	387
Гап тўғрисида гап	389
Асрорқул	391
Дар мазаммати сакнке, элликбоши номи ниҳода баланд	392
Бедарак кетдинг Охуним	394

Юморлар

Таърифи печ	396
Кўсамен	397
Ҳайрон кўсамен	398
Паришон кўсамен	399
Девонамен	400
Ғазали Бек	401
От	402

Ҳажви от	404
Бу отингиз	407
Отим	408
Дар сифати асби Тожи тилгрофчи, ба тарихи ҳажв	
Муқимий гуфтааст	409
Улоқчилар	410
Араванг	411
Арбба	412
Лой	413
Ҳайрон қилди лой	414
Дар мазаммати исқаб топар	415
Шикояти безгак	416
Беҳад ёмон безгак	417
Фонус	418
Шамол	419
Бўқоқ	420
Қал қизиқ	421
Бурун	422
Қийғирчилар	423
Пашшалар	424

III. Саёҳатнома

Қўқондан Шоҳимардонга	427
Қўқондан Фарғонага	430
Қўқондан Исфарага	432
Исфара саёҳатидан	435

IV. Мактубот

Ассалом	439
Миннатдорман	442
Жавоби руқъийи Нодим Намангоний	444
Нуктадонлар, ассалом	446
Салом, эй меҳрибонлар	448
Салом, эй ёру ошнслар	450
Бор эрди	452
Пайғомии манзума	454
Ул ҳусн султонига салом	455
Изоҳлар	456

На узбекском языке

Муками

»

*„Избранные
стихи“*

Редактор *Т. Алимов*

Рисом *Н. Хошқов, Дм. Цирин*

Ҳасмлар редактори *И. Кириакиди*

Техн. редактор *Т. Смирнова*

Қорреكتورлар *Ш. Собирова ва Ҳ. Аҳмедова*

Босмаҳонага берилди 8/IV—1974 й. Босишга руҳсат этилди
8/Х-1974 й. Формати 60×70¹/₁₆. Босма л. 30,0. Шартли босма
л. 23,40. Нашр. л. 14,6. Тиражи 25000. Гафур Фулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент, Навоий кўчаси, 30.
Шартнома № 15—74

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Нашриётлар, поли-
графия ва китоб саноати ишлари бўйича давлат комитетининг
Тошкент Полиграфкомбинатида № 1 қорозига босылди. Тош-
кент, Навоий кўчаси, 30. 1974 йил, заказ № 1685. Ваҳоси 71 т.
Меловачий қорозда баҳоси 1 с. 43 т.